

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
11 D 19

HIERONYMI

MERCVRIALIS

De Morbis Muliebribus

Prælectiones.

Iam dudum à Gaſpare Bauhino exceptæ, ac paulo antea inſcio autore editæ:

POSTREMO VERO PER

MICHAELEM COLVMBVM

Ex collatione plurium exemplarium conſenſu auctoris locupletiores, & emendatiores factæ.

TERTIA VERO HAC EDITIONE

& auctiores, & caſtigatiores adhuc redditæ.

Cum Indice Capitum, & rerum locupletiſsimo.

VENETIIS, APVD IVNTAS.

M. D. XCI.

PERILL. ET REVER. ABBATI

D. IO. ANGELO ARCIMBOLDO

Domino suo Colendissimo.

MICHAEL COLVMBVS. S. D.

T nemo est in hac vrbe Vir perillustris, neque in alijs totius Italiæ propè omnibus, cui nominis tui splendor ob oculos non effulserit; quiq; animi tui, omni virtutum genere exornatissimi magnitudinem perspectam non habeat, idemque non summo studio obseruet, admireturq;, sic rudi illiberalique ingenio ij mihi semper visi sunt, qui non aliquo officij, aut pietatis genere, suam in te obseruantiam, testatam esse contenderint. Horum in numero (etsi pudet fateri) hactenus me detinuit pudor quidam penè subrusticus; is inhumanum, is officij oblitum videri effecit. Tandem vero vicit pudorem pietas, atq; ita vicit, vt oblatam occasionem, leuem quidem illam, dantisque animo & accipientis loco longè inferiorem, non sim passus mihi ex manibus elabi, huiusce nimirum operis, industria nostra emendatioris in lucem editi, amplissimo nomini tuo consecrandi. Quòd sanè plerisq; ineptum atq; indecẽs visum iri, illudq; vulgo tritissimũ in nos vnumquemq; iactaturũ non ignoramus τί κοινὸν κυνὶ καὶ βαλανείῳ? quòd inter Bartolos, Alexandros, Iasones, librum de re medica, toto cęlo alium, reponi, summiq; Antistitis, longè grauissimarum rerum studijs occupati manibus contrectari velimus. Hi si consilij nostri, rationem intelligant, haud fortassis imprudenter, inconsulteq; nobiscum agi animaduertent. In primus enim sciant, pleraq; ex Medicis fontibus atque recessibus esse depromenda ijs, quibus non summis tantum labijs animus est ab Imperatoribus sancitus leges attingere, atque imperitorum

plerumque interpretum deliramentis acquiescere, sed qui veræ solidæq; doctrinæ inhiantes, abditas penitusq; repostas rerum causas, indefesso labore ac vigilijs perquirunt, quò apprimè legislatorum mentes rataq; ipsorum decreta assequantur. Inter hæc autem quot, quæso, passim de Vteri gestatione, de Mēstruis, de Partu legitimo, illegitimo, de Cōceptionis tēpore, alijsq; huiusmodi quāplurimis apud Iuriscōsultos quæstiones argumētaq; agitantur? Quot, per Deos, in dies euenta, quot casus vt ipsi vocant, in foro decidendi ad hęc pertinentes occurrunt? Quis rectè Titulum illum Codicis lib. 10. examinabit, in quo de morbis in ius vocatum excusantibus agitur, nisi multa ex Medicorum placitis eruat? Ne dicam de lege Diuus, in Pandec. Tit. de extraord. crimin. quæ mihi aliud agenti, forte fortuna sese obtulit, dum Iurisperitum, diebus proximè elapsis, morbo decumbentem inuiserem. In ea, de muliere agitur consultè abortum faciente, quæ fœtu animato existente, pœna temporalis exilij mulctabatur, licebat enim antiquitus, secus quam hodie apud Christianos, inanimatum fœtum impunè interficere, sicq; Hippocrates sapientissimus, ancillam quondam edocuit, qua posset ratione fœtum perdere. Huc pertinet summi Imperatoris Iustiniani Decretum, quo ille ex Medicis edoctus, cùm apud eum lis eiusmodi agitaretur, partum post decem menses editum, illegitimum pronuntiauit. Haud secus quoque Vlpianus in l. intestato post decem menses. ff. de suis & l. hæredio. post decem menses natum, à legitima hæreditate exclusit. Sunt ni fallor, & alia id genus complura, de quibus, ei qui in numeris omnibus absolutum Iurisconsultum sit euasurus, consulendi veniunt, artis nostræ proceres, atque de his potissimum, quæ ad vteri gestationes, ad Partus, ad Abortus pertinent; quæ omnia vsque adeo dilucidè, ornatè, atque eloquenter, à HIERONYMO MERCVRIALI, hisce prælectionibus quondam in hoc Gymnasio publicè habitis, tradita inuenies, vir perillustris, vt si quando contingat aliqua ex his, studiorum causa depromere, satis superq; animo tuo, qui ad apicem omnis doctrinæ concitatus fertur, satisfactum iri non dubitem. Hæc fuit consilij nostri ratio, dum

tio, dum eas nomini tuo nuncupandas duxi, ne meum erga te studiū tacitum, obscurumq; diutius continerem, duplici potissimum nomine, tibi non vsquequaque ingratas fore arbitratus: Tum quòd eius autoris partus sint, qui vt paucos omnino habet in te amando atque obseruando pares, sic generis nobilissimi, humanitatis, animi magnitudinis, eruditionis, omniumq; virtutum tuarum, quibus te omnibus & summoperè amandum, & suspiciendum præbes, maximus est prædicator, quamuis minimè,

Ei facundi eloquentiam Nestoris
Antenorisque Phrigij, Deus si daret,

Quod inquit Sapientissimus Euripides, idoneus quis vnquam foret laudum tuarum preco: Tum quòd ipsemet huiusce mei consilij suasor mihi atque hortator extitit. Hoc igitur qualecunque est, beneuolentissimi animi, & gratissimæ voluntatis in te meæ, argumentū, serena exporrectaq; fronte accipito. Ipse Deum Opt. Max. precabor, vt te quàm diutissimè seruet incolumem. Vale: Patauij Quarto Calendas Decembris 1591.

I liber & Domino, vigiles vbi pectore curæ
Diffugient, humilis flexo dic poplite χαῖρε,
Talibus atque illum supplex affare precando:
O Decus eximium Phœbi, Decus atque furentis
Palladis, en summi exiguum me pignus Amoris:
Me facilis placido, atque hilari precor excipe vultu,
Sim licet exiguus, sunt Dijs gratissima parua,
Parua Iouem pacat nonnunquam mica, nec illi
Semper inaurati, diues cadit hostia, Tauri.
Sic veluti Aiacis clypeo septemplice tectus,
Improba contemnes mordacis iurgia linguæ,
Atque omnes hominum manibus tractabere in annos.

MICHAEL COLVMBVS MEDICINAE STVDIOSIS. S.

Ecimus quartus, ni fallor, iam annus agitatur, ex quo HIERONYMVS MERCVRIALIS, summo cum omnium applausu, atque admiratione, auditores suos, quos solet habere frequẽtissimos publicè in hocce Gymnasio, muliebres morbos curandi rationem edocuit, nullo prorsus, vt dictata vnquam ederentur consilio; Sed cũ Germani, inter lectissimę iuuentutis cohortes, ea excepissent, de eorundem postea editione cogitarunt, ex autoris existimatione, cuius sunt studiosissimi, id futurum existimantes. Sic eò tandem res deuenit (tanta eos cæperat editionis cupiditas) vt Mercurialis nondum de impressione admonitus, sua typis Germanicis excussa viderit. Quod sanè officium prima facie non satis arrisit, cum antea plurimis & Venetis, & Patauinis, atque exteris typographis, illud tantoperè efflagitantibus, denegasset. Postea verò vt animo est leni, summeq; in Germanos beneuolo, atque propenso, cępit boni æquiq; consulere id, quidquid fuit Germanorum in seipsum studij ac propẽsionis. Cum vero postea Iuntæ viri, de re literaria optimè semper meriti, easdem prælectiones typis suis excudere in animum induxissent, quo illarum copia cunctis suppeteret, obtinuerunt tandẽ; neq; enim tã iustę petitioni, deesse potuit, aut debuit, vir humanissimus. Quare id mihi oneris (quę sua est in me humanitas) demandauit, vt collatis optimis exẽplaribus, si quæ minus accuratè ex trãscribentiũ mani

bus,

bus, quæ quidem fuerunt quamplurima, excidiſſent, ſuæ, qua tunc dictauerat puritati, quam fieri poſſet, diligẽter, reſtituerem; quod qua potui induſtria ac fide præſtiti, etſi minimè inficias eo, nonnulla etiam & mihi, & typographo excidere potuiſſe; Sed ea vſque adeo leuia & pauca ſunt, vt veſtros animos, ne tantillum quidem remorari poſſint. Quare id quidquid eſt laboris noſtri, boni conſulite. Interea conſultationes Medicas, ab eodem Mercuriali pro ſummis & Principibus viris, prudentiſſime diſertiſſimeque conſcriptas, quas apud me plurimas ac paratiſſimas habeo, in veſtram gratiam excudendas, propediem expectate. Valete.

Patauij, quarto Calendas Decembris. 1586.

INDEX RERVM, ET VERBORVM NOTABILIVM

IN QVO NVMERORVM RATIONE fideliter subducta, singula paginis suis connotata: Candide lector reperies.

A

ABORSVS quid. 42
Aborsus qui propriè dicantur. 43
Abortus causæ. 43
Aborsus causa est suppress. mensium. 130.
Abortus signa. 46
Abortus prognostica. 48
Abortus curatio in quo posita. 49
Abortus curatio à flatibus. 49
Abortus ab humoribus curatio. 49
Acetum mulieri inimicum. 20
Acetum cur non noceat stomacho. 20
Acetum acerrimum ac lactis abundantiam. 91
ἀκροσαπέντα. 71
Adstringens ab autore vsitatum. 76
Adstringentium in vsu tria semper obseruanda. 176
Adstringentibus non vtendum ante totius purgationem. 176
Aer fœtidus facit abortum. 43
Aer inconstans causa abortus. 43
Aer inclemens causa abortus. 43
ἄτηνται. 194
Aegritudo caudata quid. 193
Aegritudines a Christo curatæ incurabiles erant. 148
Aegypti mulieres libidinosæ. 186
Aenigma Hipp. est & non est, octimestris partus. 41
Aestate mulieres venerem magis appetunt. 12
Aestate lac minus abundat. 90
Aetius defenditur. 135
Aetij sententia explicata. 49
Aetij sententia reprobata. 131
Aetij locus explicatus. 182
Α'γαλακτία. 78
Agaricus præfocatas excitat. 134
Α'γονία. 4
Agnus castus lac generat. 80
Agni casti semen lac consumit. 91
Agrippæ qui dicantur. 3
Allatarum Auicennæ quid. 193
Alraticum Albucasi quid. 194
Alexandri duplex erratum. 228
Altimarus dormitat. 176
Altomari error. 98
Altomari sententia confutata. 98
Altimari sententia reprobata. 209
Altimari sententia reprobata. 135
Altomari error. 173
Amazones mammas sibi abscindebant. 112
Α'μφλίωσις. 41
ἀνάβρωσις. 144
ἀνασόμωσις. 144
Angustia vteri an possit facere abortum. 45
Angustia vteri prohibet augmentum nō vitam fœtus. 45
Angustia vteri facit diffic. partus. 61
Angustia vteri causa suppressionis mēstruorum. 130

Animal noui orbis duplici vtero praeditum. 216
Animalia cur exeant capite ab vtero. 55
Animi operationes in viris illustriores. 1
Animi motus menstrua supprimunt. 129
Anseris pinguedo cum lacte castigat mammas grandes. 115
ἄπνους. 224
Ἀφορία. 4
Apium foemineum facit sterilitatem. 14
Apium prouocat vrinam, & menses. 176
Aponenses Thermae vtiles in praefocatione vteri. 236
Apoplexia impedit respirationem. 224
Aqua frigida sterilitatem facit. 19
Aqua fabrorum sterilitatem facit. 19
Aqua Nili conceptum iuuat. 19
Aqua rosarum ad pruritus. 182
Aqua tepida sedat pruritus. 182
Aqua in vtero vbi colligatur. 202
Aquae potus facit sterilitatem. 13
Aquae potus saepe menstrua tollit. 127
Aquilonares constitutiones conceptui aptae. 19
Arietis nigri lana vterum in locum suum restituit. 222
Aristotel. male foeminas monstra appellat. 1
Arist. ingratus versus Hipp. 55
Aristotelis error. 94
Arist. de causis sterilitatis opinio. 8
Aristot. sententia confutatur. 100
Aristotelis sententia de tempore partus. 40
Arist. & Hippo. conciliatio. 54
Aristotelis error. 103
Arist. de lacte sententia. 63
Aristolochia rotunda facit partus facilitatem. 75
Aromata menses prouocant. 133
Aromata petunt caput. 228
Ascensus vteri signa. 219
Ascensus vteri, & praefocationis curatio eadem. 223
Astrologorum opinio de octimestri partu. 41
Ἀτεκνεία. 5
Athenienses sacerdotes cicuta libidinem extinguebant. 189
ἄτοκον ἀτοκίαν. 5
Auenzoar factus foecundus ex febre. 184
Auerroes negauit vim discretiuam vteri. 217
Auerroes non erat perfectus medicus. 218
Auerrois excusatio. 218
Auerrois sententia reprobata. 6
Auerrois de mola opinio. 29
Auerrois sententia confutata. 33
Auicennae sententia de mola. 29
Auicennae sententia explicata. 47
Auicennae error. 172
Austrinus aer inimicus grauidis. 35
Austrinae constitutiones conceptui ineptae. 19

B

Balnea refrigerantia ad vterinum furorem apta. 190
Brassicae frequens vsus parit cancrum. 214
Beneolentia naribus adhibita cur inducant praefocationem vteri. 228
Biliosis mulieribus menses tenuiores. 128
Bituminosa luta emolliunt. 213
Bruta non habent caput magnum. 61
Bruta habent constitutum pariendi tempus. 40

C

Caij Dueli soror saturata abortiuit. 45
Calor trahit humores. 208
Calida intemp. facit abortum. 43
Calida intemperies quomodo menstrua supprimat. 129
Canis semper quarto mense parit. 40
Cancer vteri. 40
Cancer vteri quid. 213
Cancri genera duo. 214
Cancri signa. 214
Cancri prognosticum. 214
Cancri vteri causæ. 214
Cancri curatio. 215
Cancri fluuiatilis puluis ad abortum. 53
Cancri fluuiatiles ad lactis abundantiam. 92
Cancros occultos melius est non tangere. 214
Cantatrices non habent menstrua. 128
Caput paruum habentes prudentiores. 113
Caput in uteri inflammatione afficitur. 205
Capitis magnitudo duplex. 113
Caseus lactis capræ ad fluxum menstruorum. 153
Caseatio propriè dicta quæ. 101
Caseatio duplex. 101
Caseatio propria an fiat in mammis. 101
Castrati non sunt boni ingenij. 161
Catelli quomodo parui fiant. 46
Cataplasma dolorem sedans. 210
Cauda. 3
Cauda. 192
Cauda symptoma turpitudinis.
Caudæ curatio. 193
Causæ sterilitatis quæ. 7
Causarum abortus signa. 48
Cauteria in cruribus accommodatissima in præfocatione vteri. 235
Clausura vteri. 193
Clausuræ uteri causæ 198
Clausuræ uteri signa. 198
Clausuræ vteri prognostica. 196
Clausuræ vteri curatio. 197
Crassæ cur non concipiant. 10
Cedra impedit conceptum. 24
Ceratum retinens vterum. 222
Ceruix vteri carnosior. 207
Cleopatræ Reginæ mors. 100
Cibi acidi faciunt sterilitatem. 14
Cibi qui sterilit. faciant. 14
Cibi moderantia confert sanitati. 89
Cicatrices vteri causa sunt suppressionis menstruorum.
Cinara lac coagulat. 98
Cyminum tollit lactis abundantiam. 92
Clyster vehemens. 233
Chrystalli puluis excitat præfocatas. 234
Cnycum lac coagulat. 99
Coagulum habet igneam vim. 99
Coagulum duplex. 100
Coagulum leporinum ad Abortum. 53
Coagulum externum quid. 100
Coagulum internum quid. 101
Coagulum omne adstringit. 106
Coagulum leporinum dissoluit sanguinē. 106
Coagulum leporinum optimè adstringit. 176
Coagulationis causæ externæ. 102
Coagulationis lactis signa. 102
Coagulationis lactis curatio. 103
Coctum quod semel est non amplius recrudescit. 74
Coctum recrudescit duobus modis. 75
Coctionis perfectæ quæ sunt, corrupta deteriora euadunt. 232
Coitus multus facit abortum. 45
Coitus facilitat partum. 73
Coitus vtilis ad furorem vterinum. 188

Coitus cum viro mentulato facit fluxum menstruorum. 145
Coitus cum menstruata muliere lepram inducit. 120
Coitus raritas facit sterilitatem. 13
Coitus desiderij defectus non datur in mulieribus. 187
Coitus inuiti sterilitatem faciunt. 14
Collyrium ad vteri clausuram. 197
Colostrum quid. 101
Colostrum quid. 4
Colostrati pueri. 4
Colostratati pueri qui. 101
Colocyntis ciet menses. 140
Columella. 192
Concoctio bella, quæ Aristoteli. 74
Conceptus quot modis lædatur. 2
Conceptus, quot modis vitietur. 25
Conceptus fit intra 7. diem. 28
Conceptus vitiosus quis. 25
Conceptum quando liceat medico interimere. 24
Conceptus singuli magis vitales. 5
Concubitus forma, quæ apta conceptui. 14
Concubitus cum menstruata muliere prohibitus a legislatoribus. 120
Conciliatio Auic. & Hipp. 116
Conditiones ad partum naturalem requisitæ. 53
Confectio ad sterilitatem. 21
Confectio in lactis defectu. 85
Confectio deducens sanguinem ad mammas. 86
Confectio prouocans menses. 141
Confectio ad Gonorrhœam. 169
Confectio constringens ad Gonorrhœam. 170
Confectio corpus reficiens. 170
Confectio in fluxu menstruorum. 149
Constantini Varoli inuentum. 179
Contradictio inter Aetium, & Galenū. 135
Contradictio inter Galenum, & Paulum. 136
Contradictio in verbis Galeni. 140
Conclusi semen emittunt. 165
Corallorum rubeorum pulvis ad abortum. 53
Cornarij error. 93
Cor compatitur vtero. 180
Corporis exercitatio confert sanitati. 89
Corneola gemma ad fluxum menstru. 153
Corrosionis vteri curatio. 180
Cotyla quid. 127
Crocum mirum ad difficult. partus. 74
Cuminum sanguinem repellit. 96
Cucurbitulæ in præfocatione vteri conueniunt. 233

D

Decoctum in lactis abundantia. 91
Decoctum vlcera mundificans. 180
Decocta discutientia. 210
Defectus lactis quid. 78
Defectus menstruorum signa. 131
Delectatio, quæ maior in coitu, viri an mulieris. 158
Descensus vteri quid. 117
Diacalamenthum. 175
διαίρεσις. 144
Diaphragma Phrenas dictum. 187
Diaphragmate læso læditur ratio. 186
διαπήδησις. 144
Dictamus menses ciet. 138
Difficultas magna de sanguinis missione in vteri inflammat. 208
Dioptra. 178
Dioptra instrumentum medicum. 196
Diuretica per accidens cient menses. 139
Diuretica an conueniant in fluore muliebri. 176
διχοινία. 9
Dolor circa radices oculorum cur indicet vlcus matricis. 179
Dolor trahit humores. 208

Du-

Dubitatio circa Arist. dicta. 123
Dubitatio in Galeno. 144
Durities quomodo differat a Scirrho. 210

E

Ebriosi infœcundi. 14
Eductio Secundinæ. 60
Elephas parit secundo anno. 40
Emotam fieri Hipp. quid. 221
Empedocles a calumnijs Aristotel. defenditur. 61
Empedocles vocauit vinum aquam in ligno putrefactam. 64
Empedoclis solertia. 118
Emplastrum ad lactis abundantiam. 91
Emplastrum ad suppressos menses. 142
Emplastrum ad pruritum. 182
Emplastrum ad inflationem vteri. 201
Emplastrum suppurans. 210
Emplastra excitantia. 234
Epileptici cur ob prauos odores symptomata incurrant. 229
Epilepticæ pulsum habet magnum. 230
Equa parit mense 9. aut 10. 40
Erysipelas vteri. 195
Exercitat. corporis faciunt abortum. 44
Excoriationis vteri curatio. 180
Externa remedia quomodo conferant in gonorrhœa. 167
Euacuatio immodica causa abortus. 44

F

Faba sterilit. facit. 19
Fabæ implent vbera pecorum. 83
Facilius est virginitatem, quàm castitatem seruare. 187
Flatus in vtero faciunt abortum. 43
Flatuosa refrigeratio Sorano quid. 214
Francisci Pedemontani error. 102
Fœmina cur maiorem dolorem inferat in exitu ab vtero. 61
Fœminæ in vtero tardius perfici. 42
Fœtus cur in vtero laborat octauo mense. 41
Fœtus mortuus vt exeat eget particularibus remedijs. 67
Fœtus in vtero situs quis. 53
Fœtus qua figura exeant in lucem. 55
Fœtus plures faciunt diffic. partus. 61
Fœtida sunt naturæ inimica. 234
Figura exitus fœtus naturalis. 53
Frigida intemp. facit abortum. 77
Frigida intemperies cur menstrua supprimat. 130
Frigido, quæ congrescunt, soluuntur calido. 104
Fricatrices mulieres quæ. 185
Frictiones in præfocatione conueniunt. 233
Foroliuiensis mulier statis diebus abortiens. 44
Fumus Pyritis dissipat scirrhos. 213
Furor vterinus. 185
Fluxus alui facit abortum. 44
Fluxus muliebris. 171
Fluxus menstrui immodici causæ. 144
Fluxus menstrui signa. 145
Fluxus menstrui prognostica. 147
Fluxus menstrui curatio. 148
Fluxus muliebris causæ. 171
Fluxuum quis deterior. 174
Fluoris muliebris signa. 173
Fluoris muliebris prognostica. 174
Fluoris muliebris curatio. 174
Fluoris rubri curatio. 175
Fluoris biliosi curatio. 175
Fructus quomodo parui seruentur. 46

G

Galenus malè de dijs sentiebat. 56
Galeni locus emendatus. 30
Galeni locus explicatus. 46
Galeni locus emendatus. 74
Galeni sententia explicata. 79
Galeni error detectus. 220
Gallia moschata ad diffic. partus. 65
Gazæ erratum. 24

Gazæ error. 124
Glandis uehementis exemplum. 233
Gracilis habitus facit abortum. 43
Grauidæ non præstabantur sanæ. 17
Grauidæ cur semper ægrotent. 35
Grauidarum cura. 35
Genuum frigiditas signum vteri inflammationis. 202
Gonorrhæa muliebris. 157
Gonorrhæa virorum differt a muliebri. 157
Gonorrhææ causæ. 165
Gonorrhęæ signa. 166
Gonorrhęæ prognostica. 168
Gonorrhææ curatio. 168
Guttur gallinæ lac coagulat. 98
Grumefactio lactis quid. 97
Grumi sanguinis in vtero. 191

H

Αἱμοῤῥόρσις. 143
Hæmorrhoidalis fluxus menstruorum. 153
Hęmorrhoides Aristoteli quæ. 196
Hæmorrhoides secandi modus. 154
Hæmorrhoidalis fluxus curatio. 155
Hæmorrhoida Haly quid. 193
Heraclides Ponticus integrum librum scripsit de præfocatione vteri. 193
Hermaphroditæ quando fiant. 163
Heroum filij noxæ. 18
Hydrops quomodo faciat sterilitatem. 10
Hydrops vteri. 202
Hydropis vteri causæ. 202
Hydropis vteri signa. 203
Hydropis vteri curatio. 203
Hiera expurgat vterum. 140
Hippocratis sententia reprobata. 28
Hipp. sententia de tempore partus. 40
Hippoc. sententia explicata. 53
Hippocratis locorum conciliatio. 23
Hippoc. sentētia de generatione lactis. 77
Hippoc. sententia explicata. 132
Hippoc. locus emendatus. 158
Hispanæ cur infœcundæ. 18
ὑπερκάθαρσις. 143
ὑποδέρις. 192
Hystericæ spumam non edunt. 230
Hystericis facies non rubet. 241
Homo solus cur plura habeat pariendi tempora. 40
Homo habet totam capitis magnitudinē in vtero. 60
Humida intemperies quæ faciat sterilitatem. 9
Humida intemperies facit abortum. 44
Humiditas duplex. 125
Humiditas mulierum adiposa. 120
Humores qui præfocationē faciant. 228

I

Immodici fluxus menstrui caracter. 143
Inedia libidinem compescit. 236
Inflationis vteri causæ. 199
Inflationis uteri signa. 199
Inflationis uteri curatio. 200
Inflammatio quomodo a lacte fiat. 107
Inflammationis vteri causæ. 205
Inflammationis vteri curatio. 207
Inflammationes internæ augentur a somno. 207
Inflammationes lacte demulcentur. 65
Inflammationum remedium pręcipuum. 109
Insessus ad suppressos menses. 143
Insessus ad fluxum menstruorum. 150
Internæ causæ sterilitatis. 8
Inter cerebrum, & vterum magnus est consensus. 228
Intemperierum uteri causæ. 184
Intemperierum uteri curatio. 185
Inunctio in abortu. 51
Iuuenilis mens uaga. 227

K

Καταμήνιον. 117
κέρκος, & κέρκωσις. 193
κλιτορίς. 193

L

Lac quid. 61
Lac est sanguis coctus. 64
Lac æquè fit in viris ac fœminis. 61
Lac quod apparet in viris non est verum lac. 61
Lac muliebre lenit dolorem. 215
Lac & semen ex eadem fiũt materia. 64
Lac an fiat ex sanguine puro. ibid.
Lac an fiat per coctionem. ibid.
Lac fit ex sanguine dulcissimo. ibid.
Lac fit ex sanguine menstruo. ibid.
Lac quomodo generetur. 66
Lac fit per minimam sanguinis mutationem. ibi.
Lac quot modis lædatur. 4
Lac sanguis dealbatus. 107
Lac quando deficiat. 78
Lac generatur ex sanguine menstruo. 79
Lac non reddit imagines. 80
Lac pituitosum quomodo dignoscatur. 81
Lac melancholicum, vt dignoscatur. ibi.
Lac optimum albissimum. ibi.
Lac quæ per se generent. 79
Lac quæ per accidens generent. ibi.
Lac multum è mammis effluens signum abortus. 47
Lac consumitur esu salitorum. 83
Lac copiosum, an eadem ratione noceat qua & semen. 88
Lac dulce est. 80
Lac autumno minus abundat. 90
Lac fluidum fit ex sanguine ichoroso. 96
Lac merum capellas dementat. 88
Lac ficulneum succus condensat. 69
Lac dissipans medicamentum. 92
Lac an possit grumefieri a causa calida. 98
Lac fit ob suppressa menstrua. 107
Lactis natura aquea, & terrea. 83
Lactis vitia. 60
Lactis defectus. ibi.
Lactis coctio in mammis quõ fiat. 65
Lactis definitio. 66
Lactis defectus quem morbũ sequatur. 78
Lactis defectus causæ. ibi.
Lactis dulcedo, & mellis diuersa. 80
Lactis candor, & aliorum diuersus. ibi.
Lactis defectus signa. ibid.
Lactis boni conditiones duæ. ibi.
Lactis defectus prognosticum. 81
Lactis defectus curatio. ibi.
Lactis abundantia. 88
Lactis abundantiæ causæ. 89
Lactis abundantiæ prognostica. 89
Lactis abundantiæ curatio. 90
Lactis mutatio in qualitate. 94
Lactis conditiones quatuor. ibi.
Lactis fœtor vino emendatur. 95
Lactis fluiditas. 96
Lactis fluiditas quomodo cognoscat. ibi.
Lactis caseatio, & grumefactio. 97
Lactis partes tres. ibi.
Lactis grumef. fit à calido, & frigido. 98
Lactis caseationis causæ. ibi.
Lactis caseatio an possit fieri a calido. ibi.
Lactatio apud æthiopas citius fit. 90
Lactuca lac generat. 79
Lagana lac incrassant. 96
Lana arietis nigri restituit vterum. 222
Lapis sardonius contra abortum. 53
Lapis Iaspis ad fluxum menstruum. 253
Lapides an fiant in vtero. 190
Lastrenses aquæ accommodatæ in præfocatiõne vteri. 235
Lepus Marinus facit abortum. 44
Leporis coagulum inefficax. 98
Lætitia mulieres exanimatæ. 44
Libido vnde. 14
Linimentum ad difficultatem partus. 66
Linimentum ad fluxũ menstruorum. 151
Linimentum ad vlcera vteri. 180
λοχεῖα. 127
Locus affectus in vlcere vteri. 178
Locus affectus in vterino furore. 186
Lucenses aquæ curant sterilitatem. 20
Lucenses Thermæ menses cient. 141
Lucretij de sterilitate sententia. 9
Lugdunenses mulieres sese in fluuios præcipitabant. 186

Lumbrici vteri. 190
Lumbrici fiunt in vtero. 191
Lumbricorum vteri signa. 191
Lumbricorum vteri curatio. 191
Luna frigidum non agit positiue. 124
Lutum S.Barthol.emollit. 213
Luta emollientia. 213

M

MAlum pili quid. 102
Mammæ corpora frigida. 65
Mammæ corpora glandulosa. 80
Mammæ alterius vsus, & naturæ, in maribus, quam fæminis. 2
Mammæ factæ ob cordis tutelam. 109
Mammæ vbi dolent an sit exugendum lac. 93
Mammarum vsus quis. 2
Mammarum gracilitas, quomodo indicet abortum. 47
Mammarum inflammatio quid. 106
Mammarum inflammationis causæ. 107
Mammarum inflammatarum signa. 107
Mammarum inflammat. prognosticum. 108
Mammarum inflammat. curatio. 108
Mammarum inflammatarum remedia. 110
Mammarum caro spongiosa. 112
Mammarum magnitudo. 112
Mammarum magnitudinis causæ. 112
Mammarum magnitudinis curatio. 114
Mammis inflammatis an repercutientia conueniant. 109
Marci varronis sententia de situ fætus. 54
Marmor affectus quis. 198
Medea. 178
Medicamentum optimum ad difficultatem partus. 66
Medicam. ad duritiem mammarum. 112
Medicamentum ad excitandam uim expultricem. 59
Medicamentum fætum corrumpens. 59
Medicamenta secundinam educentia. 60
Medicamenta menses prouocantia. 141
Medicamenta a proprietate ad fluxum menstruorum. 153
Medicamenta ad abortum à proprietate occulta. 53
Mel crudum acrius est. 75
Melancholiam quæ educant. 182
Melancholicis mulieribus menses sunt crassiores. 127
Menses quæ prouocant, calida sunt. 138
Menses quibus aperiantur. 235
Menses mouentur luna decrescente. 123
Mensium defectus causæ. 128
Menstruus sanguis cur expellatur. 117
Menstruus sanguis an per resudationem excludatur in vterum. 118
Menstruus sanguis sua natura benignus est. 121
Menstruus sanguis cur tot prauos effectus edat. 121
Menstruus sanguis an nutriat vterum. 126
Menstruus fluxus, non est præt. natu. 117
Menstruus fluxus cur non fiat in viris. 118
Menstruum sanguinem cum natura non excernat quotidie. 121
Menstruum quid. 117
Menstrua quæ prouocant, destruunt lac. 85
Menstrua per reserationem vasorum excluduntur in vterum. 121
Menstrua in quibus fiant. 122
Menstrua cur desinant post 50. annum. 123
Menstrua ad quem finem fiant in mulieribus.

lieribus. 126
Menstrua quæ naturalia. 128
Menstruorum natura quæ. 105
Menstruorum defectus. 105
Menstruorum generationis modus. 118
Menstruorum pernitiosi effectus. 121
Menstruorum tempus quod. 122
Menstruorum quantitas. 126
Menstruorum tempora. ibi.
Menstruorum qualitas. ibid.
Menstruorum exeuntium quantitas. 127
Menstruorum defectus quod symptoma sit. 128
Menstruorum defectus prognostica. 129
Menstruorum suppresio, quos pariat morbos. 130
Menstruorum defectus curatio. 131
Menstruorum fluxus immodicus. 143
Menstruorum stillicidium. 155
Mentha facit sterilitatem. 14
Messalina imperatrix libidinosa. 13
Milesiæ virgines sese suspendebant. 186
Minos statutum nefandum. 23
Missionis sanguinis administrandæ ratio in mensium suppresione. 136
Metrenchita. 176
Modus secandi venas inferiores. 137
Mola quid. 26
Mola vnde dicta. ibid.
Mola quomodo excrescat. 31
Mola viginti annorum. 32
Mola in vtero non mouetur. 32
Molæ causa. 28
Molæ signa. 31
Molæ prognostica. 32
Molæ curatio. 33
Molam cur sola mulier concipiat. 27
Moniales frequenter præfocantur. 228
Morbi vteri a solutione unitatis. 176
Morbi uteri in magnitudine. 195
Mortui fœtus signa. 47
Moschionis sententia. 58
Mulæ cur steriles. 10
Mulier quando concipiat. 6
Mulier vterum temperatum habens fœcunda est. 7
Mulier parua aptior conceptui. 10
Mulier ebria non debet coire. 19
Mulier peperit in decimoquarto mense. 40
Mulier foroliuiensis statis diebus abortiens. 45
Mulier phlebotomata abortit. 51
Mulier sola cur laboret partus difficultate. 60
Mulier emittit semen in vterum. 158
Mulier an semen habeat. ibi.
Mulieres steriles morbosæ. 18
Mulieres densiores viris. 118
Mulieres frigidiores uiris. ibi.
Mulieres cur frigidiores uiris. 119
Mulieres cur pinguiores uiris. ibi.
Mulieres concipiunt incboantibus, vel desinentibus menstruis. 121
Mulieres cur maximè animalium menstrua habeant. 122
Mulieres ex retentis mensibus uirilem habitum acquirunt. 133
Mulieres fœlicissime per uenas inferiores purgantur. 134
Mulieres non perforatæ quæ. 194
Mulieres ubi menstrua erumpunt præfocari solent. 127
Mulieres in præfocatione uteri mente capiuntur. ibid.
Muliebris fluor. 171
Muliebres morbi qui. 2
Mutationis situs uteri causæ. 215
Mutationis situs uteri prognostica. 220
Mutati situs uteri signa. 119
Mutati uteri situs curatio. 221

N

Namesia mulier barbata. 132
Natura cur fecerit lac. 67
Natura cur fecerit mammillas in pectore. 68
Naturam quæ excitant trium sunt generum. 235
Nepeta ciet menses. 138
Nicolai Florentini experimentum. 222

Nympha. 4
Nympha. 192
Nymphæ, & caudæ causæ. 193
Nymphæ curatio. ibid.
Non perforatarum signa. 196
Nutrimenti vbertas non destruit formationem fœtus. 27

O

Octimestres fœtus, cur non vitales. 41
Octimestris partus, an sit abortus. ibi.
Octimestris partus non est vitalis. ibi.
Octimestres partus in Ægypto vitales. ibidem.
Octimestris partus illegitimus. ibi.
Octimestres partus in Hispania vitales. 43
Oculus Hyenæ curat sterilitatem. 18
Odor obiectum odoratus. 228
Odor extinctæ lucernæ prægnantibus infestus. 35
Odores graues infensi grauidis. ibi.
Odores boni cur præfocationem vteri inducant. 228
Odores praui fundantur in humoribus crudis. ibid.
Odores praui cur excitent præfocationem uteri. 230
Oedema vteri. 191
Oleum cedrinum impedit conceptum. 24
Oleum vitelli ouorum sedat dolorem. 180
Oleum rosaceum sedat dolorem. 210
Oleum vitelli ouorum lenit dolorem. 215
Opiata vtero infusa faciunt sterilitatem non mortem. 180
Optatarum rerum in fœtu signa vnde. 35
Optici nerui oriũtur a radice spinalis medullæ. 197
Os de corde cerui ad abortum. 53
Otiũ nimiũ facit difficultatem partus. 66
Ouum antiquum restituit vterum. 222
Oues in Ponto faciunt lac nigrum. 80
Oxymel in curatione sterilitatis vitandum. 20

P

Papaueris semen quomodo faciat lac. 83
Partus difficilis. 59
Partus quotupliciter lædatur. 2
Partus uitiosus quis. 53
Partus vitia. 44
Partus vitiosi causæ. 57
Partus malè exeuntis signa. 57
Partus vitiosè exeuntis curatio. 58
Partus difficilis causæ. 60
Partus difficilis signa. 63
Partus difficilis prognosticum. ibi.
Partus difficilis curatio. 64
Pariendi tempus quodnam. 40
Pasticia lac incrassant. 96
Pastinacæ semen curat sterilitatem. 17
Patauinæ aquæ Thermales cient menses. 141
Patauinæ aquæ Thermales curant sterilitatem. 21
Pauli locus explicatus. 141
Platonis de vtero sententia. 187
Pecora esu fabarum implent vbera. 83
Perdicis ouum illitum coercet mammas. 114
Perditè amantes non concipiunt. 13
Pessi ad fluxum menstruorum. 153
Pessarium ad difficultatem partus. 65
Pessarium fœtum corrumpens. 59
Pessarij forma. 21
Pessaria in Abortu. 51
Pessi. 141
Phælusa mulier barbata. 132
Plenilunio humida eliquescunt. 126
Præcipitatio vteri. 217
Præfocatio uteri quid. ibid.
Præfocatio cur non fiat ab inanitione. 141
Præfocatio uteri quomodo fiat a siccitate. 227

Præfocatio vteri quomodo distinguatur a syncope. 230
Præfocatio ex retento semine grauior est. 231
Præfocationis vteri causæ. 226
Præfocationis vteri signa. 229
Præfocationis futuræ signa. 230
Præfocationis declinantis signa. 230
Præfocationis causarum signa. 229
Præfocationis vteri prognostica. 229
Præfocationis vteri curatio. 231
Præfocationis curatio extra paroxismū. 235
Præfocatione vteri omnes actiones læduntur. 225
Præfocatæ mulieri si sternutatio superueniat, bonum. 231
Præfocatæ, quomodo dignoscantur a mortuis. 230
Præfocatæ quomodo dicantur esse sine præfocatione. 230
Præfocatas quæ excitent. 234
Præfocatis cor refrigeratur. 230
Prægnantibus nunquam mittendus sanguis a saphena. 51
Præseruatio abortus duplex. 49
Picus Mirand. contra Astrologos. 14
Pici Mirand. erratum. 42
φῦμωσις καὶ φῦμος. 192
Pinguia corpora infæcunda. 167
Piscium salitorum capita faciunt lac. 83
Pituita minus alba quam lac. 82
Pituitam educit Agaricum. 181
πιτύα. 99
Plinij historia. 7
Plinij sententia improbata. 81
Plinij locus emendatus. 88
πνὶξ ὑστερικὴ. 224
Priapismus Arabum quid. 185
Ptisana ex milio mirè siccat. 176
Pollutio nocturna, quomodo a gonorrhœa differat. 156
Porrum curat sterilitatem. 18
Posca dolorem sedat. 200
Postuenda dea quæ. 57
Potentia actiua non eget actuante. 162
Potio ad menses suppressos. 141
Potus nimius causa sterilitatis. 14
Potus vini frigidioris facit abortum. 45
Procidentia vteri. 217
Proprium vteri quid. ibi.
πρόπτωσις vteri. ibid.
Prosa Dea quæ. 56
Pueri omnes nani. 61
Pueri lacte nutriti vesicæ lapide tentantur. 94
Puerorum nerui debiles. 81
Pueris conuulsiones fiunt ob lactis copiam. 81
Puerperium. 127
Puerperij purgationis quantitas. 127
Puerperæ in quiete detinendæ. 219
Pulegium menses prouocat. 138
Puluis ad inflationem vteri. 201
Pumilliones qui. 60
Purgans accommodatum in vteri præfocatione. 236
Purgantia auocant sanguinem a mammis. 96
Plutarchi sententia de mola. 30
Pruritus matricis. 181
Pruritus causæ. ibi.
Pruritus signa. ibi.
Pruritus prognostica. ibi.
Pruritus curatio. ibid.

Q

Quadrupeda cur in utero extensa. 32
Quare fœtus periclitetur octauo mense. 48
Quæ minus in abortu lædantur. 48
Quæ coquuntur fiunt calidiora. 65
Quies immodica facit sterilitatem. 13

Rha-

R

RHabarbarum purgat bilem. 181
Racta Rhasis quid. 294
Recorporatrix victus ratio. 49
Remedium ad mammarum magnitudinem. 114
Remedia duo præstantissima in præfocatione vteri. 235
Repercutientia duplicia. 109
Retentrix in fluxu quomodo offendatur. 171
Risus facit abortum. 43
ῥοῦν γυναι κεῖον. 171
Romani veteres superstitiosi. 56
Rusticæ vrbanis steriliores. 13
Ruta absumit genituram. 190
Rutæ semen, lac & semen consumit. 90

S

SAbina menses ciet. 138
Salita an conueniant lacti gignendo. 118
Salitorum vsu efficitur fœtus sine vnguibus. 38
Saltus cordis in grauidis. 38
Saltatrices non habent menstrua. 128
Sanguis menstruus duas habet partes. 64
Sanguis calidior lacte. 66
Sanguis in mammis collectus insaniam significat. 103
Sanguis unde mittendus in vteri inflammatione. 209
Sanguinis missio optimum remedium abundantiæ lactis. 90
Sanguinis missio an conueniat in inflatione uteri. 201
Sanguinis multitudo an possit esse causa suppressionis mensium. 131
Sanguinem ad mammas quæ prouocent. 84
Satyriasis Aetio quid. 185
Scammoneum purgat bilem. 181
Scarificandi modus vterum. 138
παρεγχύνωσις. 88
Strangulatio uteri. 225
Sectio uenarum inferiorum deriuat ab utero. 137
Secundina quomodo educenda. 69
Semen spumosum. 6
Semen a toto secedit. 15
Semen natura frigidum. 66
Semen cyrcæ lac destruit. 79
Semen retentum cur noceat. 88
Semen uiri diuersum est a semine mulieris. 158
Semen non fit album in testibus. 166
Seminis conseruatio confert sanitati. 89
Seminis, & menstrui discrimen. 117
Serum lactis commendatum in affectibus uteri. 180
Serum fugiendum in affectibus lienosis. 175
Serosa pars lactis ut crassescat. 97
Septentrionales unde fiant steriles. 14
Sexus a quibus discernantur. 1
Sperma est sanguis permutatus. 50
Sperma ubi retinetur abundat sanguis. 236
στεῖρα. 14
Sterilitas quid. 5
Sterilitas quando curabilis, & quando incurabilis. 16
Sterilitas utrum sit in uiro an fœmina, cognoscendi ratio. 16
Sterilitas fere a muliere oritur. 16
Sterilitatis signa unde sumantur. 14
Sterilitatis a calore signa. 15
Sterilitatis ab aliis causis signa. 15
Sterilitatis prognostica. 16
Sterilitatis curatio. 17
Sterilitatē facere medico quādo liceat. 22
Steriles tardius senescunt. 17
Stercus caninum ad duritiem mammarum. 110
Sternutatio excitat facultatem expultricem. 59
Sicca intemperies facit abortum. 43
συνεχῶς. 124

Symptoma turpitudinis quod. 192
Scyrrhus uteri. 194
Scirrhus duplex. 211
Scirrhus uteri solet finiri in hydropem uteri. 207
Scirrhus uteri. 210
Scirrhus, & scirrhosis differunt. 210
Scirrhus legitimus indolens. 211
Σκίῤῥος uteri. 206
Scirri causæ. 212
Scirrhi signa. 212
Scirrhi prognostica. 212
Scirrhi curatio. 213
Stillicidium menstruorum. 155
Stillicidij menstruorum causæ. 155
Stillicidij menstruorum curatio. 155
Σκέροσις. 5
Solus homo plura habet pariēdi tpa. 40
Solida animalia sterilia. 14
Somnus super agnum castum, uenerem compescit. 235
Somnus lac prouocat. 82
Sororientes mammæ quæ Plinio. 88
Scolymo furente mulier libidinosa. 186
Scopus curatiuus grauidarum abortientium. 51
Stoicis fœtus non est animal. 45
Succus quid Hippocrati. 98
Suffocatio mulierum. 224
Suffitus ad sterilitatem. 21
Suffimigium ad educendā secundinā. 60
Sulphur uiuum ad fluxum menstr. 153
Suspirium abortum facit. 44
Spurij cur sint prauis moribus. 19

T

TEmpus generationis lactis quod. 76
Tempus pariendi quod sit. 40
Tempore frigidissimo mulier sterilior est. 11
Tenues cur non concipiant. 11
Tenuitas uteri conceptum prohibet. 11
Tentigo unde fiat. 14
Tentito Albuchasi quid. 193
Theodori Gazæ error. 101
Thermarum usus utilis in præfocatione. 136
Terra arenosa nihil profert. 9
Testes animalium curant sterilitatem. 18
τύροσις. 97
Tribades mulieres quæ. 188
Tristitia facit abortum. 44
Torpedinis corium restituit uterum. 222
Tortuositas colli uteri menstrua supprimit. 130
Trocisci de mirrha expurgant uterum. 215
θρόμβωσις. 97
Trotula medicus fœmina. 58

V

VAlida medicamēta minuūt lac. 85
Vbertas nutrimenti non destruit formationem fœtus. 27
Vbera cocta animalium faciunt lac. 85
Vbi adstringendum est, materia semper alio diuertenda. 176
Vlcus matricis fit ex fluore. 178
Vlcera cum inflammatione quomodo dignoscantur. 178
Vlcera fiunt post gonorrhæam. ibi.
Vlcerum differentiæ. ibi.
Vlcerum uteri prognostica. 179
Vlcerum uteri curatio. ibid.
Vlcerum matricis causæ. 178
Vlcerum matricis signa. ibid.
Vnctio emolliens. 177
Vnguentum comitissæ pro abortu. 53
Vrinam, quæ prouocant, prouocant & menstrua. 85
Vrinæ nigræ indicant defectum menstruorum. 131
Vrsa quomodo pariat molam. 26
Vterinus furor quid. 185
Vterinus furor quomodo distinguatur à præfocatione. 185
Vterini furoris causæ. 186
Vterini furoris signa. 187
Vterini furoris prognostica. ibi.
Vterini furoris curatio. ibi.

Vterus intemperatus non concipit. 9
Vterus quando fiat tortuosus. 9
Vterus asylum malorum. 183
Vterus veluti cloaca quędam est. 122
Vterus subijcitur omni morbo. 183
Vterus cloaca humorum. 227
Vterus totus nerueus. 179
Vterus cur sit intra corpus. 216
Vterus ouiparis, cur sit in anteriori parte. ibi.
Vterus quomodo locum mutet. 217
Vteri mala conformatio, causa sterilitatis. 9
Vteri intemperies. 183
Vteri usus duplex. 3
Vteri flatus vitia. 116
Vteri inflatio. 195
Vteri inflatio quid. ibi.
Vteri præfocatio. 223
Vteri in prolapsu, an purgantia conueniant. 222
Vteri morbi in compositione. 190
Vteri intemperierum signa. 184
Vteri intemperierum prognostica. 164
Vteri inflammatio. 205
Vteri inflammationis signa. 205
Vteri inflammationis prognostica. 207
Vteri inflammati curatio. 207
Vteri morbi in situ. 215
Vteri positio. 216
Vtere genus an coire debeat. 36
Vtero exsiccato cerebrum patitur. 227
Ver conceptui accommodatum. 18
Venus lac consumit. 83
Velatæ mulieres quæ. 198
Venæ sectio, an conueniat in accessione præfocationis vteri. 233
Venæ sectio, an conueniat in præfocatione a semine retento. 236
Venæ sectio abortum facit. 44
Venter putrefactorius. 61
Vermes terræ generant lac. 85
Vetulis menses sunt crassiores. 127
Victu tenui vtendum in abortu. 52
Viduæ nequeunt dici steriles. 5
Viduæ frequenter præfocantur. 228
Viæ fluxus menstrui duæ. 143
Vigilię nimiæ faciunt abortum. 76
Vigiliæ lac consumunt. 83
Vigiliæ menses supprimunt. 129
Vinum trecenium facit sterilitatem. 14
Vinum coctum minus inebriat. 75
Vinum generosum nutrici inimicum. 83
Vini natura aquea. 83
Vino non fit lac. 71
Viperæ partus. 60
Viri cur lac non producant. 61
Virga Auicennæ quid. 192
Virgines non possunt dici steriles. 5
Virgines cum afficiantur uterino furore. 186
Virginibus menses sunt subtiliores. 127
Voluptas in coitu a spiritibus. 163
Vopisci qui dicantur. 3

Index Finis.

INDEX OMNIVM CAPITVM, quibus libri hi quatuor inscribuntur.

A

ABORTV, partuue, qui non fit debito tempore. libro 2. c. 1. pag. 40.

C

CAncro vteri, libro 4. cap. 20. pagina 213.

D

DEfectu lactis, libro 3. cap. 1. pagina 72.

F

FVrore vterino, lib. 4. cap. 10. pagina 185.
Fluore muliebri, libro 4. cap. 6. pagina 171.
Fluxu menstruorum immodico, li. 4. c. 2. pag. 143.
Fluxu menstruorum hæmorrhoidali, lib. 4. cap. 3. pag. 153.

G

GRauidarum cura, libro 1. cap. 4. pag. 35.
Gonorrhœa, libro 4. cap. 5. pag. 157.
Grumefactione, & caseatione lactis, lib. 3. c. 5. pag. 97.

H

HYdrope uteri, libro 4. capit. 17. pag. 202.

I

INflammatione uteri, li. 4. c. 16. pagina 199.
Instrumentis ad conceptum, & eiusdem nutritionem necessarijs, dein qui & quot sint morbi muliebres, lib. 1. c. 1. pag. 1.

L

LActis abundantia, lib. 3. c. 2. p. 88.
Lactis fluiditate, lib. 3. c. 4. p. 96.
Lumbricis vteri, libro 4. c. 12. p. 191.

M

MAmmarum inflammatione, libro. 3. c. 6. p. 106.
Mammarum magnitudine, lib. 3. cap. 7. pag. 112.
Mala uteri temperie, lib. 4. c. 6. p. 183.
Menstruorum stillicidio, lib. 4. cap. 4. pag. 155.
Mola, lib. 1. c. 3. pag. 25.
Morbis qui circa vterum contingunt, lib. 2. pag. 40.
Morbis vteri a solutione vnitatis, lib. 4. cap. 7. pag. 177.
Morbis qui fiunt in compositione ipsius vteri, & de lapide, vel sanguine grumoso in vtero contento, lib. 4. cap. 11. pag. 190.
Morbis uteri in magnitudine, lib. 4 c. 15. pag. 198.
Morbis in situ, lib. 4. c. 21. pag. 215.
Mutatione lactis secundum qualitatem, lib. 3. c. 3. pag. 93.

Nym-

N

Nympha, & cauda libro 4. c. 13. pag. 192.

P

Partu uitioso.lib. 2. c. 2. pag. 53.
Partu difficili.lib.2.c.3. pag. 59.
Pruritu matricis.lib.4.c. 8. pag. 181.

S

Secundinæ eductione. lib. 2. cap. 4. pag. 70.
Sterilitate.lib.1.cap.2. pag.4.
Scyrrho vteri.lib.4.c.19.pag. 211.

V

Vteri clausura.lib.4.c.54.p.194.
Vteri inflammatione. li.4.c.18. pag.205.
Vteri præfocatione.lib.4.c. 22. pagina 224.
Vitijs quæ circa nutritionem fœtus contingunt.lib.3. pag. 71.
Vitijs quæ statum uniuersi vteri respiciunt.lib.4.pag. 116.
Vitijs menstruorum in defectu.lib.4. cap.1.pag.117.

Indicis Capitum finis.

HIERONYMI MERCVRIALIS DE MORBIS MVLIEBRIBVS.

Liber Primus.

DE INSTRVMENTIS AD Conceptum, & eiusdem Nutritionem necessarijs: dein qui, & quot sint Muliebres morbi. Caput Primum.

VLTA quidem sunt animalibus à natura tributa signa, vt sexus inter se discerni possint, sed ea potissimum tradita fuerunt, quæ à Conceptu, Partu, & Educatione capiuntur. Neque enim robore, aut ferocitate possunt fęminæ, & mares dignosci, quandoquidem multa inueniuntur animalium genera, in quibus vel mas, & fœmina æquè valent, vel fœminæ sunt robu-tiores, vt de Vrso dicebat Aristoteles, quod etiam constat de omni-us rapacibus auibus. Neque tantum animi operationes sunt effica-a, ad distinguendos sexus, argumenta. Quia licet in humano gene Aristoteles, & Peripatetici dixerint: animi operationes in viris il-striores esse, Plato tamen in 7. de Leg. & Platonici omnes, existi-it, & rectè, ad eadē animi studia, & easdem operationes, æquè mu res, atque viros natos esse. Accedit autem & ratio, quoniam in-umenta, quæ animi operationibus inseruiunt, neque plura, neque aciora in mulieribus reperiuntur, quàm in viris. Ex quo non satis rari possum Aristotelem, qui mulieres, & fœminas omnes, mōstra

quædam esse dixit: quoniam siue fœminarum vim in propaganda sobole, quam natura spectat, intueamur, siue vtilitatem mulierum, ad bene beateq; vitam gerendam spectemus: siue copiam ipsarum consideremus, proculdubio non monstrum, vt dicebat Aristoteles, sed potius primò à natura spectatam fœminam, intelligemus. Itaque cùm nihil sit, quo magis fœmina à viro discerni possit, quam Conceptu, Partu, & Educatione partus, non ob aliud hoc est, quàm quod natura mulieri largita est quædam instrumenta ad Conceptum, & Partum necessaria, quibus vel solis, vel maximè omninm fœmina à mare distinguitur. Hæc verò instrumēta, cùm operationes proprias, & peculiares habeant, non profectò aliundè habent, quàm ex temperatura particulari, & constitutione, quæ vbi se secundū naturam habet, iam hæc instrumenta propria sanitate, & propria uita fruuntur, Vbi verò temperatura, aut hæc constitutio instrumentorum fuerit vitiata, necessariò decidunt à propria sanitate, atq; ita morbi fiunt, qui ab Hippocrate, & recentioribus omnibus, vocantur *Muliebres*, eo quod contingunt circa ea instrumenta, quæ propria sunt Mulierum, non autem communia Viris, scilicet circa instrumenta Conceptus, Partus, & Nutritionis partus. Hactenus habetis, qui sint propriè Muliebres morbi secundum veteres. Quot verò sint horum genera, iam ex arte, & methodo inueniendum est. Duo autem sunt hęc instrumēta, Vterus, & Mammæ: vterus, vt Conceptui, & Partui deseruiat: Mammæ, vt nutritioni Partus, nam etsi Mammæ omnibus sint hominibus à natura tributæ, nihilominus vt sunt alterius finis gratia in Mulieribus, sic quoque videntur alterius esse naturæ. In viris autem sunt factę Mammæ, vt tueantur Cor: in Fœminis verò, nō ob id solum, sed potissimum, vt debeant ministrare fœtui, aut partui nutrimentum. Vteri, quemadmodum & Mammarum, duplicia debēt esse officia: alia quidem propria, & peculiaria: alia verò communia. Propria appello tria, videlicet, Conceptum, Partum, & Mēstruorum purgationes. Cōia noīo officia, Nutritionē, quæ fit alteratrice, attractrice, retentrice, & expultrice, & tandem alia, quæ naturæ opera dicuntur. Primò ergo contingunt morbi circa vterum, si lædatur Conceptus: deinde si etiam lædatur Partus: Postremò si lædantur Menstruæ purgationes, quæ omnia dicuntur propria vteri opera. Conceptus læditur, vel quia nunquam concipitur, vel quia rarissimè, & appellatur hic morbus *Sterilitas*: vel læditur, quia concipitur id quod non deberet, & est, quando *Mola* vocata, in vtero concipitur: nam si multum concipiatur, non est morbus, sed potius fœcunditas, quanquam, vt suo loco dicetur, Medici interdum cogantur hāc fœcunditatem retardare. Partus, lęditur vel quia fit celeriùs quam deberet, & dicitur *Abortus*, siue aborsus: vel fit tardiùs, & est quādo

fœtus

fœtus in vtero mortui non exeunt, quos Medici coguntur extrahere. Quo in loco notãdum, interdum Medicos solum extrahere fœtus mortuos, nihil præterea curare: interdum verò laborare, vt mortuum conceptum extrahant, & simul conceptum alium in vtero uiuentem conseruent. Licet enim raro contingat, vt ex Gemellis uno mortuo, alter supersit in vtero, tamen hoc potest fieri, & fit, sic habet Pli. lib 7. cap. 10. eos conceptus, qui altero Gemello mortuo supersunt, ac seruantur, vocatos esse *Vopiscos*. Vel partus non fit, vt deberet, & tũc fit, aut cum dolore, & labore. & dicitur *Difficilis partus*: aut fit, vt non deberet, veluti cum fœtus exeunt pedibus, non capite, qui partus in lib. citato Plinij, dicti sunt à veteribus Aggrippæ, eo quod egre pariantur, aut non exit partus totus, vt deberet, quemadmodum cum secundina relicta est, in qua educenda plurimum laborant Medici. Impediuntur autem operationes Menstruorum, aut quia menses non fluunt, & dicuntur à Medicis *Menses suppressi*: aut non fluunt, vt deberent fluere & vocantur *Menses diminuti*: aut nõ fluunt, quales deberẽt fluere, vt est *Fluxus muliebris*, ῥοῦς γυναικεῖος à Græcis vocatus, aut quemadmodum est *Gonorrhæa* in Mulieribus, quam inter fluxiones menstruas connumero, quia mulieres hoc genus appellant *Menses albos*. Quod si opera communia lædantur, vel est, ob similares morbos vel ob instrumentarios. Ob similares, quando Vterus laborat aliqua intemperie, quæ aut nuda est, aut cum aliqua materia. Instrumentarij morbi sunt, vel in Continui solutione, vel in Mala conformatione: in Continui solutione, sunt Vlcera, & vulnera omnia In mala conformatione sunt, vel quando moles vteri tota augetur: augetur autẽ, aut ob humores, vt in *Hydrope vteri*: aut ob flatũ, vt in *vteri distentione*. Vel augetur non in tota mole vteri, sed in parte, quod contingit, cum tumores pręter naturam efficiũtur in aliqua vteri parte, aut cum Nympha vocata excrescit, & *Cauda* à Paulo vocata, vel cùm Columella, aut membrana illa quæ genituram à vulua arcet, gignitur. de quibus Hipp. in lib. de natura mulierum. Aut fiunt denique morbi in conformatione, quando videlicet situs vteri permutatur: permutatur autem, quando vel sursum inclinat, vel deorsum, uel ad latera: si sursum, dicitur *vteri ascensus*: si deorsum, dicitur *vteri procidentia*. Sed hoc loco notandum, tametsi diuinus Plato in Timæo ratione permutationis situs, dixerit vterum animal esse. eo quod mouetur de loco ad locum, tamen non propriè dicitur mutatio loci, sed est veluti quædam extensio, & compressio. Præter dictos affectus est alter ferè communissimus omnium, qui *vteri præfocatio* dicitur, quem morbum non reposui in his iam dictis generibus, quoniam videtur varia morbum genera cõsequi. Sic itaque habetis omnia vteri affectuum genera, ex arte, & methodo in-

uenta. Morbi qui contingunt circa aliud instrumentum, *Nutritionis*, videlicet *fœtus*, & circa *Mammas*, hi quoque, vel offendunt primo, & per se opera mammarum communia, vel propria, & peculiaria: offendunt inquam primò, & per se, quia sæpè fit, vt non possit alterũ, neque in Mammis, neque in utero offendi, nisi simul & alterum offendatur. Quæ impediunt opera communia primò, & per se, sunt *Tumores* omnes, *Vlcera*, *Intemperies*, quæ omnes affectiones, tametsi cõmunes sint cum uiris, frequentius tamen apparent, & gignuntur in mulieribus. Qui autem morbi offendunt operationes Mammarum proprias, sunt illi, qui nutrimentum lædunt partus, quod quia Lac est, ea propter, vt diuersimodè læditur lac ipsum, ita quoque diuersi fiunt morbi. Læditur autem Lac, vel quia non fit quantum deberet, & dicitur, *Lactis inopia*: vel fit plus quam deberet, ita ut copia vehementer lædat, & *Lactis abundantia* vocatur: vel non fit quale deberet, sed vel nimis subtile, aut nimis crassum, aut in grumos concretum: quod genus lactis crassioris, & grumosi appellatur à Medicis *Colostrum*, vnde colostrati vocantur pueri, qui hoc lacte vescuntur, quãquam reperietis interdum, (vt apud Pli. lib. 28.) vocatos esse Colostratos, qui nutriuntur lacte mulieris prægnantis: vel Lac fit nimis acre, aut acidum. Atque tot sunt affectus omnes muliebres, de quibus (si me Deus seruauerit) polliceor amplissimè tractaturum esse, si non explicitè, saltem implicitè, id est, si non separatim ex toto, saltẽ coniunctim, quia multi sunt ex his, qui simul copulantur, & vnam, atque coniunctam curationem expostulant. In his autem tractandis, non alium seruabo ordinem, quam mihi, & probatis autoribus familiarem: vt primò, tradam uniuscuiusque affectionis nomen: secundò, naturam & essentiam affectus: tertiò, causas: quartò, signa: quintò, & vltimò Curationem. itaque diligentes estote.

De Sterilitate. *Cap. II.*

RINCIPIVM capiam à Sterilitate, tribus rationibus vna est, quia Sterilitas mihi primò in methodo inuenta est: deinde, quia hic morbus omnium morborum muliebriũ est maximè, & cognitu, & curatu necessarius: eo quod per conceptum conseruatur vita humana, per sterilitatem propago nostra destruitur. Vnde Theodorus Priscianus dicebat, inter mysteria, quæ medici circa mulieres faciunt, omnium maximè necessarium, & gloriosum esse, illud studium, quod impenditur circa Conceptum. Vocatur hic morbus ab Hippocrate, & Platone, ἀφορία, ab Aristotele, ἀτεκνία: ab alijs interdum ἀγονία, & στείρωσις, Galenus modò prædictis nominibus inuenitur usus, modo Muliebrem

Muliebrem ſterilitatem ἄτοκον, ſiue ἀτοκίαν appellat, & medicamentum quod Sterilitatem facit, ἀτόκιον. Latini omnes, & Arabes nuncupant cõi noĩe Sterilitatem hanc affectionem. Quare, *Sterilitas*, nihil aliud eſt, quàm quædam impotentia, & difficultas mulieris, viro vtẽtis, ad concipiendum ſub debito tempore. Impotentia, & difficultas dicitur, quoniam etiam ſi mulier ſemel tantum concipiat, nihilominùs appellatur ſterilis, eo quod à natura comparatum eſt mulieri, vt ob conſeruationem, & propagationem humanæ ſpeciei, non ſemel aut iterum, ſed ſæpius pariat. Et aduertendum, ad conſeruationem, & propagationem ſpeciei, non tam referre, vt conceptus numeroſi fiant, ita vt plures vno tempore concipiantur, quantum refert, vt vnus conceptus pluries efficiatur, & ratio eſt: quia conceptus, qui fiunt ſingulatim, ſunt magis vitales, quàm illi, qui ſunt numeroſi, & hoc declarare poſſunt plurima bruta, vt ſunt Vulpes, Canes, & Lupi, q̃ licet numeroſam prolẽ edant vno conceptu, ipſorum tamẽ ſpecies minimè propagantur, eo quod ratione numeri conceptuum, partus fiunt imbecilliores: ex aduerſo equæ, & alia bruta vno conceptu vitales fętus magis edunt, quemadmodum, & homo. In deſcriptione Sterilitatis, inter alias partes hanc particulam poſui, *Mulieris*, eo ꝙ Sterilitas, non minus contingere ſolet propter viros, quam propter Mulieres: verùm nos ſolùm de Mulieris Sterilitate tractare inſtituimus, eò quod hæc ſola eſt morbus muliebris. Dictum eſt (*viro vtentis*,) propterea quod Virgines, Viduæ, & quæ non vtuntur viro, nõ poſſunt verè Steriles nuncupari, quia non vtuntur viro: quod autẽ poſſit Mulier ſine viro concipere, planè præter naturam eſt, niſi ſingulari Dei omnipotentis voluntate fiat. Nam ſcriptores, & Medici naturales, qui poſt Chriſtum natum de re medica tractarunt, ſi dixerint, nunquam virginem concepiſſe, nunquam mulierem ſine viro, ducti ſolo lumine naturali id dixerunt, eò quod, uel non audierant miraculum Beatæ Virginis, vel non crediderant. Vnus Auerroes, 2. Collect. 10. videtur credidiſſe, mulierem ſine viro poſſe concipere, hoc enim refert ſibi relatum eſſe à vicina ſua, quæ in balneo conceperat ſine viri concubitu, in quod balneum viri ſperma proiectum fuerat: ſed quod magis deridendum eſt in eo Philoſopho, eò infantiæ venit, vt dixerit, ſe inueniſſe in quodam libro, hoc fieri poſſe, per facultatem vteri erga ſperma attractricem: imò adde & aliam inſaniam, hanc rationem ſibi mirificè placuiſſe. Auerroi videtur adſtipulari Plinius, qui in fine lib. 36. haud abſimilem hiſtoriam narrat hiſce verbis: Tarquinio Priſco regnante, tradunt repente in foco eius apparuiſſe genitale è cinere Maſculini Sexus, eamq; quæ inſederat ibi Tanaquilis reginę ancillam Ocriſiam captiuam, conſurrexiſſe grauidam. Sed quia multi Auerrois auctoritati ſunt addicti, & ipſi vel

iniurato

iniurato credunt, ne possit hæc falsitas alicuius animo insidere, confodiamus ipsum armis, & Philosophi, & ipsiusmet proprijs. Aristoteles tert. de generatione aïalium 5. & 6. damnat Herodotum, & alios, qui existimabant pisces, & Ibim auem ad inuicem ore coire, & concipere: damnans hos, duabus vtitur rationibus: Prima, quod ab ore ad vterum non est via, propterea non potest semen ex ore deriuari in vuluam. Secunda, quod si semen a piscibus primo ore comprehēderetur, tunc alteraretur, alteratum generationi ineptum fieret. Accipio item hanc rationem aduersus Auerroem, si semen in ore ita primum alteratur, vt reddatur ineptum generationi, eò quod cóncoquatur à calore natiuo, quanto magis semen proiectum in aquam alterabitur, & ineptum reddetur, cum in aqua non sit calor naturalis? Ergo videtur omnino absurdum, posse semen in aqua ad cōceptum efficax conseruari. Sed hoc testimonium forsan videtur debile, illud verò multò efficacius est quod sumitur ex ipsomet Aristotele 2. de generat. animal. 2. quo in loco scribit, seminis naturam spumeam esse, & ideo albicare, hoc probat: quia si semen vel tantillum sub aere permaneat, statim liquescit, & consumitur spuma, spiritus exeunt, ita vt omnino ineptum, & quasi semen aquosum, euadat. Si igitur ab aere alteratum semen, ita inefficax euadit, quanto magis, ô Auerroes, alterabitur in aqua? Imo ipsemet Auerroes eodem cap. in fine, quasi sui immemor scribit: si semen vel tantillum ab aere tangatur, corrumpi: ergo magis corrumpetur, si tāgatur ab aqua. Sed video fautores Auerrois statim dicturos, semen proiectum in balneo, nō tactum fuisse ab aere, sed statim attractum à matrice. Sed hæ rationes nihil valent. Nam semen, vt ab Aristotele dictum est, natura spumosum est: spuma verò semper supernatat, ergo necessum fuit, vt tangeretur ab aere. Præterea non est dubitādum, quin ingressa sit Balneum post aliquod tempus, vnde tantum tempus adfuit, vt debuerit necessariò corrumpi semen. Postremò Aristotel. 1. de Generatione animalium 6. scribit: animalia quæ habeant penem longum, esse infœcunda, adfert rationem, quia in longo illo ductu, semē refrigeratur, refrigeratum autem fit inefficax, quod si verū est, miror Auerroem, quo modo potuerit eò dementiæ venire, vt crediderit, semen per longum aquæ ductum, ingredi matricem, & adhuc esse aptum generationi. Quare cessent hæ nugæ, neque vnquam Auerroi hoc in loco fides habeatur. Dictum est *ad concipiēdum*, quoniam Moschio autor Grçcus, & Cleopatra, qui de morbis Muliebribus scripserunt, vidētur sub nomine Sterilitatis, complecti & Aborsum, sed hoc valdè improprium est, & Sterilitas dicitur tantum de ijs, quæ nō concipiunt, quoniam, vt habet Hippocrates libro de Sterilibus, inueniuntur mulieres, quæ concipiunt, & semper abortiunt, quæ tamen

verè

verè nunquam Steriles appellãtur. Addidi postremò loco, *sub debito tempore*, quoniam naturaliter Mulieres, ante 12. annum, & post 50. non concipiunt, ita vt ante 12. & post 50. annum, nō appellentur Steriles, eo quod hęc tempora non sunt debita conceptui. Dixi naturaliter, quoniam miraculo diuino factum fuit, vt Elisabeth Septuagenaria, conceperit, haud secus atque de Sara, quę Deo prolem promittēti, quasi irridebat, cum & nonagenaria, & menstruis priuata esset. Sed quis obstabit, producens autoritatem Agatharchidis, & Plinij lib. 7. cap. 2. qui referunt, apud Indos esse quosdam populos, qui Mādri, & Calingæ vocantur, quarum fœminæ, apud illos quinto anno, & septimo concipiunt, & pariunt. Sauonarola autor fide dignus, narrat se vidisse puellam 9. annorum, quæ conceperit. Respondeo, hoc aut fabulosum esse, aut non peruenisse ad cognitionem Philosophorum, & Medicorum, quemadmodum nugas esse uereor quod scribit Plinius lib. 7. ca. 14 Volusium quēdam esse natum ex matre iam sexagesimum secundum annum excedente: quod quoq; in alijs confirmatum reperitur a Valeriola, Nicolao Massa, & Valesio viris alioqui doctis, nec quicquam suffragatur historia ab Hipp. relata 2. Sect. 2. Epid. de vxore coriarij, quæ annosa, & menstruis carens concepit, & peperit, quoniam eam non est necesse quinquagesimum annum excessisse.

Causæ Sterilitatis.

IAM causæ Sterilitatis aggrediendæ sunt, circa quas multæ, & variæ fuerunt scriptorum lites. Stoici, vt memorat Galenus in Historia Philosophica, fuerunt huius opinionis, omnem causam Sterilitatis, esse attribuendā discōuenientiæ Mulieris cum Viro, ita vt dicantur aliquę mulieres Steriles, propterea, quòd non rectè conueniant cùm hoc, vel illo viro. Quam sentētiam videtur secutus Lucretius 4 de natura, vbi improbans vulgi opinionem, quòd sterilitatem Deo attribuant, post multas causas relatas sterilitatis virorum, inquit, fieri mulieres steriles, quòd non cōueniant viris. Probat exemplo, quoniam si Mulier copuletur vni viro, & non cōcipiat, si alteri copuletur, concipiet: cuius causa est, quia conuenit cum hoc, & non cum illo.

Ait enim.

Nam multum harmonia Veneris differre videntur
Atque alias alij complent magis, ex alijsq;
Suscipiunt alia pondus magis, inq; grauescunt
Et multæ steriles hymenæis ante fuerunt

Pluribus,

Pluribus,& nactæ post sunt tamen vnde puellos
Suscipere,& partu possent ditescere dulci.
Et quibus ante domi fœcundæ sæpe nequissent
Vxores parere,inuenta est illis quoq; compar
Natura,vt possent natis munire senectam.
Vsque adeo magni id refert,vt semina possint
Seminibus commisceri genitaliter apta,
Crassaq; conueniant liquidis,& liquida crassis.

Aristoteles & eius sequaces,vt habetis ex Alberto Magno,16.de Animantibus.1.videtur solummodo duas causas agnouisse sterilitatis in Muliere,scilicet,*Qualitates vteri.& Situm.*Hoc dixit Aristoteles,& Peripatetici,quia fuere in hac opinione, Mulierem non emittere semen vtile conceptui,vt videre est, 2. de Generatione animalium 4.At nos,qui medici sumus,per aliam uiam incedamus ad inueniendas causas,cum Hippocrate lib.de Sterilibus: cum Galeno lib. de Semine: cum Auicenna,duodecimo tertij,& 10.de animãtibus. Etenim sterilitatis causæ,aliæ sunt *Internæ*, aliæ verò *Externæ*. *Internæ* sunt,vel ex parte vteri,vel ex parte Seminis,& Menstruorum,vel ex parte corporis. Quæ omnes causæ, & possunt esse à natura,& à Morbo.Rhases tertio Continentis,& alij Arabes,addiderunt hic & aliam,scilicet proprietatem occultam.Putarunt quidem isti, interdũ mulieres nulla euidenti causa,sed occulta solum non cõcipere:quod veteres,vt etiam multi populi hodie,Dijs ipsis(nec immerito) adscribunt.*Externæ* autem,aut sunt ex Aere,aut ex Motu, & Quiete, aut ex Animi passionibus,vel ex vsu veneris, vel ex Potu,& Cibis. Hi sunt omnes loci,& fontes, à quibus per methodum possunt comparari causæ Sterilitatis: Sed uideamus causas *Internas*,quæ quidem ex parte vteri sunt,vt dicit Auerroes 6. Collecta. aut mala cõplexio nuda,aut cum materia,aut mala formatio,aut continui solutio. De intemperie,habetis oraculum Hippocratis 5.Aphorism.sexagesim. secund.Vbi diligentissimè Galenus omnia ferè quæ ad hanc partẽ pertinẽt,rimatus est,quo in loco dicebat Galenus, quòd ubi Mulier vterum temperatum habet,fœcunda est: vbi verò intemperatum, vel est multum intemperatus, vel modicè. Si multum, nunquam fit conceptio: si verò modicè,fit conceptio,sed difficulter. Et exemplum adfert de terra quæ si nimis ferueat,proculdubio nihil producit:quod videre est in terris prope fornaces,& apud Thermas, in quibus locis ob insignem calorem nihil producitur. Terra quoque lutosa, & nimis humida nihil producit. Terra arida,& arenosa,& saxa, nihil producũt: sic vterus,si vel nimis caleat, vel nimis frigidus sit, vel nimis siccus,aut humidus,nihil concipit. Sed hoc loco notandum, quod

monuit Auenzoar, lib. 2. Tracta. 5. cap. 1. vbi dicebat, non omnes hu
midas intemperies vteri prohibere conceptionem, sed solum eam,
quæ fluxa est, vt aqua, id est, non nudam intemperiem humidam, Ste
rilitatem facere, sed intemperiem humidam cum materia. Obijcies, si
verum est, cur ergo Galenus loco citato scribit, Mulierem, quæ ute-
rum frigidum habet, si viro calido iungatur, fieri fœcundam: non er
go semper intemperies vteri producit Sterilitatem. Respondeo du-
pliciter: primò, quando Galenus scribit, habentes vterum frigidum,
si uiro iungantur calido, fieri fœcundas, loquitur de ijs, non quæ val-
dè frigidum habent, sed de ijs, quæ modicè habent frigidũ uterum,
quas difficulter quidem concipere diximus, non esse tamen perfe-
ctè Steriles. Vel responderi potest, mulieres intemperatas, vtpote fri
gidiores, si uiro calido iungantur, calore viri fieri temperatas, ita vt
antequàm concipiant, vterus fiat temperatus; & propterea concipit,
quia deposuit illam intemperiem, & potestis videre circa hanc rem
locum Galeni ibid. lib. 1. variarum lectionum nostrarum correctum.
De mala conformatione vteri, clarum est, hanc quoque producere
Sterilitatem, siue sit propter Morbum, siue propter naturam: quia, vt
docet Aristot. 2. de Generatione animalium, cap. 4. reperiuntur nõ-
nullæ Mulieres, quæ à natura ita partes genitales oblæsas habent, vt
omnino concipere non possint; hęc verò læsio, siue morbosa, siue na-
turalis est, vel quia vterus sit angustior, vt habetur apud Hippocratē
lib. de Superfœtatione, præsertim angustior secundum os, vel quia
omnem asperitatem amisit, læuior est, uel quia tortuosus, vel quia
profundus, vt notat Auicenna, de Animalibus 10. Fit verò tortuo-
sus, vt docet Hippocrates 1. de Morbis Muliebribus, non modò quã
do angustus est vterus, verum etiam, quando ceruix vteri posita est
vltra pudendum: vel quando Mulier raro cum viro consuetudinem
habet: vel quando venter magis quàm opus sit, exinanitur. Fit etiã
hæc ob læsio, ut scribit Aetius lib. vltimo 26. quando matrici, siue fo
ramini obducta est membrana, atque hęc licet sint à natura, sunt ta-
men & interdum à morbo. Rursus, à morbo fit læsio multipliciter, in
conformatione vteri, pro Sterilitate. Exempli gratia, si vterus deci-
dat à proprio loco ad sinistrum, aut dextrum, ita vt naturalem non
seruet situm; similiter, si tumeat vterus, de qua re loquens Auicēna,
scribit, aliquas mulieres esse, quibus ob quandam propriam condi-
tionem, vterus facilè tumet, propter quod etiam os strictissimè clau-
ditur, ob constricturam fit ineptus vterus ad concipiendum. Sic tu-
mores omnes vteri, vt Schirrus, Oedema, & alij tumores, sunt causæ
impedientes conceptum, præsertim tumor ex Hydrope: Nam dicit
Auicenna, ex ægritudinibus Matricis, quæ conceptum impediunt,
potissimum esse Hydropem. Vlcera similiter, Plagę item vtero illatę,

Sterilitatem efficiunt. Sed summatim Hippocrates secundo Prorrheticorum scribit: vterus qui conceptui aptus futurus est, has habeat conditiones, vt neque retractus sit, neque pronus, neq; os etiã auersum sit, neque contusum, neque euersum. Circa has causas, est dubitatio, quomodo Hydrops ex Auicenna faciat Sterilitatem: causa dubitandi est, quia Hippoc. 1. de Morbis scribit, si mulier in vtero habeat, & fiat Hydrops, corrumpitur fœtus. Vnde etiam in Hydropico vtero posse fieri conceptum, quotidiana etiam experientia probatur, mulierem uidelicet non solum conceptum & Hydropem simul habere in vtero, sed etiam cum Hydrope, partum ad maturitatem perducere. Nam Hippoc. lib. de aere, aquis & locis, dicit: apud Scytas mulieres sępe decipi, eò quòd existimant se in vtero habere fœtum, & Hidropicæ sunt: Immo anno elapso, Venetijs fuere nobiles Mulieres, quas medici putabant solùm Hydropicas esse, & tamen in uentræ sunt, vnà cum aqua conceptum habuisse. Pro dubitatione, sciendum est, aliud esse conceptum fieri in vtero Hydrope laborante, aliud uerò, quòd post conceptum fiat Hidrops. In vtero Hydrope laborante, impossibile est, quòd fiat conceptus, quia ut in terra lutosa, & aquosa non gignitur, neque alitur planta: sic neq; in vtero aquoso fieri partus potest. post conceptum potest Hydrops gigni in vtero, & hoc est, quod Hippoc. dixit, & experientia comprobatur. Causæ internæ ex parte seminis, & menstruorum sunt, secundum Medicos, variæ. Dico secundum Medicos, quia Aristoteles, & Peripatetici non cognouerunt semen mulieris: sunt verò, quia vel menstrua nimis fluũt, vel nõ fluũt, qualia deberẽt. si nõ fluũt, vt hẽt Aristo. 4. de Gñratione aĩal. rarissimè fit cõceptus. Ratio est, quia cũ mẽstrua sint materia gñrationis, si nõ fluunt, deest materia gñrationis, & idcirco, fieri haud quaquam potest conceptio. Si verò nimis fluunt, est: quia debilis redditur vis, & facultas vteri, propter quam debilitatem non attrahitur semen, neque, si attrahitur, potest ad matricem perduci: propter quam causam (vt ego existimo,) vt & propter alias, vetitum fuit Legibus antiquitus, vt non haberetur consuetudo cùm muliere laborante menstruis, eò quòd tunc temporis debilis est, & perturbata uis vteri. Sed dixi hoc quàm rarissimè contingere, vt in fluentibus mensibus fiat conceptio, quia, vt meminit Aristoteles, interdum etiã concipiunt laborantes menstruis: immo vero Galenus lib. de sect. vul. cap. vltimo, imitatus Hipp. lib. 1. de morb. mulieb. ad concipiendum laudauit, vt vel cessantibus, vel inchoantibus menstruis venus exerceatur. Si fluant menses, sed non quales deberent fluere, ut si fluant aquosiores: si albi, rarissimè fit conceptio, Steriles esse solent, eò quòd vterus sit malè affectus: eo enim laborante, proculdubio generatrix uis læditur. læditur autem vterus, vel vt pars similaris qñ

intemperie

intemperie aliqua laborat, vel ut instrumētalis, quādo tumore aliquo afficitur, vel debita figura, ac situ non potitur: nā in primo de morb. mul. scribit Hipp. vbi os vteri distortum est, non recipi semen, sed statim immissum reijci, & consequenter sterilitatem induci. Causæ ex parte Seminis, sunt eædem in muliere, quæ etiam in viro, quia semen fit, aut nimis calidum, frigidum, aridum, fluxum, aut quia in pauca quantitate mittitur: aut quia aliena, & inimica conceptui qualitate præditum est. Dico hæc, quia nullam video rationem, quæ mihi satisfaciat, ob quam possimus dicere mulas steriles: nisi quia semen mularum est qualitate inimica præditum. Scio Aristotelem, & alios veteres, in tradenda hac causa laborasse, sed nullam inuenerunt, quæ satisfaciat. Causæ ex parte habitus corporis, sunt, vt docet Hippoc. li. de sterilitate, lib. de superfœtat. & 5. Aphoris. 46. quia vel nimis crassæ sunt mulieres, vel nimis tenues. Cur mulieres crassæ non concipiant, adferunt ferè omnes hanc rationem, quia præ crassitie, & pinguedine, os vteri clauditur, ita quòd ineptum quodammodo reddatur semini trahendo: Sed est & altera ratio, nō inferior, quam sumo ex Aristo. 1. de Generatione animal. & 2. de partibus animal. cap. 5. scribente, corpora pinguia, & crassa, vt plurimum esse infœcunda, eo quòd tota facultas, & ferè maior pars materiæ seminis absumitur in pinguedinem, & crassitiem. Sed aduertendum, hoc etiam non esse perpetuum, præsertim in ijs, quę sunt à primo ortu pingues, & & crassæ: sed solùm esse verum in illis, quæ præter naturam, & per accidens, euaserunt pinguiores & crassiores. Ita namque scriptum est ab Hippoc. lib. de Aere, aquis & locis, mulieres Scytharum ob magnā pinguedinē, sæpè steriles fieri, eo q̀ os vteri pinguedine repletū, ita clauditur, vt genitură non admittat. Cur verò Mulieres tenuiores sint conceptioni inutiles, non clarè expressit Hippoc. Auicenna videtur commentus hanc causam, quòd propter tenuitatem os vteri perpetuo hiat, propter quam continuam hiationem, semen effluit, neque potest contineri in vtero, & euadere in conceptum. Sed puto aliam esse causam, quia vteri constitutio, sequitur constitutionem totius corporis, si corpus est tenue, vteri substantia tenuis est. Tenuitas vteri prohibet conceptum, duabus rationibus. Vna, quia minus tenuitate fouetur, & conseruatur calor natiuus, ad hæc substantia vteri, rarior est in tenuitate, & propter raritatem non adhæret semē, sed veluti transsudat, & perspirat eius vis. Aetius lib vltimo, his causis pertinentibus ad habitum corporis, addidit & alias quinque: si mulier nimis procera sit, si nimis parua, si lumbos & superiorem ventrē angustum habeat, si mamillas tenues & angustas. Sed possunt addi ex Hippocrate 2. Prorrheticorum, quòd mulier parua, magis apta est conceptui quàm procera, eò quòd in proceritate consumitur mate-

ria generationis, in paruitate nō ita, quia potest esse paruum corpus, in quo tamen sit materia seminis sufficiens generationi. Sic quoque dicebat Hippocrates, tenues aptiores esse conceptui, quàm crassas: albas, quàm rubicundas. Tot sunt causę internę sterilitatis. Externæ, quæ non sunt inutiliores cognitu, etiam referendę sunt, inter quas, primò Aer sese offert, sub quo comprehendes constitutiones Temporum, & Regiones. Nemini enim dubium est, quosdam esse Aeres, & quosdam Cęlos, sub quibus non ita mulieres concipiunt, quemad modum sub aliis, id quod testatur Hippocrates, de Scytharum populis, & ferè omnibus Septentrionalibus, quod quanquam Astronomi aliquando ascripserint sideribus, est tamen vera causa, in Aeris constitutionem referenda. Constitutiones quoque temporum & temperaturæ, multū pręstant ad conceptum: quia tametsi vnus homo quolibet tempore concipere videatur, secus quàm bruta, quæ certum tē pus conceptionis habent: tamen etiam in humano genere non nihil discriminis habetur, quia tpe frigidissimo, ut media hyeme, mulieres steriliores sunt, q̄ sint in æstate, de qua re habetis præclarissimā apud Hesiodum sententiam in libro Operis, & diei, relatam etiam ab Aristotele, in problemat. Aestate mulieres venerem magis appetere, quàm Hyeme. Motus etiam & Quies, non parum conferunt ad conceptum prohibendum, eò quod nimius motus consumit humores, & sanguinem, quibus consumptis, deficit materia conceptus: nam propter hanc rationem, existimo Rusticas mulieres Vrbanis esse steriliores: quia ob continuos motus, & labores, consumitur in eis materia apta conceptui, & necessaria Quod quoque dicendum de Mulieribus Barbarorum, quos dicebat Aristoteles in oeconomicis, uti mulieribus, pro seruis & bobus. Quies pariter immodica sterilitatē inducit, & ratio est, quia ex consumato otio, vt habet Aristoteles libro 1. de Generatione animalium, vteri replentur pituita, & muco, quod duo facit, refrigerat vterum, & semen attractum suffocat, & corrumpit prorsus. Passiones animi, quòd mirificè sterilitatem inducant, certum est: Memini me legere apud quendam, mulierum si in coitu ploret, non posse concipere, sic etiam faciunt nimius Timor, Mœror, & Ira immodica: Et quanquam Aristoteles lib. 1. de Generatione animalium scribit, mulierem sæpe concipere sine coitus voluptate, tamen hoc apud Medicos non est receptum: quia Aristoteles, qui voluit, Mulieres solùm vas, & locum præstare generationi, hoc asseruisse videtur. Medici verò nequaquam, qui volunt paulominus concurrere fœminam ad generationem, quàm virum: & hoc est, qđ Aetius libro vltimo, capite vigesimosexto prudenter dixit: Coitus inuitos Mulierum, steriles esse & inanes, amorem verò conciliare genituram & conceptus. Sed est & in amore mensura in concipiendo,

propterea

propterea quòd Rhaſes, auttor grauiſſimus, nono Continentis dicebat, mulieres, ſi nimis ardeant amore, non concipere, quia effunditur ſemen in coitu, antequàm ſit opus. Coitus ſimiliter immodicus, maximè confert ad ſterilitatem introducendam, quia ſi frequenter mulieres vtantur concubitu, fiunt Steriles, propter quod Scorta infœcunda ſunt. Cur verò Scorta infœcunda ſint, & mulieres etiam frequenter coitu vtentes, variæ à ſcriptoribus ſunt allatæ rationes.

Diocles Medicus habuit hanc opinionem, ideò eſſe ſteriles has mulieres, quia in coitu frequenti nō effundunt ſemen, propter quod Meſſalina illa imperatrix, mulier proſtitutæ libidinis dicebat: etſi à viro centies in die calcaretur, ſe quidem laſſari, non autem ſatiari, eò quod ſemen non emittebat. Attulit & aliam cauſam, quia ex frequēti coitu, vulua callum contrahit, & aſperitates amittit, vnde ſemen non poteſt contineri, vel etiam quia vterus ipſe reſoluitur, & vteri ſubſtantia. Sic quoque raritas coitus, vt dicebat Rhaſes, facit ſterilitatem. Ratio eſt, quia ſi rarius concumbant Mulieres, os nimis ſtrictum euadit, ita vt non poſſit ſemen niſi magno labore trahi intrò. Eſt & aliud, quod peto, audiatis ſine riſu, ſcilicet forma, & ratio concubitus: quia ſi Mulieres in concubitu retractent clunes, & frequenter agitent, non concipiunt. Rationem adfert Lucretius Philoſophus, 4. de natura, his duobus verſibus.

Eijcit enim ſulci media regione viaꝗ;
Venerem, atque locis auertit ſeminis ictus.

Hac ratione dicebat Lucretius, doctas meretrices frequenter clunes agitare, non vt delectentur, ſed vt non fiant grauidæ. Sic quoque ex potu Aquarum, fit ſæpe ſterilitas: quia ſi aquę ſunt gelidæ, valdè faciunt homines ſteriles, vt dicebat Ariſtoteles, 4. de Generat. animal. vnde mulieres Septentrionales, vt dicebat Hippoc. libro de Aere & Aquis, proprer frigus aquarum, fiunt ſteriles: quem locum dum interpretatur Galenus, vt recitat Rhaſis, 9. Continentium, dicebat, tempore ſuo, Romæ fuiſſe multas mulieres ſteriles ob nimium potum. Plinius lib. decimoquarto cap. decimooctauo ſcribit, vini genus quoddam eſſe, vt Tręcenium, quod ſi bibatur, ſterilitatem inducit: ſed non ſolum vinum quadam qualitate poteſt facere ſterilitatem, ſed etiam copia: quoniam, vt dicit Ariſtoteles tertio problematum: viri ebrioſi ſemen infœcundum reddunt: ſic etiam mulieres ebrioſæ, & potulentæ ſteriles plerunque ſunt. Sunt etiam aliqui cibi, qui propria natura faciunt ſterilitatem, vt ſunt, ex Ariſtotelis ſententia, cibi multùm frigidi, multùm calidi, multùm ſicci, multùm humidi. Habetis ſententiam Hippocratis libro ſecundo de Diæta, relatam ab Ariſtotele libro vigeſimo problematum, quod ſcilicet Mentha omninò facit ſterilitatem, ſi frequenter edatur, eò quod vi ſiccatoria

toria absumit genituram. Idem dicebat Auicēna, de Cibis nimis acidis. Apium fœmineum vocatum, multa alia etiam medicamenta, quæ referre nolo, apud Medicos parata, facere sterilitatem putantur. Atque hæ sunt causæ tum internæ, tum externæ, facientes Sterilitatem.

Signa Sterilitatis.

IGNA generica, quæ Sterilitatem declarant, multa nō egēt inuestigatione, qñ quidē satis conspicua sint, sicuti ēt quæ externas causas significāt, cōparātur partim relatione Mulieris, partim ex cōtēplatione indispositionis. Verbi gratia, si disquiratis oēs Mulieris indispositiones, uideatisq; nullam intrinsecā esse, quæ possit sterilitatē facere, & sit aliqua ex externis, vel coitus frequēs, vel vsus frigidarum rerū, vel quid simile, argumētum esse potest, externas causas facere sterilitatem. Quæ verò indicant internas causas, paulò maiori indigent diligentia. Et primò si fiat sterilitas ab intemperie vteri frigida, aderunt hęc signa: Menstruorum paucitas, pallor vultus, sensuum torpor, & frigus circa pubem, pręteritus frigidorum vsus, Veneris abominatio. Sed hoc in loco, non inutilis occurrit dubitatio, quomodo dicitur Veneris abominationem consequi sterilitatem, quoniam Aristoteles libro 1. de Generatione animalium 5. scribit: Mulieres, quibus retinentur menses, esse libidinosiores, affert rationem, quia mulieri menstruum est pro semine: semen retentum facit homines libidinosos, ita quoque menses retenti.

Addit ibidem Aristoteles, animalia στίφα esse libidinosiora: Hanc uocem στίφα Aspasius, Ioannes Grammaticus, & Gaza interpretati sunt. Solida. Nicolaus Leonicenus, Quæstionum naturalium sexagesimo, transferens hunc Aristotelis locum, dixit: fœminas steriles esse libidinosiores. Cuius viri sententia mihi probatur, quia apud Aristotelem, Solida animalia, dicuntur sterilia, & vulgus hodie appellat beluas Solidas, quando non concipiunt.

Respondeo verum esse, sterilitatem ex se annexam habere libidinem nisi adsit quod repugnet: sed ubi sterilitas est à frigida intemperie, adest causa quæ repugnat libidini, scilicet frigiditas, si quidem Tentigo, & Libido fit à spiritibus in vtero, at in corpore frigido fiūt pauci spiritus, & consequenter aufertur occasio Tentiginis, & Libidinis. Si verò fiat Sterilitas ex immodico calore, (quod tamen rarissimè contingit) habebitis hæc signa: calorem videlicet & siccitatem totius corporis, paucitatem Menstruorum, quæ etiam dolorifica erunt, ad hæc Salacitas muliebris maxima erit. Si fiat ex humiditate;

cogno-

cognoſcetis ex multitudine Menſtruorum,& humiditate,atque fluxibilitate eorundem,ex humiditate muliebrium locorum. Si a ſiccitate,è conuerſo parui erunt Menſes,aridum corpus, aridi etiam loci muliebres.Signa factæ ſterilitatis ex mala conformatione, comparātur diuerſis modis.Etenim ſi fiat ſterilitas ex occluſione & anguſtia vteri,obſtructione vaſorum uteri, & locorum muliebrium, Hippocrates & Ariſtoteles docuerunt ſignum, vt ſi fiat ſuffitus Aromatum, vel Peſſum,& ſupponātur pannis,vt non poſſit fumus exire : ſi odor Suffumigij penetret ad nares aut odor Peſſi,Sterilitas non naſcitur ex occluſione,neque anguſtia vteri:ſi verò odor non penetret ad nares,ſignū eſt,inqt Hippocrates lib. de Sterilitate, Sterilitatē oriri ex occluſione uaſorum vteri.Si fiat ſterilitas a Tumoribus, vel Vlceribus, cognoſcetis ex indicijs vlcerū,& tumorū vteri, ſi ex mutatione ſitus fiat,cognoſcetis ex dolore& pondere:qa ſi ad latus dextrū vergat Vterus,dolor erit in coxēdice dextro & grauitas,Si ad ſiniſtrū, in ſiniſtro: ſi ſurſū vergat, dolor erit propè vmbilicū.Hip.1.de mor. mul. pclarū modū proponit cognoſcēdi,an vteri os diſtortū ſit,qa ſi a muliere eijciatˀ ſemē ſtatim poſt coitū, vteri os contortū eſt:ſi poſt tertiam diem loci humidiores ſunt,ſi ſexta uel ſeptima ſemen intus corrumpitur.Quando autem ſterilitas fit ex habitu corporis, oculis euidens erit,quoniam videbuntur Mulieres,modò tenuiores, modò craſſiores,modò proceriores,modò paruæ ſtaturæ: Pectus erit latum,& amplum, Mammę breues, Clunes demiſſi, Lumbi adſtricti. Hæc omnia ſunt indicia,quæ indicabunt, Sterilitatem ortum ducere a malo corporis habitu.Quòd ſi fiat ſterilitas ob vitium Mēſtruorū ,habebitis ſigna,partim ex relatu, partim ēt ex Viſu : Ex Relatu, quia mulieres dicent,aut non fluere Menſes,aut magis fluere,quàm deceret : Ex viſu etiam, ſi videatis Menſes pallidos, fluidos. Si vitio Seminis, non eſt aliud argumentum cognoſcendi, niſi ex cognitione temperaturæ totius corporis: quia , eſt ſententia Hippocratis libro de Aere, Aquis, & locis; libro item de Genitura, & alibi, Semen a toto corpore ſecedere, itaque qualis eſt corporis temperatura, tale eſt ſemen: & ideò, quibus indicijs cognoſcetur intemperies corporis,ipſis iiſdem cognoſcetur intemperies,& ineptitudo ſpermatis. Dicetis,hactenus habuiſſe ſigna cognoſcendi ſterilitatem mulierum : ſed ſępe contingere vt ignoretur an ſterilitas fiat vitio fęminæ,an vitio maris,ob id optare cognoſcere ſigna horum.Rhaſis 9. Contin. vt traderet hoc ſignum, dixit debere accipi drach.j.Spermatis viri,& infundi in aquam, quòd ſi ſupernatet, ſignum eſt,fęcundum eſſe,& ſterilitatem oriri a fęmina : ſed ſi non ſupernatet,ſed ſubſideat,ſterilitatem oriri a viro. Idem ſignum, tradidit Democritus libro de Antipathia : ſed hoc ſignum eſt apud me

inefficа-

inefficacissimum, quia Sperma semper propria natura supernatat. & rarò fit, ut Sperma non supernatet. Alij verò voluerunt accipi vrinam uiri, similiter & Mulieris, & inspergi super uarias Lactucę partes: cuius vrina Lactuca arescit, dicunt corpus illud sterile esse: cuius non arescit, dicunt fęcundum esse. Alij vero voluerunt utriusq; Vrinas accipiendas esse, & inspergendas granis Lentis, aut Hordei: dein de reponenda illa grana, cuius vrinæ (inquiunt) grana renascuntur, corpus illud fęcundum esse: cuius verò non pu lulant, dicunt sterile esse. Et hoc signum positum est libro de Facilè parabilibus, si tamen sit Galeni: Auicenna autem, & iure, irridet hęc signa, quia quēadmodum uidentur fabulosa, ita quoque sunt incertissima. Propterea nulla uia hac melior cognoscendi, quàm ut diligenter examinetur Mulier, an in illa vlla sit causa, vel interna, vel externa, quia frequentissimè sterilitas oritur ex Muliere. Et duæ apud me sunt rationes, una est, quia sterilitas in viro, vna tantùm ratione euenit, videlicet Spermatis: in Muliere verò innumeræ sunt causæ sterilitatis, videlicet Vterus, Sperma, Menstrua: vteri verò multæ sunt indispositiones. Alia ratio est, quia mulieres semper frigidiores sunt, imò quilibet Vir, quantumcunque frigidus, semper est calidior, etiam calidissima Muliere, vt meminit Albertus de Mulierum secretis. Ita vt his duabus rationibus verè dictum sit: Sterilitatem ferè semper à Muliere oriri. Si igitur appareāt aliquæ causę in Muliere, iam certi estis: si uerò nullæ appareant, adhuc erunt omnia experienda: Suffitus scilicet ille Hippoc. & Pessus, quandoquidem causæ sterilitatis mulieris ex angustia, & occlusione vasorum, solent esse sæpe latentes, sed hæ experimento fiunt manifestę.

Prognostica Sterilitatis.

PRognostica sunt, quod ut dicebat Hippocrates, 2. Prognos. 3. Sterilitas ex vlceribus difficilè curatur. Auicenna dixit, non modò difficulter curari hanc sterilitatem, verum etiam prorsus incurabilem. Sed cōciliantur hæc dicta, quia si vlcus in vtero, fit magnum & amplum, aut quòd possideat plures vteri partes, etiam si curetur, tamen non potest fieri conceptio. Ratio est, quia ex cicatrice fit vterus ineptus semini retinendo. Si autem vlcus fuerit in sola aliqua vteri parte, & rectè curetur, potest fieri conceptus: quia altera pars vteri est apta, licet altera sit inepta. Sterilitas ex defectu naturali etiā difficulter curabilis est. Immò, Aristoteles videt̄ innuere, 2. de Generat. animal. 4. naturalem omnē sterilitatem incurabilem esse. Quod men minimè verum est, quia sępe videbitis etiam sterilitates naturales

turales coerceri. Itaque conciliantur hæc ex Gal. 5. Aphoris. 62. vbi dicebat, causas naturales sterilitatis, aut magnas esse, aut paruas. Si magnę sunt (inquit) sterilitatis causæ, prorsus incurabiles sunt, & de his loquebatur Auenzoar, lib. 2. tract. 5. cap. 1. quando dicebat, sterilitatem naturalem homini incurabilem, soli Deo esse curatu possibilem. Si verò causæ hę naturales sunt paruæ, sterilitas potest curari, de qua loquebatur Aristoteles 4. de Generat. animal. quando dixit, foramen vteri occlusum à natura, interdum sponte curari, interdum auxilio Medici: De hac loquebatur etiam Serenus Medicus, quando dixit, naturam potente medicamine euictam sæpè fœtum dare. Causę accidentales, si faciant sterilitatem, vt plurimum sunt curabiles; vt plurimum (inquam) quia interdum curari nequeũt, vt vlcera, quæ si omnes vteri partes depascantur, inducunt sterilitatem prorsus incurabilem. Illud hoc loco non est silentio prætereundum, quod scribit Hipp. 1. de morb. mulieb. & Auicenna: Mulieres, quæ sunt steriles, vt plurimum morbosas viuere, verùm ad senectutem tardè properare, & quasi semper iuuenes esse. Ratio, cur morbosæ sint, est, qa ex puerperijs, id est purgationibus Mulierum, q̃ pepererunt, expurgantur multa excrementa, quæ faciunt vt Mulieres fœcundæ minus ægrotẽt: in sterilibus verò hæc excrementa retenta, morbos faciũt. Atque hæc est causa, cur steriles sint morbosæ, quę etiam est, cur steriles habeant carnes asperiores, quàm fœcundæ, quia cum retinentur hæc excrementa, faciunt totius corporis asperitates; sicuti cùm in fœcundis eijciuntur, carnes reddũtur molliores. Cur autem dixit steriles minus ad senectutem properare? Causa est, quia non sustinẽt steriles difficultates vteri gestati, neque difficultates Partus. Nã quæ vterum gerunt, dicit Aristoteles, libro 4. de Generatione animalium sexto, si bruta sint, tempore quo uterum gerunt, incolumia, & valida esse, si verò sunt Mulieres, magna ex parte, dum vterum gerunt sunt morbosę. Et hoc est, quod dicebat Vitruuius libro 2. capite 9. quod quando vendebantur mulieres grauidæ, non præstabantur sanæ. Tẽpore uerò partus, quod etiam magnas difficultates habeant Mulieres, clarum est: vt verè dixerit Medea apud Euripidem, se malle ter sub clypeo in acie dimicare, quàm semel parere. Ex tot igitur laboribus, & difficultatibus, rugæ in corpore fiunt, in facie, deteruntur carnes, ex quibus omnibus comparatur senectus. Cùm his itaque careant Mulieres steriles, verè dictum est ab Auicenna, eas ferè semper iuuenes esse, & tardiùs, quàm fœcundas, senescere.

Curatio Sterilitatis.

OSTQVAM ea,quę ad ſpeculationem ſterilitatis pertinebant, expoſuimus: ſequitur vt Curationem cuius gratia omnia inſtituuntur,aggrediar,in qua inſtituenda,debet Medicus ſemper ante alia cogitare, nunqđ ſterilitas ſit curabilis,nec ne.Si incurabilis ſit,proculdubio dimittenda,quia hoc Medico dedecus parere ſolet.immo 21. diſt.de edicto ædilit.habetur apud veteres legiſlatores,eas quæ a natura eſſent ſteriles,pro ſanis habitas eſſe.Quod ſi non prorſus incurabilis iudicetur,curatio conſultis Medicis, & prudenter eſt aggredienda,cum prędictione, & cum ijs, quæ à proprietate conceptum curare putantur: quemadmodũ ſunt multa apud ſcriptores,ut apud Dioſcoridem paſtinacæ ſemen, Porrum: Apud alios, Radix Lapathi maioris Coagulum leporinum, Teſtes omnium animalium. A Plinio lib.28 capite 8.commendatur Oculus Hyenæ,& tandem multa alia apud ſcriptores.Quòd ſi ſterilitas iudicetur curabilis, magno & forti animo aggredienda eſt, quia ſi quid eſt, quod Medicos poſſit glorioſos & diuites reddere,profectò eſt conceptum adiuuare,ſterilitatemq; curare.Itaque primò ſtudendum eſt auferre cauſas efficientes ſterilitatem: deinde corroborandus & viuificandus eſt vterus ijs Medicamentis,quæ fœcunditatem facere exiſtimantur. Vtriſque his ſcopis implendis, præ cæteris magnoperè auxiliatur uictus ratio rectè inſtituta Vnde Aer ſtatim temperatus eligendus eſt, aut efficiendus: propterea Hippocrates libro de Superfœtatione dicebat, vernum tempus conceptui accommodatiſſimum eſſe,ſcilicet propter Aeris temperiem Habenda quoque ratio eſt ventorum,vnde Ariſtoteles libro 7.Politicorum capite decimoſexto, ex ſententia Phyſicorum,dicebat, Aquilonares conſtitutiones conceptibus Mulierum maximè eſſe aptas. Auſtrinas verò incommodas, & graues. Quod etiam confirmatum habetur experimento Empedoclis: refert enim Clemens Alexandrinus libro ſexto Stromaton: interdum ventum quendam Auſtrinum, per agrum Agrigentinorum peruagaſſe, qui ſterilitatem Mulieribus inferebat: quod cum animaduertiſſet Empedocles,obſtructo ductu,per quem ventus ille manabat, ſtatim reſtituta eſt fœcunditas mulieribus Agrigentinorum:quod dixi, vt intelligatis, magnoperè conferre ventos ad conceptionem. Somni & Vigiliæ moderati eſſe debent,moderatus quoq; Motus & Quies. Omnes animi paſſiones ſunt auertendæ, præſertim hora, qua Coitus fieri debet,quoniam non modò confert animum trãquillum eſſe ad cõcipiendum,immò ad bonos conceptus edendos:Hinc Spurij magna ex parte ſunt prauis moribus,quia concipiuntur à parentibus,

vel

vel timentibus,vel malè animo affectis.Ita quoque existimo, nō sine ratione Adagium fuisse apud veteres, Heroum filij noxæ: quia uiri docti & sapientes,dum concumbunt,vt plurimū, magnas curas aīo gerunt,non sunt tranquillo animo:vnde vel non concipiunt Mulieres,vel conceptus stolidos,& prauos edunt.Modus quoque Coitus, maxime huc refertur habetis auctoritatem Hippocratis libro de Superfœtatione,qui scribit,Mulierem non debere Ebriam, neque Saturam copulari viro:quod quoque à Moschione animaduersum est. Auicenna omnium diligentissimè docuit,omnes conditiones necessarias in hoc casu. Sed nolo præterire quod scriptum est à Lucretio libro 4 de Natura: confirmatum ab Aegineta libro tertio, capite 74. Scilicet, quòd si Coitus exerceatur more beluarum à tergo, magnopere confert ad concipiendum, immo vero si res ipsa expendatur,vt aliqui Anatomici perhibent,hic solus coeundi modus est naturalis,qui uero fit a parte antica,potius voluptuosus est. Circa Cibum,& Potum non est minor cura gerenda, præsertim circa potum, de quo dicebat Hippoc.fugiendum esse uinum album,potandum autem vinum meracissimum & grossum,quod ego quoque laudo, modo tamē moderatè fiat. Aqua autem potata, mirificè cōfert ad vtrūque. Sic habetis aquam fabrorum,in qua extinguunt ferra ignita, si potetur frequentius,sterilitatem facere, itaque vitanda est. Aqua et frigida nimis potā sterilitatem facit.Vnde Mulieres apud Hispanos, quę plurimum temporis bibunt Niuem,& Aquas gelidas,solent esse valdè infœcundæ.Sunt etiam quædam Aquæ, quæ proprietate quadam dicuntur facere fœcunditatem, vt est aqua Nili, quæ sua ui nitrosa(dicebat Seneca 3.naturalium quæstionum)sæpe vteros perpetua sterilitate occlusos,adaperuit & conceptum fecit. Vnde Mulieres Aegyptiorum(ut scribit Aristot.plerisque in locis lib. de Animalibus)quinos & quaternos fœtus edunt frequenter. Ratio non alteri causæ attribuenda est,nisi aquæ Nili,quam potant. De cibis non minor solicitudo habenda,vt scilicet Mulieres vtantur cibis optimi succi,facilibus concoctu,minimè excrementitijs copia mediocribus,& tandem prouidendum est, vt omnibus cruditatibus occasio præripiatur.Cleopatra in libro suo de morbis muliebribus,ꝓhibuit acria omnia,omnia acida,omnia salsa.Sunt & quidam cibi,qui sunt fugiēdi,quòd a proprietate sua sterilitatem faciant.Vt est,Faba, quam ait Clemens Alexandrinus 3.Stromaton,idcirco prohibuisse Pithagoricos,quoniam sterilitatem Mulieribus facit,& Viris. Idque etiam probatum est auctoritate Theophrasti,libro de causis Plātarum, vbi dicebat putamina Fabarum, si serantur prope radices arborum,ipsas arbores sterilescere.Itaque fugiendi sunt omnes cibi,qui possunt sterilitatem facere.Instituto victu,cogitandum est,quæ sit causa fa-

ciens sterilitatem, an scilicet frigida sit, an calida. Si frigida sit, an à frigida intemperie, an à frigidis humoribus, qualem causam scribit Auenzoar plerunque sterilitatem facere, quam primum deueniendum est ad præparandos humores, & demum ad expurgandos. Nisi enim prius expurgetis humores, intemperiem corrigere non poteritis. Modus verò præparandi humores in his casibus est.

℞. Fol. Melissæ, Betonicæ, Arthemisiæ, Pulegij, Maioranæ ana M.j. Radicis Enulæ, Cyperi Fœniculi, Calamenti ana drach.ij.s. Fiat decoctio secundum artem: Deinde ℞. Dictæ decoctionis vnc. iiij. Syrupi de Arthemi. Mellis Rosati ana vnc.j.

Misce. fiat potus. Postquam præparati sunt, attendendum est, vt expurgentur. Multa autem sunt, quę hoc in casu laudantur: sed præcipuè huiusmodi Medicamentis vti soleo: ℞. Electu. Indi vnc. s. Trochisco. de Myrrha drach.j.s. Diacatholiconis vnc. j.

Misce fiat Bolus. Capiatur mane, vt alia medicamenta. Auicenna laudabat Hieras magnas, ut illam Archigenis, Hieram Russi, Logadij Pachij: quibus omnibus, cum consilio Auicennę vti poteritis. Aduertendum tamen in hoc loco quantum fieri potest, in præparandis humoribus cauendum esse Oximellitis usum & Aceti. Dicebat enim Auenzoar, se consueuisse in medicamentis parum, aut nihil Aceti, commiscere. Ratio accepta est ab auctoritate Hippocratis, qui docebat tertio Acutorum, acetum inimicū esse mulieribus propter vterum, eò quod acetū vtero, qui neruosus est, valde nocet. Sed hic oritur non inutile dubium, quomodo acetum, vtero nocere possit, propter neruositatem. Clarum est, quod ventriculus est magis neruosus, & magis sensilis, quàm vterus: ad hæc acetum magis immediatè tangit stomachum, quàm vterum: quomodo ergo ab Hippocrate, & alijs dicitur, quod acetum noceat vtero? & nūquam videtur quod noceat stomacho? Auenzoar lib.2. Tract.5. ca.1. scribit, vidēs hāc difficultatem, propter tres causas uentriculum non offendi ab aceto, & offendi vterum: Vna est, propter astrictionem, eò quod ventriculus longo tempore & longa ciborum assuetudine, contrahit quasi callum quendam, propter quem non est mirum si non offendatur. Secunda, quia licet stomachus sit neruosus & sensilis, est tamen magis carnosus, quàm vterus, propter ciborum cōcoctionem, vnde fit, ut propter huiusmodi carnositatem, magis resistat acrimoniæ aceti, quàm vterus. Tertia, quia in vētriculo semper adsunt humores crassi, & phlegmatici qui retundunt valdè acrimoniam aceti, ita vt nullam possit inferre noxam. Postquam purgati fuerint humores, deueniendum est ad ea medicamenta, quæ exsiccent vterum, quę calefaciant, quæ simul a proprietate fœcunditatem faciunt. Hæc autem sunt duorū generum: alia quidem, quæ per os assumunrur: alia, quæ

extrinſecus adhibentur. Quæ ſumuntur per os, ſunt Confectiones multæ, Diamoſcus, Diaſaluia, Theriaca mirificè ab Auenzoar laudatur, & à Galen. Ego aũt habeo Confectionem qua feliciter vti ſoleo.

℞. Zedoariæ, Doronici, Galangæ ana drach. ij. s. Ligni aloes, Cinamomi Caryophyllorũ, ana drach. j. s. Spicæ, Piperis longi ana drach. j. Satirij drach ij. Caſtorij drach j. Moſchi, Ambræ ana grana vj. Sacchari vel Mellis quantum ſatis. Fiat ſecundum artem Mixtura. Vſus huius mixturę eſt, tribus vel quatuor diebus, antequam mulier debeat concumbere viro, manè ad drach. iij. cum vino odorato, & generoſo. Medicamenta verò quæ extrinſecus adminiſtrantur in hoc caſu, ſunt quatuor generum, aut ſuffumigia, aut Infuſiones, aut peſſi, ſiue Collyria, aut Inunctiones. Suffumigia, fiunt hoc modo: habetur vas anguſto ore, quòd repletur Carbonibus, & ſuper eos inſperguntur Pulueres, & panno circumdatum vas, ſupponitur loculis mulieribus, ita vt fumus qui emanat ingrediatur loculos. Forma autem Suffumigiorum eſt.

℞. Bdellij, Mirrhæ ana drach. j. Arthemiſię, Matricariæ ana vnc. s. Teſticulorum vulpis aſſatorum vnc. j. Galliæ Moſchatæ Meſues ſcrop. j. Contundantur omnia & inſpergatur puluis, vt dictum eſt. Infuſiones autem fiunt potiſſimum ex Aquis medicatis, vt Thermarum, Nitroſarum, aut ſulphurearum, quales ſunt Patauinæ, Lucenſes aliquę, & alię apud Italos, quæ putantur mulieres grauidas reddere. Fiunt & aquæ ex Matricaria, Arthemiſia, Meliſſa, ſed iſtæ nõ adeò proſunt, vt medicatæ. Modus verò adminiſtrandi eſt, quòd mulieres nudæ ponuntur in vaſe ligneo, vſque ad vmbilicum, & deinde vas repletur aquis, ita vt corpus mulieris immergatur vſque ad umbilicum in aquis, in quo balneo trahitur mora per horam ſaltem, quia ſic maximè corrigitur intemperies vteri, maximè ſi humores frigidi ſunt, qui ſterilitatem faciunt inhibentur enim & exſiccantur. Peſſaria uerò ſiue Collyria, ſunt quoque variorum generum, ſed fermè eundem ſcopum habent, quemadmodum ſuffumigia. Sunt uerò Peſſaria medicamenta, quæ inſtar caudarum mittuntur in uterum. Forma verò huiuſmodi eſt.

℞. Caſtorei, Opopanacis ana drach. j. Coaguli leporini drach. ij. Croci, Amoniaci, Nardini ana drach. ij s. Foliorum citri puluerizatorum drach. iij. Teſticulorum vulpis pulueri. vnc. s. Teratur omnia diligentiſſimè & cum Melle ſecundum artem, fiant Collyria plura: quorum vſus eſt, vt detineãtur die, atq; etiam nocte, qñ non eſt exercendus Coitus. Sunt poſtremò Inunctiones, quę quoq; non paruum præſtant vſum in efficienda fęcunditate, & vſus eſt circa totum pectinem, & etiam circa ipſos loculos, & vt fiant antequam Coitus exerceatur, vt etiam ijs ipſis temporibus. Forma talis eſt.

℞. Zibetti

℞.Zibetti drach.s. Croci,Spicæ, Styracis ana drach.j.Folij,seu Malabathri scrop.ij.Olei de spica Aromatica vnc. s. Vini optimi drach. iij.Ceræ parum.Misce,fiat Linimētū.Quę omnia, vt efficaciora sint, debet mulier ante omnia amare: quoniam nisi Mulier volens hæc faciat, parum omnia proficiunt: quia sunt quædam Mulieres, quæ nolunt grauidæ fieri,etiam si viri optent:& propterea,quantum medicamenta prosunt,tantùm ipsarum volūtas nocet,& repugnat. Quod si fiat sterilitas a causa calida,quòd non ita frequens est,ante alia instituendus victus,qui vim refrigerandi possideat. Aer sit refrigerans: Quies deligatur: Somnus,& tandem omnia quæ refrigerare possunt. Post institutum victum, videndum est an sectio venæ sit necessaria, quoniam si corporis adsit plenitudo,proculdubio statim vena est secanda,& primo secanda est Basilica,deinde vena Saphœna, eo quòd hæc vena magis vterum refrigerare soleat. Secta vena, præparandi sunt humores calidi.Modus erit.

℞.Foliorum endiuiæ,Hepaticæ,Rostri porcini, Fęniculi ana M.j. Radicis Imperatoriæ drach.j.s.Buglossæ, Nenupharis ana M.s. Fiat decoctio secundum artem: deinde.

℞.Dictæ decoctionis vnc. iiij. Syrupi de succo Endiuiæ, Syrupi Capilli veneris ana vnc. j. Misce.Quòd si non solum fuerint humores biliosi,sed & adusti: sic pręparari possunt.

℞.Foliorum Lupuli,Cuscutę,Boraginis,Fumariæ ana M.j.Fiat decoctio secundum artem: deinde.

℞.Dictæ decoctionis vnc. iiij. Syrupi de succo Borag.de Lupulis ana vnc. j. Misce.Postquàm pręparati sunt humores,erunt euacuandi,& si fuerint biliosi,sic poterunt expurgari.

℞.Myrobulani Citrini drach. j. s. Thamarindorum vnc. s. Florū Boraginis.Violarum ana P.j.Fiat decoctio in sero caprino: deinde.

℞. Dictæ decoctionis vnc. iiij. Rhabarbari electi scrop. iiij. Spicæ gran.iij.Fiat infusio secundùm artem.Deinde facta iterum diligenti expressione,adde Syrupi violati solutiui vnc. ij. Diaphenici drach. ij.s. Misce. Quòd si humores fuerint Melancholici, poterunt sic expurgari.

℞.Confect. Hamech. vnc. s. Trochis. de Rhabarb. drach.j.s. Electuar. de Sena solutiui drach.iij. Misce cum Saccharo, fiat Bolus.capiat hora matutina.

Quod dixi de modo curandi sterilitatem in his intemperiebus, idem putate faciendum in alijs.Quod si oriatur sterilitas ob Mēstruorum vitium,curatio ea instituenda,quam docebimus cùm de Menstruis tractabimus.Similiter si ab alio morbo procedat, petenda est sterilitatis curatio,ex curatione illorum morborum,quos ne ingenia vestra confundamus,suo loco tractabimus. Dixi in principio,Medi-

cos

cos interdũ cõsulere medicamẽta, vt vel Conceptũ inhibeãt, vel Cõceptũ internecent, non q̃ c nceptum vnquam prohibendũ velint vt ꝓhibuit Minos Cretẽsis, sed alio modo. Minos enim, vt refert Aristo teles 2. Polit. 8. timens ne populi Cretenses nimiũ excrescerent, statuit, vt quando Mulieres ad certum numerum proles habuissent, vterentur nefando coitu qui quidem abominandus omnino est, & miror, Aristotelem non fuisse hanc legem conuitijs prosecutum. Medici uerò quando loquuntur de prohibendo conceptu, omnino hũc modum reijciunt. Videndum verò hoc loco est, vt possitis artem prudenter exercere, an vnquam liceat Medico sterilitatem facere, an liceat prohibere Conceptum, aut interimere: Et si liceat, quando liceat, & quibus id agendum. Ex vna parte est auctotitas religiosissimi Hippocratis, qui in Iureiurando legem statuit, ne Medicus Abortiuũ medicamentũ propinet. Quod si verũ est, paulo minus differt Conceptum impedire, & factum auferre è medio: si nõ liceat factum conceptum interimere, ergo non licebit impedire ne fiat: dicebat enim Tertullianus in Apologet. festinationem homicidij esse prohibere nõ nasci. Ex altera parte est auctoritas eiusdem Hippocratis qui libro de natura pueri, scribit: se consuluisse quandoque saltatrici, quæ dubitabat vterum ferre, & dedecus timebat, ut conceptum eijceret saltando. Ex quo loco videtur clarè Hippoc. concessisse medicamẽta, vt possint quandoque conceptum tollere. Hippocratis verò librum illum esse, est Galeni testimonium, qui libro de Fœtus formatione, & primo de semine, citat hunc locum, tanquam Hippocraticum. Sed videndum est Aetij testimonium, qui lib. 16. cap. 16. clarè monstrat, interdum licere Medicis impedire Conceptum, & ipsum enecare. Eiusdem mentis videtur fuisse Auicenna tertia 3. trac. 2. cap. 17. quo in loco monstrat, licere Medicis partim inhibere partim interimere Conceptum in tribus casibus. Vnus est, quando mulier quæ vterum gerit, ita tenella est, vt timeatur, ne sub partu occumbat. Et enim refert Aristot. 7. Polit. 16. Mulieres Trœzenorum sæpe occubuisse sub partu, quòd tenellæ nimis conceperant. Alter casus est, quando in vtero morbus aliquis est, qui parit timorem, ne in partu mulier supprimatur. Tertius est, quando debilis est vesica, ita vt timeatur, ne ponderositate fœtus, disrumpatur vesica, & ipsa disrupta mulier intereat. Sed quia casus isti ab Auicenna positi, sunt admodũ futiles, & vani: dicam ego liberè quid sentiam nobis Christianis esse agendum. Primum quomodo loca Hippocratis intelligenda sint, demonstrabo, vt docuit Aristot. 7. Politi. 16. perspectum esse potest, ueteres hanc legem habuisse, quòd quoties aliquis Conceptus nondũ animatus erat, licebat ipsum corrumpere. Vbi uerò animatus erat, nefas erat tangere. Qua lege posita, possunt conciliari loci Hippocratis,

tis,qui dum in Iureiurando prohibet dari corruptoria Medicaméta, loquitur de Fętu animato,quasi voluerit Hippoc dicere, non licere Fętum animatũ vnquã interimere. In libro de natura pueri, locutus est de Fętu nondum uiuo & inanimato, eò quòd liceret Fętum dum nondum animatus esset,quandoque corrumpere. Quod autem hæc fuerit mẽs Hippocratis,inde intelligi potest, quia dixit,se consuluisse vt saltaret ante septimum à coitu diem.Iam verò sentẽtia est Hippoc.lib.de Genitura,libro de Natura pueri,quam mutuatus est Aristoteles 7.de Historia animalium 3. quod Fętus ante septimum diẽ nunquàm animatus est.Sed ad Aetium,Democritum, & Auicennã, qui omnes uoluerunt Conceptum animatũ interimere licere: dico, quòd si verè isti uiri intellexerint de Conceptu animato, proculdubio toto cęlo errarũt,nam vt dimittamus religionem, peto ab ipsis, nunquid vnquam Medicus possit certus esse,dum tradit corruptiua fætus,quòd etiam non interimat mulierem? Hoc certè polliceri nõ posset, quia corruptiua fætus, sunt venena, & inimica mulieri: adhæc,in Abortu clarum est, mulierem subire multa mortis pericula; ita quod non video,quomodo Medicus possit tutus esse, de non corrumpenda similiter muliere. Itaque non sunt agẽda mala,vt eueniãt bona,eò quòd magis sperandum est, Deum qui Conceptum fecit, posse citra spem nostram ipsum seruare.Quare ne vnquam Medicus cogatur pericula subire, neve mulieres ipsæ de uita periclitentur; duæ sunt vię meliores traditæ ab Auicenna. Vna monstrata ab oraculo Trœzeno,ne puellæ videlicet immaturæ nubãt. Altera,vt quæcunq; videntur ineptæ conceptui,consulatur,vt sese dedant virginitati.Sed dicetis interdum contingere, vt virgines interdum nubant, quæ in partu periculum subeunt, quid agendum his? Scio veteres Medicos,& Philosophos,tres vias habuisse: vnam ante coitum: alteram,in coitu: tertiam, pòst coitum: quæ omnes viæ poterunt in his casibus,si timeatur virgines concipientes ne subeant pericula,deseruire,ne fiant cõceptus.Ante coitum erit consulendum, vt teneãt etiam rationem vitæ contrariam illi,quæ monstrata est pro sterilitate vitanda.In coitu sunt etiam aliqua, præsertim Linimentum, quo vtebantur veteres,demonstratum ab Aristotele 7.de Histor.animalium cap.8.vbi Gaza malè transtulit, oleum Iuniperum, quia debet esse oleum Cedrinum,id est Cedrea ipsa,quam dicunt omnes impedire conceptum. Est etiam alter modus, demonstratus ab Auicenna 4.de animalibus,qui dicebat,mulieres,vt non concipiant, debere studere vt diuerso tempore semen emittant à viro, quia nunquã fiet conceptus,nisi vno eodemque tempore & vir & mulier sperma emittant. Est & modus monstratus à Lucretio,quo vtũtur Scorta,& meretrices,quando clunes retractant,& concutiunt sæpe,ne concipiãt.

Tertius

Tertius modus post coitum, est monstratus ab Hippocrate, scilicet, vt mulieres postquam coitum fecerunt, vel sternutationem uehemẽter excitent, vel saltent, vt semen à vulua exeat. Quod si Conceptus iam sit grandiusculus, & mulier lethaliter ægrotet: dico, nunquam licere Medico, vt prima intentione fœtum interimat, licet sanè curare mulierem medicamentis necessarijs, & inimicis fœtui, sed non licet vnquam hoc animo mederi, vt interimatur fętus: cuius ratio supra adducta est: sed licet interdum consulere Mulieribus, vt non concipiant, & aduertendum ne conscientię perdantur uestrę, quoniam nũquam licet hoc consilium dare, nisi vbi maximum uitæ discrimen videatis, Et si sæpe mulieres inhonestę huiusmodi remedia a Medico requirant, vt satisfaciant libidini, & vituperia fugiant, quę omnes refrenandæ sunt: hæc tamen omnia subijcio sacrosanctæ fidei. Sed dubitatio est ex dictis, quia dictum est, Aetium, & Auicennam consulere, vt interimantur fętus, si sit morbus aliquis in Matrice: Ergo videtur mulierem posse concipere etiam tunc, quando morbus sit in vtero. Contrarium tamen statutum est, scilicet non fieri Conceptũ, vbi vterus aliquo graui morbo laborat. Dico pro resolutione, primò Aetium, & alios, locutos esse de morbis vteri, qui fiunt post conceptũ, non autem qui fiunt ante conceptum. Secundò, vterum posse laborare graui morbo, vel secundum collum, vel secundum corpus: primo modo, potest fieri Conceptus, etiam si morbus sit grauior: secundo modo nequaquam, quia vbi Vterus graui morbo laborat, impossibile est, vt fiat Conceptus.

De Mola. Cap. III.

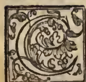

EQVITVR vt de Conceptu vitioso tractemus, q̃ quidem efficit, vbi non concipit q̃d deberet concipi. Cõparatum. n. à natura est, vt concipiatur Animal, & Homo: itaq; si quod conceptũ est, neq; Animal, neq; Homo est: ꝓculdubio cõceptus uitiosus vocãdus est. Hic verò conceptus, est à Græcis Μύλη, à Latinis Mola, appellatus. Sed statim orit̃ cõsiderãdũ, cur Medici de partu vitioso tractantes, nõ tr̃actarint de mõstris, nã perspectũ est & mõstra esse conceptus vitiosos, de quibus lex est apud Platonẽ 5. de legibus, esse ipsa monstra clàm enutrienda. Aristoteles autem 7. Politico. 16. voluit, neque alenda esse monstra, vt hinc clarum cuique esse possit, monstra verè partus vitiosos, & cõceptus existere. Verum enimuerò puto duas ob causas, Medicos præterijsse hanc tractationem. Vna est, quia monstra in vtero nõ sunt morbi, eò quòd non lædant operationes vllas. Altera est, quia tametsi ponamus morbos esse hæc monstra in vtero, non tamẽ

nota sunt non sunt indicia vlla, quibus cognoscere valeamus, monstra existentia in vtero, quod quidem non est de mola. Vocatus est hic affectus *Mola*, vt refert Moschio, & Aetius à grauitate, & pondere, eò quòd tanquam moles quædam, & instar ponderis grauissimi grauat prægnantes. Et hic affectus, ut habetur primo de Morbis Muliebribus, apud Hippocratem, & libro de sterilitate, nec non apud Aristotelem 4 de Generatione animalium cap. 7. est caro quædã inutilis, informis, inarticulata, dura, in vtero mulieris genita, instar ueri conceptus & uariarum figurarum. Hæc descriptio colligi videtur ex descriptionibus Medicis, præsertim ex Hippoč. & Arist. sententia, quos secutus est Galenus 14. Metho & 14. de Vsu Partium. Nec nõ Auicenna 21. lib. tertij tract. 2. cap. 19. Circa quam descriptionẽ, primò aduertendum, me dixisse *Carnem*, non autem carnes, quia plerunque est vna caro: tamen vt colligitur ex Hippoc. fiunt interdum & plures carnes. Albertus Magnus 18. de animal. histor. 16. narrat se vidisse duas molas uno partu excretas. Nicolaus autem Florentinus retulit se vidisse, quasi carnes excretas enormis figuræ. Dixi inutilis, informis, & inarticulata, ad differentiam monstrorũ, quæ sunt formata, sunt articulata, sed perperam. Dices ergo, quid de partu ursæ? vrsa dicitur à multis, quod parit molam, & h c habet Arist. 6. de Histor. anim. 30. Item 4. de Gen. animal. 6. quem imitati sunt Pli. Aelianus. Solinus & multi alij, & dixerunt vrsam quoque parere molam informem, & tandem lingua expolire eam, & conformare. Nec etiam verendum, quin ita nõ sit putandũ, nã & Gal. lib. de Theriaca ad Pisonem cap. 11. scribit. Vrsam lingua tanquàm manu figurare molam quam parit. Ita vt ex auctoritate horum scriptorũ, videatur clarum esse, quod etiam ursa pariat molam, quæ tamen reddatur vitalis. Respondeo ad hoc, falsissimam esse illam sententiam, quòd vrsa pariat molam informem: & quanquàm hoc dixerit Aristot dixit tamen, quòd propè informem parit, non verè informem, sed solummodo rudem, & obscuram. Quod verò hoc falsissimum sit, clarum hinc esse potest, quia articulare, & cõformare fœtus dicebat Hipp. lib. de natura pueri, & Gal. de fætus formatione, opus est solius naturæ, vel solius Dei, vel solius aïæ, vt Platon. putarũt, mũdi. Nõ est igit, vt quis cõfingat posse extra uterũ conformari, & articulari fętũ vllũ. Sed dices, cur ergo vrsa sola hãc molã parit? Dico hoc euenire, q a vrsa medio anni tpe, tota. s. hyeme latet, aïal est multa semp pituita oppletũ, ita ut cum vterus vrsę sit oppletus pituita, hac totus fętus obducitur, atque ita obductus, obscuratur, ut nulla forma appareat. Postquàm autem in lucem editus est, à matre lambendo aufertur hæc pituita & hic mucus, quo sublato, apparet deinde fœtus conformatus, & articulatus. Hanc falsitatem multorum, inter cæteros etiam agnouit Al-

bertus Magnus 7. de animal. 16. Tract. 3. cap. 3. Dixi etiam esse Carnem duram: quia ut est apud Arist. 4. de Gene. anim. 7. & apud Plin. lib. 7. cap. 15. vsque adeò durescit hæc mola, ut sæpe nec ferro possit frangi aut pertundi. Dixi *in Mulieris vtero*, eò quòd hæc mola solum in mulieribus cõcipitur: nullum aliud animal est, ut scribit Arist. & Plin. locis citatis, quod huic passioni sit obnoxium. Cur verò sola mulier molam concipiat, Albertus Magnus 14. de animal 6. conatus est reddere rationem, vbi scribit, ꝙ in muliere multus sanguis abundat, qui cum concoqui & digeri non possit, à conceptu non potest cõuerti in nutrimentum, & ideò superabundans adeò tandem excrescit, vt ex conceptu molam faciat. Addit quoq; matricem & vterum mulieris, esse contrarium vteris aliorum animalium. Sed hæc Alberti opinio, mihi planè non satisfacit. Ratio est, quia supponitur primò fieri conceptum, deinde nutriri, & ratione nutrimenti fieri molam, ꝙ quidem falsissimum est: quoniam à principio fit mola eo s. tempore, quo debet fieri conceptus verus. Preterea vbertas nutrimenti, minimè potest formationem fœtus destruere, eò quòd si hoc esset, plerunque destrueretur fœtus in principio, eò quia tunc temporis plurimũ abundat nutrimenti in vtero, ex qua vbertate fiunt infinita, & magna in prægnantibus accidentia: quare non est ea ratio, quàm adfert Albertus. Dicendum igitur ut dicit Arist. & Auerroes commentario super 4. Gen. anim. cap. 6. in sola muliere fieri molam, eò ꝙ ipsa sola abundat copia menstruorum. Id quod habet Arist. 6. de Hist. animal. 18. Quomodo verò ex abundantia sanguinis menstrui in muliere sola, fiat mola, posterius intelligetis. Dixi *instar conceptus vteri*, vt exploderem errorem Aetii & Pauli: nam Aetius lib. 16. cap. 80 & Paulus lib. 3. ca. 69. sequuti Moschionem & Cleopatram, qui de mulieribus scripserunt, habuerunt hanc opinionem, quòd mola sit tumor vteri, genitus uel ex inflammatione, vel ex vlcere, quæ sententia falsissima est, & ideo addidi, instar conceptus vteri. Dixi postremò *variarum figurarum*, eò quod licet mola sit figuræ sphericæ, est tamen interdum figuræ complanatę, nõ autem perfectè sphæricæ, & potest habere varias figuras, sed omnes sphæricam æmulantes. Vnde in casu Antigonis vxoris relato ab Hippoc. 12. sect. 2. Epid. semper putaui eum fœtum fuisse molam, licet uocetur ab Hippoc. filius, quia erat carnosus magnitudine quatuor digitorum sine ossibus, crassus, & rotundus. Ex dictis hactenus patet, molam esse morbum in via, siue in numero. In numero, quia abundat res quæ non deberet: In via, quoniam vterus impeditus est, qui non deberet.

Causæ Molæ.

IRCA causas huius affectus, magnam inuenio scriptorum varietatem. Hippoc. 1. de Morbis Mulieb. & lib. de sterilitate, habuit hanc sententiam, quòd mola fiat quotiescunque multus sanguis menstruus, & paucum semen & morbosum concipitur. Vel, vt dicebat 2. de morbis: quando semen crassum est. Hęc sentẽtia tametsi fuerit Hippoc. tamen mihi planè non satisfacit, duabus rationibus. Vna est, q̃a vnumquodque semper operatur secundum gradum suum: si gradus debilis, debiliter operatur: si gradus uehemens & fortis, valdè operatur. Itaque si fieret mola à semine morboso, proculdubio fieret aliqua forma, & forma esset morbosa, eo pręsertim, quod ipsemet Hip. lib. de Aere, aquis & locis, ab infirmis scribit fieri infirmos fœtus, eò quòd semen infirmum est. Ergo deberet potius, si semen esset morbosum, fieri fętus morbosus, quàm fieri mola. Præterea non videtur, crassitiem posse hoc facere, quia crassities seminis facit sterilitatem, non autem molam. Ergo hæc sententia non uidetur vsquequaque firma esse. Arist. qui omnia ferè pertinentia ad cõceptum, mutuatus est ab Hippoc. 4. de Gen. animal. 7. quem est secutus Albertus Magnus, lib. 18. cap. 6. videtur habuisse sententiam paulò diuersam, vbi scribit fieri molam propter caloris matricis imbecillitatem, nam inde fit, vt materia maneat indigesta & incocta, & loco conceptus fiat moles rudis, & indigesta Qm̃ verò Aristoteli potuisset quis obijcere, Cur ergo hæc materia cruda, & indigesta statim non expellitur, sed diu retinetur in vtero? Respondet Arist. ideo id euenire, quia natura tentat semper hanc molem perficere, & ad aptam formam reducere, sed cum non possit, permanet, quia materia non est prorsus inutilis, nec uis expultrix est adeò fortis, vt possit expellere. Et quia poterat adhuc aliquis Arist. obijcere, cur saltem non corrumpatur materia hæc cruda & indigesta? dicit Albertus, non corrumpi, quia est q̃dam proprius, & peculiaris indigestionis modus. Hæc sententia Arist. mihi etiam probari omnino non potest, ob tres causas. Vna, quia si debilitas caloris natiui hoc efficeret, deberet potissimum fieri mola in habentibus vterum frigidum, in habentibus calorem natiuum imbecillum: sed hoc non contingit, quia videbitis frigidas, vel non concipere, vel concipere fętus formatos. Altera causa est, quia, ut ipsemet Aristot. testatur ex Hippoc. 7. de Histor. animalium, fit conceptus intra septimum diem, formatur verò, ad summum intra quadragesimum, vel quinquagesimum, quod si uerum est, peto ab Aristotele: Tu dicis, semper naturam laborare circa hanc molem, vt perficiat & conformet. Ergo sequitur, quod natura laborabit

rabit fruſtra,quia vltra quadrageſimum,vel quinquageſimum diem, non fit amplius formatio. Si hoc, cur ergo natura ſemper laborat (vt dicis)circa ipſam,quo eam perficiat,& conformet? Tertia aduerſum Albertum,quia non video quis ſit modus digeſtionis, qui poſſit res indigeſtas à corruptione longo tempore conſeruare, quoniam vt habet Ariſtot.4.Meteo. omnia quæ ſunt indigeſta,non poſſunt ita diu permanere,ſed corrumpũtur, eò quòd à calore natiuo deſeruntur,qui calor eſt conſeruator rerum,ita quòd non poſſumus aſsignare modum,quo conſeruatur tanto tempore hæc materia cruda, & indigeſta,quoniam ſæpe ad multos annos perdurat mola. Auicenna 10.de animalibus,& 21.tertij,tractatu ſecundo,cap.19.habet ab his aliam ſententiam,vbi ſcribit fieri molam, quãdo in vterum mulieris ingreditur ſemen mulieris, & non ſemen viri: tunc enim inquit,ſi temperatura uteri fuerit optima, ſemen iſtud concipitur & coagulatur,ſicque deinceps inſtar glandularum nutritur, & connutritum tandem in molam euadit. Si verò,inquit Auicennas, fuerit vterus frigidus, ſemen mulieris frigidæ coagulatur, coagulatum non in fętum,ſed in molam conuertitur. Verùm hęc ſententia Auicennæ, etiam aliquas difficultates ſubire videtur. Primò,quia vt colligere eſt ex Galeno 14. de vſu partium 17. fieri non poteſt, ut conceptus fiat in animalibus viuiparis, abſque concurſu & fęminæ & maſculi. Dico in animalibus viuiparis,vt excludam ouipara, quæ concipiunt abſque concurſu maris, vt ſunt, oua ſubuentanea. Nec uos moueat auctoritas Varronis,qui lib.1. de re ruſtica ca.1. conatus eſt pro uero affirmare,quòd in Luſitania apud Vlyſsibonam,circa montem quendam ſunt equæ,quę concipiunt vento, quod quidem falſiſsimum eſt. Altera, quia ſi ſententia Auicennę vera eſſet,poſſet fieri (vt dicit ipſe) vt virgines etiam non vtentes coitu conciperent molam:quia poteſt ex pollutione nocturna, ingredi ſemen muliebre in vterum,atque ita confirmari in molam. Quod quidem experientia falſum eſſe conſtat, nam ſolæ mulieres molam concipere poſſunt, quæ cum viro conſuetudinem habent: Plutarchus in præceptis cõnubialibus videtur habuiſſe hanc ſententiam, quòd mola fiat à vitiatis humoribus coeuntibus ſimul in utero. Sed hæc ſententia facilè exploditur, nec mirum, quia non fuit Medicus, quia à corrupto nil niſi corruptum fieri poteſt: præterea ſi eſſet ex corruptis humoribus, proculdubio humores illi vitiati, antequam conformarentur in molam, mirificè offenderent, atque læderent,neq; etiam poſſet ſuſtineri hic morbus tanto tempore, quanto ſuſtinetur. Auerroes 3. Collec.29.circa molę generationem, diuerſam ab alijs videtur habuiſſe ſententiam, vbi ſcribit eam fieri ob defectum formatricis facultatis:defectum verò fieri,vel propter corruptionem ſe-

minis,

minis,vel membri.Ita opinio eius fuit: ob defectum formatricis gigni molam,& cum defectu nasci, vel propter vteri aliquod vitiũ,vel seminis ipsius.Sed hæc sententia primò patitur eandem difficultatẽ, quam sententia Plutarchi,quod scilicet à corrupto nil nisi corruptũ fieri potest.Præterea si ex mala vteri intemperie sola, posset fieri mola,proculdubio fieret sæpe, eo quia vterus sæpe intemperatus est.Postremò vbi semen vitiatum est,vel vterus ipse,vt dictum est, fit sterilitas,nõ autem mola.Itaque sententia mea est, molam cùm sit caro,vt dictum est,non aliam habere generationem,quàm habeat ipsa caro. Quo modo verò gignitur caro?Constat gigni ex sanguine,qui apponitur parti quæ nutritur,vel substantialiter, vel per vapores. Quod enim apponatur per vapores,clara est Gal.sententia 3.de symp.causis.3.quanquam eo in loco interpres Latinus deceptus est, & forsan non ἀτμοειδῶς, id est in halitus speciẽ,sed δροσοειδῶς, id est in roris speciem,legendum est. Vbi ergo affluit ad vterum sanguis multus, neque adest vis formatrix ipsius seminis,tunc calore ipsius vteri,sanguis iste conglobatur,& deinceps addito alio sanguine pedetentim fit nutritio,fit accretio, & augmentum,ita vt excrescat ea mola,vt excrescũt aliȩ carnes.Sed dices,quomodo & per quas vias fit augmẽtum quo excrescit mola? Fit per uasa & per acetabula, instar fœtus vteri, ita ut sicut per vasa nutritur fœtus, ita per vasa demandatur sanguis,& fit augmentum & generatio carnis.Fit etiam per vapores, quando scilicet attenuatus sanguis vertitur in vapores. Vapores autem appositi molæ,ipsam accrescere faciunt.Hanc sententiam videtur etiam significasse Auicenna,qui 2.tert.Tract 2.c.19. duas generationes molæ tradens dixit: fieri molam, quando multum sanguinis confluit ad vterum,vt à multo vteri calore conglobetur. Cur verò ita duretur caro,vt acie ferri non incidatur, eadem est ratio, quȩ in alijs humoribus carnosis,nimirum sanguinis crassities. Puto vos uidisse interdum tumores carnosos vsque adeò duros,vt etiam malleo resistant.Sed duo hic quæri possunt: vnum est,quomodo differat hȩc sententia à sententia Hippocratis & Aristotelis. Alterum, cur si est caro & si fit vt caro,solùm in vtentibus coitu fiat. Ad primum respõdeo, hanc sententiam meam differre ab Hippocrate, quia putauit Hippoc.ex semine morboso fieri. Ego verò nihil minus, puto enim fieri ex sanguine crasso,sed ex cocto,& in formam carnis redacto, à calore natiuo. Differt etiam à sententia Aristotelis, quia is putauit fieri per indigestionem, ex caloris scilicet imbecillitate. Auicenna aũt & ego,ex magno calore,ex coctione,q̃a si fieri debet caro,proculdubio necesse est,vt coquaẽ sanguis & in formã carnis redigatur.Ad secundã verò respondeo,molam,fieri solummodo in mulieribus viro vtẽtibus,quia ex concubitu incalescunt loca muliebria, quæ vbi inca-

incaluerunt,duo præſtant : efficiunt ut attrahatur ſanguis , prætereà efficiunt,vt calor vteri coaugmentatus,concoquat ſanguinem, & in formam carnis redigat. Nam fieri etiam molam ex ſuperfœtatione videtur colligi poſſe ex Hiſtoria quinta lib. Epidem. narrata illius vxoris Gorgiæ , quæ poſt Menſes quatuor annis ſuppreſſos , concepit & peperit fœmellam , deinde poſt quadraginta dies carnem ſuperfœtatam .

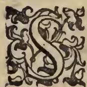
Signa Molæ.

SIGNA quibus dignoſcatur Mola , multa traduntur à Medicis, ſed pleraque horum , quia ſunt communia verè prægnantibus,& molam gerentibus, puto nullũ efficacius haberi ſignum,quàm ſi poſt decimum menſem prætergreſſum venter adhuc tumeat , nec adſint hydropis indicia. Vbi ergo videbitur decimo, vel vndecimo menſe tranſacto,adhuc mulierem vterum habere , corpore coloratam eſſe , & ſuſpitionem abeſſe hydropis,tunc formidandum eſt , ne ſit mola . Dixi decimo menſe,quia hic eſt verus terminus partus humani. Dicebat Hipp. indicium haberi molæ,ſi poſt nonum menſem cõceptionis,non moueatur quidquam in vtero. Motus eſt Hippoc.hac ratione,quia mas tertio menſe incipit moueri , fœmina verò quarto . At uerò hoc argumentum incertum eſt,quia allocutus ſum multas mulieres,quæ etiam ſexto menſe non percipiebãt motum infantis. Moſchio,& Cleopatra tradiderunt quædam ſigna,quibus valeamus diſtinguere verè prægnantes à geſtante molam, & hanc ab hydropica. Signa verò ſunt , quòd,quæ gerit molam tempore quo ſolent fluere menſes,percipiunt dolores & punctiones, neque motum vllum infantis habent. Poſt decimum menſem emaceratur corpus, venter augetur,& interfęminia creſcunt. Ex aduerſo,in verè prægnante , non adſunt hæc indicia ſecundum Cleopatram . Rurſus cognoſcuntur geſtantes molam ab hydropicis , quoniam ſi digito pulſetis corpus hydropicæ,ſonat : ſi corpus habentis molam,nihil ſonat , eò quòd ſiccus eſt venter,& vt ſaxa non reddit ſonum. Eſt hoc in loco cõtradictio inter Hippoc. & eius ſequaces : nec non inter Auic. & Hipp. 2.de Morb.Muliebribus, & lib. de ſterilibus. (Nam ille lib. totus captus eſt,& deſcriptus ex lib.de Morbis Muliebribus) ſcribit enim in habente molam,nullum motum in ventre vnquam perſentiri. Auic. autem 2.tertij,Tract.2.cap.de mola,duo dicit: vnum eſt,quòd habẽs molam in vtero,ſentit motum ſimilem motui Embryonis . Alterum quòd in ventre habẽtis molam,hora quadam ſentitur motus,& poſt horam illam nullus ſentitur. Ex quibus verbis , manifeſta habetur

Contra-

Contradictio inter Hipp.& Auicennam. Pro hac contradictione tollenda, sunt tres expositiones. Vnam elicio ex verbis Alberti Magni 10. de animalibus, Tract. 1. cap. 4. Et tract. 2. cap. 2. s. molam in utero nunquam ex se moueri, sed solum moueri, quando comprimitur, vel tractatur uterus, quemadmodum Atheromata, & Steatomata, si cõprimantur, videntur huc atque illuc moueri: Sic ex Alberto Magno si comprimatur mola, & tractetur, uidetur huc atque illuc moueri. Altera expositio est, quòd molam moueri, potest intelligi dupliciter: vel quòd moueatur per se, vel quod moueatur ad motũ alterius: Quòd moueatur per se falsum est, sicq; intelligendus est Hipp. Quòd moueatur ad motum matris, verum est, sicq; intelligenda est sentẽtia Auic. Tertia est, quòd duplex est motus, uidelicet animalis & naturalis. Mola non mouetur motu animali, sicut fœtus: sicq; dixit Hipp. non moueri. Mouetur verò motu Naturali, eo pacto scilicet, quia vbi vertitur mulier in latus, pondere suo decurrit mola ad id latus, & in quẽcunque situm moueatur mulier, semper ad eundem mouetur mola.

Signa Prognostica Molæ.

SIGNA prognostica sunt, vt docet Hipp. quòd mola perduret interdum usque ad duos aut tres annos. Aristoteles 4. de Gener. animalium 7. addidit sententiæ Hippocratis, quòd etiam ad quartũ annum duret, immò vero dicit ꝙ perdurat usq; ad finem uitæ, & consenescit. Sed pace Arist. puto fieri non posse, vt mola non acceleret mortem. Quia licet ego concesserim perdurare multos annos, tamen nũquam ita perdurat, quin efficiat, vt mulier celeriùs intereat, quàm alioquin fecisset. Dixi perdurare ad multos annos, quia Nicolaus Florentinus refert, se uidisse mulierem, quæ viginti annis gestarit molam. Antuerpia scriptum est ad me à viris doctissimis, fuisse mulierem, quæ duodecim annos gestauit in vtero cadauer emortui fętus. Rescripsi (habeo epistolas) quibus ego probaui, non potuisse esse cadauer fœtus emortui, sed fuisse molam ita figuratam, quia fit mola variarum figurarum. Addidit Hippocrates unum, quòd pertinet ad prognostica. Quod si mulier pariat molam, una perit: Si verò pariat plures, sanguis multus erumpit, qui si immoderatè erumpit, dicit ꝙ moritur: Si verò non immoderatè, superstes viuit. Moschio, & Cleopatra, putarunt omnem molam esse curabilem, sed decepti sunt, quoniam existimarunt molam esse tumorem vteri, quod supra falsum esse diximus. Albertus libro citato scribit, in Aquilonaribus regionibus, mulieres, quæ pariunt molam, perire. Solet hic morbus interdũ terminari in Hydropem. Sed volo uos cõmonefacere erroris Auer.

qui

qui 3. Collec. loco citato putauit, molam ipſam conuerti in aquã, & flatum, & ita fieri Hydropem. Quam ſententiam, omnino falſiſſimã exiſtimo: quia non video, vbi facta eſt mola dura & magna, vti dictũ eſt, quomodo poſſit eliquari in aquam, aut conuerti in flatum, quia ſi conuerteretur in humorem, id fieret ob immodicum feruorem, quia non aliter carnes cõuertuntur in humorem, quàm per immodicum calorem eliquantem, vt apparet in febribus ardentibus, in quibus vrinarum multitudo excernitur, ob calorem eliquãtem carnes. Qđ ſi adeſſet tantus feruor in vtero, vt eliquaret in humores molam, procul dubio mulier interiret, nec locus eſſet generationi Hydropis. Præterea, ſi conuertatur in flatum caro, ſcimus quod ex pauca quantitate carnis, maxima flatuũ copia fieret, vnde non poſſet contineri ab vtero. Accedit, quod ex carne nunquam poteſt fieri flatus, quia flatus fit ex debili calore. Iam verò paucus, & languidus calor nihil agit in carnem, eò minus in duram, qualis eſt caro molæ.

Curatio Molæ.

QVONIAM docuit Hipp. molæ curationem difficilem eſſe, aggredienda quidem eſt, ſed ſemper cum prædictione, & proteſtatione, nec alius ſcopus habendus in hac affectione depellẽda, niſi vt molam ex vtero quã primùm tollatis. Non poteſt autem tolli, niſi duo præſtentur: Vnum ut pręparetur ipſa, quò poſſit expelli: Alterum ut excitetur expultrix virtus, quæ excitata, tandem expellat id, quod grauat. Sed quoniam hęc etiam non poſſunt præſtari, niſi corpus uniuerſum expurgetur, ante alia neceſſarium erit corpus expurgare, atq; propterea operæ pretium erit, rationem aliquam uictus inſtituere. Dicebat Paulus, continendam eſſe ægram in Aere ſubobſcuro, in cubili immobili, ita ut pedes elatiores, & quieti maneant: Exercitatio inhibenda eſt corpori, præſertim inferiorum partium. Aluus emolliẽda: animus addendus mulieri, quia ſub hac miſeria ſolent mulieres deſpondere animos. Vtendum eſt vino moderato, tenui, generoſo: Cibus optimi ſit nutrimenti, quique emolliat, & attenuet. Vſus Maluæ, Lapathi, Petroſelini, Carnium agnellorum, brodiorum pinguiũ, conuenit maximè in patiente molam. Poſtea ſtatim emollienda aluus hoc modo.

℞. Florum Caſſiæ, Electua. lenitiui ana drach. vj. Miſce, fiat Bolus. Lenita aluo, præparandi humores totius corporis, vt expurgentur: ſemperq; habenda eſt ratio uteri, idcirco conuenit huiuſmodi ſerapium, pro pręparandis humoribus.

℞. Fol. Beton. matricariæ, arthemi, mentaſtri, pulegij ana M. j. Fol.

ſabinæ, Meu. Cyperi ana vnc.j.Fiat decoctio ſecundum artem : deinde.

℞.Decocti unc. v. ſyrupi de Arthem. de quinque radicibus, de Betonica ana vnc.j. Miſce.Quo tempore præparantur humores, videndum an corpus plenum ſit,an ſanguis exuberet. Quod ſi ita ſit, proculdubio mittendus eſt ſanguis,& quidem a vena Saphena, eò quod ſtudium Medici hoc in caſu eſſe debet, vt fluxus ad inferna prouocetur. Poſtquam præparati erunt humores ſunt deinde expurgandi. Laudant Arabes Hieras magnas, & Logodionis, Archigenis, Hieram Colocynthidis. Poteſt ita parari medicamentum.

℞ Electu. Indi.vnc.s.Trochiſ.de mirrha drach.j.s.Specierum Hieræ,Trochiſco.Viola. Colocynthidis ana ſcrup.s. Miſce. Cum melle roſato ſolutiuo fiat Bolus. Verùm corpore vacuato, ſtudendum eſt duos alios ſcopos implere, ſcilicet: primò, parare molam ad expulſionem, Emollire Locos dilatare, pręterea virtutem expultricem excitare. Pro primo ſcopo, ſunt medicamenta, quæ potu exhibentur, ſunt & quæ extrinſecus adhibentur. Interius poterit accipi huiuſmodi potio.

℞.Sebeſten num. 12.Paſſularũ vnc.s.Caricas num.viij.Dactylos num.vj. Seminis Altheæ,Maluæ ana vnc.s.Contundantur omnia diligenter,& bulliant in brodio parui pulli, ad conſumptionem tertij. Et capiatur dicti brodij, ſingulo mane lib.s.hoc etenim emollit, nec non locos lubricos,& faciles ad tranſmittendam molam,reddiEt.xterius autem, adhibentur Fomenta, Balnea, Inunctiones quoque. Fomentum ſit tale.

℞. Radicum Altheæ vnc. ij. Lapathi vnc. j. Fol. Branchæ vrſinæ M.j.Sem.Fœnugræ. Lini, ſeſami ana vnc. j. Fiat decoctio in aqua communi.

Deinde hoc decocto foueatur pecten,& loculus muliebris. Poſt hanc fomentationem,illinantur loci ipſi,ut.

℞.Butyri vnc.ij.adipis gallinæ vnc.j.s.ſucci maluæ vnc.j.Mirrhæ, Galbani ana vnc.s.Miſce ad ignem, & fiat Linimentum, Linimento hoc largè inungendæ ſunt partes illę, & poſtquam erit emollita materia & loci hi, nihil ſupereſt, niſi ut virtus expultrix excitetur. Quomodo verò id præſtandum,ne omnia confundãtur,docebo vos mox,vbi tractabo de extrahendo fœtu mortuo. Nam eadem remedia,quæ ibi conueniunt, etiam molæ extrahendæ conueniunt, vbi præparata eſt,& loca emollita.

De grauidarum cura. Cap. IIII.

SED quia non ſat eſt uos cognoſcere, quomodo debeant mulieres grauidæ reddi medicamentis, niſi etiã noueritis, quomodo ſint Conceptus ſeruandi: idcirco neceſſarium eſt docere id ipſum hoc loco, quomodo ſcilicet debeant mulieres grauidæ, quæ conceperunt, ſeruari. Hoc autem fit duobus modis: vno: Recta victus inſtitutione: altero medicamentis, quæ ſuccurrunt accidentibus ſuperuenientibus ipſis grauidis: quæ accidentia plurima ſunt: Vomitus, Inappetentia, Appetitus prauus, Saltus cordis, Flatus, Tumor pedum, & multa alia. Scriptum enim eſt ab Ariſt. 4. de Generat. animal. 6. Animalia bruta, quo tempore gerunt vterum, ſemper ſana viuere, propter corporis exercitationes: mulieres verò ſemper ægrotare, dum vterum gerunt. Rationem reddit, quia vitam ſolitariam agant, otioſè degant, & hac ratione cumulãtur excrementa, quæ ipſos Morbos inducunt, propter quæ dicebat Hippocrates libro 1. de Morb. Mul. grauidas ſemper palleſcere. Et Vitruuius capit. 9 lib. 2. ſcribit: Mulieres grauidas nunquam prȩſtari ſanas, & integras, neque etiam in venalibus integras exhiberi. Videndum igitur, quȩ debeat eſſe uictus ratio, in qua grauidȩ ſunt continendȩ. Aer debet eſſe temperatus, non admodum frigidus, vel calidus: Auſtrinus maximè inimicus, quoniam vt eſt 3. Aphoriſm. ab Hippoc. ſcriptum: ſub Auſtro ſolent frequenter mulieres abortire. Debet locus mali odoris eſſe expers, vnde ſunt auertendȩ cloacæ, ſentinæ, & tandem quidquid tetrum mittit odorem. Inter odores graues, inimicus grauidis eſt odor extinctæ lucernæ. Dicit Ariſtot. 8. de Hiſtor. animal. cap. 24. Mulieres grauidas, atque etiam Equas, ad odorem extinctæ lucernæ, abortire. Dices cur fieri poſſit, vt ſolùm mali odores ita officiãt. Dico hoc ꝑpetuũ eſſe, ubi mali ſunt odores, ibi malã eſſe ſubſtantiã, quia fœtor perpetuo ſequitur corruptionẽ. Ergo ubi fœtor, ibi corruptio, & ſubſtantia mala. Iam verò ſcimus, etiam odores cum corpuſculis quibuſdam ingredi corpora noſtra, fætus imbecillis eſt, patitur & a quolibet alteratur, propter quæ omnia cum odores mali ingrediantur corpus grauidȩ, & cum ipſis vapores corrupti, ſpiritus inficiuntur, fȩtus uero attrahit ſpiritus maternos, & cum ſint infecti, inficitur ab ipſis: vnde non patitur mater, ſed fætus propriè, quia caro fætus tenera eſt, flexibilis ad omnia, & ob id obnoxia omnibus etiam minimis paſſionibus. Prouidendum itaque, vt grauidæ ſemper læto animo ſint, omnes mœrores remoueantur, ab ira retrahanẽ, & ab omni appetitu: nã nihil eſt ꝙ ȩquè ip-

ſis noceat, atque ſi aliquid optent uehementer, & ipſarum deſideria annihilentur: propterea ſcriptum eſt Xyſtum Philoſophum Pythagoricum, & Trotulam Medicum antiquum cauiſſe, ne grauidæ frequentarent hortos, quia hæ optant fructus, herbas, quæ ſi concedantur, nocent: ſi deſiderio fruſtentur, exanimãtur interdum. Terrores omnes etiam ablegandi, vnde habetis apud Galenum lib. de Theriaca ad Piſonem, nonnullas grauidas, ſolo tonitru fuiſſe exanimatas. Eſt hoc in loco contemplatio non inutilis, an ubi grauida uehementer appetit aliqua, cõſueuerit ſignari fœtus, nam videbitis plurimos, qui habent ſigna, ueluti ſtygmata appetitus materni: circa quam cõtemplationem, multi laborarunt, vt cauſas ueras adinuenirent, ſed certè res eſt difficilis, neque meliorem rationem vllam uideo, quàm quæ ab Auicenna de animalibus 5. adfertur. Quod ubi mulier aliqua uehementer appetit, illud ſemper animo uoluit, quo fit, ut ſpiritus ipſos, rei deſideratæ forma figuret. Spiritus uerò formati figura rei deſideratæ, dum miſcentur ſanguini, quo nutritur fœtus, imprimunt ei eandem figuram, ex ſanguine uero cùm caro gignatur, neceſſario & eadem figurata remanet. Cur potius in una parte, quàm in alia ſignum deſiderati remaneat: dicunt multi eſſe, quoniam vbi appetit, manu tangit illam partem. Sed has nugas eſſe exiſtimo, & puto hoc fieri uel caſu quodam, vel ob diſpoſitionem illius partis, quæ ſit apta magis figurari, quàm alia. Cauendum grauidis a geſtationibus in curribus, & fuit quandoq; lex apud Romanos, ne mulier curru ueheretur, & propter hoc, cauendum a curſu, ſaltu, tripudijs: ab omni hominum frequentia, moderatè quidem corpora earum exercenda, in medijs præſertim menſibus. Circa veſtitum quoque ipſarũ, habendus eſt delectus, ne videlicet ſe nimis arctè induant, cognoui quæ ex hoc ſolo abortierunt. Tandem id agendum, quod ſtatuit Plato 5. de legibus, vt mulieres voluptates omnes magnas, omnes dolores intenſos animi, vitent, & tranquillam, quietamque vitam degant. Eſt conſideratione dignum, an mulier quo tempore uterum gerit, debeat habere conſuetudinem cum viro? Ex una parte, videtur omnino ipſas eſſe continendas: Primò, quia eſt periculum ſuperfœtationis, hæc autem periculoſa, & mulieri & fœtui: preterea, etiam ex coitu prouocãtur menſes, quam autem damnoſum id fit in grauidis, omnes vos ſcitis. Ex aduerſo, ſtatutum eſt nobis, mulieri non eſſe pmittendum quidquam optare. Grauida libidinoſa eſt, imò dicebat Ariſt. 7. de Hiſtor. animal. & 4. de Gener. animal. Mulierem ſolam, & Equam grauidas, pati maſculos quanquam etiam ſint alia animalia, quæ videntur hoc pati, Daſipodes videlicet, & Lepores. Pro reſolutione huius dubij, mulier dum grauida eſt, vel appetit, vel non appetit: Si non appetat, clarum eſt, quantum eſt ex ipſa, omnino continẽ-
dam

dam esse ab vsu Veneris. Si uerò appetat, & vehementer, aut est in primis mensibus, vel medijs, aut postremis. In medijs mensibus, potest quidem mulier impunè vti viro suo; In primis, nequaquam, qa periculum est: quoniam vt dicebat Galenus, sunt fœtus eo tempore perinde ac fructus recentes, qui quolibet vel minimo vento, decutiuntur. Si uerò sit in postremis mensibus omnino abstinendum est: & ratio est, quoniam vt scribit Aristot 7. de Histor. animalium 4. fœtus solent exire muco oppleti, vbi mulier in ipsis postremis mensibus vtitur coitu. Sed quæres, cur sola mulier, potissimum dum grauida est, virum admittat, cætera verò bruta, aut omnia, aut plurima nunquam patiantur dum grauida sunt, marem? Popia siue Populia M. Agrippæ filia interrogata fuit, cur bestiæ non coeant, nisi quando volunt concipere, mulier vero licet conceperit, utatur viro. Responsum dedit, hęc bona fœmina: causam huius esse, quoniam illæ bestię sunt. Lactantius libro de vero cultu, cap. 23. duas causas retulit huius euentus. Prima quam adfert, est, Deum immortalem hoc dedisse humano generi, ut fœminæ sine noxa grauidæ sustinerent uirum, ne scilicet uiri alienas Mulieres cogantur calcare. Altera causa est, hoc factum a Deo, ut mulier grauida renuens virum possit mereri nomen pudicitiæ. Etenim beluæ non possunt dici pudicæ, ex hoc actu, quia hoc faciunt propterea, quòd nocet ipsis coitus: Mulieres vero, electione agunt, quæ agunt, non autem propter molestiam, quoniam nullam inde percipiunt. Hæ causæ allatæ a Lactantio, morales sunt & Christianæ. Verùm causa naturalis, qua puto id contingere, est, quia Matrix & vulua in brutis, dum gerunt, vterum extuberant ualde, & maximè sunt propinquæ foramini exteriori: vnde bruta, quæ alioqui genitalia magna habent, facilè hinc genitalibus impellunt vterum plenum, & percutiunt, quæ percussiones dum molestæ sunt, fœminæ brutorum sustinere nequeunt, ideo resistunt. Vnde, si quæ sunt animalia inter bestias, quæ habent genitale breuius, laxius, & paruum, fęminarum vteri dum pleni sunt, non extuberant: ista etiam animalia plena sustinent coitum, vt Dasipodes. Mulier vero, primo habet locos ante uterum valdè crassos, ita ut uterus plenus ipsis non extuberet, adhæc genitale humanum non adeo longum, vel durum est, & idcirco dum mulier utitur uiro, non tangitur ipsius uterus a genitali uiri, & si tangatur, non adeo percutitur, ut molestiam ullam notabilem sustineat, propter quod dicebat filia illa Augusti, Iulia, se plena naue, consueuisse libenter vectorem tolerare. Cibi mulieris, quę in utero habet, debent esse, neque multi, neque pauci. potius tamen si quid peccandum est, in multitudine peccare debet, quàm in paucitate. Aquæ frigidæ potus mirificè fugiendus est

&

& aquæ crudæ: quoniam ex Hippocratis libro de Aere, aquis, & locis,& Aristotelis 4. de Generat. animal. 2. huiusmodi aqua valdè inutilis, & noxia est grauidis. Fructuum usus uitandus, quoniam scimus multas mulieres, & fœtus interijsse ex esu immodico fructuum. Res quæ flatum gignunt, aduersissimæ sunt grauidis sed præ cæteris, aduersissimus est frequens rerum salitarum vsus. Aristoteles septimo de Histor. animalium quarto scribit. Quòd si grauidæ utantur nimio sale, fœtus oriuntur sine vnguibus. Hippocrates autem de superfœtat. scribit, ubi infans oritur sine unguibus, minimè uitalis est. Dices, Cur salitorum vsus efficiat, ut fætus exeat sine unguibus? Dico hanc causam esse, propterea quòd, ut habet Hippoc. libro de carnibus, vngues fiunt ex parte glutinosa, & viscida: Vsus salitorum adimit omnem viscositatem, attenuat ita, ut deficiente materia vnguium, necessario frustetur ipsorum ortus. Iam verò contra vomitum, conueniunt constrictiones manuum & pedum, præsertim a cibo. Frictiones moderatæ, inunctiones etiam, quæ retinent: veluti essent huiusmodi ventriculo facta.

℞. Olei Cidonio. Mastichini, Succi Labruscæ ana. vnc. j. Pulue. Coral. rub. Myrtillo. ana drach. j. Ceræ parum. Misce, fiat Linimentum. Vsus Diacydonij sine speciebus conuenit. Conueniunt, vt docet Auicenna, Grana punica in ore retenta. Si cadat appetitus, aut si laborent appetitu prauo, quemadmodum sępe solent mulieres in primis mensibus, succurrendum vt dictum est alias. Laudat Ægineta, vsum vini vetusti, & odorati, aquam virgæ pastoris potatam, & præsertim post cibos: Anethum etiam uino maceratum. Sed aduertendum, in appetitu corrupto, prudenter agendum esse cum grauidis, quoniam, ut dictum est, si denegentur res optatę, grauissimè offenduntur, offenduntur quoque si concedantur. Propterea inter alia in his casibus studendum, vt persuadeatur blande grauidis, ne uelint sumere res prauas, ne optent noxia. Trotula Medicus, quem mulierem fuisse putant, laudauit in his casibus Fabas Saccharo conditas, quasi eæ adimant omnes prauos appetitus mulieribus. Si flatus fuerint in uentriculo, & toto grauidæ vtero, prouidendum, cum discutientibus flatus, cum sacculis, inunctionibus, ne tamen exhibeantur intus, quæ mulieri discutiant flatus, vt Anethum, Fęniculum, eo quòd vsus horum immodicus, prouocet menses: & in grauidis, nihil perniciosius habetur, quā prouocare menses. Pro saltu cordis, siue palpitatione, qua solēt grauidæ xeceri, laudarunt Paulus, & Auicenna, potum aquæ calidæ, exercitium blandum, frictiones, & præsertim partium supernarum: quod aduertendum, vt quando in vsum veniunt frictiones, in graui-

dis

dis nunquam fricentur inferna, ſed ſemper ſuperna, eò quod ex partium infernarum frictione, prouocentur menſes, quod periculoſiſſimum eſt. Ad tumorem pedum, inter alia procuranda eſt optima coctio, dicebat enim Ariſtoteles primo proble. v. ijs qui uitioſo vtuntur cibo, quive patiuntur famem, pedes intumeſcere, poſt in vſu habendę lotiones pedum, ex aqua marina, uel ſalſa, vel aqua in qua ſit coctum Chamomillum, Anethum, Oleum Chamomelinum cum ſale, fomentationes etiam ex ſale, quæ omnia blandè tollunt tumorem pedum ſine noxa, & ſummatim in grauidis, vbi conſilium eſt occurrere ſymptomatibus, debent omnia blandiſſimè agi, nec uti illis remedijs grauibus licet, quę ſolent in alijs ſimilibus accidentibus adminiſtrari.

HIERONYMI MERCVRIALIS DE MORBIS MVLIEBRIBVS Liber Secundus.

DE MORBIS QVI CIRCA Partum contingunt.

DE ABORTV, PARTVVE QVI non fit tempore debito. Cap. I.

EQVITVR, vt de uitijs quæ in partu contingunt agamus: quæ duobus modis contingunt, uel quia partus non fit debito tempore, uel, quia nõ fit debito modo. Primò agendum de uitijs quæ contingunt in Partu, qui non fit debito tempore: ſi enim non fit debito tempore, eſt quia antecedit, fit enim citius & maturius, quã conueniat. Nam nunquam dicetur abortus, ſi excedatur tempus pariendi, ſicuti, ſi uerum eſſet, quod dicit Auicenna, & Petrus Aponenſis, quandoque decimoquarto mense mulierem peperiſſe; nunquam appellaretur abortus, quia non eſt uitium. Vt uerò ſciatis quænam ſint non debita partus tempora, ſciendum quodnam ſit tempus pariendi a natura mulieri conſtitutum. Ariſtot. 7. de Hiſtor. animal. 4. ſed ante ipſum etiam, Hippoc. lib. de ſeptimeſtri, & octimeſtri partu, fuerunt in hac ſententia, quod tempus pariẽdi ſit ſeptimus menſis, octauus, nonus, & decimus. Et Ariſtoteles, qui omnia conſiderauit, addit ſententię Hippocratis, uni homini data eſſe a natura pariendi uaria tempora. Bruta uero (inquit) hoc non habent, quia quodlibet genus brutorum, conſtitutum aliquod habet tẽpus, nec ullum aliud præterea. Vnde Canis ſemper quarto menſe, Equa nono aut decimo, Elephas ſemper ſecundo anno: ſolus homo plura tempora habet. Cur uerò hoc habuerit, a nullo inuenio explicatum, puto tamen naturam ſolicitam propagationis humanæ, & conſeruationis fœtus humani, uoluiſſe, ut non unum tempus haberet, ut ſcilicet, uel ſi maturius, uel ſi tardius exiret, poſſet uiuere. Itaq;

cùm

cùm hæc tempora homini ſint conſtituta, ſequitur ut quotieſcunque oritur infans ante ſeptimum menſem, ortus ille ſit ante debitum tẽpus, & eiuſcemodi ortus, dictus eſt ab Atticis ἀμβλίωσις, ſiue ἄμβλωσις, Primo in 6. Epid. 2. & alibi ex Gal. appellatus eſt: ab Hipp ἐκτρωσμὸς, ἀποφθορὰ interdum locis citatis. Latini omnes modò aborſum appellarunt, modò abortum. Sed hic occurrit dubitatio, an videlicet octimeſtris partus debeat uocari aborſus. Ex una parte videtur quòd ſic, quia ut meminit Ariſtoteles locis citatis, & Hip. lib. de octimeſtri partu, ſiue ſuus fuerit, ſiue Polybi, (nam Clemẽs Alexãdrinus 6. Strom. citat hũc, tanꝗ Polybi, non Hip.) dixerunt, octimeſtrẽ partum non eſſe vitalem, imò etiam grauidæ periclitantur in hoc menſe, ut hac ratione non videatur eſſe partus legitimus, ſed potius abortus, ſiue aborſus. Ex alia parte eſt auctor Ariſt. locis citatis, vbi numerat octauum menſem inter tempora conſtituta à natura pariendi in hominibus. Accedit, quòd idem ſcribit, viuere in Aegypto octimeſtres partus: Auic. item de Hiſpania affirmauit. Pro ſolutione, ſum huius ſententiæ, quod octimeſtris nequaquam debet dici aborſus, neque partus illegitimus. Et propterea veteres omnes videntur quodam peculiari titulo appellaſſe hunc partum octimeſtrem: non eſt dicendus aborſus, quia hic eſt propriè imperfectus fœtus: Iã uerò octimeſtris eſt totus conſumatus: non eſt etiam legitimus partus, quia ex centum qui ita naſcuntur, uix unus aut alter ſuperſtes uiuit, præſertim in noſtris regionibus: Eſt itaq; partus nõ legitimus, atque hoc eſt oraculum illud, ſiue Ænigma, quod Hipp. reliquit in lib. de Alim. ſub ijs uerbis: Eſt, & non eſt octimeſtris generatio, de quo plura in quarto uariarum lectionum noſtrarum. Dices, cur fœtus viuunt ſeptimo menſe, octauo uiuere non poſſunt? Præterea, quę eſt ratio, cur in Aegypto viuant octimeſtres partus? Aſtrologi, vt redderent huius rei rationem, dixerunt, quemlibet menſem conceptionis gubernari à proprio quodam Planeta, octauum gubernari à Saturno, qui quoniam frigidus, & ſiccus Planeta eſt, frigiditas verò & ſiccitas inimica eſt uitæ, hinc dicunt, partus natos ſub hoc menſe non eſſe vitales. Sed Picus Mirandula tert. cõtra Aſtrologos, refutauit hanc opinionem, & rectè, quia imaginarium hoc eſt, quod menſes deputati ſint ſingulo Planetæ, quia cum maximè & infinito modo varient menſes, ita ut reperiatur vna grauida in ſeptimo, altera in octauo & quarto: eſt ueluti confuſio dicere, quod huiuſmodi mulieri in hoc menſe hic Planeta, & illi alter præſideat. Polybus ſiue Hipp. lib. de Septimeſtri partu, attulit aliam rationem & meliorem, ſcilicet, quòd partus in vtero, ſemper octauo menſe laborat, non admodum ualet, vnde, ſi eo tempore quo laborat, exeat in lucem, atq; experiatur hanc mutationem, proculdubio ſuccumbit, & moritur,

quia, cum ſit naturaliter infirmus, eo tempore vt permutetur ab aere & loco valdè diuerſo ab eo, in quo erat, proculdubio non poteſt ſuſtinere huiuſmodi perturbationes. Quomodo uerò laboret in vtero octauo menſe, explicat Auic. 21. tertij, Tractatu de abortu, & Albertus Magnus 10. de animal. tract. 2. cap. vltimo, qui omnes, quaſi explicantes Hippoc. ſententiam, dixerunt, idcirco laborare fœtum in vtero octauo menſe, quia ſeptimo menſe, cum fœtus ſit grandior & conſumatior, opus habet multo nutrimento, & multo aere, quæ omnia, cum ſibi deſint, quærit exitum & incipit moueri. Quod ſi exeat eo tempore, ſuperſtes viuit, quia iam conſumatus eſt, ſi non exeat, ſed retineatur in vtero, ob labores quos ſuſtinet ſeptimo menſe, dũ nitebatur exire, in octauo debilis eſt, languidus, infirmus, ita ut neceſſarium ſit ipſum adhuc in utero permanere vſque in nonum mẽſem, vt recreetur & reficiatur, quoniam in nono menſe, cum poſtmodum ſit refectus, & languorem omnem & infirmitatem depoſuerit, dum egreditur, egredit̃ ualens & incolumis, & propterea vitalis eſt. Qua de re Picus Mirandulanus loco citato maximè errauit, qui exiſtimãs ſententiam Hippoc. & Auic. diuerſam eſſe, tradidit tanquam diuerſas, cum tamen non ſint diuerſæ. Sed Auicen. & Albertus explicarũt ſententiam Hippoc. Cur porrò in Aegypto, & Hiſpania, octimeſtres partus ſint vitales, Ariſtoteles attulit rationem, vnã .ſ. fertilitatẽ mulierũ, & facilitatẽ pariendi, inquit .n. ꝙ cum iſtæ mulieres facilè pariant, ſint robuſtæ, robuſti quoque ſunt eo tp̃e fœtus, eo quod dum exeunt, non ita offenduntur à loco ſibi aſſueto. Sed addatur & altera ratio, quia aer Aegypti calidus eſt, aer verò calidus, magis eſt ſimilis loco vteri, in quo permanebat fœtus. Et ꝓpterea, licet fœtus octauo menſe exeat imbecillis eo in loco, non tamen ita offenditur, in cœlo ſibi aſſueto, quia non multum eſt diſſimile à loco priſtino. Itaq; aborſus propriè dicitur partus omnis, qui exit ante ſeptimum menſem, vnde manifeſtum eſt erraſſe Conciliatorem, qui dicit, quandoque viſum eſſe fœtum in ſexto menſe vixiſſe. Eſt enim, vt dicit Ariſtoteles, quia ſæpe errat mulier in numerandis menſibus conceptus, vt accipiat ſextum, pro ſeptimo. Verum quidem eſt, quod interdum exeat fœtus decimo menſe, & pręſertim fœminę, quoniam ex Hippocratis locis citatis, & Ariſtotelis, fœminæ tardius in vtero perficiũtur: Viri verò celerius, ob caliditatem. Extra vterum verò, fœminæ citius perficiuntur, non ſolùm ſecundum corpus, ſed etiam ſecundum animam: eo quod fiunt citius prudentiores, quam viri. Quanquam Ariſtoteles, qui locum hunc Hippocratis accipit dicat, ſolum perfici citius fœminas extra vterum quo ad corpus ſolum, quod dixit, quoniam loquitur de omnibus animalibus, non ſolum de homine. Eſt ergo aborſus, fœtus imperfecti emiſſio ante debitu n tempus.

Quod

Quod ſymptoma eſt in genere actionis naturalis læſæ, ſcilicet faculta tis contentricis vteri, quia facultas contentiua vteri debet fœtum continere vſque ad tempus debitum, vbi verò non detinet, dicitur omnino deprauata eſſe & uitiata. Vitiatur verò multis de cauſis: nã morbi, quos ſequũtur aborſus, ſunt omnes ferè morbi & uteri & cor poris, malæ intemperies, ſolutiones continui, & malæ compoſitio- nes. Omnia hæc morborum genera poſſunt etiam ſeparatim, & con- iunctim offendere virtutem contentiuam, ita vt non contineat fętũ.

Cauſæ.

CAVSARVM quę ad abortum efficiendum concurrũt, aliæ ſunt Internæ, aliæ Externæ. Internarum, aliæ pertinent ad animum, aliæ ad corpus. Quæ pertinent ad corpus, ſunt hi morbi, qui exercent corpora hominum, ſcilicet, Malę intemperies, ſolutiones continui, & malæ compoſitiones. Calidam intemperiem clarum eſt aborſum facere poſſe, hac ratione, quia calor depopulatur humorem, quo deſtitutus fœtus neceſſario corrumpitur. Similiter frigida intemperies abortum facit, duabus de cauſis, quia frigus eſt uitæ aduerſiſſimum, ad hæc in frigida intemperie prauum nutrimentum ſuggeritur fętui, & conſequenter fœtus priuatus hoc nutrimento bono, neceſſario in terimitur. Dicebat Gal. 2. de Locis affectis ultimo, frigidas mulieres eſſe pigras, ſomniculoſas & pituitoſas, ex quo fit vitioſum alimentum. Hipp. lib. de veteri medicina ſcriptum reliquit, quod temperatũ accedit frigido a calido, & rurſus accedit tẽperatũ calido a frigido, quod ſi utrunque ſeparetur, affligit, inquit: ſicuti enim uidemus fructus hy berno tẽpe minimè maturare, ita cõtingit fœtus in vtero frigido mini mè maturari poſſe. Humida ſimiliter intẽperies facit abortũ, eo quod pri mo ligamenta nõ conſolideſcũt. Secundo, ſemper acetabula vteri mu co ſunt plena, propter quod fœtus facilè ab hac humiditate quaſi ſuffo catur. Tertiò, ex humida intemperie retentrix uteri fit infirma, & cõ ſequenter vſque ad tempus debitum minimè fœtum continere poteſt. De his ſcribit Hippoc. 5. Aphoriſm 45. quæcunque mediocriter corpora habentes, abortiunt ſecundo, aut tertio menſe ſine occaſio ne manifeſta, his acetabula vteri plena mucoris ſunt, id namque con tingit, quod in terra lutoſa & aquoſa, in qua non poſſunt Plantæ coaleſcere, neque perdurare. Sicca intemperies efficit & ipſa abortum, eò quod ligamenta, veluti cordæ exſiccatæ diſrumpuntur. Præterea fętus facilè priuatur nutrimento, & facilè hac ratione corrumpitur, quemadmodum uidemus plantas citò corrumpi in terra arida & are noſa. Hæ verò intemperies, non ſolum faciunt abortum, quãdo ſunt in vtero ipſo, ſed etiam quando totum corpus malè habet, nec ſolũ

F 2 ſimplices

ſimplices nocent,imò verò magis nocent copulatæ,vel humoribus, vel flatibus.Quod verò flatus vtero incluſi abortum efficiant,clariſſimum eſt.Præter has intemperies,eſt etiam habitus corporis in cauſa ſæpè,vt fiat abortus, veluti ſi corpus ſit nimis gracile, vel nimis craſſum.Dicebat Hippoc.5.Aphoriſm.44.& lib.de Superfœt. mulieres craſſæ,aut tenues nimis,aut non concipiunt, aut abortiunt. Tumores,vlcera vtero, ſi innaſcantur,& ipſa faciunt abortum, quoniam,vt eſt apud Hippocratem 5.Aphoriſm.43.in vtero grauidæ, ſi fiat Eryſipelas,lethale eſt Imo verò vt ſcriptum eſt Aphoriſ.30. eiuſdem,grauida m mulierẽ quolibet acuto morbo corripi,lethale.Cauſæ *internæ* ex parte animi,ſunt paſſiones omnes,vt ira immodica,lætitia,& tantum poteſt lętitia in animis mulierem,vt legatur etiã mulieres nõ grauidas exanimatas eſſe.Triſtitia quoq; & riſus,poſſunt id efficere,præſertim quoque horror,ut ſcriptum eſt ab Hippocrate primo de morbis mulieb.& à Galeno 2.in 3.Epide.8 Si mulieres grauidæ,horrendum quid conſpexerint ſtatim diſperdere fœtum. Imò habetur in Coacis prænotionibus, qđ ſpiritus cùm ſuſpirio emiſſus, in grauida abortum facit:poſſunt idem & Vigiliæ nimiæ.Cauſæ *Externæ* abortus & ipſę plurimæ ſunt, imprimis Aer omnino fœtidus, & corruptus,vt ſi plenus ſit prauis odoribus,pręſertim odore extinctæ lucernę: Aer inconſtans, inclemens: habetur apud Hippoc.3. Aphoriſm.12.(quem locum mutuatus eſt Ariſtot.1.prob.9.) Quod ſi hyems fuerit Auſtralis,& pluuioſa, ver autem ſiccum, & Aquilonium,mulieres quibus partus imminent,in vere abortiunt. Sic dicit Auicenna,& Albert.Magnus 10.de animalibus,tractat.2. cap.2.Qđ in regionibus Borealibus,in regionibus nimis frigidis & calidis, facilè mulieres abortiunt. Exercitationes corporis omnes,maximè hoc poſſunt: curſus,ſaltus,percuſſiones,& caſus etiam.Etenim ſicuti fructus colligantur proprijs arboribus,ita etiam fœtus colligantur vtero:vnde Stoici dixerunt:fœtum non eſſe animal, ſed partem vteri: contra quos ſcripſit Galenus libellum. Vt ergo fructus concuſſionibus,ventis decidunt:ſic etiam fœtus ex nimijs motibus,& concuſſionibus violentis,decidunt facilè,& corrumpuntur. Balnea etiam inter has referuntur cauſas,eò quod ex nimio vſu balneorum,ita molleſcunt ligamenta,vt pondus fœtus non poſſint continere. Omnis euacuatio,ſiue ſanguinis,ſiue alterius rei, abortus cauſa eſt. Et propterea Hippoc.5 Aphoriſ.32.dicebat: Mulieribus grauidis ſi fluxus alui ſuperueniunt,abortiunt. Hac eadem ratione medicamenta fætum corrumpunt, tum quia aluum nimis mouent, tum etiam quia inimica ſunt vitæ,vt eſt elaterium,radix Cyclaminis, ſabina. Sectio venæ,dicebat Hippoc.5.Aphoriſm. 31. abortum facit, pręſertim ſi fiat poſtremis menſibus,quia in alijs menſibus ſæpe contingit,vt ſe-

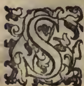
ctio

ctio venæ, non modo non noceat, verùm etiam proſit. Coitus multus, præſertim poſt ſeptimum mẽſem, inter cauſas abortus etiam annumeratur: eò quod agitatur fętus, & conſequenter labaſcunt ligamenta, & franguntur. Cibus & Potus, ſiue multi ſint, ſiue pauci ex 1. lib. de morbis mulierum, faciunt abortum. Refert enim Plinius de ſorore Caij Duelij, quòd cũ grauida eſſet, inter epulas nimis ſaturata, ſtatim abortum fecit. Sunt etiam quædam Ciborum genera, quæ facultatem habent corrumpendi fętum, pręſertim edulia, quæ prouocant menſes, quę nimis refrigerant: ſic potus aquæ frigidæ, potus vini frigidioris, ſæpe abortum facere ſolent. Sunt poſtmodum & quædam alia, quæ proprietate quadam dicuntur facere abortum: cuiuſmodi Leporem marinum eſſe, refert Plinius. Galenus lib. de Theriaca ad Piſonem ſcribit, quòd ſi grauida tranſeat Amphysbenam ſerpentem, ſtatim abortit: idem dicunt contingere, ſi tranſeat ſuper radicem Cyclaminis. Dubitatio eſt, an inter cauſas abortus debeat adnumerari etiam anguſtia vteri. Ex una parte ſunt tres auctoritates Hippocratis. Vna eſt lib. de Superfęt. altera lib. de ſterilitate, in q̃bus ſcribit, ſi mulier in tertio, quarto, & quinto menſe abortum faciat, atque hoc pluribus uicibus & ſemper eodem tempore, hoc eſſe: quia vterus amplius diſtendi non poteſt. Et in his locis Hippoc. docet, quomodo medicamentis ſit vterus extendendus, ex quo facilè eſt videre inde, quòd anguſtia uteri ſit interdum cauſa abortus: & in patria mea eſt nobiliſſima mulier, quæ ſemper abortum facit ſeptimo, iiſdem pręcisè diebus, iam quater. Tertia auctoritas Hippocratis eſt primo de morb. mulieb. vbi ſcribit, ſi vterus ſit, vel nimis magnus, vel nimis paruus, fieri abortum. Ex altera parte, ſunt omnes ſcriptores, Galenus, Auicenna, Albertus, qui omnes nullum fecerunt uerbum inter cauſas abortus de anguſtia vteri, vnde nõ videtur rationi conſentaneum, potuiſſe ſilentio ab ijs prætermitti. Sentẽtia mea eſt, vteri anguſtiam non poſſe eſſe cauſam abortus, ad quod credendum impellor, non ſolùm quia Galenus & alij id ſiluerunt, verum etiam, vt clariſſimè explicatum eſt a Galeno & Auenzoar, quia vterus fabricatus eſt a natura talis, vt ſemper poſſit extendi, uſque ad conformationem partus. Præterea, anguſtia vteri poteſt quidẽ auferre augmentum & magnitudinem fœtus, ſed non poteſt auferre vitam. Probo, quia anguſtia nihil aliud facit, niſi quòd prohibet dilatationem carnis, quod non videtur eſſe ex rebus neceſſarijs uitæ, exemplis externis. Qui uolunt enim facere catellos paruos, vt docet Ariſtoteles in problematibus, concludunt ipſos ſtatim ut nati ſunt, vaſis anguſtis; prohibetur inde ſanè augumẽtum, non autem uita. Accedit & aliud: ſi enim capiantur fructus, dum ſunt alligati propriæ matrici, & ita acerbi concludantur vaſe aliquo, uidebitis illis auferri augmentum,

ſed

ſed non uitam, quemadmodum Ariſt. 10. probl. 14. & Rhaſis 9. Cõtin. ex authoritate Rabi, fętus paruos fieri in anguſtia vteri, non autem mori huiuſmodi exemplis docent: Sic exiſtimo quod vterus anguſtus poſſit efficere vt fętus gignatur paruus, ſed quod corrumpatur, hac ſola cauſa nequaquam fieri exiſtimo. Ad Hippoc. vt hoc tanquam πάρεργον explicemus, libri illi duo ſunt editi à diſcipulis Hippoc. quia ferè eadem dicuntur in utriſque libris, de ſuperfœtatione videlicet, & lib. de ſterilitate. Sed fuerunt diuerſi diſcipuli, qui ediderunt ſub diuerſis titulis, & propterea multa ſunt potius digna diſcipulis, quàm Magiſtro, & idcirco non accepti ſunt à poſteris. Sed dices, Galenum non ſiluiſſe hanc cauſam, qm̃ tert. natural. facul. 12. videtur reduxiſſe cauſas abortus ad tria genera, ad molem videlicet, ad Pondus, & ad Morſum. Ad molem, quando dicit: vterus extendi non poteſt. Ad pondus, quando ligamenta, præ debilitate ſua ſuſtinere nõ poſſunt fętum. Ad Morſum, quando uel fętus corruptus eſt, vel ligamentis diſruptis, exit ichor, per vterum. Ergo videtur hoc loco inter cauſas abortus etiam recenſeri anguſtiam vteri? Dico, Galenum loco illo hoc agere, vt demonſtret quibus de cauſis vis expultrix poſſit excitari, inquit enim, ſemper excitari a moleſtia, hæc verò naſcitur vel à Mole, vel à Pondere, vel a Morſu. Sed excitatur hæc vis expultrix, non ſolum in abortu, verum etiam in partu, ita vt Galenus loquat̃ eo in loco, de cauſis excitantibus facultatem expultricẽ, tam naturalibus, quam uiolentis: perinde ac ſi loquatur ibi, tam de partu naturali, quàm de abortu. Quod ſi ita eſt, dico, quod quãdo dicit Galenus excitari vim expultricem a Mole, quando extendi non poteſt, tunc loquitur de Partu, non autem de abortu, quia vis expultrix tempore partus legitimi excitatur a moleſtia, quam infert moles fętus: cum enim tunc grandiuſculus ſit, non poteſt amplius extendi & propterea moleſtatur vterus, vt ad expellendum inſurgat. Ad alteram Hippo. auctoritatem, in lib. de morb. mulieb. dico, tametſi concedatur in vtero paruo, facilè abortum fieri, non id tamen fateri cogimur fieri ob anguſtiã, ſed potius q̃a in vtero paruo, parua etiam ſunt vaſa, paucum nutrimentum, quo fit facilè vt fœtus deſtitutus nutrimento, ante tempus iuguletur.

Signa.

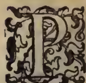

SIGNA abortus, alia futurum portendunt, alia fœtum inſitum, iam mortuum eſſe indicant, alia cauſas abortus oſtendunt, alia de ſalute nobis argumentum adferunt. Quod ad primum genus ſpectat, eſt ab Hippoc. ſcript ũ 5. Aphoriſ. 37. & 38. Quod mulieribus vterũ geren-

gerẽtibus si mãmillę gracilescunt, abortiunt. Imo dicit: quod si altera dumtaxat mãmilla gracilescat, ut pote dextera, maris fit abortus: si sinistra, fœminæ. Cuius rationem affert Galenus, quoniam eius fuit sententiæ, vt mas in dextra parte, fœmina verò in sinistra vteri parte gignatur. Dices, qui hoc fieri potest? quandoquidem fieri videamus, vt etiam sine abortu mammillæ gracilescant sæpe: præterea nõ videtur hoc admodum rationi consentaneum, quoniam sicuti ubi mulieres parturiunt, & fętus exit, Mammę solidescunt magis, & grandiores fiunt, sic videretur potius, quod vbi extinguitur fœtus, pari ratione deberent mammæ grandiores fieri. Dico id quod scriptum est apud Hippoc. lib. de natura pueri, quod ubi conceptus est in vtero, ex sanguine destinato vtero exsugit sibi dulcissimam partem, qđ reliquum est pinguioris mittitur ad mammas per communionem vasorum, vnde collectus ibi sanguis, efficit vt mammę magis tumeant, & fiant grandiores: Vbi verò fit aborsus, fit aut subito, aut paulatim. Si subito, est propterea quod magna ui frangũtur ligamenta, quibus fractis, sanguis magna vi erumpit, nec modò erumpit is sanguis qui est in vtero, verùm etiam ille, qui est in mammis, atq; ita fit, vt vbi fit aborsus, mammæ gracilescant. Sed si fiat aborsus paulatim, est propterea, quod fętus destitutus est proprio alimento, vnde cogitur etiã exhaurire id, quod est in mammis, vnde mammæ gracilescunt, fœtus verò corrumpitur: quia vbi in mammis non est amplius sanguis, signum est etiam, nec esse in vtero, qui possit fœtum nutrire, & conseruare. Sed dices, Hippocratem eo in loco scribere, quod vbi fit partus naturalis & legitimus, fit quia fœtus non fouetur nutrimento quo deberet: vnde frustratus proprio nutrimento, dicit Hippocrates, incipit calcitrare, mouere pedes & manus, ex quo motu, fit vt ligamentis ruptis exeat tandem fœtus: Ergo fit etiam partus naturalis, ob defectum alimenti, tamen in hoc solidescunt, & grandiores fiunt mammæ: ergo deberent etiam in Abortu fieri grandiores, aut saltem si gracilescunt, non gracilescunt ob defectum nutrimenti fœtus. Respondeo, alimentum paucum esse, dupliciter intelligi potest, vel respectiuè: vel simpliciter: vbi partus legitimus propinquus est, deficit quidem nutrimentum, sed respectiuè, quia licet adsit copiosum nutrimentum, est tamen fœtus grandior, & propterea comparatum nutrimentum magnitudini fœtus, dicitur esse paucum: Ex aduerso in nostro casu est, quia ubi fit abortus paulatim, est, quia deficit simpliciter alimentum, hoc est: quia nec thesaurus sanguinis in vtero, nec etiam in mammis reseruatus est. Itaque vera est sententia Hippocratis: Quod si mammæ gracilescunt, fit Abortus. Addit Auicenna & Albertus, quod nõ solùm fit abortus, sed eadem die. Sed vt intelligatis sententiam Auicennæ, quia non est vsquequaque vera,

ita est interpretanda: Quod vbi Mammæ derepente, & vehementer gracilescunt, eadem die fit Aborsus: rursus, si pleurisis, vel morbus alius acutus exerceat grauidam, etiam hoc indicium est futuri Abortus. Similiter dicebat Hipp. 5. Aphor. 52. Quod si lac multum effluat è mammis, signum est aborsum futurum. Multitudo dolorum in vtero, in febribus, rubor maior faciei, capitis grauitas, lassitudines insuetæ, sunt argumenta futuri abortus. Et præter hæc si causæ facientes aborsum adsint, suspicandum est abortum futurum esse. Signa verò quæ iam mortuum fœtum esse demonstrant, sunt: pallor, faciei præsertim, Labiorum, Frigiditas vteri, Motus ablatus fœtus, Animi deliquia, Conuulsiones quædam membrorum: Deinde, si ex vtero aquosa, & fumosa excrementa exeant, deinde etiam subrubra: hæc etiã indicia sunt, non modò futuri Aborsus, sed etiam propinqui. Signa causarum sunt, quod si fiat à causis extrinsecis, cognoscetur ex relatione, & pręsentia ipsarum causarum. Si verò internæ, & fuerint morbi, proprijs indicijs cognoscentur, vt si ex vlcere, ex intemperie aliqua vteri similiter si ob crassitiem aut tenuitatem, intelligetis quãdo nullæ aliæ causę aderunt. Quod si materia flatulenta faciat abortum, itidem cognoscetur, quoniam nulla alia causa aderit, solummodo tensio sine grauitate in vtero, copiosi flatus erumpentes ex vtero: sic quoque, istæ vtilitatem percipient ex rebus flatum discutientibus maximam. Scribunt Galenus, Auicenna, & Albertus, si fœtus corrũpatur à secundo mense ad sextum, quod hoc ferè semper ortum ducit, vel à nimia humiditate, vel à flatu, nec est negligendum, quod addunt Auicenna, & Albertus, scilicet si fœtus corrumpatur primis diebus, id nasci ex subtilitate, & tenuitate spermatis. Explicant, & rectè, quia ex materia spermatis, vt nostis, fit tela illa fortis, quę Secundina dicitur. Si sperma fuerit densum & crassum, fit hæc tela valida: si materia seminalis subtilis est, efficitur hæc tela infirma admodum & laxa: quo fit, vt nec etiam in principio possit fœtus ab ipsa sustineri.

Prognostica.

ROGNOSTICA abortus sunt, quod in abortu semper mulier periclitetur, ut dicebat Hippoc. lib. de superfœt. & in primo de morbis muliebribus. Sed potissimum periclitatur in octauo mense, ratio est: quia fętus eo tempore grandiusculus est, nec non nisi magna vi exire potest: pręterea semper, vt aliàs dictum est, in octauo mense & fętus & grauidæ magis laborant, infirmique sunt. Aetius lib. 16. cap. 19. scribit: quod in abortu minus lædãtur illæ mulieres quę sunt

saniores

ſaniores, quæ aluum laxam habent, quæ ſimiliter vteri partes humidas gerunt: Ratio eſt, quia ſi in ſanioribus vis expultrix robuſtior eſt, ſi vterus ſit laxior, & humidior, facilè hiat, facilè cedit fœtui exeũti & mortuo. Similiter dicit Aetius, quæ magnos infantes pepererũt, minus periclitari abortu, ſicut & ætate prouectiores, & paucum ſanguinem habentes. Aduertendum quod ubi Aetius ſcribit, ætate prouectiores minus laborare in abortu, intelligendus eſt, quod non ſolum multam ætatem habeant, ſed etiam ratione ætatis multos pepererint, quia ſi mulier grãdior natu concipiat prima vice, & abortiat, maximè periclitatur: non ita, ſi alias pepererit, tùm propter aſſuetudinem ferendi labores, tum etiam propter latitudinem uaſis, per quod exit infans.

Curatio.

VRATIO verò tota poſita eſt ferè in præſeruatione, quia etſi, poſtquã factus eſt abortus, indigeat puerpera curatione, non eſt tamen differens hæc curatio, à curatione eius, quæ peperit legitimè. Hæc verò præſeruatio, duplex eſt: Vna quæ debetur mulieri, antequam concipiat: altera, poſtquam concepit, & periclitatur, ne abortiat: in vtriſque, eſt una ferè uictus ratio, & eadem eſt quam docuimus, vbi tractaremus quomodo regendæ, & conſeruandæ ſint grauidæ. Poſt uictum, antequam mulier concipiat, conſiderandum ex qua cauſa ſoleat mulier abortire, quod ſi propter aliquam intemperiem abortiat, ſtudendum eſt, eam per ſua contraria corrigere, quod quo modo in vnaquaque uteri intemperie præſtandum ſit, dicemus ſuo loco, ſimiliter ſi in cauſa fuerit aliquis morbus, prouidendum illi eadem ratione quę debetur ipſi. Si mulieres fuerint craſſę, extenuandę ſunt, Inedia, Frictionibus, Sudoribus, Exercitationibus; non addo Medicamenta, quia in hoc caſu non ſunt extenuandæ mulieres craſſæ medicamentis, quia periculum eſt ne, dum medicamentis craſſitiẽ auferre ſtudemus, nouum morbum, & nouam intemperiem inducamus vtero. Pariter ſi mulieres magis extenuatæ erunt, craſſæ faciendæ, exercitationibus moderatis, non grauibus, Sommo, cibis optimi ſucci multi nutrimenti, Vinis optimis, ea tandem ratione viuendi vtendũ, quæ à Galeno & alijs vocata eſt ἀναληπτικὴ. Methodici vocarunt Recorporatricem. Si primis diebus ſoleat fieri abortus, dictũ eſt ex Auicenna, & Alberto, hoc eſſe, propter ſpermatis tenuitatem, quocirca danda erit opera, vt ſperma craſſeſcat, quod fit uſu ciborũ, qui gignũt craſſum, & viſcidũ ſanguinẽ: Qm̃ cùm ſperma ſit ſanguis ꝑmutatus, proculdubio qualis efficiť ſanguis, tale efficiť ſperma. Qđ

ij fiat abortus,secũdo,tertio,vel quarto Mense,proculdubio illud totum contingit,vel ob flatum,vel ob humores:Si ob flatus, vtendum est ea medendi ratione,quę & intrinsecus, & extrinsecus potest flatus dissipare,& vtero aptam temperiem inducere. Quòd si malum oriatur ex humoribus,ita procedendum est.Primò erunt euacuandi humores,deinde corrigendus vterus,ne amplius in ipso huiusmodi humores colligantur. sed antè quam euacuentur humores, dicebat Aetius lib.16. cap.21.quod necessum est vniuersum corpus expurgare,propterea quod frustra tentamus depurgare puteos, nisi riuulos qui lutum ducũt exsiccemus.Sic frustra depurgare uterum nitemur, nisi prius omnes riuulos corporis exsiccemus. Itaque lenita aluo,videndum an mulier sit sanguinolenta, quòd si sit, statim post lenitam aluum minuendus sanguis per vas commune,à quo maximè omniũ euacuatur plenitudo.Deinde pręparandi humores,& præparati expurgandi.Hoc modo possunt præparari.

℞.Fol.Arthemisiæ,Capil.veneris,Betonicæ ana M.j.s. Fiat decoctio secundum artem:deinde.

℞ Dictæ decoctionis vnc.iiij Syr.de duabus radic. Mellis rosati ana vnc.j. Misce. Hic erit syrupus pro prima præparatione. Postea poterunt humores pedetentim expurgari,vt.

℞.Electua.Indici vnc.s.Troc.de Myrrha, de Rhabar. ana drach.j.s.Diacatho. vnc.ij. Misce, & fiat Bolus. Peracta hac prima purgatione,erunt rursus præparandi magis humores,& in vsum recipiendi syrupi magis calefacientes,& aperientes, huiusmodi hic esset.

℞. Foliorum Fœniculi, Matricariæ, Calamint. Origani ana M.j. Fiat decoctio secundum artem:deinde.

℞.Dictæ decoctionis vnc.iiij. syr. de Arthemisia:de bisantijs ana vnc.j.Misce. Postea denuo purgandi humores, & laudantur pilulæ Benedictę in Mulieribus,præsertim efficaces pilulæ de Agarico : vt

℞.Pilul.de Benedic.de Agarico ana scrup.ij.Trochis. Viola. cum Scammon.scrup.5.Cyperi.Cinamomi ana gran.vij.& cum melle rosato solutiuo fiant pilulę.Postquam verò expurgati fuerint humores totius corporis,& consequenter vteri,deueniendum est ad desiccandum magis vterum,& corroborandum,id quod fieri potest, cum intrinsecis medicamentis,tum extrinsecis. Inter intrinseca,maximè commendãtur,Theriaca,Mythridatium,Diamoschus, Diamargariton,quæ omnia opportunè accepta, calefaciunt vniuersum corpus, vterum præsertim eiusque tenorem apprimè conseruant. Extrinseca,quæ exsiccãt vterũ,sunt vel pessi,uel collyria, vel lotiones, vel insessus,vel inunctiones, & suffumigationes.Fiunt pessi huiusmodi.

℞.seminis fœniculi,arthemisiæ ana drach.ij. Cinamomi, Caryophill.Mei ana drach.j.Gentianæ pulueri. scrup. iiij. Terantur omnia diligen-

diligenter & cum Myrrha, & Tragachanta quantũ sufficit, fiant pessi. Lotiones etiam fiant ex rebus calefacientibus, & exsiccantibus, verbi gratia si Calamenthum, Chamomelus, Origanum, Mentha, Matricaria bulliant in aqua: deinde in ea insideant mulieres, ita vt totus vterus contineatur sub aqua. Sed non solùm huiusmodi aquę artificiales maximè accomodantur ad hanc prędseruationem, imò uerò naturales vtiliores sæpe censentur, præsertim sulphureæ, & Nitrosæ, non solum potu acceptæ, sed etiam extrinsecus administratę, magnã vim possident abstergendi humores a Matrice, calefaciendi, & exsiccandi. Suffumigationes ex ijsdem. Inunctiones, uerbi gratia.

℞. succi arthemisiæ, Menthæ ana drach. iij. Olei Anethini, Rutacei, ana unc. j. Vini optimi drach. iij. Bulliant simul in duplici vase, ad consumptionem vini. Deinde adde Cinamomi, Macis, Caryophill. Piperis albi an. scrup. ij Moschi gran. v. Cerę quantum sufficit. Pulverizentur pulverizanda, & fiat Linimentum ad ignem, quo illiniatur tota regio vteri, atque etiam loca Muliebria ipsa. Hic est modus præseruandi mulieres ab abortu antequam conceperint.

Scopus curatiuus siue præseruatiuus grauidæ, hic unus est, ut omnia ea de medio tollantur, quæ possunt abortum efficere. Itaque si ullæ causæ externæ præsentes sint, omnino ante alia hæ sunt amputandę. Propterea ea victus ratio præsertim est necessaria, quam constituimus in regimine grauidarum. Si verò causæ sint intrinsecę, hoc est si adsint aliqui morbi, qui possint abortum inducere, primum contemplandum est, an illi sint Morbi mites, an verò graues & acuti. Si mites fuerint, ratio curandi erit per solam victus rationem conuenientem. Si aluus adstricta erit, per Clysteres leues cienda est, qui fiunt ex brodijs, saccharo, & melle, aut per suppositoria communia appellata: nam ubi morbi sunt mites, ita vt neque immineat periculum fœtui, neque mulieri, proculdubio perniciosum est cum medicamentis periclitari. Si verò grauida acuto morbo exerceat̃, hic quoq; considerãdũ est, an materia, quæ morbum facit, sit firma, an vero turgẽs. Si fuerit firma, dico ꝙ in quibuscunq; mẽsibus reperiat̃ grauida, oĩno abstinẽdũ est a medicamẽtis grauioribus, vt scãmonea, Colocynthide, eò quòd materia cum sit firma, non põt educi, nisi magna ui, neque etiam periculum paruum infert. Vtendum victu tenui, sed non tenuissimo: Ratio est, quia tametsi fœtus indicet nutriendam esse grauidam, verum tamen morbus prohibet, propterea media quadam via incedendum est, vt scilicet, nec tenuissimo vtatur, nec liberali etiam. Quod si etiam hoc in casu aluus mulieris adstricta erit, aut necessarium sit euacuare humores primarum viarum, etiam hoc casu vtẽdum erit Clysteribus lenioribus & benignis. Et si quædã Pharmaca erunt necessaria, opportuna erunt benigna & leuia: vt Manna,

 syrup.

ſyrup. Roſaceus ſolut. Rhabarbarum, aut etiam quod leuiter vomitum prouocet. Nec mirum illud videatur, quoniam vt habetur apud Hippocratem quinto Epidem. vxor, Antimathi cum accepiſſet grauida Catapotia validiora, eadem die mortua eſt: addit autem Hippocrates: forſan autem vixiſſet, ſi cum aqua vomuiſſet, ex quo loco habetur, licere medicamentis leuiter in grauidis purgare per vomitum. Quod ſi prægnans acuto morbo tentetur, & materia turgeat, videndum eſt an ſit in primis menſibus, ſcilicet primo ſecundo, vel tertio: an in poſtremis, octauo & nono: an etiam in medijs. Si ſit in primis, aut poſtremis menſibus, omnino abſtinendum eſt a validis medicamẽtis, vt ſcammoniatis, colocynthide: Ratio eſt, quia fœtus tũc ſunt ſimiles fructibus, qui, ſicuti in principio & fine, quolibet vento diſcutiuntur, ſic fœtus primis & vltimis diebus, qualibet vel minima occaſione diſcutiuntur & corrumpuntur. Tentanda igitur euacuatio, ſi opu ſit, vel per vomitum leuem, aut leuia medicamenta, vt sũt Tamarindi, myrobolani, ſebeſten rhabarbarum ſyrup. roſac. ſolutiuus. Sin materia turgente mulier ſit in medijs menſibus, iſtam purgare licet cum medicamentis grauioribus. Hippocrates namque propinat Colocynthidem in his menſibus Auicen. Aloen, Pilu. fœtidas: ſic poteritis aliquo Electuario purgare, vt Diaphenico, Electua. de Pſyllio, Electu. de prunis ſolutiuis. Verum duo maximè conſideranda: Vnum, ut in ſeptimo menſe, ut monet Hippoc. mulier benignius & mitius tractetur, quàm in ſexto quinto, aut quarto, eo quod magis periclitatur fœtus eo tempore, & propterea magis offenditur ab huiuſmodi medicamentis. Secundum, vt ſemper grauidæ, in quocunq; menſe ſint, minus purgentur, quam ſi non eſſent grauidæ, hoc eſt, vt doſis ſaltem remittatur, & quo tempore purgantur, ſemper aliqua vel emplaſtra, vel Linimenta apponantur, quæ poſſint fœtum continere & defendere a motibus medicamenti. De ſectione venæ eſt cõſideratio habenda, quia vt Hipp. ait. Mulier phlebotomata abortit: propterea etiam in hoc caſu conſiderandum, in quo tempore ſit mulier. Nam ſi ſit in nono menſe, & non ſit admodum ſanguinea, nullo modo mittendus ſanguis, neque per Cucurbitulas. Sed ſi ſit in primis menſibus, ſi adhuc indicationes mittendi ſanguinis ſint, poteſt tuto mitti eo tempore per ſectionem venarum brachiorum: Nunquam enim in grauidis licet ſanguinem mittere à Saphęna, eò quod ſua natura illa ſectio prouocat mẽſes, quod quidem pernicioſiſſimũ eſt in grauidis. Ergo erit mittendus ſanguis a vena brachij: nec per Cucurbitulas conſulo mitti quoniam agitant & a profundis trahũt. Si verò ſit intra nonum & primos menſes, conſiderandum etiam, an ſanguis exuberet an non. Si exhuberet, ita vt periculum immineat ſuffocationis fœtus a multitudine ſanguinis, proculdubio mitti debet,

ti debet, eo quòd leuata multitudine, fętus alacrior redditur, & uegetior: Si verò non adsit tanta multitudo, & tamen aliqua ratione expediat mittere sanguinem, poterit id effici habita hac consideratione, vt scilicet, quanto proprior erit mulier primis mēsibus, tanto copiosior mittatur sanguis. Quanto verò propior erit postremis, tanto minor copia extrahatur. Est & alia ratio medendi grauidis, dum laborant, ne scilicet abortum faciant, per medicamenta, vel a proprietate occulta operantia, vel a proprietate manifesta, vel intrinseca, vel extrinseca. Inter intrinseca laudant ab Auicēna, Diamoschus, Diamargaritō, Zedoaria, Doronicū, Beē, Mythridatiū. Laudat ēt à multis alijs puluis Cācri fluuiatilis, potus. Coagulū leporinū pulnerizatū, & potu acceptum in vino aut aqua. Puluis ēt Corallorum rubrorū ouo acceptus mirificè prodest, licet sit remedium vulgare. Inter extrinseca quæ apponuntur dorso & locis, est in primis vnguētum celebratissimum Comitissæ appellatum, quod in frequenti vsu est. soleo ēt uti oleo Mastichino, oleo Myrtillorū, quarta parte Boli Armeni & pulueris Corallorum rubrorum. Medicamenta etiam tradita a Galeno, a sexto Empirico, ab Aetio, Scribonio sunt multa, quę dicuntur a proprietate fœtum seruare, vt lapis sardonius alligatus, Lapis in vtero Ceruæ inuentus, Os de corde Cerui. Commendātur suffumigationes factæ ex pilis ceruinis, & innumera alia huiusmodi, quæ an prosint nec ne, dimitto experientiæ, saltem non possunt obesse.

De partu vitioso. *Cap. II.*

DICEBAM ad partum naturalem multas requiri conditiones, propterea etiam eum vitiari multis de causis. Conditiones, quę requiruntur ad Partum naturalem, sunt quatuor in genere, vt fiant videlicet tempore debito, similiter vt fiant figura debita, vt fiant accidentibus lenibus, & etiam cum debitis expurgationibus. Itaque vitiosus appellatur Partus, vbi videlicet erratum committitur in vna, vel pluribus conditionibus. Si erretur in tempore, dicitur abortus, de quo dictum est: Si erretur in figura, etiam fit error, & vitium, morbosusq; est Partus, de quo nunc est agendum, vt etiam de alijs. Vt verò sciatis, quæ vitia contingant in his enarratis conditionibus, tria sunt intelligenda. Vnum, quis sit in vtero situs ipsius fœtus: alterum, quæ sit figura naturalis, qua partus verus fieri debet: tertium, quomodo fiat & quo pacto efficiatur, vt per angustum adeo meatū exeat fętus grādiusculus. Quod ad primū attinet, Hippocrates libro de natura pueri scribit, puerum ita in vtero collocari, vt manus habeat ad genas,

caput

caput pedibus propinquum, ita tamen vt iudicari non possit, an caput supra sit, an verò infra, etiam si intra vterum inspiciatur fętus: Circa quę Hipp. verba, duo sunt consideranda: vnum, Græcos omnes codices, & manuscriptos, habere πρὸς τοῖς γένυσιν, id est, ad genas. Multi tamen, vt Caluus & alij transtulerunt, non ad genas, sed ad genua, quasi Græcus habuerit textus πρὸς τοῖς γόνασιν. Alterum obseruandum, ꝙ Hippoc. libro de Octomestri partu scribit, Fętum videlicet in vtero habere caput sursum, quod videtur contrariari sententię iam dictę. Aristot. 7. de Histor. animalium 8. qui ingratissimus fuit erga Hippocratem, cum tamen omnia ferè bona ab Hippocrate mutuatus sit, cuius nunquam, neque in his scriptis pertinentibus ad hominem, atq. animalia, meminit, ita vt ferè totum librum de natura pueri transtulerit in suos libros. Hic ergo Aristoteles, quasi explicãs sententiam Hippocratis, inquit, quod situs quadrupedum omnium, in vtero extensus est: animalium expedum vt piscium, obliquus: bipedum verò vt auium, inflexus & contractus: Homo vero, vt addit, in vtero in semetipso cõglobatus gestatur, ita vt nasum intra genua, oculos supra genua, aures extra genua habeat. De capite, ait Aristoteles quod primo tempore superius est, cum verò creuit fętus, & iã extra prodire satagit, deorsum producitur. Marcus Varro apud Aulum Gellium lib. sextodecimo, cap. 16. scribit: pueros in vtero ita fixos essę, quemadmodum figuntur plantæ in terram ita vt sicut plantę radicem, quæ veluti caput est, infra habent: rami verò, qui sunt instar pedum, sunt supra: sic inquit, caput pueri, inferius in vtero est, pedes verò supra. Dicam tamen duo in hac varietate Hippocratis & Aristotelis. Vnum, quod intellexi ab obstetricibus. Alterum, quod pertinet ad conciliandum Hippocratem & Aristotelem. Quod intellexi ab obstetricibus, est, Fœtum ita in vtero conglobari, vt pedes habeat ad nates, manibus genua contingat, nasum habeat inter genua & oculos super genua. Quod verò pertinet ad conciliandum Hippocratem & Aristotelem: dico, vtrumque rectè dixisse, quia manus in vtero necessario tangunt & genua & genas, nam palma & vola contingunt genua, gena verò necessariò firmatur supra partem manus externam. vtroque igitur modo legi potest. De altera parte contradictionis, an videlicet caput supra locatum sit, an verò inferius, dico, verum esse id quod scribit Aristoteles, scilicet tempore propinquo partui, caput infra esse. primis temporibus in superiori parte, medio tempore, in medio loco. Ergo quando Hippocrates scribit, non posse videri, etiam si in vtero conspiciatur fætus, an caput sit supra, vel infra puto locutum fortasse de medijs mensibus, quibus fortasse vidit fętum in vtero, cum edidisset librũ de natura pueri; Quãdo verò, edidit librum de octomestri partu (si tamen suus est, quem potius Po

lybo

lybo aſcribit Clemens Alexandrinus) vidit fortaſſe primis mẽſibus: Sed quærat aliquis cur, ut ſcribit Ariſtoteles, adcò varius ſitus ſit animalium in vtero, ſcilicet, cur ſitus quadrupedum ſit extenſus, piſciũ obliquus, auium contractus, hominis in ſe ipſum cõglobatus? Quod ad aues ſpectat, cùm iſtud animal oriatur in ouo, vbi materia multa eſt pro nutrimento, neceſſe fuit vt contorquerentur & contraherentur membra huius animalis, vt poſsit & ſimul habitare in loco illo angusto & ſimul habere theſaurum ac nutrimentum ſufficiens. Piſces verò, ſunt animalia oblonga, anguſti ventris: ob id etiam habent vterum anguſtiſſimum, & ob id neceſſum fuit, vt natura inueniret figuram veluti alicuius lemmæ, & vittę contortæ, quę apta eſſet figura, vt contineretur fœtus in vtero iſto anguſto. Nam ſi vitta cõtorqueatur in ſe ipſam, fiet figura, quæ capietur in loco anguſto, etſi materia ſit multa. Cur quadrupedia ſint extenſa, puto hanc eſſe rationem; Animalia enim hęc poſtquam exeunt vtero, coguntur deambulare, vt inueniant matres, ſibi ipſis inueniant cibum, quod cùm ita ſit, neceſſe eſt, vt habeant crura ſolidiora, ſi crura itaque quadrupedum contorquerentur in vtero, proculdubio non conſolideſcerẽt, vnde quãdo exirent, non poſſent conſiſtere pedibus. Natura ergo voluit extẽſa his eſſe crura, quæ conſolideſcerent, & pro ambulatione eſſent idonea. Homo verò, quia non cogitur ambulare ſtatim, ac editus eſt, cũ ſit commiſſus prudentiæ humanæ, & curæ matris, cumque debeat plurimo tempore permanere in vtero, nec non excreſcere multum in loco anguſto, natura fecit membra cerea fœtus, & ratione huius conſtitutionis, fecit vt ita conuoluerentur, & conglobarentur, vt & excreſcere poſſent, & nequaquam offendere matrem, vel vterum: vnde dicebat Ariſt. 10. de hiſt. an. 40. & 45. hominem maximè omnium animalium oriri claudum: quòd ob crurum imbecillitatem facile intra vterum lędatur: atque etiam imperfectum oriri & aliena cura egere. Secundum erat propoſitum, qua figura exeat fœtus in hanc lucẽ, de qua fuit Hippocratis ſententia, libro de natura pueri, quam omnes poſteri ſunt ſectati: vbi iam fętus grandior natu eſt, nec alimentum ipſi ſufficit, incipit agitari & calcitrare, quo fit vt ligamenta frangantur, quibus fractis, iam uirtus contentrix non poteſt onus ſubſtinere, quo fit, vt exurgat expultrix, ſicq; fętus exeat capite primum, deinde brachijs, ſuper coxas extenſis: Quæ figura, ex Ariſto. 7. de hiſtor. anim. 8. communis eſt omnibus animalibus, cũ ex vtero exeũt. Fuere, qui exiſtimarunt, nonnihil diſcriminis eſſe inter fęminam, & marem quando exeunt, quod ſcilicet mares ſemper proni, fœminæ verò ſupinæ veniant. Sed obſtetrices falſum hoc eſſe probant, quoniam teſtantur ferè ſemper & mares & fęminas pronas exire. Dices, cur animalia capite prius exeant, quam reliquis partibus? Hippoc.

libro

libro citato non aliam attulit rationem,nisi grauitatis seu ponderis, eo quod caput,vtpote valde magnum præ alijs partibus, grauissimũ omnium partium & ratione ponderis,primum mittatur ad foramẽ, vt exeat. Ego verò existimo naturam prudentissimam in partu semp id studuisse,vt fœtus exeat,qua maiori facilitate fieri potest & ipsi & mulieri: Iam verò,facillimũ est vtrique,si fœtus capite prius exeat. Pli.lib.7.cap.8.perhibet morem fuisse, vt mortui pedibus efferãtur, eo quod mors sit vitæ contraria, quemadmodum in vita exit homo capite,ita etiam in morte debeat exire pedibus. Quanto autem sit facilior hæc figura partus,facilè est intelligere,quia si pedibus exeat,id periculum est grauissimum,quoniam fętus maximè periclitatur, ne brachia disrumpantur, vnde qui sic nascuntur Agrippæ fuere apud veteres vocati,quasi ęgrè pariantur. Similiter, si in manus exeat fœtus,periclitatur valde mulier,sicuti etiam si obliquus fiat partus, ita vt si omnes figuras,quibus homo exire potest in lucem, contemplemur,nulla sit facilior ea, in qua caput primum exit. Dicebat Hippoc. 1.de Morbis Muliebribus,quod quemadmodum si nucleum ex vase angusti oris extrahere tentemus obliquè,id laboriosum est, sic si fœtus exeat vel obliquus,vel alia figura, quam capite,id laboriosum est. Est itaque figura naturalis fętus exitus,vt dicunt omnes ex Hippoc. sententia, quando videlicet pronus capite primum,& brachijs super coxas extensis,exit. Quod si aliter contingat, dicit Gal.14.de vsu par.c.7.partus ille necessariò vitiosus est,& præter naturam.propterea, veteres illi Romani in religione superstitiosi, vt refert Varro lib.2. Deas fecerunt,quarum vna pręsit partui naturali, alia non naturali, illam vocarunt *Prosam*: hanc verò *Postuerdam*. Tertium erat,qua ratione fiat,vt fœtus iam grandis,per locum adeò angustum exeat incolumis ipse,incolumi etiam muliere. Gal.3.facul.natur.12. videtur hoc totum retulisse ad molestiam,qua vis expultrix perculsa aperit ostium illud angustissimum ita vt fœtus exeat,& non amplius torqueat. Sed hoc nihil est,quoniam vt refert Gal.15 de vsu partium cap.7. hoc excedit omnia naturæ miracula, quod scilicet tempore, quo fœtus est in vtero,os matricis fit adeò angustum,vt ne specillum possit penetrare: tempore verò partus, ita aperiatur,ita hiet, vt corpus adeò grande exeat. Iure dicebat Gal. hoc admirari hominem posse,intelligere autem non posse. Et ipse, qui de Religione & de Dijs, alioqui male sentiebat, in hac tamen re coactus fuit diuini artificis prouidentiam mirificè extollere. His itaque præsuppositis,licet videre quis sit Partus vitiosus. Quod ad figuram attinet,inuenio apud scriptores quatuor esse figuras nõ naturales,quibus fœtus exit in lucem. Vnam, quando pedibus exit: Alteram,quando manibus. Hoc loco etiam aduertendum,quod hæ figuræ duplicatæ sunt, quia

interdum ambobus pedibus exit, interdum verò, vnico solo. Similiter, interdum exit ambabus manibus, interdum vna. Tertia, quando exit obliquus, id est, in latera. Quarta, quando exit duplicatus, quæ figura etiam duplex est, quoniam aut exit primo natibus, aut capite prius, & plantis simul iunctis.

Causa.

CAVSAE huiusmodi partus, ab Hipp. lib. de natura pueri, videntur referri ad duo genera, ad latitudinem vteri, quando, s. vterus ita latus est, & amplus, vt fętus non consistat, sed huc atque illuc labatur. Alterũ, quando in ipsa parturitione mulier nequaquã quiescit, sed mouetur, modò surgit, modò quiescit, modò sedet, modò erecta manet. Addit Auicen. alteram causam non contemnendam, quando fœtus debilis est capite. Etenim si contingat fœtum debilẽ esse capite, nequaquam ligamenta disrumpere potest, quo fit, vt pedibus, & manibus id obtinere tentet, s. effringere ligamenta: & si manibus frangat, exit manibus, si verò pedibus, iijsdem etiam exit.

Signa.

SIGNA vitiosarum figurarum habentur ex dolore parturientis, quia vbi dolores grauissimi sunt sine vlla alia ratione, suspicandum semper, ne fętus exeat inuersa figura. Habentur etiam signa ex motu percepto infantis, quia si ante parturitionem fœtus vehementer agitatus fuerit in vtero, formidandum est, ne exiturus sit forma aliena. Habentur etiam Signa ex motibus mulieris, quia si in dolorib. partus, mulier sese agitet, si modo q̃escat, modò vero moueat̃, tum item timendum erit, ne exeat non naturali figura. Hæc autem signa quanquam pertineant ad obstetrices, verumtamen sunt etiã Medico cognoscenda, eò quod sæpe contingat obstetrices esse bardas, & ignaras, vt necessarium sit Medici ministerium.

Prognostica.

PROGNOSTICA sunt, quòd omnis figura non naturalis sit mala & periculosa. Dicebat enim Hippocrates libro de natura pueri: si fœtus exeat aliena figura quã decet, periculum semper imminebit, ne aut fętus perdatur, aut fęmina & fœtus. Auicenna tamen inter fi-

guras nõ naturales, diſcrimen videtur ſtatuiſſe, & quoſdam gradus, quòd ſcilicet illi, qui in pedes naſcantur, minus periclitentur, quam alij, eò quod licet huiuſmodi figura nequaquam ſit naturalis, eſt tamen proximior cęteris figuris ſtatui naturali. Plinius libro 7.cap.18. de illis, qui in pedes naſcuntur, quoſve Agrippas vocatos dixi, ſcribit, quod ſemper malum eſt omen, ſi fœtus pedibus primum exit, & non ſolùm quo ad animum, verùm etiam quo ad corpus: idq́ue probat duobus exemplis, altero Agrippæ, qui perpetuo valetudinarius fuit: altero verò, Claudij Neronis, qui & ipſe pedibus exiuit, & pernicies totius orbis fuit.

Curatio.

CVRATIO huiuſmodi vitioſi partus pertinet quidem ad obſtetrices, ſed etiam pertinet ad Medicos, non ſolùm vt videantur gnari eſſe & docti omnium rerum, imò verò vt poſſint in caſibus etiã neceſſarijs & ipſi ſuccurrere, & etiam obſtetricis munere fungi. Poſita autem curatio eſt in duobus: In vno, vt curetur, vt mulier ſemper quieta ſit, dum parturit. Moſchio autor illuſtris ſcribit, veteres Medicos conſueuiſſe præcipere, vt paritura ambularet ſimul & lauaretur, ſed inquit hoc male præceptum fuiſſe, & iure, quia ſi vel lauetur vel ambulet, periculum eſt, ne dum fętus in vtero agitatur, alienam figuram capiat, ne ſcilicet exeat ea figura, qua exire non deberet. Similiter damnat vſum veterum, qui parituras cibo alebant ſtatim, quod periculoſum eſt, & ſi fieri poteſt, conſeruandæ perpetuò ieiunæ, quia ſi ventriculus plenus ſit cibo, magis laborat vterus dũ extenditur, magis etiam laborat mulier grauata cibo. Itaque ante cætera hæc duo curanda ſunt, vt ſcilicet mulier ieiuna ſit, & quieſcat, non ambulet, & quantum fieri poteſt, faciliter dolorem ſuſtineat. In altero verò poſita eſt curatio, vt ſcilicet obſtetrix ſuo miniſterio prouideat, quo fœtus exeat figura naturali, & quia totum hoc opus perficitur operatione manuum, propterea præcipiunt Medici & iure, vt Medicus, vel obſtetrix, habeant manus molles, ſi non natura, arte ſaltem oleis, vel vnguentis. Deinde habeant vngues detõſos & præciſos. Ratio eſt, quia corpus tenerrimum tractandum eſt, tale autem facilè vnguibus offenditur & etiam manuũ duritie. Ergo ſic præparatis manibus, debet primò curare, vt ſi fętus exeat figura naturali, in ea cõſeruetur, quod fit, ſi caput primũ manibus ducatur leuiter & blandè, deinde verò compræhendantur brachia & leuiter contineantur, vſque quo totus fœtus exierit. Si in pedes ambos exeat, nõ eſt mutanda figura, ſed tentandum vt manibus apprehendantur brachia,

chia, atque illa extensa coxis ducantur leuiter & blandè: hoc enim si fiat, facilè fit, vt etiam in hac figura facilè exeat sanus & integer. Quod si altero pede solummodo exeat non quidem comprehendē-dus est pes manu, quia periculum esset, ne laxaretur, vel flecteretur, vel corrumperetur, sed apprehendenda sunt inguina & retrahendus fœtus intra vterum, ita vt etiam pes totus redeat. Quod postquam obtentum erit, procurandum manibus capere ambos pedes, atque ita continere atque educere, vt dictum est. Si fœtus exeat obliquus, debet obstetrix, totum fœtum lateribus complecti, atque ita iterum immittere & leuissimè & blandè ducere, donec manu caput comprehendatur, sicque comprehensum, demum blandissimè etiam producere in lucem. Si in manus exeat, neque sunt etiam hoc in casu manus tractandæ, sed sunt complectendi humeri, atque retrahendus totus fœtus, vsque quo manus reducantur, & postmodum caput apprehendendum, atque educendum. Nam si manus ipsius fœtus comprehenderentur, periculum esset, ne ob teneritudinem, vel diuellerentur, vel laxarentur, vel etiam flecterentur. Idem etiam de manu singulari dicendum: nam nunquam prouidendum est, vt manu primum exeat, quia hoc fieri non potest, sed semper retrahenda est manus, vsque quo vel capite, vel pedibus etiam exire incipiat. Quod si duplicatus exeat, & primò si exeat natibus, nō patiendum vnquā, vt hac figura prodeat, quia fieri non potest, sed manibus complectē-da sunt latera & circumducendus fętus, vsquequo pectore respiciat orificium vteri, quod vbi obtentum est, etiam paulatim manibus retrahendum est pectus, vsque quo caput reclinare incipiat ad foramen: Itidem est etiam, si capite exeat fœtus & plantis iunctis: primò quia etiam hac figura nunquam exire potest fœtus, & proinde prouidendum est, vt manibus disiungantur pedes, à capite. Deinde, vt pedes intra retrahantur & caput primò manibus blandè ducatur. Hic est modus subueniēdi Mulieri & fœtui, vbi partus vitiosus est.

De partu difficili. *Cap. III.*

ERTIA naturalis partus conditio erat, vt fiat leuibus accidentibus, leui scilicet dolore, nam quod fiat sine dolore, nequaquam fieri potest, imo si mulier sine dolore pariat, res plena laboris & periculi est. Adhæc debet partus naturalis fieri cito, & absque offensione matricis, aut fętus: quapropter vitiosus est ille partus, quando maximis & vehementissimis cruciatibus efficitur: vel quando fit tardius, ita vt mulier valdè prematur, & longo tempore: præterea, quando offenditur in partu aut Mater, aut fœtus: Hic verò vitiosus partus,

cõmuni à Græcis nomine δυστοκία vocatus est. Latini & Arabes, vocarunt difficilem partum. Est symptoma in genere excretorum retentorum, atque etiam in genere actionis tactoriæ deprauatæ: sequitur verò omnes morbos hoc symptoma. Sed dicetis, ergo fœtus est referendus inter excrementa? Dico, reponendum esse quidem, nam perspectum est fœtum nequaquam esse partem mulieris: si nõ est pars, ergo est aliquid quod ipsi mulieri additur: veluti fructus nõ dicuntur partes arboris, sed quædam additamenta: sic etiam fœtus est quoddam sicuti additamentum, quod necessum est, vt expellatur tempore opportuno. Quia ergo non expellitur id quod debet expelli, dicitur symptoma in genere excrementorum retentorum.

Causæ.

CAVSÆ huius difficilis partus ab alijs reducuntur ad duo genera, ab alijs ad plura. Moschio, quem sequimur, ad quatuor genera reduxit, vel potius ad tria ad causas videlicet, ex parte Mulieris, ex parte Fœtus, ex parte extrinsecus accidentium. Sed occurrit consideratio, cur cætera animalia non laborent difficultate partus, Mulier vero hoc habeat, vt in partu maximos & ferè intolerabiles sustineat dolores. Hoc præter experientiam, proditum est ab Arist. 7. de Hist. animalium cap. 9. vbi scribit: in partu hominem maximè omnium laborare: huius rei Theologi omnes, & Christiani causam referunt in peccatum primæ mulieris, eò quod Deus voluerit eum sexũ, qui fuit mortis nostræ causa, huiusmodi ærumnis subijci. Hæc causa, quanquam vera sit, tamen ex natura rei aliam depromi posse arbitror. Puto in primis tres esse causas, vnam debilitatem fœminarum nostri generis. Docui alias in genere brutorum, fœminas, vt plurimum, robustiores esse maribus: in genere humano è conuerso res sese habet. Itaque ratione debilitatis, efficitur vt huiusmodi operatio in ipsis maiore labore efficiatur. Altera ratio est, q̃a bruta sunt maximè animalia laboriosa: Mulier vt plurimum sellularia est, & ociosa, dedita delitijs, qua ratione fit, vt magis laboret in partu, quã bruta: quod inde apparet, quia inter mulieres, illæ, quæ magis laborant, facilius pariunt. Nec obijciatur partus viperæ, & illius piscis qui vocatur Acicula, quæ dicũt scriptores, dum pariunt interire ob dolorem, quoniam de vipera, certè apud plurimos fabulosum habetur. Tertia & fortè omnibus melior causa est, capitis fętus magnitudo, Nam vt optimè citatum est ab Alberto Magno decimo de Animalibus, libro quarto, Homo ferè in vtero habet totã capitis magnitudinẽ: propter quod dictũ est ab Aristotele secũdo de Generatione

anima-

animalium quarto. Et quarto de Part. animalium decimo. Quod pueri omnes ſunt nani, eò quod habeant caput proportione ſui corporis valde magnum, præſertim in vtero: extra autem vterum, aut omnino parum, aut nihil creſcit, quod peculiare eſt in genere humano. Bruta verò, nequaquam habent caput magnũ proportione corporis. Et quia caput illud eſt, quod primò exit, quod eſt in cauſa partus, hinc fit, vt magna difficultas inſit mulieri propter huius capitis magnitudinem. Sed dicet aliquis, non ne etiam Ariſtoteles ſecundo de Generatione animalium cap. 4. ſcribit, Bruta eſſe pumilliones, id eſt, habere partes ſuperiores maiores, quam inferiores? Ergo etiam bruta, quæ in vtero ſunt, debent habere capita maiora. Dico, verã eſſe ſententiam Ariſtotelis, & quod nos etiam dicimus verum eſt, quod bruta tanto vitę tempore habeant capita maiora, & ſuperiores partes omnes reliquo tempore, tamen non ſequitur quod habeant caput in vtero maius, vt habet Homo; Et ratio eſt, quia augetur illis extra vterum, & caput, & partes omnes ſuperiores: Secus contingit in Homine, quia homo dum eſt extra vterum, magis augetur ſecundum partes inferiores, quam ſuperiores, & præſertim minus augetur Caput: & rationem puto eſſe, quia cum caput ſit ſedes animæ, vt dicunt Medici, & tota anima ſimul ingrediatur, & informet corpora noſtra in vtero, æquum erat, vt quemadmodum ipſa tota immittitur in corpus in vtero, ſic etiam domicilium eius vel perficeretur, vel parum abeſſet à perfectione. Cauſæ itaque ex parte mulieris difficultatis partus, ſunt aut ex parte Animi, aut Corporis. Ex parte Animi, quia mulier eſt timida, irata, męſta. Nam debet mulier vbi parturit, tota intenta eſſe huic actioni, de qua Ariſt. 7. de Gen. anim. cap. 2. dicebat: etiam ſi tantũ oſcitet mulier, nocere huiuſmodi actionem partui: ſic ſi mulier irata, vel mœſta ſit in partu, difficulter parit. Ex parte autem corporis etiam cauſæ ſunt, quòd mulier debilis ſit, quoniam ipſius corpus eſt nimium pingue, vel quando nimis annoſa eſt, vt cùm exceſſit 40. annos, ex ſententia Auic. aut quãdo nimis puella, ſimiliter quando paſſa eſt aliquas ægritudines corporis recenter, quando anguſta eſt matrix, præſertim circa os, vel ſit illa anguſtia ob morbum, vel etiam naturalis, quando matrix nimium exſiccatur. Addit Raſes, defluxionem ſanguinis etiam inducere partus difficultatem: Nam quod anguſtia vteri præ omnibus alijs faciat huiuſmodi difficultatem, atque cauſæ omnes exſiccantes, atque adſtringentes, inde patere poteſt, quod cũ eo tempore oſſa matricis diſſilire debeant & quodammodo dearticulari, non autem frãgi, vt putant aliqui, certe impeditur dearticulatio iſta, vbi debilitas adeſt, vel anguſtia in matrice. Similiter, ſi ſecundina vocata aut robuſtior ſit, quam conueniat, aut ſit nimis debilis, vt frangatur ante

tempus,

tempus, parit quoque difficultatem incredibilem: Apostema Matricis. Ani & Vesicæ, Hæmorrhoides, Rhagades sunt ex causis facientibus difficultatem partus, veluti etiam retentæ feces. Causæ porro ex parte Fœtus, sunt vel ob sexum, vel ob ipsius fœtus conditionē: Ob sexum, quia fętus femella est, nam fęmina semper maiorem dolorem infert, quàm mas. Ratio est, vt docet Albertus, quia cum fęminæ sint debiliores, non ita sese mouent, non ita sibi auxiliantur inter exeundum. Propter proprias conditiones, quando Fętus toto tempore grandior est, vel quando debilior propter scilicet ægritudinem quam passus est, aut quando habet caput grandius, quàm par sit, siue ex natura, siue propter morbum. Dico ex natura, quia interdum nascuntur Monstra vt dicebat Arist. 4. de Gen. anim. 4. interdum visos esse fętus, qui habebant capita magna vt boues, aut hęc magnitudo capitis est accidentaria, veluti qn̄ caput est plenum aqua ὑδροκέφαλον Medici appellant. Moschio inter has causas retulit etiam capitis paruitatem. quando scilicet minus est caput quàm conueniat, & refert duas rationes. Vna est, quia tunc non aperit vias; ad hæc non potest ab obstetrice manibus ita facilè & arte apprehendi, vt deceret. Fit quoque difficilis partus, quando Fętus plures sunt in vtero, siue gemini sint, siue terni, vel quia fœtus sit mortuus: quando enim in vtero mortuus est, difficulter paritur. vel quia non exit debita figura, de quibus suprà. Causæ ex parte extrinsecus accidentiū, sunt omnes causæ quæ constringunt, imprimis autem Aeris frigus, propter quod, vt notatum est ab Auicenna & Alberto, Hyeme difficiliùs mulieres pariunt, qàm æstate: Similiter mulieres in Regionibus Septentrionalibus, difficiliùs pariunt, quàm Austrinis: Ita si mulier vsa sit balneis stypticis, & astringentibus, hæc quoque faciūt difficultatem partus. Sic quoque, si vsa sit odoratis, nam hęc adhibita naribus, faciunt vt Vterus sursum trahatur, ob quam retractionem difficultas oboritur partus.

Signa.

SIGNA difficilis partus hæc sunt, primum est consuetudo pariendi difficulter, nam vbi mulieres solent difficulter parere, cognosci potest ipsis futurum partum difficilem: si quoque causæ adsint potentes efficere partum difficilem: dicit Auicenna, quod si dolor inclinet ad partes anteriores, vel ad pectinē, anhelitusque bonus sit, partum facilem fieri. Si verò dolor tendat ad dorsum, difficilem. Signa causarum hæc habentur: quod si venter magnus sit præter ordinem, indicium est difficilem futurum partū, ex parte fœtus, eiusque

magni-

magnitudine; ſi ætas tenella, aut nimis prouecta, ſi corpus debile, ſignum eſt futurum eſſe difficilem partum propter debilitatem. Quod ſi mater valida ſit, neque vllæ cauſæ primitiuæ acceſſerunt, argumẽtum eſt difficultatem partus oriri ex Secundina. Quod ſi difficultas oritur propter fœtum mortuum, cognoſcetur ex magno dolore circa vmbilicum, febri lenta, aderit pallor vultus, præſertim labiorum, cauitas oculorum, frigiditas ventris, non ſentietur motus infantis, anhelitus erit fœtidus, caput replebitur multis uaporibus, & prauis. Raſes 9. Cont. memoriæ tradidit, quod ſi mulier ante partum frequẽti ſpuitione tentetur, neceſſariò partus fit difficilis.

Prognoſtica.

SIGNA prognoſtica ſunt quod omnis partus difficilis periculoſus eſt; timendum .n. ne mulier, vel infans patiatur. Dicebat Auicenna, ſi mulier quatuor diebus laboret in partu, ferè neceſſario mori fœtum. Habetur apud Hippoc. 5. Aphoriſm. Quod vbi mulieres laborant in partu, ſolent ipſis frangi venę pectoris item matricis, incurrunt in phthiſim, ſanguinis ſputum, tuſſim: frangitur etiam interdum peritonęum, vt inde fiant hernioſæ, pleriſque ſimiliter ubi ob nimium nixum, ſolẽt hęmorrhoides foras propelli, quarum mala valetudo permanet diutiſſime. Auenzoar annotauit, interdum ob difficultatem partus, dilatari mulieribus pupillas, & offendi viſum. Nec prætermittendum quod Albertus Magnus in lib. de ſecretis Mulier. ſcribit, ſcilicet, nonnunquam adeò laborioſum eſſe partum, ut frangantur omnia oſſa, & fiat ſciſſura continua ab ano ad vterum, qui omnes caſus valde ſunt periculoſi: propterea, ſi mulier conſtans ſit, ſi bono animo, ſi uires validę, nec non anhelitum bonum habeat, ſpes eſt & ipſam & fœtum, ſaluos fore. Ex aduerſo, ſi mulier puſillanimis, ſi viribus infimis, atque anhelitum malum, atque difficilem habeat, timendum ne quid mali aut ipſi, aut fœtui contingat.

Curatio.

SI quid eſt in mulieribus, quod maximam diligentiam expoſtulat, eſt profecto difficultas, & labor quem in partu ſuſtinent, propterea debet Medicus ſolicitus eſſe, vt poſſit in his opportunis caſibus ſuccurrere. Eſt uerò tota ratio ſuccurrendi in hoc poſita, vt fiat partus cito, ut ſine dolore, nec non ſine offenſione. Et ideo ante cętera laborãdum eſt,

eſt, vt omnes illæ cauſæ tollantur, quæ poſſent hanc difficultatem efficere. Vt autem tollantur, aliqua neceſſario agenda ſunt ante partũ, aliqua verò in ipſo pariendi tempore. Ante partum ſtudendum eſt, ut omnes cauſæ, & internę, & externæ remoueantur. Primum igitur cauendum eſt, ne mulier ante partum viuat in aere frigido, ſed vel temperato, vel paullo calidiore. Vigilias, quantum poteſt, fugiat. Corpus moueat, neque torpeſcat. Et ſi quod eſt, ut alias dixi, quod poſſit mulieri efficere partum difficilem, proculdubio eſt nimium otium, & nimius torpor. Remoueantur omnia grauia animi accidentiá, timor, mœror, ira; vtatur Balneis aquæ dulcis, in quibus herbæ laxantes, & emollientes coquantur: vt, Lapathum, Malua, Brancha vrſina, &c. Inungatur etiam eodem tempore dorſum, & pectẽn, ſimiliter loca muliebria ijs Linimentis, quæ poſſunt emollire, & lenire, vt oleum Keirinũ, oleum Amygdalarũ dulciũ. Aluus lubrica ſeruetur glandibus communibus: Clyſteres eo tempore ſunt auertendi, eo quia poſſunt multum agitare, & interdum exitum fœtus accelerare. Sed potius ad molliendum conueniunt brodia aliqua, in quib. cocta ſint Beta, Malua, Ficus aridæ pingues, ei etiam brodio addatur oleum commune, vel amygd. dulcium, ſi quidem non modo huiuſmodi brodia poſſunt fœtus emollire, & educere, ſed etiam emolliũt loca illa, & partũ facilitant. De coitu quoque habenda eſt ſolicitudo, quia, tametſi Raſis 9 Contin. ſcriptũ reliquit, & multi etiam alij, coitum uidelicet ante partum, partum facilitare, nihilominus tamen etiam aliquid nocumenti infert fœtui, & propterea, vbi ſunt alia auxilia, quæ poſſunt partum facilem reddere, non eſt quod ea quærantur, quæ fœtui detrimentum adferant. Cibi omnes adſtringentes fugiendi ſunt: ſumendæ ſunt carnes pingues, ut Caponum, & Gallinarum pinguium, etiam Caſtratorum pinguium, oleum, butyrum, paſſulæ, caricæ: inter herbas, malua, lapathum, beta, & tandem vtendũ ijs cibis, quæ facultatem habent, non quidem aperiendi, ſed emolliẽdi ſolum. Non aperiendi, quia periculum eſt, ne ſi tempeſtiuius aperiantur loca illa, etiam maturius, quam deceret, partus prouocaretur. Præter hæc, ſi ſit aliqua intemperies antequam partus accedat, corrigenda eſt, vt ſi uel adſit febricula, aut frigiditas, aut ſiccitas nimia: eo quod in partu obeſſe vehementer ſolent. Si adſint Hæmorrhoides, quæ ei poſſunt facere difficultatem, ſi Rhagades, debet Medicus ſolicitus eſſe in auferendis his omnibus, interrogare, ſcilicet Mulierem, nunquid patiatur aliquid in corpore: Et diligentes eſſe debetis, quia ſi mulier, quemadmodum decet, referat ſua mala, poterit occurri ut dictum eſt. Dices, tu dixiſti, omnia agenda eſſe ante partũ, ſcire cuperem quonam tempore ante partum, an ſemper, an aliquo conſtituto tp̃e? Dico, valde vtile eſſe, vt Mulieres quando in vtero

gerunt

gerunt ſemper prudenter & accuratè viuant, quo poſſint fætus inco lumes ſeruari. Sed quæ dixi potiſſimum agenda, debent obſeruari, vt notat Auic. vel menſe vno ante partum, vel ſaltim 25. diebus. In partu autem, id eſt, dum incipiunt iam dolores apparere, debet conſeruari Mulier in aere vel calido, vel tepido. Et ideo prudenter faciunt obſtetrices, quæ ſtatim in cubilibus clauſis, parturientes claudunt. Debet obſtetrix cum Medico animum addere, conſolari mulierem, propter quod dicebat Plato in Theæteto, obſtetrices & Medicos. hoc in caſu debere eſſe prudentiſſimos & obſtetricem debere ſæpius peperiſſe, vt ſcilicet exemplo ſuo, & experientia poſſit mulieri oppreſſæ animum, & vires addere: debet hæc eodem tempore ambulare quoque, modò ſalire, modò deſcendere, modò ſtare, modò ſurgere, quia ſic faciens, ligamenta diſrumpuntur & ſic facilius exit fœtus. Nec obijciat quis quod alias dixerim, Mulieres non debere moueri, vt figura fœtus non permutetur, propterea quod id, quod nunc dico, agendum erit antequam incipiat matrix aperiri, id eſt, quando ſolùm dolores agunt: quia poſtquam apertum eſt os matricis, collocanda eſt mulier in ſella, nec amplius mouenda. Debent eodem tempore clamare, ſternutare, quandoquidem dicebat Hippo. & Gal. 5. Aphor. 35. quod Sternutationes maximè omnium iuuant ad expellendum infra fœtum. Quando incipit aperiri matrix, tunc ſtatim ſupponenda aliqua ſuffumigia, quæ poſſint allicere Matricem, quæ poſſint etiam ſua facultate magis aperire. Mulieres ſolent multis Suffumigijs vti, ſed ego ſoleo commendare iſtis, Galliam Moſcatam, & ſi quid eſt ſuffumigij, quod poſſit, hoc vnum eſt. Hoc tempore abſtinendum à potu quantum poſſibile eſt, dicebat Auicenna. Quod ſi vulua non aperiatur, vt debet, debet manibus vnctis locus ille leniter tractari. Et monet Auic. quod hæc tractatio nõ eſt facienda continuatim, ſed interpolatim, ne ſcilicet dolor parturientis augeatur. Quod ſi appareat Fœtus, & ſecundina non frangatur, debet Medicus curare vt aperiatur, ſed ea diligentia, vt dum aperitur Secundina, ne etiam infans aliquid nocumenti habeat. Cibi hoc tempore debent eſſe pauca quantitate, optimi nutrimenti & faciles concoctu. Idcirco Panis in brodio pingui confert, oua ſorbilia, carnes auium, aqua carnis maximè commendatur. Sunt qui laudant, vt mulieres carnes aſſatas comedant: quia hæc maſticatio agitat & concutit corpus, & hac ratione etiam auxiliatur exitui fœtus. Vinum debet eſſe odoratum, & ſi mulier animo deficiat, vt ſæpe ſolent, debent ſuccurri odoribus, præſertim ciborum odoribus: nec hoc in caſu timendum, ne matrix attracta odoribus ſuperaſcendat, quandoquidem vbi iam fœtus in partu eſt (vt vocant) vel propè par tum, nõ poteſt amplius recurrere ſurſum, eò minus poteſt odoribus

attrahi.Si aluus obstricta sit hoc tempore, nihil aliud agendum, nisi vt suppositorijs aluus leniter ducatur.Præter hanc diligentiam,sunt aliqua medicamenta,quæ in vsu sunt ad facilitandum partum, alia à proprietate manifesta, alia à proprietate occulta, alia intrinseca, alia extrinseca. Inter medicamenta,quæ operantur à proprietate manifesta,sunt Trochisci de Myrrha. Cinamomum & Myrrha ab omnibus commendatur.Rases mirificè laudauit Crocum. Ego autem soleo in vsu habere,hoc medicamentum.

℞.Corticum cassiæ fistulæ,Cinamomi,Croci,ana scrup.ij. Boracis scrup.s.Aquæ Arthemi vnc.iij.Misce,fiat potus. Potus hic non modo salutaris est,quia nocumentum non infert, imò maximè prouocat partum.Borax quoque per se cum aqua Arthemi.potatus maximè iuuat.Laudant etiam alij sabinam:& certè efficacissima est,sed malè audit,quia vt prouocat partum,sic etiam solet enecare ipsum, & propterea aut non vtendum,aut quàm parcissimè, & quando in vsum trahitur,semper miscenda cum alijs.Ego enim soleo etiam vti ipsa,sed hoc modo mixta:

℞.Sabinæ,Assæ fœtidæ,Ammoniaci ana drach.1.croci, cinnamomi,Castorei ana scrup.ij.Cum aqua Arthemisiæ fiant pillulę,& harũ exhibeatur drach.j.Et aduertendum,quod in his casibus non obseruatur vllum tempus exhibendi medicamenta, quia cum res maximè vrgeat, quolibet tempore & hora,die simul & nocte,potestis & pillulas,& alia medicamenta exhibere. Exterius verò in vsu sunt linimenta,suffumigia atque etiam pessi. Linimenta adhibentur pectini,dorso & interfœmineis: vt

℞.Succi Colocynthidis,Rutę ana drach.ij. Fellis Tauri drach.j. Olei Keirini vnc.iij.Misce omnia diligẽter & fiat Linimentũ. Suffumigia fiunt ex Ligno Aloe Cinamomo,Myrrha,Moscho, siue hæc omnia misceantur,siue etiam aliquibus solis per se vti placeat. Pessaria sunt quoque multa,sed ego hoc summopere laudare soleo: vt

℞.Pulueris Arthemi.Rutæ syluestris, Radic. Dauci ana drach.ij. Opopona.Myrrhæ ana drach.j.Terebinthinæ vnc.j. Terãtur omnia terenda,& misceantur,& deinceps obuoluto panno lineo subtilissimo,supponãtur matrici.Laudat Galenus 6.de Medic. loca. Pessum factum ex Melle,Myrrha.& decocto Lupinorum, quod ẽt conferre potest.Scio plura referri à scriptoribus,quæ videri possunt.Quæ verò à proprietate occulta auxiliari putantur,plurima etiã sunt & extrinsecus adhibẽda,& intrinsecus. Inter oĩa videt̃ primatũ habuisse Aristolochia Rotunda,imò nomen adest huic herbę ex operatione, quia significat facilẽ parturitionẽ.Et aduertendũ quod in componẽdis medicamẽtis semper ẽt possunt addi vel hęc,vel alia aliqua,quæ possunt à proprietate occulta succurrere.Refert Serapio,cyclaminis

radi-

radicẽ alligatã coxæ partũ facilitare. Moſchio verò multa & ipſe ꝓponit, vt granũ Ariſtolochię alligatũ: Albertus Magnus & ipſe multa habet, cor videlicet Gallinæ alligatũ coxæ, pumicẽ, ſpoliũ ſerpẽtis, quæ oĩa alligata dicũtur maximè facilitare partũ. Pythagoras apud Pliniũ laudauit Aniſum olfactũ, quod ſcilicet quadã facultate facilitet partũ. Eſt ẽt aliud medicamentũ propoſitũ à Trotula, & cõfirmatum ab Auic. vt ſi mulier tꝑe partus Magnetẽ manibus teneat. Habetur ẽt de Dictamo Cretenſi, quod ſiue in potu accipiatur, ſiue coxæ alligetur, putatur partum facilitare. Laudant ẽt Arabes corrigiã ex pelle Cerui cinctã parienti. Faciunt ẽt mulieres ſua incantamẽta, quæ vt non ſunt curanda Medico, ita neque inueſtigãda. Et diuinus Plato in Timæo dicebat, obſtetricis munus eſſe, nõ ſolùm medicamẽtis, ſed ẽt incantamentis partũ iuuare. Præter auxilia partũ facilitantia, quæ in vniuersũ docuimus, ſunt quædã alia magis particularia, pro vt ſunt particulares quædã & variæ difficultates pariẽdi. Itaque, ſi difficultas oriatur ob anguſtiã matricis, præceptũ eſt Auicennę, vt omni diligentia quàm frequẽtiſſimè inũgant dorſum, pecten, interfœminia oleo videlicet oliuæ ſimplici, vel ſeſamino: eò quod huiuſmodi linimẽtis oſſa, & partes illæ relaxentur, vnde poſſint magis dilatari. Sed quia ſæpe fit, vt inunctiones nihil proſint, habeãt Medici & obſtetrices, quibus in his caſibus vtantur, ad dilatandũ orificiũ. Ad hoc ẽt parant quędã Balnea ex herbis laxãtibus, & oleo & aquis, quę balnea nõ ſolùm accomodant in difficultate partus ex anguſtia orificij vteri, imo verò in difficultate & dẽſitate corporis, & ẽt ex ſiccitate locorũ muliebriũ. Quod ſi ꝑꝑ pinguedinẽ difficultas in partu oriat, habent obſtetrices quoſdã modos, ſitus & poſitiones, ꝗbus facilius hient iſtæ partes, quos modos vberiùs docuit Auicenna & oẽs Arabes, qui in his rebus vident cęteris fuiſſe diligentiores. Quod ſi ꝑꝑ ętatẽ oriat partus difficultas, ſpes in hoc poſita eſt, vt verbis, & ꝑſuaſionibus, addat aĩus tenellæ puellę, vt ſcilicet poſſit ſuſtinere dolores, quoniã nõ eſt quod vllo auxilio poſſit euitari difficultas pariẽdi. At qñ ob Feces retentas partus difficulter exit, in fecibus ꝓuocãdis ſtat oĩs ſpes, quæ tñ non alio ingenio pñt prouocari, niſi vel glandibus, vel ſuppoſitorijs, vel brodijs laxantibus. Si verò ꝑꝑ debilitatẽ viriũ mulier difficulter pariat, eo tꝑe porrigenda ſunt odoramenta, vinũ generoſum ad odorandum, vt eſt, vinũ Maluaticũ, panis recens, nec eſt quod timeãtur odores, quia vbi partus inſtat, nõ eſt periculum quod matrix currat ſurſum. Si fœtus ita magnus ſit, vt ſola magnitudo difficultatẽ faciat, Auicenna dat quaſdã regulas ſeruandas: Prima eſt, vt obſtetrix tẽtet manibus educere. Si verò manibus nõ põt, faſcia circũliget fœtus corpus, atq; ita paulatim educat. Si verò hoc nõ ſuccedat, habẽt obſtetrices quædã tenacula, ꝗbus circũli-

gant pannos, ne lædant, vel offendant fœtum, ijsque educant. Si verò nullo modo horum sequatur, inciditur fœtus in lateribus vteri. Qua aũt arte incidendus sit, docuit Hipp. lib. de Exsectione fœtus luculentissimè, quo in loco præter pręcepta alia, hoc tradit, vt quando secandus est fœtus, obueletur caput mulieris, ita vt eam operationẽ videre non possit, quandoquidem si videret, vsque adeo consterneretur animo, vt periculum esset, ne horrore cruciaretur, atque ita iugularetur. Nascitur etiam difficultas partus ex multitudine fętuum, quia interdum sunt gemelli, interdum terni, aut quaterni, sed raró: quo in casu debet sagax esse obstetrix, vti nimirum manibus vnumquemque ordinatim & leniter educat. Atque animaduertendũ, non esse vnquam quiescendum, nisi omnes seriatim vnus post alterũ statim exeat: quia vbi mora interponitur inter vnum & alterum, non ita expultrix exurgit, debilitatur magis: & idcirco dum vis expultrix in actu est, tunc solicitandum est, vt omnes exeant. Sin autem difficultas partus oriatur propter fœtum mortuum, qui est in vtero, ante omnia perscrutandum erit, num verè mortuus sit fœtus, quia si non esset mortuus, mitius agendum esset: si verò fœtus sit mortuus, paulo fortius mulier erit tractanda. Dicet aliquis vestrum? Cur fœtus mortuus vt exeat, peculiaribus remedijs egere videtur? Etenim scriptum est à Galeno 2. de Symptomatum causis 3. eandem facultatem quæ viuos fœtus emittit, etiam fœtus excludere mortuos. Dico hoc verum esse, quod opus est etiam facultate expultrice ad educendum fœtum mortuum, sed in mortuo hæc facultas magis sopita est: Est autem magis sopita eò quod fœtus mortuus sua calcitratione & motu non excitat, nec disrumpit ligamenta nisi solo pondere. Propterea debet Medicus hoc in casu excitare facultatem expultricem, ad quam excitandam est potissimum auxilium sternutatio, vt habetis ex Hippoc. & Galeno 5. Aphorism. 35. neque solum sternutatio, sed etiam Vomitus, & Eructatio à nonnullis laudatur. Galenus etiam addidit Singultum, eò quod huiusmodi motibus quassatur corpus mulieris, eo quassato rumpuntur ligamenta, atque sic facultas expultrix excitatur. Præter hæc, sunt & alia medicamenta; quorum aliqua à proprietate manifesta, aliqua ab occulta qualitate iuuant. Hipp. in lib. de Natura Muliebr. commendat Violas, & Portulacę semen in vino sumpta. At in 1. de Morb. Mulieb. laudat veratrum nigrum & Myrrham. Vtitur etiam Cantharidibus & multis alijs, quæ possunt à vobis videri in fine primi illius libri. Ego autem soleo vti huiusmodi medicamento sequenti: vt,

℞. Assæ fętidæ drach. j. s. Rutæ siccæ drach. iij. Myrrhæ drach. ij. Terantũ oĩa diligenter & misceantur. Deinde prædicti pulueris drach. j. cũ decocti Sabinę onc. ij. exhibeatũ. Theriaca diatessaron appellata,

in vſu eſt apud Mulieres. Gal. lib. 7. Simpl. medic. extollit Cedriā, & iure, quia ſicut hoc medicamētum viuos enecat, ita ēt mortuos educere poteſt. Si medicamenta non ſufficiunt, duo agenda ſunt: primò tentandum, vt fœtus in vtero corrumpatur, quia corruptus facilius exire poteſt. Si neque ſic tutum ſit operari, Medici ad ferrū veniāt, vt excindant fœtum, atque ita minutim inciſum educant. Hippoc. loco citato ad corrumpendum fœtum, vtitur hoc medicamento.

℞. Aluminis ſciſſi, Myrrhæ ana drach. j. Ellebori nigri ſcrop. s. Terantur, & cum vino nigro fiat peſſarius. Habetis apud Paulum Ægi netam etiam aliud peſſarium, quod etiam vtile eſt: vt

℞. Ellebori nigri, ſtaphiſagriæ, Ariſtolo. rotun. Gran. Meſereonis, Colocynthidis, Ammoniaci ana drach. j. Terantur oīa diligēter prçter Ammoniacum, quod diſſoluendum eſt, atque ita vel cum vino, vel cum Melle commixtum fiat peſſarium indendum. Fuerunt ex veteribus aliqui, qui exiſtimarunt, lac Caninum potum conferre ad educendum fœtum mortuum. Sed horum ſententiam exploſit Gal. 10. Simp. cap. de ſero lactis. Præter dicta quę à proprietate manifeſta operantur, ſunt & alia à proprietate occulta iuuantia. Suffumigia ex vngula Aſini: teritur enim & ſuper carbones ponitur, ſicq; fumus intra vuluam recipitur. Similiter ex piſcibus ſalitis fiunt ſuffumigia. Moſchio laudat decoctorum Foliorum Citri, Fel ouis ſuffitum. Quod ſi medicamenta non poſſunt, deueniendum ad ſectionē fœtus, in qua monet Auicenna, diligentiſſimè conſiderandū prius num Mulier ſeruanda ſit nec ne. Si ſeruari non poteſt, non eſt quod id tentetur, quia potius dedecus pareret. Si verò ſpes ſit, poſſe conſeruari, tunc opus aggrediendum. Sed dices, quomodo cognoſcam an mulier ſit ſeruanda? Cognoſcetur ijs indicijs, quæ docuit Auicenna, quia vbi neceſſario peribit, adeſt ſincope perpetua, cum vigilijs, cum reſolutione membrorum, & diſlocatione. Si clamabitis, nō reſpondebit, ſi tota ſpaſmetur & conuellatur: ad hæc ſi pulſus ſit formicans & obſcurus valde. His enim apparentibus ſignis, certè peritura eſt, & ideo non eſt aggredienda ſectio. Quod ſi nullum ex his ſignis appareat, ſperandum eſt ſeruari poſſe, & ideo aggrediendum, vt fœtus mortuus educatur.

De ſecundinæ eductione. *Cap. IIII.*

I partus debet eſſe legitimus, neceſſarium eſt, vt poſt exitum fœtus, foras exeat & prodeat ſecundina. Sed quia ſæpe fit, vt huiuſmodi ſecundina non prodeat, ſed intus retineatur, propterea eſtis docendi, quomodo & quibus ingenijs ſit educenda. Expellitur etiam

&

& ipsa eadem vi expultrice operante: & propterea vbi fœtus nō est in vtero, secundina est impedimento naturæ, grauat eam. Vt verò vis expultrix expellat, eadem ferè conueniunt, quæ ad educendum fœtum mortuum dicta: imprimis validis sternutationibus, vomitibus, eructationibus agendum. Quod si non prodeat his remedijs, diligenter videndum, numquid pateat oculis, nec ne: si pateat, debet obstetrix manibus apprehendere, atque ita diligenter educere, vt non frangatur, sed vt integrum educat. Si verò non pateat, debet obstetrix manibus vnctis oleo sesamino, vel dulci, quærere eam: si inuenerit, similiter eam educere. Quod si adhæreat ita, vt facilè nequeat educi, debet conari manibus paulatim eam euellere, atque ita educere. Interim nutrienda est mulier cum vitellis ouorum, cum brodijs, vt possit medicamenta sustinere & operationem. Quod si hac manus operatione non succedat, deueniendum ad ea, quæ putantur à Medicis facultatem habere educendi secundinam: sunt vero accomodata huic ea etiam, quæ educunt fœtum mortuum: Laudant aliqui Arabes, lixiuium cum oleo, sed nimis graue est, licet multi testetur prodesse, at mihi nō placet. Itaque Cinamomum vel in brodio, vel in aqua est magis in vsu, & maximè confert. Laudatur à Dioscoride suffumigium, quod etiā apud me est in vsu, & valde prodest: vt

℞. Myrrhæ vnc. s. Cinamomi, Galbani, Castorci ana drach. s. Opoponacis scrup. iiij. Hellebori nigri scrup. ij. Cum Melle conficiantur pastilli, & deinde ponantur supra carbones, & fiat suffumigiū: Hipp. 1. de Morbis Mulieb. multa alia ꝓponit, inter alia silphium ad fabę magnitudinem in vino bibitum: Dictamnum creticum oboli pondere in aqua sumptum: succum porri cū Myrrha & vino dulci apud Galenum in lib. de Antidotis: habentur etiam quædam antidoti, quas ipse mirificè commendat ad educendas secundinas. Extracta secundina, solent loca illa mirum in modum calescere & torqueri, ideo præcipiendum est vt Oleo Rosato, Oleo vitellorum oui, Lacte eas partes foueant: quod huiusmodi remedijs facile solent mitigari & feruor, & dolor. Atque hic est finis tractatus nostri de Morbis Muliebribus, in quo habetis omnes morbos præcipuos contingentes circa Conceptum, & ea vitia quæ contingunt circa Partum. Supersunt igitur vitia, quę contingunt circa nutritionem fœtus & circa constitutionem vteri.

HIERONYMI MERCVRIALIS DE MORBIS MVLIEBRIBVS.

Liber Tertius.

DE VITIIS QVÆ CIRCA *nutritionem fœtus contingunt.*

PRÆFATIO.

CVM anno elapso de morbis muliebribus tractare instituissemus, tres, imò quatuor horũ morborum classes fecimus. Vnam eorum, qui circa conceptum contingunt: alteram eorum, qui circa partum: tertiam eorum, qui circa nutritionem partus: quartam & postremam eorum, qui circa vteri vniuersum statum. Iam primas duas perfecimus, superest, vt duas alias superis fauentibus etiam absoluamus. Et quia ita ordo postulat, primum tractabimus de ijs morbis, qui fiunt circa *Nutrimenti instrumentum*, scilicet circa Lac & Mammas. Qui tractatus eo debet vobis esse gratior, quoniam à paucis veteribus est tractatus, à nemine, sic dicam, absolutus. Sed occurret statim aliquis mihi: quomodo morbi circa Lac contingentes dicuntur proprie Muliebres, quando quidem morbi Muliebres dicuntur illi, qui solis contingunt Mulieribus, nunquam viris, quique viris nullo modo ingenerari possunt. Cæterum non ita videtur de Lacte, eo quod æquè fit lac in viris, atque in Mulieribus. Quod fiat Lac in viris, habetis luculentissimum Aristotelis testimonium 10. Histor. animal cap. 12. Auic. ĉt 12 tert. Tract. 1. cap. 3. quo in loco asserunt, & pueris. & etiam adultioribus fieri lac quandoq; in Mammillis; Imò vero Auicenna, 1 . de animal. scribit se vidisse è virò tantum lactis emulctum vt caseus sit confectus. Respondeo ad hãc obiectionẽ dupliciter. Primò modo ex Alb. Magno 3. de anim. 9. vbi hanc rem pertractans dixit, rarissimũ esse vt in viris fiat Lac, & qñ id fit, paucum id esse, & in paucis. Alio modo respondeo, id quod apparet in viris Lac, nõ esse verum Lac, sed esse sanguinem tantum dealbatum: quod autem hoc verũ sit, põt coniectura

ctura

ctura assequi, quoniam Lac est propter nutritionem. Dicebat Galenus lib. de sectione venæ aduersus Erasistratum cap. 5. non posse fieri Lac, nisi in illis animalibus, quæ vtero gerunt. Quapropter fabulosum esse existimo, aut ostētum saltem, quod scriptum est ab Aristot. & ab Auicenna: inuentum esse caprum, ex quo quotidie magna Lactis quantitas emulgeretur. Sed postulabit quis, cur viri non producant Lac, sed tantum Mulieres. Dico vt dicit Hippocrates lib. de Glādulis, duas esse causas: Vna est, quoniam beneficio caloris natiui adeò concoquunt & absumunt nutrimentum, vt parum excrementi supersit: & quod superfluum est, totum ferè ex laboribus corporis exinanitur. Altera causa est, quia viri non habent Mammas adeo spongiosas & vastas, vt possint attrahere & recipere sanguinem, ad fabricam Lactis.

De vitijs quæ contingunt circa ipsum lac.

IAM vero quæ contingunt vitia circa Lac, sunt, vel quia non fit Lac, vel saltem non fit tantum, quantum fieri debet: & dicitur Defectus Lactis: aut fit plus quā deberet, & dicitur Lactis redundantia: aut fit tale, quale non deberet: & in hoc genere est caseatio, coagulatio, & corruptio, & reliqua quæ pedetentim intelligetis. Inter hæc vitia primum agam de Defectu Lactis, eò quod hoc humano generi maximè commodum videtur.

De defectu lactis. Cap. I.

ANTEQVAM hanc tractationem aggrediar, operę precium puto esse, vt vos doceam integram Lactis naturam, quod iucūdissimum & vtilissimum erit. Hæc materia à me exponetur quinque capitibus. Primū est, quid sit Lac ipsum Secundum, quomodo generetur. Tertium, quando fiat. Quartum, in quibus generetur. Quintum & vltimum erit, vbi generetur. Quod ad primum caput attinet, Empedocles (vir maximus, & à quo multa bona habuit Hippocrates) dicebat, Lac nihil aliud esse, quam pus: quam sententiam Aristo. 4 de Generat. animal. cap. 8. refutare conatus fuit, & ad refellendam ipsam vsus est hac ratione: Quod nomen translatiuum non debet esse contrarium, sed pus est contrarium, quia Lac est concoctum, pus autem corruptum. Sed si placet tueri magnum hunc Empedoclem à calumnijs Aristotelis, dicetis, apud veteres in more positum fuisse, vt pro corruptione intelligerent concoctionem. Videbitis in libro sub nomine

mine Hippocratis, de Anatome, quod vẽter vbi fit coctio, vocatur venter putrefactorius. Sic in libro de Nutrimento Hippocratis videbitis, quæ ſunt moderatè cocta, dici ακροσαπέντα, id eſt, in ſuperficie putrefacta, itaque clarum eſt apud veteres, coctum dici putrefactum; Id quod etiam ſeruauit Plutarchus 2. de Cauſis naturalibus: Imò verò Ariſtoteles ipſe 4. Topic. 5. refert hunc Empedoclem vocaſſe vinum aquam in ligno putrefactam, ſcilicet concoctam. Atque hæc fuit ſententia Empedoclis de Lacte Ariſtoteles verò, quem ſequuntur omnes Medici 4. de Generat. animal. 8. Item. 3. Hiſtor. animal. 20. ſcribit: Lac nihil aliud eſſe niſi ſanguinem ſuperfluum mutatum, & dealbatum. Alexander 2. problem. 80. dixit, eſſe ſolummodo ſanguinem dealbatum. Etenim dicitur Lac ſanguis, quia vt habetis apud Hippoc. lib. de ſtructura hominis, & à Galeno in multis locis, ex eadem materia fit lac, & ſemen ipſum. Imo Hippoc. 2. Epidemi. Sectio. 3. circa finem dicebat: Lac eſſe germanum ipſius ſanguinis menſtrui. Itaque clarum eſt apud ſcriptores, Lac nihil aliud eſſe, niſi ſanguinem. Sed hoc loco duo occurrunt magna ſpeculatione digna: vnum eſt, ſi Lac fit ex ſanguine, an fiat ex puro: Alterum eſt, an fiat per concoctionem, an verò per ſolam coloris mutationem, vt ſæpe videmus vina ex vaſe in aliud vas translata, mutare quidem colorẽ, ſubſtantiam autem nequaquam. Circa primum varias reperio eſſe ſcriptorum ſententias. Hippo. lib. de natura fœtus: & 1. de Morbis Mulieb. ſcripſit, Lac fieri ex ſanguine pinguiſſimo & dulciſſimo, quã ſententiam videtur confirmare Ariſtot. 4. de Generatione anim. 8. Quo in loco narrans Ariſtoteles, cur Lac ante ſeptimum menſem ſit malum, poſt verò ſeptimum vtile: inquit ideo eſſe, quia magnã partem ſanguinis dulcis & pinguis abſumit fœtus ante ſeptimum menſem: poſt verò ſeptimum non tantam copiam abſumit, ꝓpter quod pinguis magis & dulcis ſanguinis pars, mandata ad mammas cõuertitur in vtile Lac. Itaque ex hoc Ariſtotelis diſcurſu colligi poteſt, Lac fieri ex ſanguine dulciſſimo & pinguiſſimo. Sed notandum eſt vobis, Ariſtotelem eo loco diſceſſiſſe à placitis Medicorum, quia Hipp. lib. de natura fœtus, & Galenus 5. Aphoriſm. 37. manifeſtè dicunt, in extremis conceptus menſibus laborare fœtum penuria nutrimenti. Ex altera parte eſt Galeni autoritas, 14. de Vſu partium 8. Et lib. de Venæ ſectione aduerſus Eraſiſtra. cap. 5. quo in loco abſolutè dicit, Lac fieri ex ſanguine menſtruo: ſi ita ſit, clarum eſt ſanguinem menſtruum impurum eſſe, vt videbitis, cum de eo tractabimus. Ergo videtur lac fieri ex impuro ſanguine, adeo vt Alexander dicat 2. problem. 78. quod fiat ex ſanguine lento & viſcido. Pro hac dubitatione dicendum eſt, Lac quidem fieri ex ſanguine menſtruo ſemper, verùm in ſanguine menſtruali duas partes reperiri: alteram co-

ctam & puriorem, alteram verò crassiorem & magis impuram. Ex parte puriore fit Lac vtile, atque sic intelligenda est autoritas Hippoc. & Galeni. Ex parte quidem crudiore fit quidem lac, sed inutile: & hęc est causa, vt ea, quæ habent menstrualem sanguinem fœdũ, semper Lac producant: Circa alterum, an videlicet Lac fiat per concoctionem, vel per simplicem mutationem; Inuenio varios inter se esse Medicinæ scriptores. Primum est autoritas Hippoc. qui loco citato, scribit Lac ipsum esse sanguinem coctum: si est sanguis coctus, Ergo fit per concoctionem. Præterea Galenus 7. de Vsu partium reddit rationem, cur Mammæ sint positæ in pectore, quia in mammis debeât Lac fieri, Lac verò est cibus valdè coctus, in pectore autem viget calor: Ergo commodus est locus Lactis generationi: quæ sententia si vera est, sequitur Lac fieri per concoctionem. Ex aduerso sunt autoritates & rationes. Prima est, quia si fieret Lac per concoctionem, sequeretur, quod Mammæ essent calidiores venis, quia in venis alijs corporis non fit Lac, quia ibi non coquitur, sed coquitur in Mammis: Sed falsum est Mammas esse calidiores venis, quia vt scriptum est à Galeno, Mammæ sunt corpora glandosa, & valdè frigida. Addimus etiam sententiam Aristotelis 4. Meteororum, illud quod semel est coctum, non potest amplius recrudescere, sed si Lac fieret per coctionem, sequeretur coctum recrudescere. Probo autoritatibus & experientia: autoritatibus, quia Alexander 2. problem. 8 inquit, quod Lac facilè mutatur in sanguinem, quia factum est ex sanguine. Si hoc est, si Lac esset sanguis coctus, Ergo dũ lac fit sanguis, recrudescit. Probo etiam experientia quia videmus mulieres, vbi renuũt lactare infantes proprios, perdere Lac. Et quãquam sæpe per dissipationem illud disperdant, plerunque tamen fit, quia Lac regurgitat in venas, & fit sanguis: præterea, ea quæ fiunt coctione, semper fiunt calidiora, Ergo si Lac fieret per concoctionem sanguinis, esset sanguine calidius, sed hoc falsum est. Ergo Lac non fit per concoctionem. Probo experientia & autoritate Galeni: experiẽtia, quia videmus inflammationes Lacte demulceri, sanguine magis exasperari autoritate Galeni, qui 5. de simp'. 21. scribit, Lac quod pertinet ad caliditatem, medium esse inter pituitam & sanguinem, quia pituita calidius est, sanguine verò frigidius. Est altera autoritas 5. Aphorism. quadrag. quo in loco scribit, quod sicuti Iecur est calidius corporibus glandulosis mammarum, ita sanguis est calidior Lacte. Si ergo per experiẽtiam & Galenum, sanguis est calidior Lacte, sequitur quod Lac non fiat per coctionem, quia esset calidius sanguine. Accedit & altera Galeni autoritas prim. de Tuẽda Valetudin. sept. vbi scribit, à natura pueros statim ac nati sunt, ideò delectari lacte, quia est simillimũ nutrimentũ ei, quod in vtero sumebat fœ-

tus,

tus,& addit Lac eſſe pauciſſimam mutationem adeptum. Quo in loco duo debetis aduertere: vnum eſt, quod in contextu Græco legitur, eſſe ſanguinem, pauciſſimam mutationem: in contextu Latino exiguam mutationem adeptum. ita fefellit nos ille interpres, dũ nõ reddit totam ſententiam: alterum eſt, quod autoritas lib 1. de Tuẽda Valetu. videtur contraria alteri autoritati Galeni decimo ſexto de Vſu part. duodecim. & ſeptimo, de Vſu part vig. ſecundo, vbi ſcribit fieri Lac ex ſanguine, nõ quidem exiguè mutato, ſed ἀκριβῶς πεπεμμένου, ideſt, exactè mutato. In hac grauiſſima ſpeculatione puto reſolutè dicendum, Lac fieri ex ſanguine mẽſtruo cocto, non quidem ſummè concocto, ſed mediocriter, ita tamen, vt nihil deſit coctioni, atque hoc notat vox illa Galeni, ἀκριβῶς ſcilicet exactè. Sed quomodo fit hæc coctio ſanguinis in mammis? Dico fieri per adęquationẽ, hoc modo, quia in ſanguine mẽſtruo, ſi adſunt partes igneæ & acriores, beneficio teporis mammarum iſtæ partes, aut diſſipantur, aut attenuantur. Si verò adſint partes crudiores, attenuantur, coquuntur, ita vt tota illa ſanguinis maſſa adæquetur. Apud Ariſtotelem quarto Meteor. dicitur proba concoctio, quando quæ coquuntur, rediguntur ad æqualitatem. Ad rationes in contrariam partem, & primo cum dicebatur, quæ coquuntur fieri calidiora: dico hoc non eſſe ſemper verum, eſt quidem verum, vbi res ſummè coquuntur, falſum vbi mediocriter. Exemplum adfero vobis de Melle: Mel, ſi intenſe coquatur, fit calidius, quia amareſcit: ſi coquatur mediocriter, non fit calidius, quia mel crudum acrius eſt, nam inteſtina ſtimulat, cum verò mediocriter coctum eſt, non ſtimulat. Ratione, quia per moderatam coctionem partes acriores diſſipantur, itaque hoc modo videtur fieri tepidius. Idem poſſumus dicere de vino: vinum ſi coquatur mediocriter, vt in multis Italiæ locis ſolitum eſt, tantum abeſt vt fiat calidius, vt etiam remittatur caliditas: hoc probatum eſt, quia coctũ minus inebriat, quod teſtatur Athenæus ex libro Ariſtotelis de Ebrietate. Ita clarum eſt, quæ coquuntur non fieri ſemper calidiora: Lac verò non per ſummam, ſed mediocrem fit coctionem: Ergo non debet eſſe ſanguine calidius. Ad alteram rationem, quod coctum non poſſit recrudeſcere: dico coctum recrudeſcere poſſe, intelligi dupliciter: vel per ſe ſolum, vel per admixtionem. Per ſe ſolum, coctum nunquam recrudeſcit: per admixtionem recrudeſcit. Probo experientia manifeſta: illi qui condiunt fructus melle & ſaccharo, clarum eſt quod coquant. Sed quid fit ſæpe progreſſu temporis? ſaccharum vel mel iterũ recrudeſcit, vt iterũ cogantur coquere mel & ſaccharũ, quia vel per aerẽ, vel ꝑ corporũ conditorũ cruditatem ſaccharum vel mel recrudeſcũt: ita euenit vt lac commixtum ſanguini iterum fiat ſanguis, quemadmodum

experientia & rationibus constat. Possum etiam alio modo respondere, cum ex Lacte iterum fit sanguis, non dicitur recrudescere, sed magis coqui, & ratio est, quia etiam in mammis dixi fieri exiguam coctionem, non repugnat in venis fieri coctionem vel maiorem, vel æqualem. Inter alias rationes quibus probaui non fieri Lac per coctionem, hæc vna erat, quòd necessariò mammæ essent calidiores venis: ad quam rationem respondendum est, mammas sua natura esse quidem frigidiores venis, vt luculẽtissimè scriptum est à Galeno quint. Aphorismo quadrag. & ab Alexandro secundo problemat. octuagesimo: verumtamen ob viciniam cordis ita incalescunt mammæ, vt possint sufficere coctioni: nec videatur vobis hæc responsio noua, quia Aristoteles libro secundo de Generatione animaliũ nono dicebat, semen sua natura frigidum quidem esse, & fieri calidũ ob locum. Itaque non inconuenit mammas sua natura frigidas esse, aduentitio tamen calore esse præditas, ob quem possunt coquere sanguinem. Id quod poteritis etiam respondere ad alteram rationẽ, qua dicebatur, Lac esse frigidius sanguine, & propterea nõ posse fieri per coctionem. Lac quidem beneficio Mammarum frigus acquirit, sed ratione materiæ, cum sit sanguis, etiam calidum est. Ad auctoritatem Galeni, ex 1. de Tuen. Valetu. vbi scribit, Lac fieri per minimam sanguinis mutationem, debetis respondere, posse considerari Lactis mutationem dupliciter: vel secundum substantiam & qualitates primas, vel secundum qualitates secundas. Et si cõsideremus substantiam & primas qualitates, valde mutatum est à sangnine: q̃a quantum ad caliditatem & substantiam, facta est magna mutatio, sed quantum ad dulcedinem & pinguedinem, minima facta est mutatio, & ita quo ad secundas qualitates, facta est parua mutatio, ideò delectantur pueri Lacte, quia est simile sanguini, quo alebantur, scilicet dulcedine & pinguedine. Habetis ergo, Lac nihil aliud esse, nisi sanguinem menstruum concoctum, in mammis dealbatum: quam definitionem attulit Meletius in lib. de natura hominis. Erat secundum propositum, quomodo Lac generaretur. Circa quod Hippoc. in lib. de Generatione fœtus videtur habere nouam sententiam, & ferè incredibilem; sentit enim fieri Lac, quia ab vtero comprimantur vasa corporis interna, quæ compressa emittunt humorem quendam pinguem ac dulcem, perinde ac si imbuamus corium oleo, & deinde cõprimamus, Ex corio emittitur humor pinguis & dulcis: ita à mole vteri emittitur humor pinguis, qui alteratur à corporibus mammarum spongiosis. Quæ sententia, aut valde obscura est, aut omnino fabulosa, imò contra Hippocratis dogmata, qui sentit Lac fieri ex sanguine menstruo. Dicebat enim 5. Aphorism. 39. Quod si mulier, quę neque peperit, neque vtero habet, Lac habeat, signum est menstrua

defeciſſe. Igitur illa generationis Lactis ratio eſt, quam Ariſt. & Medici memoriæ prodiderunt, ſcilicet, quod ſuperfluus ſanguis, qui & mẽſtruus eſt, à natura, vel tempore partus, vel alia aliqua occaſione trahitur in mammas, quæ cũ plenæ ſint cauernis & meatibus, in ea parte recipiunt ſanguinem, vbi poſtmodum tepore à corde communicato, ſanguis ille leuigatur, coquitur, & tandem dealbatur: dealbatur autem, vt ſemen in vaſis ſpermaticis, ſcilicet à calore & natura vaſis. Scimus enim comparatum eſſe à natura, vt quodcunque aliud transmutat, ſemper ſibi ſimile faciat. Sed quæret aliquis, cur natura ita fuerit ſolicita in fabricando lacte, eò magis, quod poterat efficere, & forſitan debebat facere, vt eodem ſanguine quo nutritur fœtus in vtero, nutriretur etiam extra vterum; poterat efficere, vt ſine vlla alteratione, idem ſanguis emanaret ad nutriendum fœtum. Tres puto fuiſſe cauſas, quibus mota eſt natura ad faciendam hanc ſanguinis in Lac transmutationem: vna eſt, quia horrendum eſſet & ferinum, videre ſanguinem viuum exſugi ex mamillis, horrẽdum enim eſſet matri, infanti & alijs: natura autem, quantum fieri poteſt, conatur ſemper coniungere iucunditatem cum vtilitate. Altera cauſa eſt, quoniam puer extra vterum debebat nutriri per os, & per os debebat cibus meare in ventriculum, in quo coqueretur; deinde in iecore ſanguis fieri; ſi ſanguis exſugeretur à puero, nõ alteraretur, neque in ventriculo, neque in iecore fieret ſanguis. Itaque ſagaciſſima natura, dum videret ſanguine debere partem nutriri, & alterum fieri ſanguinem, adinuenit fœliciſſimum hoc medium, quod tale eſt: vt poſſit ex ſanguine fieri Lac, & iterum in ſanguinem conuerti: miſterium omnibus admirandum. Tertia cauſa fuit, quoniam cum videret natura, in ſanguine locatum eſſe totius vitæ theſaurum, coacta fuit ſanguinis vaſa ita fabricare, vt non poſſint facilè reſerari, neque rurſum facilè claudi. Si igitur debuiſſet fœtus nutriri ſanguine exſucto ex Mãmillis, neceſſarium fuiſſet, vt venæ facilè clauderentur & aperirentur: his imminebat periculum, ne quandoque venæ nõ poſſent amplius occludi, atque ita vita finiretur. Ex his igitur habetis locum Lactis eſſe Mamillas, quas idcirco dicebat Galenus 7. de Vſu part. 22. eſſe poſitas in pectore, aut in locis calidioribus, in omnibus animalibus; tum vt frigiditas Mamillarum remittatur à calore vicini cordis: tùm, vt calor cordis poſſit generationi Lactis inſeruire: tùm etiam, vt cor poſſit tutelam accipere ab ipſis Mammis. Plutarchus in libro de amore prolis, reddit rationem & ipſe non inuenuſtam, cur videlicet natura in pectore hominibus mamillas fecerit, vt poſſit, inquit, mater fouere filium, amplecti, oſculari & ita amorem erga prolem mouere & augere. Tertium circa Lactis generationem, proprium erat, de Tempore generationis Lactis, quod tempus dicebat Ari-

Aristoteles idcirco incertum esse hominibus, quemadmodum & pariendi tempus. Cæterum in tempore etiam in hominibus, quemadmodum in alijs, videtur quidam ordo: quia aut tempus cõsideramus vniuersale, aut particulare. Si tempus vniuersale consideremus generationis Lactis, tempus est à duodecimo ætatis anno, vsque ad annum quinquagesimum: & ratio est, quia hoc tempore intermedio educitur sanguis menstruus, qui est materia & substantia Lactis. Animaduertendum tamen vobis est, aliquas reperiri, quæ in mamillis post quinquagesimum ætatis annum Lac generant, quod tamen rarissimum est. Tempus autem particulare est, vel quando defecerũt menstrua, vel quando habet in vtero, vel quando partus in lucẽ est editus: & ratio est, quia hoc tempore, aut natura opus habet lacte, aut si opus non habet, impeditur quo minus possit excernere sanguinem per vias consuetas. Quapropter ne officeret corpori, potius cõuertit ipsum sanguinem in Lac. Dicebat Aristoteles, aliquando solitum esse Lac fieri, quando fricantur Mamillæ vrtica, & deinde manibus contrectantur, quod fateor me numquam vidisse. Alb. Magnus tamen lib. 3. de Animal. 9. scriptum reliquit, se vidisse virgines, mulieres, & viduas, quæ hac arte sibi ipsis Lac copiosissimum pararent. Sed vtcunque sit, verum & proprium tempus lactis est, quando partus in lucem est editus. Atque hæc sunt quæ de natura Lactis erãt dicenda. Lac igitur dicitur deficere, quando vel non fit eo tẽpore, quo fieri deberet, scilicet post partum: vel si generetur, minus tamen fit quam sufficiat nutritioni fœtus, atque hunc lactis defectum, dicebat Iulius Pollux nũcupari à nõnullis Medicinæ scriptorib. ἀγαλακτίαν Est verò hic defectus lactis, symptoma in genere excretorum mutatorum: quandoquidem non adest excrementum illud vtile, quod esse deberet. Defectum lactis symptoma esse in genere excretorũ dixi, quod vt assequi melius possitis, debetis breuiter scire, cibũ qui in corpus sumitur, nunquam posse totum in sanguinem conuerti, quare necessariò contingit, vt fiant excrementa, quæ aut prorsus sunt inutilia, & extra corpus à natura reijciunt: aut sunt vtilia, & retinentur pro reficiendis membris, vel pro conseruanda specie. Inter hæc est semen, & sanguis menstruus, qui inseruit cõceptioni & nutritioni in vtero, vel post exitum ab vtero fętus: ita vt nutrimentũ, quod sumit extra vterum fœtus, sit excrementum vtile. Et dixi, vbi Mammæ carent hoc excremento, dicuntur laborare hoc symptomate, quod est excrementi vtilis defectus. Est igitur symptoma, defectus lactis, & quia symptomata omnia sequũtur morbũ, sic defectus lactis, sequitur morbum proprium, scilicet aut malam formationẽ Mammarũ, tùm aliorum vasorum, aut malam temperiem, aut continui solutionem, ita vt illi morbi possint in mulieribus efficere defectum Lactis.

Causę.

Causæ.

IAM verò causarum defectus lactis aliæ sunt internæ, aliæ aũt externę. Internę alię sunt naturales, alię verò aduentitiæ. Naturales causæ sunt, paruitas mãmarũ, angustia vasorũ mãmarũ, & totius corporis. Etenim Hippocrates 1. de morbis muliebribus scribit, aliquas inueniri mulieres, quæ à natura lac non producunt, rursum inueniri alias, quibus ante tempus lac deficit: & causam horũ dicit esse densitatem & angustiam vasorum, propter quod sanguis ab vtero ad mãmas non potest deriuari. Aduentitię causæ sunt, vt obstructiones vasorum factæ ab humoribus viscidis & crassis. Addit Auicenna secũdo primi debilitatem virtutis attractricis mammarum. Additur etiã inter causas aduentitias internas sanguis videlicet, aut vitiatus, aut imminutus. Vitiatus est vel corruptus & venenatus, vt est in morbis pestiferis: vel exsiccatus, vt in febribus magnis & ardẽtibus, vel pituitosus, vel biliosus, vel melãcholicus, neque miremini me dixisse, quod sanguis biliosus, pituitosus, & melancholicus inducat defectum lactis, eò quod scribit Galenus 1. simpl. 20. & Auicẽna, Lac generari ex sanguine meliori menstruo. Vbi igitur nihil sanguinis boni est, necessario deficit Lac. Diminuitur ẽt sanguis à causa interna, qñ vel deest materia sanguinis, vel qñ sanguis per alias partes exit à corpore, vt puta, per os, per Hæmorrhoides per venas menstruorũ. Causæ porrò externę sunt, quę possunt coarctare vasa, per quę defertur sanguis, vt immodicum frigus Aeris aut Regionis: vsus adstringentiũ. Similiter inter causas externas numerantur ẽt quæ minuunt sanguinẽ & vitiãt, vt cibi praui, q̃a vitiatus sit sanguis, & tũc Lac nõ fit. Sic ieiunia, abstinẽtia cibi & potus nimius labor, mœror, & alij vehementes animi motus sunt inter causas, quæ extrinsecè inducunt lactis defectũ. Sunt etiã nonnulli cibi, qui proprietate quadã lac destruũt, vt dicit Plinius, de Semine Cyreæ. Albertus Magnus tert. de animal. 9. de Tritico illo, quod Pataiuij dicitur sorgo, facere lactis defectũ ait: Sed an hoc verũ sit, dicent vobis rusticę Patauinę. Galenus 5. simpl. Medic. 20. dicit, oĩa illa quæ nimis calefaciunt, exsiccant & refrigerant, oĩa inquam Lac minuere. Sed hęc Galeni sentẽtia dubia multa parit: primò, quia videmus multa, quæ impẽsè sunt calida & sicca, Lac etiam facere, vt est Fœniculum, Apium, & hæc licet calefaciant & exsiccent, tamen ad lac producendum & augendũ exhibẽtur. Similiter Lactuca valde refrigerat, tamen à Dioscoride, & Auicẽna dicitur Lac generare. Et Auicẽna libro secundo, loquẽs de Agno casto scribit, minuere sperma & Lac augere. Tamen mihi non videtur

detur rationi consentaneum esse, quia ex eadem materia fit lac, & semen, ex sanguine scilicet superfluo. Dicendum est, vt Galeni veritatem assequamur, quæ generant Lac, dupliciter generare, vel per se, vel per accidens; per se dicuntur generare Lac, quæ producunt substantiam Lactis, vt sunt cibi calidi, & humidi, & optimi succi, dicuntur enim generare Lac, quia producunt multum sanguinis. Per accidens autem dicuntur generare Lac, quæ aperiendo prouocãt sanguinem ad mammas, vel remouendo causas imminuentes Lac, atq; hoc modo quæcunque aperiunt, adhibentur ad generandum lac. Itaque Galenus quando dicit, calefacientia, seu refrigerantia non generare Lac, loquitur de ijs quæ per se generant Lac: quando verò adhibentur aperientia, adhibentur, non vt Lac generent, sed vt aperiendo, Lac ad mammas ducant. Idem de lactuca dicendũ, lac generare, corrigendo scilicet intemperiem calidam, vel remouendo causas minuentes lac. Igitur vera est sententia Galen. quæ impensè refrigerãt lac non generare. Inter has causas numeratur à quibusdam debilitas aut calefaciunt infantis in sugendo, sed hoc rarum est, & suctio quidem infantis prouocat Lac, sed si non adsit materia propria, nõ prouocabit, ideo inter causas valde remotas statuitur.

Signa.

SIGNA lactis deficientis ex puero lactante colliguntur: quia si puerum videatis clamantem semper, emaciatum, & non proficientem, & non videatis pannos madidos, quibus inuoluitur, signum est Lactis defectus. Item, si quæ nutrit, menstruas purgationes habeat, colligere potestis Lac deesse, quod tradit Gal. 5. Simp. 22. Aduertere circa hoc debetis, Mulieres aliquas purgari, & Lac non deficere, sed istæ non singulis mensibus purgantur, sed quinto vel sexto saltem mense. Quod si quę singulis mensibus purgantur, & Lac habeant, rarum est, & prouenit ex sanguinis multitudine. Signa causarum particularium: si causæ sint externæ, comparabuntur à vobis ex relatione Nutricis, vel ex consideratione infantis: ideò diligentes esse debemus de Aere, Cibo, potu, & Venere, quæ facere solent Lactis defectum, & interrogare debemus de animi affectibus: sunt enim quæ mœrore lactis defectum patiuntur: aliæ amore & libidine efferũtur, & consumunt Lac ipsum: Item contingit vt nutrices grauidæ fiant, & Lac deficiat, ideò diligentes sitis necesse est. Signa internarum causarum, si sint naturales, videbitis ex aspectu mammarum paruarum, & angustarum, quia vasa habent arcta & breuia. Quod si ex obstructione malum eueniat, videbitis obstructum totum corpus, examinabi-

nabitis vitam anteactam, vt si sit vsa cibis crassis. Quod si malū fiat a paucitate sanguinis, intelligetur, vel quia mulier pauco vtetur cibo, vel quia sanguis euacuatur per nares, hæmorrhoides, vel per vterū. Intemperiei signa habetis ex proprijs signis intemperiei calidæ, frigidæ, siccę. Si sanguis sit vitiosus, aut corruptus, cognoscetis ex morbis, quia sanguis corruptus alios morbos parit. Quod si sanguis sit biliosus, cognoscetis ex aspectu & gustu, quia Lac vergit ad pallorē, erit subamarum, vel parum dulce. ad hæc cognoscetis ex habitu bilioso, ex vitæ exercitationibus, ex cibo, quo vsa fuit: vt si sit vsa cibis biliosis Hoc autem loco annotare debetis, lac omne cum bonū est, duas habere cōditiones. Prima est, vt sit dulce, vel subdulce: etenim capræ tametsi vescantur amaris frondibus salicum, carduis, tamen Lac euadit dulce. Quare miratus sum Plinium & sequaces, qui libro 15. de nat. Histor. 27. fecit proprium quendam lactis saporem, quem noluit appellari dulcem vel pinguem, sed lacteum, quasi alius sit ab his saporibus. Sed falsum est, quia lac dulce est, tamen diuersa est dulcedo à dulcedine mellis & sacchari. Alia proprietas lactis boni est, vt sit album & candidum: & ratio est, quia vt intellexistis, fit lac in Mammis, quæ sunt corpora glandulosa & candida, quare necessariò inducitur albedo lacti. An verò verum sit quod scribit Plinius lib. 2. cap. 13 scilicet in Ponto esse quasdam oues, quæ faciunt lac nigrum, ipse viderit, certè mihi videtur improbabile esse. Animaduertere tamen debetis, candorem, qui inest lacti, diuersum esse à candore aliorum corporum, quia alia corpora liquida alba reddunt imagines, vt aqua, vinum, sed lac nequaquam reddit. Ratio accipitur ab Aristot. 4. Meteor. & à Plutarcho 6. simpos. cap. 8. qui scribunt, in lacte multum adesse terreum, & ideò fieri non posse vt ex parte terrea reddantur imagines. Si sanguis pituitosus sit, & hac ratione lac minus fiat, Auicēnas tria tradit signa noscenda ex ipso lacte, quamquā paucissimum sit. Primum est albedo maxima: sed miror Auicen. qui in hac re ita determinauit, & ratio est, quia ipsemet vbique fatetur, lac esse corpus albissimum: adhæc pituita minus alba est quam Lac, quomodo ergo lac ex mistione pituitæ, poterit fieri albissimum? Si vos misceatis Gypso albissimo calcem, videbitis albedinem Gypsi remitti, sic etiam deberet lactis albedo remitti, potius quàm augeri. Secundum signum est, si Lac pituitosum sit, positum supra vnguem, statim defluit, vt neque horam neque momentum teneri possit, quia à pituita fit aqueum & fluidum & ratio bona est. Alterum est, quod odor & sapor vergunt ad acetositatem. Quod si lac Melancholicum sit, cognoscetis, quia lac erit terreum & crassissimum, adhæc color erit liuidiusculus, subniger. Sed dicetis, si lac subnigrum est Melancholicum & prauum, cur igitur Aristot. 3. de Histor. animal. 21. circa

finem dixit lac liuidum esse melius, quam album: similiter dixit, nutrices quæ sunt liuidæ esse saniores, quam nutrices albas? Ego fateor ingenuè me sæpe cogitasse, si qua ratione possem Aristotelē defendere, sed hactenus nihil inueni. Verum vt habetis à Galen. 1. de Tuen. valetud. 9. ab Auicenna, Moschione & omnibus qui de hac re tractarūt, lac omnium optimum est, quod est albissimum: & si nutrices eligendæ sint, debent eligi quæ viuidum & floridum colorem habeant. Igitur, aut Arist. errauit, aut error in scriptis est.

Prognostica.

SIGNVM prognosticum est, quod vbi lac deficit, malū sæpissimè est non modo fœtui, sed etiam nutrici: dixi sæpissimè, quia si mulieri Lac deficiat, quia grauida est, non est semper malum. Vbi autem Lac deficit, solet in communi esse consuetudine, vt nutrix statim mutetur, quod certe remediū saluberrimū semper est, verumtamē sæpè fit, vt hoc remediū nō possit adhiberi, vel non sit vtile, ideò maximè erit vtile, intelligere qua ratione Lactis defectus possit restitui.

Curatio.

IN eo agendo duplices sunt scopi: vnus est, vt causæ omnes lac diminuentes aboleantur: alter verò est, vt sanguis ad mammas, vbi fit Lac, trahatur. Hi duo scopi adimplentur potissimum victus ratione, adimplentur etiam pharmacis, itaque primo diligentes esse debetis, vt victum nutrici instituatis. Et primo, erit Aer temperatus, vel eligendus, vel efficiendus, quod autem aer maximè conferat, testis est Aristot. 3. Histor. animal. 21. & Alb. Mag. 3. de Animal. 9. Qui omnes dixerūt, esse Regiones quasdam, in quibus etiam pecora maximum Lactis prouentum habent, vt dicit Aristot. de Epyro, Albertus de Frisia & Holandia. Hoc enim tametsi in primis acceptum esse debet pascuis, pascua tamen hoc habent propter aerem, vt colligitur clarissime ex Hippoc. lib. de flatu. *De somno* quoque maxima est habenda solicitudo, quia sicut vigilia Lac consumit, sic somnus lac prouocat & facit. Exercitationes moderatæ sunt adhibendę, immoderatæ fugiendæ, quia corpus colliquant & sanguinem minuūt. Venus quoque, si quid aliud, nutrici inhibenda est, quia vel grauida fit, vel ipsi prouocantur menses, vtrumque enim horum maximè lac cōsumūt. Dicebat Arist. loco citato, si bruta abstineant à coitu, diutius lac conseruāt. Circa *Cibum & potum*, debetis esse diligētes, & primò

circa

circa potũ, vt abstineãt à vino crasso & generoso, quia vt habet Aristo. lib. de somno & vigilia cap. quarto, vinum generosum & nigrũ maximè inimicum est nutrici. Debet etiam potus esse moderatus, vini pauciferi, albi & tenuis. Neque existimetis, quod putãt vulgo, ex vino videlicet fieri lac, quia hoc est falsissimum. Si quidem habet Galenus 5. simpl. & Aristo. 4. Meteo. naturam Lactis esse aqueam & terream, naturã verò vini aqueã solum. Siquid aũt confert potus vini, confert, quia est vehiculum sanguinis ad mammas. Cibus qui conuenit nutrici, vt habet Galenus 5. simpl. 21. & Auicẽ. 12. tertij tract. 1. cap. 21. est inquã cibus accomodatus nutrici, calidus, & humidus, qui optimos succos gignit. Ideò panis optimè fermentatus cõuenit, panis tàm ex tritico quàm ex farre. Dicet aliquis vestrũ, an panis fabaceus possit cõuenire ad generãdum lac, quia Aristoteles loco citato scribit, pecora ex vsu fabarum implere vbera: dico in brutis hoc quidem posse prodesse, quia mammas habent pendulas, inde à fabis facilè inflãtur & attrahitur lac, id autem nequaquam in mulieribus conuenit. Carnes caponum, vituli, oua sorbilia, carnes omniũ auiũ: carnes autem syluestrium non ita accomodantur, quia nimis exsiccant, & omnia exsiccantia sunt fugiẽda. Laudat Rhasis lac caprarũ: lac etiam vaccæ, & ouium maximè conuenit præsertim si fiant pultes. Et si quid est quod faciat vbertatem lactis, est puls ex lacte & aliqua farina: exẽpli gratia, ex farina orizæ, aut Sesami, etenim farina huiusmodi in lacte coquitur, & fit puls, quæ maximè conuenit lactis vbertati. Butyrum maximè commendatur, sed præsertim vbera cocta omnium animalium & manducata. Et ratio accipitur ab Auer. 5. Collec. 19. de Conferentibus ad membra, quo in loco scribit cõparatum esse à natura, vt propter similitudinem membra membris languentibus conferãt. Exempli gratia, in stomacho languido maximè commendantur ventriculi animalium, & præsertim gallinarũ: in pulmone languente, pulmones. Sic quoque dicũt scriptores medici ad mammas seu generationem lactis cõuenire esum mammarũ. Auic. laudat, & semina papaueris, sed notate quod aliàs vos docui, ea quę impense refrigerant, nequaquam conuenire, & præsertim si sola administrentur. Si autem conuenit semen papaueris, conuenit vbi propter causam calidam defectus lactis est. Arabes omnes, & ẽt Aetius, Moschio, Alb. Mag. laudant capita piscium salitorum, rationem certè me fateor ignorare, tamen putandum est hos grauissimos autores non temere id dixisse, ideò si cõueniunt, aliqua proprietate cõuenire possunt. Sed est quæstione dignum, an pro lactis generatione conueniat cibis salitis vti? Ex vna parte videt quod nõ, quia Gal. & oẽs Græci, item Auicen. iubent, vt mulieres abstineant à rebus acribus, exsiccantibus & salsis, id quod præceptũ etiã fuit Hipp. 1. de morb.

Mulieb. Est & ratio quod non conueniant, quia vt videmus salem consumere carnes, ita quoque putandum est lac consumi esu salitorum. Ex parte altera Moschio, qui quandoque salsam aquam adhibet, & Alb. Mag. dicit, esse Regionem quandam Bardanuam vocatam, in qua pecora magnam lactis copiam habent, non alia ratione, quam propter pascua salsa: ita vt videatur hac ratione etiam conuenire posse vsus salsorum. Dicerem ego & consulerem, salem adhibẽdum esse, vt potius condiantur dapes, quam secus, id est, vt abstineant nutrices à frequenti & multo salis vsu, & non adhiberem nisi tantummodo cum alijs, quæ temperant salsuginem. Et ratio est, quia moderatè salsa adhibita, præter iucunditatem maiorem iuuant etiã ad penetrationem ciborum. Sic legimus apud Plutarchum in quęst. Apollonium Herophili Medici discipulum emaciatos homines impinguare solitum fuisse sale, id est salitis cibis, quia salita si modicè adhibeantur, sunt veluti vehicula ciborum, aut cunei, quibus alimẽtum partibus nutriendis affigitur. Atque hæc de victu. Deinceps videndum, quæ sit causa, quæ defectum lactis inducit: quia si sit causa natiua, est abstinendum à pharmacis, ne frustra laboret Medicus, & nullum est consilium, nisi vt mutetur nutrix. Si verò causa sit aduentitia non naturalis, examinandum est quæ sit causa. Quod si in causa sit obstructio vasorum, conandum est omnino deobstruere. Idcirco purgandum est primò moderatè corpus: deinde adhibẽda sunt quæ sanguinem ad mammas attrahunt, quæ aperiunt. Et notate me dixisse, moderatè purgandum esse corpus, quia in nullo casu debet medicus vti valde purgantibus, quia valida medicamenta, vt purgãt corpus, ita quoque sanguinem colliquant, & imminuunt lac: idcirco nunquam vtendum est medicamentis validis. Itaque licebit purgare corpus hunc in modum:

℞. Mellis ros. solut. vnc. iiij. vel v. pro captu mulieris: quod quidem capiat horis quatuor ante cibum. Postea erit vtendum syrupis, quibus possitis deobstruere: vt

℞. Fol. Fœniculi, smirnij, Pulegij ana p.s. sem. rapæ drach. ij. Fiat decoctio secundum artem: deinde

℞. Dictæ decoctionis vnc. iiij. Oximel. simp syr. de Eupato. ana vnc j. Misce. Et notandum est, quod vbicunque nutrices purgare vultis, semper misceatis cum alijs medicamenta ea, quæ facultatẽ lactis generatricem augent. Postquam humores erunt præparati, erũt expurgandi, & sufficiet hæc expurgatio: vt

℞. Electuarij lenit. drach. vj. Mel. rosati solut. vnc. iij. Decoctio. cordial. q. s. Fiat potus. Postquam autem apertæ erũt obstructiones, superest vt & intrinsecus & extrinsecus adhibeãtur, quę possunt sanguinem ad mammas prouocare. Inter cætera Paulus Ægineta lib. 1.

ca. 4.

ca.4.commendat,neque immeritò,vt Mammæ ipſę fricentur,vt ip-ſis etiam apponatur cucurbitula citra ſcarificationē, quia talia auxilia aperiunt vaſa mammarum,& etiam prouocant & deducūt lac ad mammillas. Præter hæc,ſunt alia,quæ in vſu habentur medicamēta, vt ſi brodium fiat,de quo capiat nutrix ſex vel octo vncias, & eodē etiam abluat mammas: vt exempli gratia:

℞. Sem. Fœniculi, Porri, Erucæ ana drach.ij. macis drach.j. fol. mal uæ p.s. bulliant in brodio parui pulli. Cum hoc brodio abluantur mā mæ,& etiam de hoc ſumat. Sed hic non contemnēda eſt difficultas, an verè conueniant ea quæ dixi, vt fœniculum, apium, macis,& alia quæ numerantur inter generantia lac à Galeno: & ratio dubitationis eſt,quia vt habet quint. ſimp.22.& Ariſt.4. de Generatione animalium,ea quæ prouocant menſtrua,deſtruunt lac: quod autem hęc prouocent Menſtrua,teſtatur Galenus. Eſt etiā autoritas Auerrhois ſeptim. Collecta. capite quart. quo in loco ſcribit, omnia ea quę prouocant vrinam, prouocare ēt menſtrua. Sed apiū, fęniculum,&c. ꝑuocant vrinam: Ergo & menſtrua,& per conſequēs non cōueniunt, quia deſtruunt lac. Dico, ea, quæ prouocant menſtrua eſſe duplicia: vel enim vehementiora ſunt, vel mediocria. Si ſunt vehementiora, vt calida & ſicca in tertio gradu, dico quod omnia hæc deſtruunt Lac,quia impenſe exſiccant ſanguinem,& conſequenter lac conſumunt. Si autem accipiantur ea,quæ moderatè calefaciunt & ſiccāt, dico quod hæc non deſtruant lac, ſed promoueant, vt ſunt præſcripta. Ratio eſt,quia quæ ſunt debilia,tametſi modicè aperiāt, tamen modica aperiendi facultas confert ad Lac producendum,quia ſanguinem menſtruum attrahunt ad mammas. Idcirco parua apertio ſufficit,cum attractione mammarum ad deducendum ſanguinem ad mammas. Modica autem apertio aut parum, aut nihil facit ad prouocationem menſtruorum,quia vterus non trahit ſanguinem menſtruum,ſed ſanguis detruditur à facultate expultrice ad vterum. Et tamen vnum eſt aduertendum, quod ſolus Paulus videtur animaduertiſſe,ſcilicet vt hæc medicamenta quæ iuuant,& lac generāt,parcè adhibeantur,propterea quod licet non adeò exſiccent, exſiccant tamen,& ratione exſiccationis, valde inimica ſunt lactis generationi. Atque hic eſt modus prouocandi lac in mulieribus, in quibus obſtructa ſunt vaſa. Quod ſi qua alia ratione lac deficit,tū diligēter examinandū eſt,quæ ſit illa cauſa,nam ſi ſit febris ardens, vel peſtifera, vnus eſt ſcopus,vt primo illa febris è medio tollat: deinde ſublata febre,ea adhibeātur,quæ generant lac,& id perducūt ad māmas. Ego in his caſibus,qui ſæpiſſimè contingunt,vt nutrices egeāt lacte,vtor poſt ſublatā febrim brodijs caponū,in quibus coquo ſemen raparū, & ſemen porri,& præter hoc brodium,vtor hac confectione: vt

℞. Nu-

℞.Nucleorum pini, Amygd.dulciũ, ana vnc.j.sem.petroselini, fœniculi, raparum ana drach.j. Pulueris Vermium terræ vino abluti drach.ij.sacchari quantum sufficit. Fiant Rotulæ. Et notate omnes ferè Medicos commendare vermes terræ, & Græcos & Arabes, eò quod sit medicamentum experientia cognitum ad generãdum Lac. Exhibẽdum summo mane ad quantitatem vnius aut alterius drachmæ,& post potetur vinum mediocre, vel brodium prædictum. Sic etiam in his casibus maximè conueniunt Balnea, administrata ipsis mammis, quæ fiunt ex cytiso,malua,lactuca,vel in brodijs coctis,vel in vino modico,vel in aqua salsa,modo non sit valde salsa. Quia,vt est sententia Moschionis,aqua si non sit valde salsa, aperit citra exsiccationem,ideò ipse incoquit mollientia,vt est malua,cytisus. Si aliqua intemperies in causa sit,vt in corpore Lac non fiat, est primò vigilandum,vt ea intemperies tollatur:deinde studendum est,vt sãguis ad mammas trahatur,vt Lac gignatur.Tollitur intemperies per contraria,vt si intemperies calida fuerit,conueniunt brodia frequẽter exhibita,in quibus Lactuca,Acetosa,Endiuia coquantur:similiter Lactuca saccharo condita,& tandem omnia illa, quæ intemperiẽ calidam corrigunt.Conueniunt etiam Balnea aquę dulcis,& ea quę mammis imposita,intemperiem ipsam corrigunt. Quod dixi de intemperie calida idemquoque dicendum est de frigida, vt scilicet per ea tollatur,quæ calefaciunt. Adhibenda intrinsecus & extrinsecus, quæ calida sunt,& sanguinem ad mammas trahunt, vt est decoctum ex Aniso,fœniculo,semine Rapæ & Erucæ: hæc omnia conueniunt in intẽperie frigida,& maximè lac ad mãmas trahere possunt.Quod si præter intemperiem,causa defectus lactis fuerit vitium sanguinis; omni studio innitendum est, vt sanguinis vitium remoueatur, quo facto administranda sunt ea,quæ sanguinem ad mammas trahunt. Et vt exemplum habeatis,si cognoscatis sanguinem biliosum esse, primum instituta victus ratione lenietis aluum hoc modo:

℞.Floris Cassię vnc.j.elec.de sebesten,sine scammonio drach.iij. Misce cum saccharo quantum sufficit, fiat bolus, & capiat hora vna ante cibum. Lenita aluo humores sunt præparandi hunc in modum.

℞.Folio.maluæ,lactucæ ana.m.j hordei p.s.semin.cucum.drach. iij.Fiat decoctum secundum artem:deinde

℞.Decoction.vnc.iiij.syr.de endiuia,de suc.boragi.ana vnc.j misce.Sic præparabitis humores sex, aut septem diebus nulla sectione venæ habita ratione,quia nunquam in defectu lactis curando, mittendus est sanguis.Postquam humores erunt præparati,deinde purgandi erunt,non quidem medicamentis validioribus, quæ semper nocent,sed mitioribus,quemadmodum.

℞.Rha-

℞.Rhabar.infusi & expressi secundum artem scrup. iiij.syr.rosati soluti.mannæ electæ ana vnc.j s.decoction.cordial.q.s.Misce & fiat potio:capiatur hora consueta. Postquam ita purgatum fuerit corpus,deinde satagendum est,vt Lac ad mammas trahatur : hoc fit tũ brodijs quibusdam intra & extra administratis : tùm inũctionibus. brodium autem tale erit:vt

℞.Cicerum rubro.p.j. semi. anisi vnc.s.lactu. citrulli, cucumeris ana drach.ij.bulliant in brodio:deinde

℞.Dicti brodij vnc.vij.vel viij.Ego vtor & cum successu, brodio simplici,cum succo sem.melonum & sem. citrulli. Brodio prædicto poteritis continuo mammas fouere cum spongijs,nam illo fotu ape riuntur cauernæ mammarum,& trahitur sanguis ad ipsas Si sanguis fuerit pituitosus,eadem ratione erit conandum, vt primum aluus le ,niatur hoc modo:vt

℞.Specierum Hierę drach.j.Diacatho.electua.lenitiui ana vnc.s. Misce cum saccharo fiat bolus Lenita aluo, sic deinde præparantur humores:

℞.Sem.anisi vnc.s.erucę,porri,rapę ana drach.j.s.bulliãt in aqua communi: &

℞. Dictę decoctionis vnc.iiij.mellis rosati simpl.syr.de beton. an. vnc.j.misce.Postquam humores fuerint præparati purgabuntur leui medicamento,quale est istud:

℞.Mellis rosati solut. vnc.iij Diacatholi.drach.vj decoct.cordial. q.s.Fiat potus,& capiatur hora solita. Postquam expurgati fuerint humores,similiter erit prouidendum aliquibus decoctis,aut alijs re bus extrinsecis,vt sanguis prouocetur ad mammas. Hæc confectio probatur in affectibus pituitosis:vt

℞.Sesami vnc.j.amygd.nucleo.pini an.drach.vj.sem.rapæ,erucę an.drach.j.s.Contundantur & cum melle optimo despumato, fiat mixtura. Huius mixturæ capiat drach.j. vel alteram duabus horis cùm ante prandium,tum ante cœnam.Deinde superpotetur vinum album,v el brodium:& hoc experiemni Lac ipsummaximè prouocare. Vtor quoque mentha in lacte decocta & mammis ipsis in formam emplastri apposita.Sed aduertendum est, quod dixit Galenus, ne in hoc casu decipiamini, ne scilicet videntes pituitam redundare,adhibeatis remedia calida & sicca,quia,vt monet Galenus,in om ni casu hæc sunt vitanda,quia vt exsiccant humores,ita & sanguinem & Lac consumunt. Hæc est ratio vniuersa, qua poteritis vti,vbi Lac deficit,ad ipsum prouocandum.

De lactis abundantia. Cap. II.

SEQVITVR aliud vitium non contemnendum, & est lactis abundãtia: nã vt lactis defectus mirificè incommodat, ita dicebat Auicenna, Lac vbi superfluũ est, valde nocet & ægritudines facit. Vitium hoc apud Dioscoridem lib. 2. cap. 212. vocatur σπαργάνωσις, sicut & mammæ, quæ hoc vitio laborant, ab eodẽ dicuntur σπαργάνωντες. Sunt qui credãt mammas à lacte valde distentas à Plinio lib. 31. cap. 6. vocatas esse mammas sororientes: Sed placet mihi, vt placuit Cornario doctissimo, vt significent ibi ingentes mammas. ait. n. Festus sororias mammas dici puellarum, cum primum tumescunt Σπαργάνωσις, seu lactis abundantia est vitium, quod quidem nõ modo lædit infantes, verùm etiam & mulieres & mammas. Quod lædat nutrices, clarum est, quia ex multitudine Lactis valde distenduntur mammæ, & interdum non modo dolent, verùm etiam inflãmantur. Id quod etiam Serenus Medicus antiquissimus annotauit, cùm scribit, vbera ob nimiam lactis copiam, sibi ipsis valde nocere. Quod autem hæc copia lactis pueris obsit, habetis locupletissimum Aristot. testimonium 7. de Histor. animalium in fine, vbi scribit, pueros sæpè conuulsiones pati ob nimiam lactis boni, & pinguis copiam: Quod Rabi Moyses nono Aphorism. in fine, miratur non obseruatum fuisse à Galeno. est & hic locus tactus à Lucretio in primo de natura, vbi scribit, lac merum sæpè etiam teneras capellas dementare. Sed dicetis, qua ratione fit vt lac bonum & pingue, possit propter multitudinem puero nocere. Duæ causæ concurrunt, vt offendantur pueri: vna est, quia, vbi lac pingue, iucũdum & copiosum est, magno impetu trahitur à puero, vnde fit vt facilè corpora tenera repleantur, repleta deinde conuellantur. Alia causa est, quia nerui puerorum debiles sunt & infirmi, vnde à magna illa lactis vi facilè percellũtur: itaque non est dubitandum verum esse quod scribit Aristoteles, ex lactis videlicet boni abundantia sæpè affici pueros maximè. Sed dicetis. Cùm lac & semen ferè sint soboles eiusdem molis, scilicet sanguinis, cumque semen, vt lac etiam, ob nimiam copiam noceat, vellemus scire, an eadem ratione lac copiosum, & semen copiosum noceant. Dico diuersa ratione id fieri, quia Lac præ sua copia detẽtum in mammillis, crassescit, crassefactum corrumpitur, corruptum exulcerat & morbos varios (vt dicit Auicẽna) parit. At semen, quanquã sua copia noceat, alia tamen ratione, quia vt docet Galenus 6. de Locis Affec. 5. retentum semen, non modò corrumpitur, verum etiam inimicam & venenatam qualitatem contrahit. Dico hæc ex senten-

tia

tia Galeni, quoniam sum alterius opinionis, scilicet, nequaquam fieri vt possit semen adeò venenosum euadere. Nam scimus traditum esse à veteribus medicis, ab Hippocrate, & alijs, vt docet Plutarchus lib. de tu. sanit. tria maximè conducere ad sanitatem tuendam, scilicet exercitationem corporis, moderantiam in cibo atque potu, nec non etiam conseruationem seminis. Quod sanè non præcepissent veteres Medici, si potuisset semen retentum tot mala facere. Sed aliàs de his copiosius. Igitur redundantia lactis est vitium, quod quidem mulieribus proprium est. Dico proprium mulieribus, quia licet Auicenna videatur sentire, etiam in viros hoc vitium cadere, tamē proprium est ipsis mulieribus, & præsertim quando pepererunt, & quando menstrua sunt suppressa, quo tempore interdum vbera prę lactis copia adeò distenduntur, vt non possint lac sustinere, & incredibilia tormenta patiantur. Dicit Arist. 7. Histor. animalium. cap. 11. interdum adeò crescere lac post partum, vt non tantum per papillas, verum etiam per tota vbera, & alas defluat. Itaque si lac spontè diffluat præ copia, symptoma est in genere excretorum immodicè fluentiū. Si verò lac non fluat, sed retineatur, est causa morbi in magnitudine scilicet humorum, inflammationum, & aliorum malorum.

Causæ.

A*bundantia lactis causa* nulla est alia, quàm copia sanguinis: fit verò sanguinis copia in mammis, aut quia in toto corpore copiosus gignitur, aut quia non demandatur sanguis à natura, quo deberet mitti. Cur verò sāguis copiosus gignatur, nulla est potior ratio, quàm copia ciborum & potuum, præsertim eorum, qui calidi sunt & humidi, & qui optimum succum habent. Adhæc copia sanguinis nascitur ex multo otio, ex balneis, & tandem ex omnibus ijs, quæ sanguinem multiplicare possunt. Sunt præter hæc aliæ causæ sanguinis abundātiæ, & inter alias sunt herbæ quædam, quas dicit Albertus comestas copiosum lac generare. Sunt etiam quædam naturales proprietates, ꝓpter quas sicut in brutis, ita etiam in humano genere fit lactis abundantia, vt dicit Hippocrates, lactis inopiam interdum ex hac eadem proprietate oriri.

Signa.

SIGNA lactis abundantiæ per se manifesta sunt, & visu & relatu mulierum satis apertè cognoscuntur.

Prognostica.

ROGNOSTICA sunt, quod si lac abundet, & sponte ef fluat, nihil mali portendit: si verò lactis copia retineatur, multa mala minatur, & præsertim tumores, inflammationes, & vt ait Aetius, vlcera praua. Habetis apud Hippoc. 1. Epid. 2. exemplum illius mulieris, quæ vbi lactabat, semper vlceribus plena erat, quod potissimum tribuēdum est ipsius lactis copiæ, ob quam corrumpebatur.

Curatio.

VM itaque non pauca sint mala, quæ propter lactis nascuntur abundantiam, studendum est omnino, vt tempestiuè hisce malis occurratis: pro quo duo sunt scopi. Vnus est, vt id Lac quod excedit, dissipetur, exsiccetur. Alter, vt luxuries naturæ in gignendo lacte cōpescatur. Primus scopus adimpletur medicamentis exsiccantibus, & discutientibus. Secundus ijs, quæ impetum sanguinis ad mammas repellunt, vel alio deflectunt: hi sunt scopi Medicis instrumentis adimplendi. Et primò Diæta, in qua ante alia eligendus venit Aer frigidus & siccus, aut potius calidus & siccus. Sic enim experimento comprobatur, Aestate & Autumno lac minus abundare: sic etiam cognitum est Athiopas lactationē citius finire. Vigiliæ conueniunt potius quàm somnus. Corpus valde exercendum, currendum & fricandum, & omnibus laboribus conterendum. Inedia omnis vtilis & euacuatio, modò tamen prudenter efficiatur. Potus exiguus esse debet, quantum fieri potest; Aqua sit potus, vel simplex cocta tantùm, vel cui incoctum sit semen Rutæ, aut agni casti, quæ & Lac & semen consumere putantur. posca etiam conuenit pro potu, quā scimus veteres interdum pro potu vsos fuisse. Cibi similiter pauci & qui vel paucissimum, vel nullum exhibent alimentum, vt panis furfuraceus, panis ex Zea, ex Melga, quem intellexistis Alb. dixisse Lac in brutis minuere: Herbæ omnes conueniunt: pisces, carnes auium siccæ & aridæ conueniunt, & intinctus ex Aceto, Cumino Croco. Nam mulieres nostrates doctæ longa quadam experientia, vbi volunt Lac exsiccare, appendunt sibi Crocum, aut Cuminum, quæ licet id facere existimentur propria quadam virtute, tamen efficiunt etiam quia exsiccant. Et Cuminum à natura hac facultate donatum est, vt à sese sanguinem repellat, propter quod legimus apud Pliniū lib. 26. cap. 14. veteres vsos esse Cumino ad conciliaudum vultus

pallo-

pallorem. Quod ad aliud spectat medicum instrumentum chirurgiã, hoc etiam in huiusmodi curatione accomodatissimum est, quia si Lactis copia fit ob sanguinis redundantiam, proculdubio misso sanguine, minuitur generatio Lactis: Et ego in multis mulieribus, quæ maximè luxuriant in gignendo lacte, nullum magis præsentaneum remedium inueni, quàm crebro sanguinem mittere. Est locus aptissimus missioni sanguinis, vena communis, per quam plenitudo exinanitur, post quam sectio saphenæ est vtilis, non solùm quia sanguinẽ euacuat, verùm etiam quia prouocat menses, quibus prouocatis deflectitur cursus sanguinis à mammis ad vterum, idem quoque præstant Cucurbitulæ scarificatæ, & non sacrificatæ appositæ cruribus, & coxis. De tertio instrumento, videlicet Pharmacia, id statuo, medicamenta euacuantia, seu purgantia, aut nullum, aut exiguum adferre adiumentum: ratio est, quia hoc, quidquid est mali, ortum ducit à sanguinis redundantia. Purgatio quidem malos humores tollit, sed sanguinis copiam minimè minuit, aut si minuit, id facit corporis maximo detrimento. Propterea potius conueniunt ea medicamenta, quæ exsiccant, vel quadam vi propria dicuntur lac ipsum cõsumere. Vtor ego intrinsecus huiusmodi decocto: vt.

℞. Sem. Cymini scrup. j. agni casti scrup. ij. Granorũ melgę drach. j. misce, contundatur & in brodio bulliant. Huius brodij mane, & vesperi potentur hora vna, aut altera ante cibum, vnc. vij. vel viij. Vtor etiam medicamento quodam, quod ab Arabibus commẽdatum est, factum ex lacte, Croco & Muria. exempli gratia.

℞. Lactis vaccini vnc. iij. muriæ vnc. j. Croci subtil. puluer. scrup. j. misce, & summo mane potentur. Intrinsecus medicamenta frigida minimè conueniunt, præsertim si immodicè refrigerent, quia vt, & Auerrhoes dicit prudenter, cauendum est, ne dum mala tollere cupimus, etiam calorem natiuum euertamus. Extrinsecus similiter cõueniunt multa remedia, fomentationes, ablutiones fumi, seu suffumigationes, & inunctiones: Serenus medicus laudauit acetum acerrimum, quod quidem conuenit suffumigatum; nam accipiuntur lateres igniti, super quos spargitur acetum, & mammis supponuntur, vt fumum recipiant. Similiter si abluamus aceto, nec tantum acetum, verùm etiam fex aceti maximè prodest, si in forma emplastri superponatur mammis. Hoc enim remedium præterquam quod commẽdatur à Medicis antiquis, à me etiam vsu efficacissimum, probatum est. Si mammæ præ lactis copia inflammentur, aut doleant, modus curandi erit, vt à principio adhibeantur illa, quæ à virtute frigorifica repellunt & inflammationem sedant: vt si folia lactucæ, semperuiui, nympheæ, papaueris ponantur super mammas, & frequenter mutentur: aut etiam si nymphea, aut semperuiuum incoquantur lacti,

& ad formam emplastri redacta, mammis applicentur. Auicenna cō mendauit cancros fluuiatiles exsiccatos & aceto maceratos, quos tametsi dicat proprietate conuenire, conueniunt tamen & vi, & facultate exsiccatoria. Sed quando non adest dolor, aut est mitissimus, sedato dolore & inflammatione, conueniunt ea medicamēta, quę magis exsiccare & dissipare possunt. Hoc medicamentum, seu emplastrum erit accomodatissimum.

℞. Far. lentis, lupinorum ana lib. s. sem. cymini, rutæ subtil. puluerif. ana drach. ij. aceti acerrimi q. s. Fiat emplastrum. Theodorus Priscianus Medicus antiquissimus, & grauissimus, commendauit in his casibus alumen scissum, coriandrum: addit Aetius & Psylium. Sed hoc loco duo sunt vobis animaduertenda: vnum est, sæpè mulieres alioqui benè valentes, nec etiam multo lacte abundantes requirere, vt lac ipsis deficcetur, eò quod ob lasciuiam velint lactationis molestias euitare, quo in casu cogemini interdum inuiti huiusmodi mulieribus inseruire, propterea necessarium erit, vt habeatis parata aliquot medicamenta, quæ hoc facere possunt citra detrimentum corporis. Dixi vobis Cyminum & Crocum si appendatur collo, hoc efficere: idem quoque semen Agni casti præstat, propter quod in primis debetis huiusmodi medicamenta experiri, vnà cum inedia. Quod si vobis non succedat optata consequi, habetis aliquot remedia à veteribus, & recentioribus comprobata. Et ego soleo vti hoc brodio extrinsecus:

℞. Sem. psyllij, agni casti ana drach. ij. Cumini drach. j. s. Aluminis scissi scrup. ij brodij lib. j. bulliant ad consumptionem quartę partis, semper miscendo cum spatula. Deinde cum spongijs abluantur mā-mæ, nec solùm confert abluere, imò maximè hoc præsentaneum est, spongias hoc brodio imbibitas super mammas detinere, quæ etiam spongiæ aceto acerrimo imbutæ, & detentæ super mammas, mirificè prosunt. Et vobis volo præparare medicamentum, quo statim dissipabitis Lac, & nihil aliud est, nisi vt capiantur spongiæ recentes, & acetum cui incoctum sit Cuminum, deinde madefacietis spōgias istas in aceto, & detineatis arctè ligatas super māmas, videbitis vna nocte statim Lac dissipari, modo tamen per biduum, aut triduum victus saltem tenuissimus seruetur. Aduertendum vnum est, quod vbi hæc medicamenta administrantur, aut alia, si non succedat Lac statim dissipari, debetis curare, vt per longa spatia Lac exugatur è mā-mis. Dico per longa spatia, quia si frequenter exsugantur mammę, nihil profuerit medicamentum, quia quātum per medicamentū exsiccatur, tantundem per exsuctionem attrahetur, quod si etiā nihil exsugeretur, periculum esset interdū ne Lac ipsum corruptū euaderet. Confert etiam ad hoc vnguentum diapopuleon, cum cumino illitū

ipsis

ipsis mammis, vnde potestis intelligere, Medicos interdum necessariò cogi, vt Lac ipsum consumant & minuāt. Vnde miratus sum Cornarium virum alioqui doctissimum, qui in 7. Commen. (ni fallor) cap. 5. vt suo spiritu loca quædam Galeni immutaret, dicebat Medicos nunquam Lac minuere. Alterum hoc in loco aduertendum est, an vbi mammæ dolent, sit exugendum Lac. Etenim ex vna parte est Aetius, qui clarè præcepit, nequaquam exugendum esse, quia quantò magis exsugetur, tantò fit maior lactis & sanguinis attractio, & cōsequenter augetur dolor & inflammatio. Ex altera parte sunt Medici multi recentiores, qui scribunt omnino per interualla dolentibus Mammis lac esse exsugendum, adducti hac ratione, quod scilicet dolor spontè trahat sanguinem, & Lac multiplicetur: vnde nisi minuatur, periculum imminet ne vsque adeò crescat Lac, vt malum augeatur. Vos autem, vt ex istis difficultatibus vosmetipsos liberare possitis, debetis primò attendere, an mulier, quæ abundat lacte, sit assueta lactare, an insueta. Si sit insueta, omnino dolentibus mammis est abstinendum ab exsuctione, & ratio est, quia præter dolorem mammarum, additur & alter, qui necessariò fit inassuetis. Quod si mulier sit assueta lactare, debetis iterum considerare, an copia lactis sit moderata, ita vt excedat moderatè, aut si excedat immoderatè. Nam si moderatus sit excessus, ita vt extendantur quidem mammæ, sed nō immodicè, abstinendum est ab exsuctione, & vtendum est solis medicamentis, quia sperandum est solis medicamentis eam extensionem posse curari. Quod si immodica sit illa extensio, tum proculdubio etiam si doleant mammæ, aliquantisper etiam exsugendum est Lac. Et quia solet fieri exsuctio duobus modis, vel instrumento quodam ad id fabricato à mulieribus, vel à paruulis, aut mulieribus. Probo ego, vt non hoc instrumento fiat exsuctio, sed potius à muliere cordata, vt prudenter & leuiter exsugatur, ita vt etiam dolorem non augeat. Atque hæc de vitijs in quantitate.

De mutatione lactis secundum qualitatem. Cap. III.

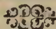

EQVITVR vt de lactis mutatione secundum qualitatem tractemus, quod vt facilius consequi possitis, ad memoriam sunt vobis reuocandæ lactis optimi conditiones: quæ, vt docuit Galenus 1. de Tuenda Valetud. & Paulus, omnes summatim quatuor sunt. Vna est dulcedo, alia est candor, tertia odor, quarta & postrema media quædā consistentia inter fluidum & crassum. Quare, vbi Lac his qualitatibus priuatum est, necessariò vitiosum fit: nam siue fiat acre, aut acidū, aut amarum: siue fiat crassius, aut fluidius: siue malū odo-

rem suscipiat, siue etiam nigrum, aut rubrum euadat, proculdubio lac à sua integritate deficit. Vnde, quod antea dixi, facilè patere potest Aristotelem errasse, qui Lac liuidum præ cæteris commendare visus est. Primum de mutatione lactis secundum odorem, saporem & colorem, tractabo breuiter lõgior autem nobis erit sermo de mutatione secundum crassitiem. Neque dicat aliquis vestrum, huiusmodi lactis mutationem non esse inter mulieres affectus, eoquòd mulieres ipsæ nequaquam videntur lædi, quia licèt corpora ipsarũ mulierum non lædantur, tamen læditur optima nutritio infantis: nam vt dicebat Aetius & prudenter, infantes vitioso sanguine nutriti, sępè veniunt in extremam perniciem. Sunt isti affectus symptomata in genere mutatorum excrementorum, quia excrementum illud vtile, lac scilicet, non est tale, quale esse deberet.

Causæ.

SVNT causæ symptomatum aliæ internæ, aliæ externæ. Internæ naturales sunt omnes intemperies, à natura datæ, & præsertim intemperies Iecoris, calida, & sicca, nec immeritò. quia cum lac gignatur ex sanguine, in Iecore autem fiat sanguis, proculdubio cùm temperies Iecoris, à qua nascitur facultas sanguifica, est vitiata, necessariò vitiatur sanguis, & consequenter Lac efficitur vitiatum. Itaque Hippocr. 4. de Morbis dicebat, Lac fieri impurum tùm ex mala corporis nutricis temperatura, biliosa, melancholica, pituitosa, sanguinea: tùm ex prauis cibis, quo deinde Lacte nutritos pueros Vesicæ lapide tentari. Causæ aduentitiæ internæ sunt pariter intemperies Iecoris, ac Apostemata Mammarum & tandem omnes illæ, quę sanguinem vitiare natæ sunt, vt sunt animi omnes vehementes motus, nimiæ corporis exercitationes, nimia libido, potus aquarum prauarum: Cibi praui, vt sunt, Carnes putridæ, salitæ, porrum, allium, cœpe: Aromata etiam si nimis adhibeantur, vitiare lac solent: sed præsertim lac vitiant Cibi praui, vt dixi, herbæ prauæ. Scribit Galenus lib. 3. de Alim. facult. 15. historiam illam de infante, qui cum mutasset priorem nutricem, & alteram vescentem malis herbis suxisset, totus prauis vlceribus repletus est.

Signa

Signa.

OGNOSCVNTVR hæc vitia tribus, ipſo lacte, infante, & Nutrice. Indicia quæ capiuntur à Lacte, vt docuit Aetius lib. 16. cap. 36. ſumuntur, vel à viſu, vel ab odoratu, vel a guſtu. A viſu capiuntur indicia hoc modo; Lintea candidiſſima immergantur lacti, & ſiccentur in vmbra, poſtquam ſiccata ſunt, referũt colorem lactis, qualem habet Si lac ſit bilioſum, videbitis lintea illa flaueſcere: ſi ſit melancholicum, nigreſcere: ſi pituitoſum, videbitis maculari veluti ſanie illa linea. Ex odore comparantur ſigna, ſi lac calidum naribus opponatur, vbi namque vitiatum erit, ſtatim aliquem odorem prauũ, aut virus percipietis. Ex guſtu ſimiliter habentur indicia, quia ſentietis lac amareſcere, vel acidum ſaporem habere, vel aliquem aliũ diuerſum à dulci. Porrò ex Infante cognoſcuntur vitia Lactis: ſiquidem vbi videritis infantem vberrimè ſugere, nequaquam tamen quidquam proficere, ſed emaciari, carnes flaccidas habere, plorare multum, parum dormire, vbi inquam videbitis hæc, argumenta erũt vobis Infantem vitioſo lacte nutriri. Ex muliere denique ſigna habentur. quia vbi videbitis mulierem, vel pituitoſam, vel melancholicam, vel bilioſam, ebrioſam, libidinoſam, iracundam, ſtatim intelligere poteritis, fieri non poſſe, quin lac eius ſit vitiatum.

Curatio.

VRATIO horum vitiorum tota poſita eſt in ſanguinis correctione. & in ſanguinis optimi generatione. Sanguis potiſſimum emendatur, & bonus euadit ex optimo victu: vt iure dictum ſit ab Aetio, vitia lactis ferè ſolo victu curari debere. Vnde ante cætera ſtudere debetis, vt à muliere auferantur omnes vehemẽtiores animi motus, omnes paſſiones, nimiæ corporis exercitationes à Venere erit arcenda omnino: aluus lubrica eſt ſeruanda, quia fæces ſi nimiũ detinentur, vapores emittunt, & lac contaminant. Vinum bibendum eſt, neque admodum debile, neque etiam generoſum, ſed odoratum. Sic Paulus libr. 1. cap. 4. & Aetius loco citato, fœtorem lactis maximè omnium à vino moderato emendari dicebant. Abſtinẽdum eſt ab omnibus cibis acribus, ſalitis, mali ſucci, ab omni genere calidorum eduliorum. Optimo pane vtendum, optimis carnibus, & prę cæteris curandum eſt, vt fiat in muliere optima coctio, quia ſi cibus male coquatur, vix fieri poteſt, quin Lac omnino vitiatum gignatur.

Poſt

Post victum institutum, videndum quæ sint intemperies, atque illæ corrigendæ sunt suis contrarijs, tùm medicamentis internis, tùm externis. Si pituitosa fuerit Mulier, atque intemperies frigida & humida, iam scitis, quibus debeatis medicamentis vti, quia docui vos, quid agendum in vnaquaque intemperie, vt scilicet per accommodata remedia tollatur. Sed dicetis, num semper conueniant hoc in casu medicamenta purgantia? Dico, si humores praui præter intemperiem, lac ipsum vitiant, omnino purgandos esse per medicamenta accommodata, sed parcè. Si verò humores vitiati in corpore nõ fuerint multi, abstinendũ est à purgatione, hoc est quod dicebat Aetius, recusandas esse purgationes, præsertim vbi mulieres, dum lactant, eo vitio laborant. Ratio cur purgantia non conueniant est, quia medicamenta quæ purgant, auocant sanguinis impetum à Mammis, & consequenter lactis generationem non paruum minuunt.

De lactis fluiditate. Cap. IIII.

VOD si Lac fluidius sit quàm conueniat, proculdubio non parum infantes offenduntur.

Causa.

T huius affectus nulla est ferè alia causa, quàm intemperies humida, & frigida, cuius causa sanguis efficitur ichorosus, & subtilis, & ex sanguine ichoroso necessariò fit Lac aqueum, & fluidum valde.

Signa.

OGNOSCITVR lactis fluiditas (vt docet Aetius) tribus, vno, si lac ipsum super vnguem ponatur, vbi namque statim diffluet, colligendũ est lac esse aquosum & fluidum nimis. Vbi consistit & manet, colligendũ est fluiditate carere. Alterum, quo intelligitur lactis fluiditas est. Si pilum immergatis lacti, deinde attollatis, si lac fluidum est, statim à pilo excurrit, si sit mediocre, videbitis pilo adhærere. Tertium est coagulatio: curatur enim, vt lac per coagulum crassescat, deinde exprimenda pars caseosa & serosa. Si pars serosa multa sit, & caseosa pauca, proculdubio signum est lac esse nimis fluidum: potestis addere, & aliud signum ex infantibus, quando plurimum mingunt, & lintea valde madefaciunt, quod non aliunde proficiscitur, quàm ex nimia lactis aquositate.

Curatio.

BI igitur occurrit vobis huiusmodi lactis vitium, corrigendum, & statim recurrendum ad victum instituẽdum. Instituatis autem victum eum, qui potest calefacere & incrassare. Vnde dicebat Moschio eas, quarũ lac aquosum est, debere vinum potare, solidum cibũ accipere, oua frixa, carnes assas, suillas, bubulas, pultes duras, pedes, & cerebella vitulorum, hædorum, agnorum, & tandem quidquid lac incrassare potest, vt sunt laganorum omnium genus, & pastitiorum. Præter victum, corrigenda est intemperies frigida, & humida, calefacientibus, cùm intrinsecus, tum etiam extrinsecus.

De grumefactione, & caseatione lactis. Cap. V.

VOD si lac sit crassius quàm conueniat, innumera nascuntur mala, non modò ipsis infantibus, verùm etiã ipsis mulieribus; propterea hæc tractatio magis expostulat diligentiam vestram: vbi namque lac crassius fit quàm conueniat, duobus modis hoc fit, vel quia omnes lactis partes crassescunt, scilicet caseosa, butyrosa & serosa: vel solummodo duæ partes, scilicet caseosa, & butyrosa, serosa nequaquam. Vbi primo modo lac crassescit, dicitur hic affectus à Paulo θρόμβωσι: Latinis Grumefactio: Arabes appellant congelationem. Vbi verò secundo modo fit crassius, dicitur hæc affectio à Græcis τύρωσις: Latini appellãt caseationem & Arabes. Sed notate, non defuisse antiquos, qui huiusmodi duos affectus existimarunt vnum, & eundem esse, quod tamen falsum est. Dubitare possit aliquis, an in τρέμβωσι, seu in congelatione verè pars serosa possit crassescere: & ratio dubitationis est, quia vbi videmus sanguinem extra vasa grumescere, aut congelari, videmus partem serosam separari, ita vt nõ appareat ipsa crassefieri. Dico dupliciter, vno modo quod Grumefactio lactis, aut sanguinis in corpore, nequaquam assimilatur congelationi sanguinis extra vasa: & ratio est, quia sanguis extra vasa, priuatur, & spiritibus, & calore: in corpore viuente, qualiscunque fiat congelatio, nunquam materia congelabilis potest priuari ex toto calore, & spiritu, vt hinc pateat, non esse veram similitudinem. Altero modo potest responderi, quod tametsi pars serosa in sanguine extra vasa non crassescat, eo modo quo crassescit altera substantia, tamen & illa aliquantisper crassior euadit. Et cognoscetis hoc, si conferatis vrinam mox mictam sero illi, quod separatum est à sanguine, siqui-

dem proculdubio videbitis ſerum illud ſanguinis craſſius eſſe,quàm ſit vrina,cùm tamen ſit vna eademq́ue ſubſtantia. Qui affectus ſint præter naturam lactis,grumefactio,& Caſeatio, conatus eſt Altimarus explicare, dicẽs, hoſce eſſe morbos in magnitudine,& numero. Sed cum hic nihil ſit præter naturam, quod adeſſe non debeat, non poſſumus iure fateri morbum eſſe in numero; quemadmodum etiã non ſemper Lac grumefactum magnitudinem auget. Vnde non video cur cogamur aſſerere eſſe morbum in magnitudine:ſed hoc perpetuum eſt,eſſe excrementa mutata, quia ſiue Lac congeletur, ſiue grumeſcat,ſemper mutatum eſt hoc excrementum vtile. Vnde magis æquum videtur appellari ſymptomata in genere excremẽtorum mutatorum,quàm morbos,aut magnitudinis,aut numeri. Morbi,à quibus dependent hæc ſymptomata,ſunt,vel intemperies Mammarum,vel ipſius etiam lactis:quæ intemperies fouetur, & quaſi perficitur modo à copia Lactis, modò à craſſitie.

Cauſa.

GRVMEFACTIONIS Lactis clarum eſt eſſe cauſam frigus, intemperiem nimirum frigidam, quæ intemperies congregans ſubſtantiam Lactis, ſimilem propè facit atque gelu,ſiue frigus externum, condenſans lutum,& alios liquores.Sed dubium eſt,an ẽt poſſit lac grumefieri à cauſa calida. Fuchſius fuit omninò huius ſententiæ, poſſe à cauſa calida fieri. Altimarus ex aduerſo duobus argumentis probare conatus eſt,non poſſe fieri à cauſa calida. Argumentum primum fuit ex ſanguine extra vaſa congelato,qui cum ſolum congeleſcat ob frigus,videtur,inquit, debere etiam congelari in corpore lac ipſum ſolo. Aliud argumentum Altimari erat ex verbis Gal. quando dicebat, ex grumefacto ſanguine oriri morbos frigidos, vt defectus animi,exſolutiones,pulſus paruos,& debiles.Quod ſi à ſanguine congelato fiunt morbidi frigidi, videtur rationi conſentaneũ (dicebat ille,)quod congelatio ſanguinis,& Lactis fiat à frigido. Sed prorſus ſum ego contrariæ ſententiæ, & ad ſentiendum contrarium impellor partim autoritate Auic.qui de lactis cõgelatione ſermonẽ habens,docuit omninò etiam fieri à calido. Præter Auicẽ.autoritatem,impellit me etiam Ariſt.ratio,in 4 Meteo.vbi dicit,aquea,concreſcere à frigido,terrea à calido:quæ ſimul terrea,& aquea ſunt,vti Lac,à calido,& frigido.Ex quo diſcurſu elicio, lac non ſolùm à frigido,ſed etiam à calido congelari. Ad rationes Altimari reſpondeo, exemplum ſanguinis extra corpus poſiti non ſufficere ad probandã ſuam ſententiam,eò quod videmus etiam in ventriculo,& in pectore ſan-

re sanguinem grumefieri, vt in vulneratis apparet, nunquàm tamen asserendum est, in hisce locis posse sanguinem propter frigus grumescere. Neque etiã aliud valet argumentũ, quia morbi illi enumerati à Gal. possunt consequi alias etiã causas calidas, nã pulsus paruus, & debilis fit in febri hectica, in qua tamen calor est perpetuus: similiter syncope, & exsolutiones animi consequuntur interdũ febres ardentes, ita, vt clarissimè appareat, hos affectus etiam posse à causa calida fieri, & proinde nihil valere eius argumentũ. Sit igitur hoc vobis cõstitutũ, grumefactionẽ lactis posse fieri in Mammis, tàm ab intẽperie calida, quàm frigida. Nõ minus dubiũ est de caseatione lactis an scilicet sicut fit in mãmis à calido, similiter possit fieri à frigido. Ex vna parte est autoritas Hipp. 4. de Morb. vbi scribit lac congelari succo propter frigiditatem. Et vt sciatis, quid sit succus apud Hipp. non est vobis ignorandum, veteres cõsueuisse lac coagulare lacte ficulneo, quod lac ficulneum appellabãt ὀπὸν. i. succum per excellentiã. Cùm igitur Hipp. in externa coagulatione, videat causam ascribere frigido: ita etiã possumus iudicare, coagulari, & caseari posse lac in mammis, propter frigiditatem. Accedit etiam, & alia ratio, quia vt docet Alexãder 2. probl. 80. multa sunt q̃bus lac coagulat̃, vt sunt, cnycũ, cinara, guttur gallinæ, inter quæ sunt aliqua, quæ potius refrigerãt, quàm calefaciunt. Quod si verùm est, videtur Caseationẽ ęquè fieri posse à frigido atque à calido. Ex aduerso, est ratio, & autoritas. Ratio, q̃a vbi lac à coagulo caseat̃, id solùm fit opera caliditatis: quod si caseatio interna est similis veræ caseationi externę, proculdubio videtur fieri a calido. Altimarus, qui hanc opinionẽ tutatus est, ad eam confirmandã, adduxit autoritatẽ Gal. 5. simpl. 13. vbi dicebat Gal. prouocãtia vrinã, idẽ facere quod facit coagulũ in Lacte. Nã primò fundunt ipsum sanguinẽ, fuso sanguine, partes crassę, & serosę segregantur, crassa manet, serosa verò, & tenuis excernitur, quod fit a ꝓuocantibus vrinam in sanguine, idem fit in lacte a coagulo, quia caliditas coaguli primò separat caseum a sero, deinde crassefacit. Ex quo Gal. discursu probat Altimarus, aut probare se putabat, Caseationem lactis solùm posse fieri a calido. Sed præter hanc Gal. autoritatem, sunt & aliæ: Nam 3. de Alim. facult. cap. 16. scribit, Coagulum habere igneam facultatem: quam Galeni sententiam habet Aristot. 3. de Hist. animal. 21. & confirmat Auerrhoes 3 de partibus animal. 15. scilic. Coagulum esse facultatis calidæ, & siccæ, atque igneæ. In hac difficultate, vt possitis esse certiores, nonnulla vos docebo, non vulgaria de coagulatione lactis, quę, ne sitis vulgares medici, debetis diligenter aduertere, quia nõ ita facilè ab alijs audietis. Coagulũ lactis, quod a Gręcis dicitur πυτύα, aliud quidem est externũ, aliud internum ipsimet lacti a natura insitũ. Coagulũ externũ illud appello,

N 2 quod

quod extrinſecus appoſitum lacti ipſum cogit, & caſeari facit. Iſtud verò nihil aliud eſt, quàm, vt habet Ariſtoteles tert. de Hiſt. animaliũ 21. & 3. de Partibus animalium 15. Albertus Magnus lib. de Animalibus, & Auerrhoes in Comment. ſuper 3. de part. animalium 15. nihil inquam aliud eſt, quàm Lac fermentatum, ſeu congelatũ, vel ſubſtantia quædam alba, quæ reperitur in ventriculis eorum animaliũ, quæ ſolum altera parte dentata ſunt, & quæ non vſa ſunt alio cibo, quàm Lacte. Hæc eſt deſcriptio coaguli externi. Dixi in altera parte tantùm dentatorum, quia Lepus, vt dicit Ariſt. loco citato, & Vrſus, vt docet Ariſt. 4. de Hiſtor. animalium 3. habẽt quidem Coagulum, & ſunt vtraq; parte dentata animalia: verùmtamen coagulum illud inefficax eſt. Dixi etiam non eſſe alio cibo vſa, quàm Lacte, quia vbi incipiunt animalia cibum ſumere, herbas depaſcere, corrumpitur coagulum illud. Et vt omnia hæc diligentiſſimè intelligere poſſitis, debetis ſcire, animalia ruminantia, quæ ex altera parte ſunt tantum dentata, habuiſſe à natura quatuor ventres, vt habet Ariſt 3. de partib. animal. 14. Galenus 2. de natura humana 6. & 6. de Anato. adminiſt. 3. qui Ventres idcirco ipſis fuere dati, quia cum propter carentiam dentium ſuperiorum, non poſſent cibos optimè conficere, coacta eſt natura hoc machinari, vt poſſit cibus confici in pluribus ventribus. Et certè miror Gal. qui 6. de Anatom. adminiſt. 3. dixit, hæc animalia non habuiſſe dentes ſuperiores, quia debebant nutriri cibo ſolido & ſpinoſo, nam hac ipſa ratione debebat potius natura facere non ſolùm duos ordines dentium, imò tres, & quatuor. Sed ſpero ab excellentiſſimo Anotomico me præſente vobis hæc demonſtranda eſſe in ruminantibus. In horum quatuor ventrium vno, qui dicitur Omaſus, reperitur hæc materia, id eſt, Lac iſtud fermentatũ, quod coagulum dicitur. Nam quemadmodum mulieres, vbi volunt panem fermentatum conficere, conſeruant paſtam crudam, quę acorem, & caliditatem quandam contrahit, vnde poſtmodum melior panis efficitur, ſic Lac in hoc ventriculo conſeruatum acorem quendã contrahit, & quandam caliditatem igneam, vnde commixtum deinceps lacti, caſeationem facit. Atque hoc dictum ſit de coagulo externo. Coagulum verò internum nihil aliud eſt, quàm ſubſtantia quædam calida & ſpirituoſa ipſi Lacti à natura inſita, vt ſcilicet Lac alioqui fluidum, poſſit in ventre, ſeu ſtomacho animalium concreſcere: quandoquidem ſi Lac ita fluidum in corpore maneret, ſtatim excurreret, non firmaretur, neque nutriret: Itaque vt poſsit firmari, indita eſt hæc vis coagulatoria, & caſeatoria: atque hoc poteſtis clariſsimè intelligere ex pueris ipſis, quos videbitis ſæpè Lac ab ore mittere caſeatum, quod non ob aliud eſt, niſi quia hac facultate in ſtomacho coagulatum eſt Sed dicet aliquis, ſi caſeatur Lac in vẽtriculis infantium,

tium, cur igitur Medici cum præbent Lac, valde cauent, ne in ventriculo coaguletur, imò verò refertur inter species lethalis veneni, si lac in ventriculo coaguletur? Dico aliam esse hanc caseationem, quę fit propria facultate lactis: aliam verò esse eam coagulationem, quã cauent Medici, quæ scilicet fit à frigore, vel à nimio calore, & sicco nimis indurante ipsum Lac. Cùm igitur iam habeatis, quæ sit natura coagulationis vtriusque, iam danda est vobis resolutio quæstionis. An scilicet caseatio Lactis in Mammis possit fieri à causa frigida, vt à calida. Pro qua resolutione sciendum est vobis, esse duplicem caseationem. Aliam propriam, & veram. aliam impropriam. Propria caseàtio est illa, quæ fit, vel à coagulo interno ipsius Lactis, vel etiã à vero coagulo externo: hæc semper fit à calido, quia, vt intellexistis, natura ipsius coagulationis nulla est alia, quàm calida, & sicca. Nam Aristot. lib. 3. de Histor. animalium 6. dicebat, sanguinem Ceruorum, & Leporum, non coire coitu firmo, sed potius fluido, vt Lac coactum sine coagulo. Ex quo loco colligo propriam esse coagulationem, quæ facta est à coagulo aliam esse impropriam. Et notate errorem Theodori Gazæ, qui dum interpretaretur locum Aristot. citatum, transtulit hanc coagulationem propriam, nomine Collostrationis, seu Collostri, in qua quidem interpretatione valde decepit vos, quia pueri dicuntur propriè Collostrati, quando nutriuntur Lacte materno, biduo, vel triduo post partum: ita, vt Collostrum sit ꝓpriè Lac illud post partum statim emulctum, quamquam etiam inuenio pueros vocatos fuisse Collostratos, qui vtuntur lacte nutricis prægnantis, vt docet Plinius lib. 11. cap. 4. & lib. 28. cap. 9. Sed vtcunque sit hæc Coagulatio Lactis, non est Collostratio, seu Collostrum. Secunda species Coagulationis, id est impropria, dicitur illa, quę fit ab omnibus rebus præterquam Coagulo: & hæc Caseatio potest æquè fieri à causa frigida, atque à causa calida. Nam, vt scriptum est ab Aristot. 4. de Histor. animalium 3. frigidum non propriè Lac ad casei formam reddit, sed potius calor est, qui coagulat verè, & propriè. Et hoc est, quod dicit Galenus 3. de Alim. facult. cap. de Oxygalacte, vbi scripsit, spissari Lac interdum vsu vasis aqua frigida pleni. Sed vt dixi, hæc omnis Coagulatio est impropria. Dicendum est igitur cum Caseatio lactis, quæ in Mammis fit, non sit propria, & naturalis, sed præter naturam, fieri posse æquè à causa calida, atque à frigida. Sed dicetis, potestne in Mammis propria fieri Caseatio vnquam? Dico fieri posse, quia, vt in ventriculo ob propriam facultatem Lac crassescit, pariter potest in Mammis hac facultate crassescere. Sed dum hæc crassefactio non excedit, parum, aut nihil offendit: vbi autem excedit, cùm calor pręter naturam magis augeatur, fit etiam Caseatio præter naturam, vnde maximè læduntur Mulieres. Causę externę,

ternæ, tam Coagulationis, quam Caseationis lactis, sunt omnes illę, quæ sanguinem copiosum, & crassum gignunt: vt sunt ea eduliorum genera, quæ copiosè nutriunt, ea quæ viscidum, & crassum gignunt sanguinem. Inter hæc quoque enumerantur ea omnia, quæ vi quadam naturali sanguinem cogere, & lac condensare putantur, vt est omne coaguli animantium genus, Cnycus, Cynara, guttur gallinæ, & tandem omnia, quæ adhibentur ad lac cogendum.

Signa.

SIGNA horum affectuum communia sunt, quod Mammæ dolent, extenduntur, tument. Quod si lac Caseatum est, videbitis durities quasdam latas. Sin autem grumefactum sit, apparebunt hinc, & inde quidā grumi, & varia tubercula. Particularia signa sunt, quod si malum a causa frigida sit effectum, tumor grauis erit, dolor, sed ob tusus, sensus frigoris in Mammis. Attestabuntur huic præcedens victus ratio, complexio, tempus anni, & similia. Sin a causa calida sit effectum malum, febris aderit, inflammatio quædam, dolor maior, tumor latior, feruor quidam papillarum, & partium circumstantium. Franciscus ille Pedemontanus, qui vbi Mesues defecit, supplere conatus est, hanc affectionem vocatam esse scribit Malum pili, dixitq; apparere sensu quòd hoc malum curatur solum, quando pilus è mā mis, vel manu educitur, vel ab infante exsugitur: Et quoniam bonus hic vir vidit difficultatem huius generationis pili in mammis, dixit hoc non esse difficile, quia Aristoteles etiam scribit in lib. de generat. animalium, in sanguine reperiri pilum quendam, quo ablato, sanguis non amplius congelatur, quod si (dicit ille) hoc nos Aristot. docuit, neque etiam videtur rationi dissentaneum, posse in lacte fieri huiusmodi pilum, cùm Lac nihil aliud sit, quam sanguis mutatus. Sed Pedemontanus multos errores commisit in hac re. Primus est, quia Aristoteles (quod ego meminerim) nunquam dixit pilum inesse sanguini: scribit quidem, & fortasse hinc deceptus est, 3. de histor. anim. 6. & 2. de part. anim. 4. sanguini inesse fibras quasdā, quæ sunt corpora subtilia, & terrea, quę fibræ sunt in causa, vt sanguis congeletur, & quibus ablatis sanguis congelari non pōt: Quod videntes Coqui, dicit Aristoteles, cùm volunt sanguinem fluidum edendum dare, auferunt has fibras, & propria vota sua consequuntur. Alius error ab eo commissus est, quia si malum pili oriretur hac ratione, sequeretur, posse quidē ablato eo prouideri ne sanguis congeletur, at cū iā congelatus est, vel lac grumefactum, vt per illius ablationē curarēt, fieri nō posse, verūtamen experiētia apparet hoc fieri.

Ter-

Tertius error commiſſus eſt, quia Ariſtoteles, cuius autoritati innixus videtur, alio modo nobis declarat malum pilare, ſeu malum pili, quia 7. de hiſt. anim. cap. 11. ſcribit, interdū mulieres potu haurire pilum, qui vbi ad Mammas pertingit, dolores, & cruciatus maximos parit, deinde educto hoc pilo, malum finitur: ita vt omnibus perſpicuum ſit, Ariſt. docuiſſe aliud mali genus malum pilare eſſe, quam illud quod dixit Pedemōtanus. Rhaſes magnus Arabū medicus 6. ſui Cont. hoc malū appellat malū pili. Sed an verū ſit, quod dicit Ariſt. pilum hauſtum poſſe hoc malum parere, ſanè mihi ꝓbatu admodū difficile videtur, & ratio eſt, quia cùm tot fiant mutationes, antequā cibus, vel potus conuertatur in Lac, difficile admodum videtur, vt pilus hauſtus, ita remaneat integer, vt poſſit huiuſmodi malum parere: propterea mihi veriſimilius videtur, ſi quid vnquam educitur e Mammis, ſimile pilo, eſſe huiuſmodi fibras ſanguini a natura inditas, eò magis quòd noſtrates mulieres, niſi me deceperint, ſolent vocare malum pili, quando propter lactis abundantiam puerperę recētes febres, & dolores, ſubeunt. Cur autem Ariſtoteles in hunc modū deceptus ſit pueriliter, fortaſſe in cauſa fuit, vt dicit Veſalius, alicuius mulierculæ, quæ id perperam Ariſtoteli perſuaſit, narratio.

Prognoſtica.

PROGNOSTICA ſigna hæc ſunt: quod vbi vel caſeatur, vel grumeſcit Lac in mammillis inflammationes fiunt, tumores, & vlcera. Hippo. 5. Aphoriſm. 40. ſcribit, quòd ſi ſanguis colligatur in Mammis, inſaniam ſignificat: quam ſententiam, ſcribit Galen. ſeſe nunquam expertum, veram fuiſſe, ait tamen hoc non eſſe rationi diſſentaneum, quia vbi ſanguis colligitur in Mammis, & non conuertitur in Lac, neceſſarium eſt, vt primo incaleſcat, deinde putredinem concipiat. putrefacto ſanguine in Mammis, alterantur vapores, & fiunt praui, qui partim cerebrum lædunt, partim Cor, & ſeptum tranſuerſum offendunt: vnde non eſt mirum, ſi inſaniæ, phrænitides; & alia mala, oriantur.

Curatio.

CVRATIO horum affectuum duplex eſt, alia quæ tota inhæret tollendis cauſis, alia quæ ſtudet affectus amputare. Prima tribus ſcopis impletur. primus eſt, vt ſanguis non gignatur, neque multus, neque craſſus. Alter eſt, vt ſanguinis curſus auocetur à mammis ad

alias

alias partes. Tertius est, vt intemperies Mammarum, & sanguinis corrigatur. Vt hos scopos exequi possitis, omnium maximè necessaria est victus ratio, quæ nulla alia esse debet, quàm quæ præscripta est à nobis in Lactis abūdantiæ curatione. Scilicet, vt Aer sit siccus, si non sit, attamen paretur. Vigilet mulier, & si sit sine febri, exerceatur: aluus mollis sit. potum exiguum sumat, & à vino prorsus abstineat. Cibi sint pauci, extenuantes, & qui paucum præbent alimentum: & tandem is sit Victus, qui minuere sanguinem, & simul attenuare possit. Pro secundo scopo ante omnia conuenit Venę sectio, modò nihil prohibeat. Locus venæ sectioni nullus mihi accommodatior videtur, quàm inferior, siue sit Poplitis vena tundenda, siue Saphæna: & ratio est, quia per hanc non modo euacuantur humores, vt habet Gal. libro de curatione per sanguinis missionem, & aufertur plenitudo, sed quod optandum est in hoc casu, deflectitur cursus sanguinis ad inferiora. Ad hoc idem non paruum emolumētum adferunt scarificationes crurum, & Cucurbitulæ appositæ; frictiones, & ligaturæ, quæ efficacissima sunt ad retrahendum sanguinis fluxum ad inferiora. Pro tertio scopo, scilicet pro intemperie corrigenda, quid agendum sit, clarum est vobis. Docui iam pluries, contrarias intemperies, contrarijs remedijs esse curandas, non modò medicamentis externis, sed etiam internis. Pro affectu ipso amputādo, quæ secunda pars curationis est, vobis ante alia cogitandum est, quis sit iste affectus, & cuius naturæ. Natura affectus est, quod lac est quædam concreta materia in Mammis, itaque indicatur, hanc materiam esse dissoluendam. Modus dissolutionis habetur ab intellecto modo concretionis. Est enim perpetua, & Galeni, & Aristo. regula, quòd quæ concrescunt frigido, soluuntur calido, & quæ calido concrescunt, frigido. Ideò vbi notum fuerit vobis Lac concreuisse propter frigus, debebit vobis parata esse medicamentorum sylua, quæ possunt attenuare, calefacere, exsiccare: vbi autem ex calido concreta fuerit materia, econuerso agendum erit, vt scilicet rebus si non refrigerantibus, saltem tepidiusculis, incidentibus, & attenuantibus vtamini. In causa frigida conneniunt Mel, Sal, Oxymel, Crocus, Cuminum, semen fœniculi, semen Apij, radix Apij, Eryngij, Raphanus, Myrrha, Fœnugręcum, Altea, & multa alia medicamēta relata à Paulo & Aetio. Et quia non sit satis vniuersaliter hæc medicamenta intelligere, dabo formas medicamentorum, quibus vti poteritis. Intrinsecus maximè commendo hanc potionem:

℞. Radi. Eryngij. Fœniculi ana drach. ij. semi. Apij. drach. j. Folio. Maluę, Fęniculi, an. m. s. fiat decoctio secūdū art ēin brodio: deinde

℞. Dicti brodij vnc. v. vel vj. syr. de quinq. rad. Oxymel simpl. ana vnc. j. Misce. Hac potione mulier poterit vti, & mane, & vesperi,

cum

cum libuerit. Sic quoque poteſtis parare aliquas confectiones, vnà cum iſtis ſeminibus, quibus vtatur. Extrinſecus poteſtis etiam vti fomentationibus, cum ſpongijs atque emplaſmatibus. Fomentationes ita fient.

℞. Folio. Fœnugræci. Meliloti ana m. j. Rad. Altheæ vnc. j. Raphani vnc. s. Sem. Apij, rutæ ana drac. ij. Contundantur omnia diligenter, deinde bulliant in aqua communi, ad conſumptionem tertiæ partis: Demum facta expreſſione, adde aceti partem ſextam, vel octauam: poſtea cum ſpongijs foueantur Mammæ, & poteſtis non modo fouere, verùm etiam ſpongias madefactas ī hac decoctione continere ſupra Mammas. Muria quoque, & Acetum maximè commendatur. Soleo ego vti muria, aceto, croco hoc modo, præſertim quando febris abeſt.

℞. Muriæ lib. j. aceti vnc. ij. cymini, croci ana drac. j. s. Miſce ad ignem, deinde foueantur. Atque hic eſt modus, quem poteſtis obſeruare in curandis affectibus à cauſa frigida obortis. Si autem malum à cauſa calida duxerit originem, poteſtis iiſdem Medicamentis vti, id eſt eadem facultate pollentibus, ſed tepidiuſculis & infrigidantibus. Exempli gratia.

℞. Sem. altheæ lactucæ ana drac. j. Melon. drac. ij. rad. petroſeli. Cichorei ana drac. j. s. fol. cicho. endiuiæ ana m. j. Contundantur, & fiat decoctio ſecundum artem: deinde.

℞. Dictæ decoctionis vnc. v. oxymel. ſimp. vnc. s. ſyr. de ſucco endi. vnc. j. miſce. Extrinſecus poteſtis huiuſmodi medicamẽtis vti.

℞. Succi limonis vnc. ij. aceti vnc. iij. aquæ communis lib. j. croci drac. s. Sem. cichor. apij ana ſcrup. iiij. Contundantur & fiat decoctio, & cum ſpongia, vt dictum eſt, foueatur locus. Soleo vti in materia calida emplaſtro ex malua, lentibus in aceto decoctis. Exempli gratia:

℞. Lentium P. j. foliorum maluæ m. j. bulliant, deinde contundantur diligenter, & per cribrum tranſmiſſa redigantur ad formam emplaſtri, & mammis apponantur. Circa vſum horum medicamentorum tria eſtis vtiliter docendi. Vnum eſt, quod ſi fieri poteſt, vno & eodem tempore debebitis ſimul & cauſis delendis ſtudere, & affectui ſuperando. Quod ſi affectus maximè cruciet, proculdubio debebitis non prorſus neglectis cauſis, ſtatim ſtudium conuertere ad affectum tollendum, id eſt, ad diſſoluendam materiam: & ratio eſt, quia niſi tumor, & extenſio minuantur, niſi dolorem minuatis, continuo fit nouæ materiæ attractio, & ideo augetur incredibiliter morbus. Alterum quod eſtis docendi, eſt quod tametſi à Galeno & Ariſtot. proditum ſit, quæ concreſcunt frigore, debere calido reſolui, verum tamen non omnia calida conueniunt, ſed quæ calida quidem

ſunt remiſſiora. Et ratio eſt, quia periculum eſt, ne ſi nimis calida adhibeatis, fiat maior materiæ attractio. Nec moueat vos ratio quorundam dicentium, ſolummodo calida vehementer diſſoluere, quia videbitis glaciem diſſolui ab aqua tepida. Tertium eſt Auerrois 5. Colle. cap. 47. dictum: Coaguli videlicet omne genus facultatem adſtrictoriam poſſidere, atque id perſpectum eſt fieri, quia fluxus alui compeſcitur adminiſtratione Coagulorum: quæ ſententia Auer. vera quidem eſt, & vſu probata, verum tamen propter hoc nihil prohibet, quin coagula ipſa maximè diſſoluant & attenuent. Sed quomodo dicetis Coagula contrarios hos effectus edere? Dico id, quod dicit Auerroes, facultatem adſtrictoriam coagulorum eſſe ſolum propter quandam occultam proprietatem: & facultatem extenuandi & diſſoluendi coagulis ineſſe ob manifeſtas qualitates. Audiuiſtis coaguli omne genus eſſe calidum, & habere propè eaſdem facultates, quas fermentum, quod ſicut tubercula, & materiam crudam coquit, attenuat & diſſoluit, ſic coaguli genus omne coquit, attenuat, & diſſoluit. Ideò à Galeno commendatur coagulum Leporinum aceto dilutum, & potatum in diſſoluendo etiam ſanguine grumefacto. Ego etiam ſoleo vti huiuſmodi Coagulo vnà cum cymino, & vino, & expertus ſum ſæpius ſubitaneum, & maximè præſentaneum remedium attuliſſe.

De mammarum inflammatione. Cap. VI.

POST Coagulationem, & grumefactionem ſolent multi alij affectus ſuboriri: & præcipuè inflammatio mammarum, quæ nihil aliud eſt, niſi tumor quidam durus, calidus cum dolore pulſatili, & cum renitentia: ita vt multum differat ab ea mammarũ craſsitie, quæ naſcitur ob Lactis abundantiam, in qua ſcilicet etſi tumor appareat, non eſt tamen dolor, non calor magnus, ſed extenſio duntaxat quædam.

Cauſæ.

CAVSAE huius tumoris immediatę, & materiales nullæ aliæ ſunt, quàm copia Lactis aut ſanguinis. Sanguis multiplicatur in mammis, vel quia mittitur ab alijs corporis partibus, vel quia attrahitur. Attrahitur autem, vel propter dolorem ipſius partis, vel propter calorem. Cauſæ autem mediatę & externæ ſunt omnes illæ, quę occaſionem prębent, vt vel Lac, vel ſanguis mittatur ad mammas,

vel trahatur: vt ſunt ſuppreſſiones menſium, & Hęmorrhoidũ, propter quas membra ſanguinis copia oneiata eum ad mammas, tanquam ad cloacas mittunt. Sic quoque percuſſiones factæ mammarum in cauſa ſunt harum inflammationum, ſicuti nimiæ ſtricturæ. Continget interdum vobis mulieres videre in maxima diſcrimina duci, & inflammationum, & aliorum tumorum, non ob aliud, quàm propter magnas mammarum ſtricturas.

Signa.

IGNA vniuerſalia huius inflammationis ſunt ferè omnia illa, quæ reperiuntur in alijs inflammationibus, quia apparet tumor tactui durus, rubor, calor igneus, febris ſemper copulata. Sed quia dixi hanc inflammationem & à Lacte oriri, & à ſanguine, ſunt propria quædam ſigna, quibus diſtinguitur facta à Lacte, ab ea, quæ fit à ſanguine. Quæ fit à Lacte vt plurimum contingit vel in prægnãtibus, vel in puerperis. Dico vt plurimum, quia ſicut Lac interdum fit propter ſuppreſſa menſtrua, ita fit etiam inflammatio à Lacte propter menſes ſuppreſſos. præterea vbi fit inflammatio ex Lacte, rarũ eſt, imò nunquam, quin præceſſerit magna lactis abundantia. Si facta ſit inflammatio à ſanguine, cognoſcetis, quia aderit aliqua ſanguinis ſuppreſſa euacuatio: mulier non erit puerpera, non erit prægnans. Sed percunctabitur aliquis veſtrum à me, quomodo poſſit fieri inflammatio à Lacte, quandoquidem conſtat ex Galeni ſententia in libro de tumorib. præter naturam: & 2. ad Glauconem, inflammationem ſcilicet eſſe ſolius ſanguinis ſobolem. Præterea interrogabit quiſpiam, cum dixerim inter alia ſigna vniuerſalia tumoris eſſe ruborem, quomodo in inflammatione à Lacte poſſit rubor apparere? Dupliciter ad primum reſpondeo: Vno modo quod inflammatio interdum eſt nomen commune ad omnia apoſtemata calida, interdum eſt peculiare nomen tumoris ſanguinei. Igitur quando dicitur hunc affectum inflammationem eſſe: capitur inflammatio pro nomine communi ad omne apoſtema calidum. Alio modo poteſt reſponderi. Inflammationem ex lacte eſſe veram inflammationem ſanguineam, quia vt aliàs declaraui, Lac nihil aliud eſt quam ſanguis dealbatus. Ad aliud dico, non eſſe mirum vt in tumore ex lacte alioqui candidiſſimo ſubſequatur rubor, quandoquidem propter dolorem partis fit continua ſanguinis attractio, qui diſperſus per ſuperficiem mammarum neceſſario illas colorat colore rubro.

Prognostica.

ROGNOSTICA signa huius affectus sunt, quod vt plurimum inflammationes benè terminantur: dico vt plurimum, quia interdum etiam contingit, vt malè terminentur in praua vlcera, in cancros & interdum etiam in mortem. Optabit aliquis ingeniosus ex me intelligere, an sententia Hippoc. 6. Epid. Com. 5. Text. 18. possit verificari in inflammatione Mammarum ipsarum. Est enim sententia Hippoc. Quod si papillæ Mammarum, & rubrum ipsarum, ad pallidum, seu liuidum, conuersum fuerit, signum esse. Vterum laborare. Galenus in explicatione huius sententiæ, præter consuetudinem suam valde ieiunus fuit: Itaque dico ego Hippoc. sententiam intelligendam esse, vbi Mammillarum papillæ mutauerunt colorem citra aliquam manifestam causam: nam vbi color pallidus vel liuidus apparet in hac parte citra inflammationem, vel aliud accidens malum, non ob aliud contingere potest, nisi quia vterus sit malè affectus, & propter venarum communicantiam ipsis papillis malum communicetur. Vbi autem malum aliquod manifestum est, non est vt quæramus malum aliunde; propterea oraculum Hippoc. vt dixi verum est, quando citra vllam causam manifestam hoc in Mammis apparuerit. Et notate hunc locum, quia nullus alius explicauit, quem ipse viderim.

Curatio.

VRATIO huius affectionis eadem ferè est, quæ omnium aliarum inflammationum, quę duos scopos habet: vnus vt prouideatur, ne crescat: alter vt quidquid factum est inflammationis tollatur. Primus scopus adimpletur ante cœtera certa viuendi ratione instituta, vt scilicet primum Aer frigidus, humidus, aut paretur, aut eligatur: omnes animi affectus vitandi, somnus conciliandus: Frictiones & ligaturæ adhibendæ, præsertim coxis, & cruribus. Aluus lubrica reddenda & seruanda vel clystere, vel lenientibus medicamentis. A vino abstinendum est omnino, nisi placeat vinum Granatorum propinare cum aqua simplici cocta, vel cum aqua hordei. Posca etiam bene temperata concedi potest. Cibi pauci esse debent, atque illi refrigerantes & humectantes: vt Ptisana tota, vel eius succus. Panis simplex lotus, vel herbæ refrigerantes in brodio pulli coctę, vt sunt lactuca, borago, endiuia, portulaca. Instituto victu considerandum

ſiderandum ſtatim an inflammatio ſit ex lacte, an verò ex ſanguine. Si ſit ex ſanguine, modò nihil prohibeat, quamprimùm veniendum eſt ad venæ ſectionem. Si menſes, vel hæmorrhoides fuerint ſuppreſſæ, aut ſcarificanda erunt crura, aut coxæ, aut pertundenda Saphena. Si nihil horum adſit, conſiderandum eſt quæ pars ſit magis affecta: & ab eo latere, à Baſilica mittendus eſt ſanguis, nec ſolùm ſemel, ſed iterum atque iterum: & ratio eſt, quia repetita ſanguinis miſſio non ſolùm euacuat, & retrahit fluxum ſanguinis, ſed maximè refrigerat, quod in inflammationibus expoſtulandum eſt. Et hoc eſt, quod Auicenna dicebat: ſi caput Mammarum doleat, phlebotomādum eſſe. Quod ſi à lacte ortum duxerit inflammatio, videndum eſt, an adſit ſanguinis abundantia in corpore nec ne. Si adſit, etiam hic mittendus ſanguis eſt, modò nihil aduerſetur: & ratio eſt, quia vbi ſanguis abundat, periculum eſt ne fluxiones, vbicunque ſint, augeantur magis. Itaque lenita primum aluo vel clyſtere, vel manna, vel ſyruporoſa. ſoluti. erit ſtatim deueniendū ad ſanguinis miſſionem. Vbi ſanguis, vel per venæ ſectionem, vel per ſcarificationem fuerit miſſus, ſtatim deueniendum eſt ad alia remedia. Primum & præcipuum cuiuſque inflammationis remedium ſolet eſſe vſus medicamentorum repercutientium; propterea in hoc caſu ſtatim ad repercutientia veniendum eſt. Sed hic inſurgit grauis dubitatio, an ſcilicet inflammatis Mammis ſint ſtatim repercutientia medicamenta adhibenda. Ratio dubitationis eſt, quia Galenus 3. de Medicament. local. cap. de Parotide ſcribit: In Parotidibus curandis, non eſſe eam curationem adhibendam, quæ debetur alijs inflāmationibus, id eſt, non eſſe repercutientia medicamenta adhibenda, ſed potius attrahentia, & euocantia. Ratio qua Gal. impulſus hoc nos docuit, fuit hæc: quia locus aurium proximus eſt cerebro, vnde maximum periculum immineret, ne ſi materia repelleretur, in cerebrum mitteretur, & hominem iugularet. Si enim hæc ratio potuit Gal inducere, vt dixerit non vtendum eſſe repercutientibus, etiam in caſu noſtro videtur efficaciſſima, quia Mammæ, vt noſtis, ſunt proximæ cordi, imò factæ ſunt mammæ propter cordis tutelam, vt dicebat Galenus. Itaque ſi inflammatis mammis repercutiētia adhibemus, periculum eſt ne materia repercuſſa cor petat, & necem inferat. Tamen ex altera parte eſt ferè omnium medicorum Græcorum, & Arabum communis ſententia, vt ſcilicet ſemper in inflammatione mammarum in principio adhibeantur repercutientia. Hanc difficultatem vt diſſoluere ſciatis, dicendū eſt repercutientium alia valida eſſe, alia verò leuia. Valida ſunt, quæ & multum refrigerant, & multum adſtringunt, quæ verò minus refrigerāt, & adſtringunt, minus etiam repellunt. Præterea medicamenta repellen-

tia, vel possunt sola administrari, vel cum discutientibus, & inciden tibus. His constitutis, dico, in inflammationibus Mammarum curan dis esse fugienda omnia, quæ validè & profundè repercutiunt: & ratio est, quia cum locus sit cordi proximus, facilè est, vt non modo materia pellatur ad Cor, imò verò vt qualitas frigida per Mammas statim Cordi communicetur. Nam quod facilè per hanc viam quali tas Cordi communicetur, non solùm Medici nouerunt, verùm etiã Cleopatra Aegyptiorum regina, quæ vt statim concideret, venenũ Mammis apposuit. Præterea dico, repercutientia sola nunquam adhibenda esse, sed permixta alijs, & hoc est quod dicit Auicenna, in hac curatione subtiliatiua esse adhibenda, & permiscenda repercutientibus. Quid autem dicemus ad Galenum? Dico Galenum iure in Parotidibus curandis hoc præceptum dedisse, quia cum locus ille sit emunctorius, & factus à natura, vt recipiat sordes Cerebri, iure debent Medici has materias ad eam partem potius attrahere, quàm repellere. Secus autem est in Mammis, quia licet sint corpora spongiosa & cauernosa, & ad materiam recipiendam idonea, verumtamen nõ sũt facta à natura, vt recipiant sordes, ideo curare debemus ne materia figatur illis in partibus, ex quibus non solum nõ potest expelli, verum etiam si putrefiat, in immensum putredo propagatur. Igitur vtendum erit repercutientibus non solùm externis, sed etiam internis. Internis, quia repercutientia, & refrigerantia intus adhibita duo præstant. Vnum, quod sanguinem refrigerant: alterum, quod fluxum retardant, ac torpidum reddunt sanguinem. Poteritis igitur interius hoc potionis genere vti:

℞. Fol. Lactucæ, Plantaginis. Portulacæ, Sonch. ana M.j. Polygani. M.s. fiat decoctio secundum artem: deinde

℞. Dictæ decoctionis vnc.v. Oxysacchari, Syr. de portulaca ana vnc.j. Misce. Extrinsecus autem sunt multa, quæ in vsu habentur: sed ego laudo vt accipiatur posca cum oleo Rosato, & sæpius Mammæ irrorentur: vel ita componatis.

℞. Flo. Camomil. M.j Fol. Rosa. Lactucæ, Endiuiæ ana M. j. s. Fiat decoctio secundum artem: deinde

℞. Dictæ decoctionis lib.j A ceti vnc.ij. Misce. Cum spongia apponanť mãmę inflãmatæ. Soleo ego sumere folia Lactucæ ampla, & madefacta tum in simili decocto, tum in aceto Rosato, atque oleo Rosarum, imponere Mammis dolentibus, atq; inflammatis. Hæc est ratio curationis in principio. Transacto principio, considerandũ est, quo vergat inflãmatio, an videlicet velit digeri, an suppurari, an potius finiri in aliquam duritiem. Qđ si neutrum horũ vobis sit manifestũ, proculdubio semper debetis ea via incedere, qua solet incedere natura, vt. s. dissipetis ijs medicamentis, quæ discutiunt & dissipant.

Exempli

Exempli gratia, si velitis inunctionem, hæc erit commoda:

℞. Olei Vitel. Ouorum vnc. iij. Camomil. vnc. ij. Panis triti vnc. j. Misce omnia simul, & imponantur parti inflammatæ.

Si velitis Emplasmata, poteritis hoc modo parare

℞. Farinam Lupino. Fabarum ana lib. j. Olei Camomil. vnc. iij Ol. sesam. sem. Lini ana vnc. j. s. Aceti vnc. iiij. Aquæ communis q. s. Misce omnia ad ignem, & fiat emplastrum secūdum artem. Emplasmate hoc poteritis plurimis diebus vti, quia mirificè discutit. Quod si tumor vergat ad suppurationem, debetis auxiliari naturæ suppuranti. Habetis apud Pharmacopeos Vnguentum Diachylon vocatum. Ego magis laudo Emplasmata suppurantia, quale est hoc:

℞. Rad. Altheæ vnc. iiij. Fol. Maluæ M. j. Coquantur omnia diligēter, pistentur, & per cribrum mittantur: deinde adde Fermenti vnc. j. Butyri recen. vnc. ij. Misce, fiat Emplastrum. Est & aliud quod suppurat, & lenit dolorem:

℞. Lactis vaccini lib. j. Panis triti lib. s. Medullæ pomorum coctorum vnc. j. s. Fermenti vnc. j. Misce, fiat Emplasma Postquam suppurauerit inflammatio, erit deinde incidēda. Et quia mulieres sępè abhorrent incisiones, poteritis vbi pus videritis in summo, curare vt spontè aperiatur, quod facietis, si Cochleas vstas & in cinerem redactas Emplasmatis supponatis, ita vt cinis ei parti iungatur, quę videtur magis acuminata. Si inflammatio Mammarum duritiem minetur, totum studium conuertendum est, vt partim emollientibus, partim attenuantibus durities illa coerceatur nam Aetius multa, eaque vsu probata proponit remedia, inter alia hoc vnum satis efficax, Stercus videlicet Caninum cum Therebinthina. Semen lini aceto maceratum, Intestina terræ in oleo amygd. dulcium macerata. Vtor ego hoc medicamento:

℞. Medullæ cruris vitulini vnc. ij. Hyssopi vnc. j. Croci scrup. iiij. Cumini scrup. ij. Misce fiat linimentum. Sæpe vsu venit, vt medicamenta emollientia nihil efficiāt, ea propter, vt docet Leonidas apud Aetium, interdū necesse esset ad opus Chirurgicū descendere, idest, duritiem illam totam amputare, quod tamen faciendum, quando nullum vitæ periculum imminet. Oriuntur in Mammis multi alij tumores, vlcera praua, & præ cęteris solent oriri Cancri: quin imò nulla est pars in corpore Mulieris, quæ magis sit obnoxia Cancro ipsis Mām̄is: Ratio ea est, quia caro Mammarum spongiosa, & cauernosa est, humor multus, crassus & terrestris, ita vt nullibi possit magis figi humor melācholicus, quàm in hac parte. Sed de huiusmodi morbis, non est vt hoc tempore tractem, tum quia potius ad Chirurgum spectant, tum quia properandum est ad vtiliora, seu quæ magis ad nos pertinent.

De

De magnitudine mammarum, Cap. VII.

PRo coronide huius tractatus nolo vnum omittere, scilicet magnitudinem Mammarum,quę tametsi morbus non sit, attamen multam turpitudinem parit: vnde Auicennas inductus fuit, vt inter alia mammarū vitia, etiam de magnitudine ipsarum tractaret. Est hæc affectio immoderata quædam & indecora mammarum magnitudo, quæ in mulieribus reperitur, & interdum operationes impedit, semper autem turpitudinem inducit. Dico autem esse immoderatam magnitudinem, & indecentē,quando quidem sunt quædam mulieres, quæ adeò magnas has partes habent, vt videantur in sinu culcitras ferre: Sunt rursus quæ habent mammas adeò pendulas, vt parum differant à capris, & has appellant Latini mulieres mammosas, Paulus vocauit mammeales. Postquam autem nunc iocosè agere debemus,volo quædam venustè dicta obiter referre poetæ cuiusdam ad huiusmodi mulierem scribentis.

Taurino poteris pectus constringere tergo,
Nam pellis Mammas non capit ista tuas.

Est igitur hic affectus magnitudo indecora, & indecens mammarum. Dixi esse Mulierum, quia in viris etiam quandoque reperitur, vt dicit Aristot. 7. Histor. animalium 1. vbi dicebat mammas fieri magnas in illis viris, qui leuore quodam prædîti sunt, humidius habent temperamentum, paruas venas, & colore sunt fusco. Dixi interdum impedire operationes, quia mammæ, si nimis excrescant, impediunt operationes brachiorum, & generationem lactis. Quod impediant operationes brachiorum, satis nouerunt Amazones illę celebratæ,quæ resecabant sibi mammas dextras,vt habet Strabo.li. 11. ne impediretur brachiorum & manuum motus, & magis aptæ essent armis gerendis. Quanquam Gal. 7. Aphoris. 43. ex sententia Hipp. dixit has mulieres id fecisse, vt manus dextra robustior euaderet, vt scilicet nutrimentum illud, quod in mammam dextram distribui debebat, totum in manum distribueretur.

Est dubium an magnitudo mammarum præter turpitudinē,aliud etiam malum pariat, quod ad lactis generationem pertinet. Ratio dubitandi est, quia inuenio inter Medicos diuersitatem. Paulus Aegineta lib. 1. c. 2 quem secutus est Auicenna lib. 1. Fen. 3. doct. 1. cap. 2. fuit huius sententiæ,ad optimam nutricionem debere esse mammas magnas. Altera ex parte fuit Moschio, Aetius lib. 4. cap.

4. Al-

4. Alzarauius 1. Prac. tract. 26. cap. 3. qui omnes dicunt mammas debere esse mediocres, id est neque paruas, neque magnas. Addebat Aetius rationem, quia mammæ magnę plus faciant Lactis, quam conueniat: vnde lac retentum, dicebat ille, putrescit atque etiã molestiam mulieribus adfert. Paruæ minus lactis producunt, quam necessarium sit. Pro resolutione huius id mihi dicẽdum occurrit, quod scribit P. Aponensis in Concil. differentia 79. & 30. part. Problematum in eo Problemate, vbi disputat Aristot. Cur habentes caput paruum sint prudentiores. Hic autor, vt tolleret contradictionem inter Aristotelem, & Gal. de capite paruo & magno, dixit, duplicem esse paruitatem, & duplicem magnitudinẽ. Alia est paruitas quo ad vas, alia quo ad ossa, & carnem. Exempli gratia, beluæ habeant capita magna, quia capita eorum habent multa ossa, non quia capita sint magna quo ad vas: homo dicitur habere caput magnum & paruum, magnum quo ad vas, quia multum cerebri continet, paruum quo ad ossa, quia parua habet ossa respectu brutorum. Habita hac sententia, dico mammarum magnitudinem duplicem esse, similiter paruitatem: aliam secundum carnem, aliam secundum cauernas & capacitatem. Mammæ magnæ secundum capacitatem, non autem secundum carnem, semper mea sententia sunt meliores: Mammę autem paruæ secundum carnem, & non secundum capacitatem, sunt meliores magnis, & secundum capacitatem, & secundum carnem: & ratio huius est, quia mammæ paruæ secundum carnem, quæ mediocres dicuntur ab Aetio, & Moschione, multum lactis producunt, & nullam turpitudinem, nullam incommoditatem inferunt.

Causæ.

CAVSÆ internæ huius magnitudinis, sunt calor magnus, & vbertas & copia materiæ: quæ enim causæ in omnibus augmentum faciunt, eædem quoq; faciunt in mammis ipsis. Causæ externæ sunt in primis crebra tractatio mammarum, quę occasionem augendis ipsis præbet: præterea etiam retentio mensium, & retardatio. Dicebat Arist. 7. Histor. anim. 1. quod virginibus, quibus tardant menses, materia attollitur ad pectus redundans, vbi augmentum mammarũ facit. Quod si erumpant menses, propter hoc, dicit Aristoteles, non diminuuntur mammæ.

Signa.

SIgna affectus huius, non est quod vos doceam, quia & visui, & manibus satis patent.

Prognostica.

PRognosticvm signum est, quod semper hæc magnitudo turpitudinem inducit. Dicebat Aetius libro 16.cap.43.has mulieres non carere aliquo periculo, quia Mammæ quæ maiores sunt, magis expositæ sunt suscipiendis Cancris. Adamantius in lib. Physiognomiæ scribit, eas, quæ habent Mammas grandes, vinosas, & libidinosas esse. Et ratio huius est, quia magnitudo proficiscitur a caliditate, & vbi est magnitudo, ibi caliditas est præsertim vteri, propter quod sunt vinosæ, & libidinosæ, & hæc est ratio, quod quando vultis ad libidinem mulieres incitare, tangitis Mammas, quia ex caliditate quę ingeneratur Mammis tractando, incalescit vterus, & ita excitatur libido.

Curatio.

CVratio huius affectionis, vel respicit factum malum, vel futurum. quæ malo facto innititur, in hoc casu exigua est admodum: quia vt dicebat Arist. vix fieri potest, vt vnquam Mammarum magnitudo iam facta aboleatur, nisi velis totum corpus tabefacere, & emaciare, quod quia non fit absque periculo, idcircò non est ita facilè tentandum. Est tamen aliquod in hoc genere remedium, qđ interdum proponere potestis, si mulieres à vobis remedium flagitent, & est, ut fiat forma Mammarum plumbea, & illiniatur interior pars oleo seminis Hyosciami, atque detineantur Mammæ inter has formas, similiterque coangustetur pedetentim illa forma: sic enim sperari potest lõgo huius remedij vsu tandem comprimendam esse Mammarum magnitudinem. Alia verò curatio, quæ potius přseruatio dici debet, tota posita est in medicamentis astringentibus, & refrigerantibus. Refrigerantia medicamenta cum calorẽ augentem cõpescant, efficiunt vt malum non crescat. Astringentia similiter cũ coangustent locum, & impediant aduentũ materiæ, necessariò intercipiunt auctionẽ ipsam. Sic videbitis apud Auicennam 12. tertij tract. 1. cap. 10. multa vobis proponi remedia, quæ ad Mãmas ipsas castigandas coercendasque hac facultate prædita proponuntur. Serenus Medicus antiquissimus tria remedia ad castigandas Mãmas nobis proponit. Vnum est superstitiosum, vt scilicet Mãmis circumponatur Hedera, atque ea deinceps concremetur, & fumus capiatur

super

ſuper ipſas Mammas. Alterum eſt pinguedo Anſeris cum Lacte. Tertium eſt, quod apud multos reperitur, ouum Perdicis illitum; hoc namque ſcribunt Democritus, & multi alij, facultate quadam præditum eſſe, qua magnitudinem Mammarum tollit, atque impedit. Aetius etiam multa nobis remedia propoſuit, vt eſt Aerugo ferri cum oleo Omphacino, aut vino appoſita: Cicutæ ſemen cum folijs tritum, & appoſitum. Multa etiam alia apud Rhaſem, & alios Arabes inueniuntur remedia, ſed non eſt, ut vos diutius detineam. Hic erit finis de vitijs in nutritione.

Supereſt vt deueniamus ad ea vitia, quæ vniuerſi vteri ſtatum reſpiciunt.

HIERONYMI MERCVRIALIS DE MORBIS MVLIEBRIBVS.

Liber Quartus.

DE VITIIS QVÆ STATVM *vniuersi vteri respiciunt.*

PRAEFATIO.

ACTENVS de illis morbis tractauimus, qui Conceptum, & Partus nutritionem respiciunt; ordini nostro consentaneum est, vt de alijs morbis tractemus, qui statũ vniuersi vteri respiciunt, nec ad vnum ex prædictis referuntur: qui status vteri in duobus à nobis fuit positus, s. in humiditatibus quę per vterũ excurrunt, nec non in solidorum vteri tum Cõplexione, tum Constitutione. Appello humiditates, nõ humores oẽs quatuor, sed Menstrua, semen, & alias humiditates ab vtero excurrentes. Itaque Morbi, qui fiunt in his humiditatibus vteri, aut sunt circa Menstrua, vel exuberantia, vel deficientia: aut fiunt in semine, qualis est morbus Gonorrhæa dictus, aut in alijs humiditatibus, qualis est Fluxus muliebris appellatus. In complexione solidorum vteri fiunt Morbi, quando aliquã ex intemperiebus patitur, siue ea sit simplex, siue cum alijs humoribus copulata. Quæ autem fiunt circa aliam constructionẽ vteri, aut sunt in vnionis solutione, qualia sunt omnia Matricis Vlcera: aut sunt circa vias vteri, quales sunt oppilationes vteri, aut in via & magnitudine, vt tumores omnes teri, Nympha (de qua Paulus) Hydrops vteri, Cauda appellata, quã Moschio cap. 18. appellat symptoma turpitudinis, aut sunt morbi in situ vteri, vt cum sursum vel deorsum vterus relabitur; aut in latera inclinatur. Præter hos affectus est & alter, qui videtur hos omnes consequi, scilicet præfocatio vteri, de quibus omnibus ordine tractabimus.

De vitijs menſtruorum in defectu. Cap. I.

INCIPIAM autem à menſtruis, quæ peccant, vel quia deficiunt, vel quia abundant, vel quia talia non fluunt qualia deberent. Tractabimus primum de deficientibus menſtruis, cò quod hic morbus frequentiſſimus eſt, qui vt rectè à vobis cognoſci poſſit, opere prętiũ eſt, vt cognoſcatis exactè quænam ſit menſtruorum natura, id quod ſeptem docebo capitibus, ea qua fieri poterit breuitate. Primum erit, quid ſit menſtruum: ſecundum, quomodo generetur: tertium, in quibus generetur: quartum, quando gignatur: quintum, cuius gratia fiant menſtruorum fluxus: ſextum, quæ ſit quantitas menſtruorum: ſeptimum & vltimum, quænam ſit qualitas. His omnibus à vobis intellectis, non vereor quin omnis natura menſtruorum cognoſcatur. Menſtruum communiter vocatur à Græcis, καταμήνιον, Latini appellant modo menſtrua, modò menſes: quod quidem menſtruum, vt colligitur ex Ariſtot. 1. de Generatione animalium capit. 20. & 4. de Part. animal capi. 10. Et à Galeno multis in locis, præſertim 14. de vſu part. capit. 8. nihil aliud eſt, niſi profluuium naturale ordinatum ſanguinis excrementij vtilis, ſed crudi. Dicitur naturale profluuium, cò quòd omnis ſanguinis fluxus, vt docet Galenus 4. de Sympt. cauſis capit. 2. eſt ex toto genere præter naturam, ſolus menſtruus fluxus non eſt præter naturam. Atque hoc non ſolùm à Galeno dictum eſt, ſed etiam confirmatum ab Auicenna 21. tertij, vbi tractat de menſtruis. Dicitur ordinatum profluuium, quia ſunt multi è matrice ſanguinis curſus, ſed niſi ſint menſtruorum, nullum ordinem ſeruant: qui ordo poſitus eſt tùm in quantitate, vt videbitis, tùm etiam in tempore. Dicitur ſanguis excrementitius, quia tametſi ſanguis menſtruus, ſit eiuſdem naturæ cum eo, qui in venis mulierum reperitur, verumtamen eſt quoddam ſuperfluum, quia ſupereſt naturę. Vnde errauit Florus ille medicus apud Plutarchum in ſympoſiacis, quando dicebat, ſanguinem menſtruum eſſe vitioſum & corruptum. Dicitur vtilis, eò quòd ſunt & alij fluxus vteri, in quibus ſanguis excluditur, ſed excluditur tanquam inutilis. Dicitur poſtremo crudus, ad differentiam ſeminis, quod quidem & ipſum eſt ſanguis ſuperfluus & vtilis, ſed concoctus, non autem crudus, vt ſanguis menſtruus: nam ſcio ſanguinem menſtruum, etiam quodammodo poſſe appellari ſemen. Verùm, vt docet Ariſtot. 1. de generatione animalium cap. 20. & 2. eiuſdem c. 3. differt ſanguis menſtruus à ſemine, tãquam purum ab impuro, & tanquam crudum à cocto: Quo in loco Auerroes ſcribit

Semen

Semen esse veluti butyrum quoddam multis spiritibus plenum, & propterea delassari magis mulieres in emissione seminis, quam in emissione sanguinis menstrui, quia cum semine multi spiritus exeũt, cum sanguino menstruo paucissimi, quia materia est cruda: vnde etiam Auicennas 3. de animal. 3. scriptum reliquit, emissum semen multum plus inferre damni, quàm si quadragies tantum sanguinis mitteretur. Sed dicet aliquis vestrum: si sanguis menstruus est materia vtilis, cur ergò à natura singulis mensibus expellitur. Dico expelli à natura non propter vllam qualitatem, sed tantum modo propter copiam, quia copia huius materię adeò excrescit, vt naturam ad se expellendam singulis mensibus, suscitet. Non igitur mirum vobis videatur, idem enim contingit in emissione seminis, quemadmodum Galen. 6. de locis affect. cap. 5. scribit, animalia bruta concitari ad coitum non alia ratione, quàm quòd copia seminis grauata stimulatur natura ad ipsum expellendum. Hęc igitur, vt audiuistis, est natura & descriptio sanguinis menstrui. De modo generationis menstruorum, inuenio apud veteres nonnihil dissensionis: Democritus & Parmenides habuerunt hanc sententiam, quòd cùm mulieres sint valde calidæ gignant sanguinem acrem & feruidum, qui vbi nimium excrescit, sua acrimonia irritat, & stimulat naturam ad sese excernendum: Quæ opinio quoniam abundè explosa est ab Aristotele, præsertim 4. de generat. animal. cap. 1. non est quod in hac diutius refutãda hæream. Id solum notare placet, hanc opinionem supponere rem falsissimam, scil. Mulieres esse calidiores viris, Hippoc. seu potius Polybus lib. de morbis mulieb. nouam quandam opinionem de generatione menstruorum habet: quòd scilicet corpora mulierum, cùm sint rara, & porosa, vt raritates impleantur, magno impetu attrahitur sanguis ad ipsos poros, ita vt cũ nimis trahatur quàm par sit, atque ob id multum sanguinis supersit, id quòd superuacuum est & nimium, continuò excernitur ad vterum, & inde per singulos menses foras prodit. In viris autem (dicebat iste autor) non fit sanguinis menstrui fluxus, quia corpora virorum densa sunt, & non opus habent attractione, & propterea non excrescit sanguis vltra mensuram debitam. Hæc sentẽtia etiam multis absurdis referta est, vnde fit vt illum librum minimè Hippocratis esse sentiam, sed potius alterius sectatoris Democriti, & Parmenidis, cùm in eo libro scribat mulieres esse calidiores viris, quod contra Hippocr. est. Absurda quæ consequuntur hanc sententiam plurima sunt, sed potissimum duo: Vnum, quod licet demus fieri attractionem sanguinis ad corpus, vt repleantur vacua, non sequitur attrahi sanguinem nimium, quia repleto vacuo cessat semper omnis attractio, quæ fit gratia ipsius. Aliud absurdum est, quod mulieres,

lieres nequaquam, vt ſupponit hæc opinio, ſint corpore rariora, imò verò cum ſint frigidæ, cùm ſint pinguiores viris, cùm ſint glabræ, neceſſariò concluditur corpora ipſarum eſſe denſiora. In libro illo de Spermate Galeno attributo, legitur quod in viris non fiant Menſtruæ purgationes, propterea quòd ob raritatem corporis virorum omnia excrementa expirant, & in pilos conuertuntur, vt hinc pateat contrariam potius eſſe rationem, quàm eam quæ in hoc libro ſcripta eſt. Quapropter verus menſtruorum generationis modus eſt ille, qui traditur ab Hippocrate, ab Ariſtotele, à Galeno, & omnibus Medicis, ſcil. quòd cùm corpora mulierum ſint frigida, non poſſunt vltimum alimentum totum conficere, neque in ſubſtãtiam corporum nutriendorum conuertere. Vnde, quod ſupereſt, & confici & conuerti non poteſt, paulatim & in dies mittitur ad venas vteri, vbi colligitur, donec tandem in eam molem excreſcit, quę cum ſuſtineri à natura non poteſt, ea ad expellendam irritatur, niſi potius dicamus, cum natura cogatur plus ſanguinis in mulieribus ob fœtum nutriendum facere, quo tempore conceptus in vtero non eſt, neceſſario illum exuberare, ob idque ſingulo menſe nimis auctum vno impetu a toto ad vterum mitti, vt oſtendunt miræ illæ totius corporis turbationes, quas ſuſtinent mulieres dum menſes fluunt. Ex quo poteſtis intelligere, non eſſe qualitatem, quæ naturam ſtimulat, ſed ſolam quantitatem. An verò huiuſmodi ſanguis excludatur in vterum per reſudationem, vt voluit Ariſtot. 2. de Gener. animal. cap. 4. an verò per vaſorum reſerationem; ſum huius ſententiæ, ſanguinem excludi in vteri capacitatem per reſerationem vaſorum, atque ad hoc credendum impellor, tùm quantitate ſanguinis quæ exit, quia per reſudationem tantus exire non poſſet, tùm etiam craſſitie, propterea quod ſanguis qui emanat è vaſis per reſudationem, ſemper ſubtiliſſimus eſt, menſtruus vero craſſus, vt non poſſit intelligi, quomodo ſanguis ille ex venis non apertis exire poſſit. Circa hanc degeneratione menſtruorum ſpeculationem, tria occurrunt pulcherrima problemata. Vnum eſt, cur ſi ſanguis menſtruus exit, quia non poteſt confici, & in membra conuerti, tamen videntur mulieres pinguiores viris ſemper? Etenim videtur potius contrarium euenire debere, quia ſi totum nutrimentum vtile, non poteſt conuerti in ſubſtantiam membrorum nutriendorum, ergo deberent corpora priuata nutrimento debito emaciari: ſecus autem videtur, vt dixi, quia ſemper mulieres pinguiores ſunt viris, id quod intelligentes priſci noſtri, volentes vrere corpora virorum, ſemper decem corporibus virilibus adiungebant vnum corpus muliebre, vt præ pinguedine eſſet veluti tæda, & fax ad accelerandam corporum combuſtionem. Secundum problema eſt: Cur natura

non

non potius quotidie excernit paulatim hunc sanguinem, eò magis, quòd hoc naturæ facilius esse videtur, & etiam minus molestum mulieribus. Facilius naturæ, quia facilius est expellere paruam quantitatem, quam magnam. Minus verò molestum mulieribus, quia videbitis ferè omnes mulieres, quo tempore instant menstrua, magis perturbari, non ob aliud, nisi ob impetum sanguinis copiosè excurrentis. Tertium est, quod si menstruum est eiusdem naturæ, cuius est sanguis ille, qui continetur in venis, videtur infinita mala facere, quæ referuntur à Columella, Plinio, & Aristot. scil. corrumpere arbores & flores, rubiginem ferro dare, canes in rabiem concitare, homines dementare, specula corrumpere, & alia innumera damna inferre. Imò experientia compertum est, quod si quis cum menstruosa concumbat, morbos sæuissimos contrahit, vt interdum vidi experientia. Auer. 5. Collec. cap. 7. dicebat, coitum cum menstruata lepram inducere, atque hoc se experientia cognouisse, vt non solum à legislatoribus prohibitus sit huiusmodi cōcubitus, sed etiam ab Hesiodo vetitus, ne in balneis versetur quis, vbi lauatæ sunt mulieres menstruatæ. Ad primum problema dicendum, quod tametsi mulieres totum alimentum vltimum non perficiant, tamen tantum perficiunt, quantum sat est tùm ad restaurandum quod est deperditum, tùm ad augendam pinguedinem. Cur autem potius in pinguedinem conuertatur, ratio est, quia humiditas mulierum adiposa est & pinguis, vnde facilè frigiditate ipsarum concrescit hæc humiditas, & pinguedo euadit: Sic etiam videmus Vrsos & Sues pinguescere, non tàm propter frigiditatem, quàm propter humiditatem adiposam. Et aduertite, cùm dico corpora mulierum frigidiora esse, non intelligendum est ratione frigiditatis positiuæ fieri pinguedinem, sed ratione moderati caloris, qui respectu caloris viri quoquo pacto potest dici frigus. Sed optabitis forsan intelligere, quare à natura comparatum sit, vt mulieres viris sint frigidiores: Cuius rei nulla potest potior assignari ratio, quã hæc, quòd tũ propter Conceptionem, tùm propter conceptus nutritionem, necessarium esset, vt mulieres frigidæ essent, aut saltem frigidiores viris: nemini dubium est, quod ad Conceptum, & ad eius nutritionem necessaria est magna materiæ copia, magna autem copia, non potest esse in muliere, nisi multum superfluum extitisset: Quoniam si fœmina quod sibi necessarium erat tradere debuisset fœtui, proculdubiò ipsa magnopere offensa fuisset, ideò necessarium fuit, vt in ipsa materia superflua inueniretur: iam verò inueniri non poterat hęc materia, nisi calor debilis extitisset, eò quia calor magnus conficit, & dissipat valde, vnde paucum omnino potest superesse, quod non conficiatur. Ergo necesse fuit, vt calor esset debilis, quo posset multa ma-

ta materia supereſſe, quæ non conficeretur. Vnde videtis quàm neceſſarium fuerit Mulierem frigidam eſſe. Erat ſecūdum propoſitum Problema, qua ratione natura nō fecit, vt quotidie mulieres potius expurgarentur, quàm ſingulo menſe? Cuius rei multæ rationes haberi poſſunt: vna eſt, quia valde turpe & fœdum fuiſſet, ſi mulieres quotidie fluore Menſtruorum inquinarentur. Altera ratio eſt, propter conceptum, quia vt ſcriptum reliquit Hippoc. lib. de Genitura & in libro de natura Mulieb. Mulieres concipiunt, vel quando Menſes iam incipiunt erumpere, vel quando deſierunt. Concipiunt quidem incipientibus Menſibus, quia eſt magna materiæ vbertas: concipiunt deficientibus menſibus, quia vterus iam depuratus eſt. Sed & huius rei a Galeno libro de Vuluæ ſectione cap. 10. adfertur alia ratio, cur ſcilicet incipientibus, & deſinentibus menſibus fiat Conceptus: quia hiſce temporibus cum aperta ſunt ora vaſorum vteri, interna eius ſuperficies tota aſpera facta eſt, propter quam aſperitatem dicit Galenus, fit, vt ſemen facilè adhæreat, & in conceptum tranſeat: reliquis temporibus, quando ſcilicet fluunt menſes, ſemen excurrit cum ſanguine extra vterum, vel materiæ copia nulla adeſt. Dicebat Diocles & iurè, idem contingere in his caſibus, quod contingit cœmentarijs, cum volunt lapides conglutinare, quia ſi lapides politi ſint, nequaquam ferruminari poſſunt; propterea prudentes Cœmentarij aſperant eos: ſic ſi debet ſemen adhærere, operæ precium eſt, vt vterus ſit aſper, non leuis & politus. Tertia cauſa huius rei, nempe, quòd ſingulo menſe exeant menſtrua eſt, quia ſanguis menſtruus ſuapte natura benignus eſt, nec ab vtero trahitur, vt docet Galenus 14. de vſu part. 8. ſed ſolùm tranſmittitur ab Vniuerſo corpore ad vterum à facultate expultrice, vnde cum ſanguis ſua qualitate non irritet naturam ad expulſionem, neceſſarium eſt, ſi debet excitari facultas, vt copia id fiat, & ideò natura, vt excitetur facultas expultrix vteri, coacta eſt machinari hanc excitationem ſola ſanguinis copia, quæ non poteſt congregari niſi ſpatio longo dierum. Erat tertium Problema: Cur ſanguis mēſtruus alioquin benignus, tot prauos effectus edat, quos audiuiſtis. Nonnulli pro diſſolutione huius problematis dixerunt, ſanguinem menſtruum licet ſua natura ſit benignus, tamen ob diuturnam in vtero moram, malam quandam naturam contrahere, & idcirco tot prauos affectus parere. Sed hæc ſolutio nō videtur mihi accommodata: Ratio eſt, quia ſanguis menſtruus, ſi ſua natura eſt benignus, vbi eſt in venis, eſt in proprio ſuo loco: ſi eſt in proprio loco, non debet corrumpi, ſed conſeruari; quia locus ſeruat locatum. Alij vt melius ſoluerent hoc problema, dixerunt in ſanguine menſtruo duas partes reperiri, vnam puram, & vtilem, aliam impuram, & fœculentam. Ex

pura dicunt isti, fit conceptus, & nutritur: impuram eam esse, quę tot malos effectus parit. Sed neque mihi satisfacit hæc solutio: ratio est, quia hoc omnis sanguis habet, vt in eo sit pars purior, & pars impurior. Si ergo hoc habet sanguis omnis, & sanguis Menstruus non differt ab eo, qui est in venis, cur ergo sanguis totius corporis non hęc eadem mala facit, quæ Menstruus? Ergo mea est sententia, sanguinem illum, non semper ita prauum esse, vt referunt scriptores; eò quia vbi corpora mulierum temperata sunt necessarium est, vt sanguis menstruus sit temperatus, & propterea tunc nullos prauos effectus edere potest: Vbi corpus vitiosum est, sanguis menstruus vitiosus redditur. modus autem quo hic sanguis redditur vitiosus hic est. Constat apud oēs Medicos, vterum esse veluti sentinam & cloacam, in qua natura solet corporis sordes deponere: quod cum ita sit, omni quidem tempore natura ad venas vteri mittit humores vitiosos, & prauos, sed potissimum eo tempore, quo menses incipiūt fluere. Et ratio est, quia tum temporis vis expultrix magis excitata est, & viæ magis sunt apertæ. Vnde si hoc tempore maiori impetu praui humores mittuntur ab vniuerso corpore ad vterum, isti humores in vtero commixti sanguini menstruo mixtionem quandam deterrimam efficiunt propter quam deinde non est mirum, si innumera mala oriantur. Tertium caput erat, in quibus corporibus fiant menstrua. Aristot 6. de Histor. animal. 8. & 3. de Generat. anim. scribit, menstrua videlicet non fieri neque in piscibus, neque in auibus, sed solum modo in ijs animalibus, quæ sunt prędita sanguine, & quę sunt viuipara. Inter animalia maximè omnium menstruas purgationes habet mulier, deinde Vacca, postea Equa, & Canis. Cur autem omnium animalium maximè mulieres menstruas purgationes habeant, duæ sunt causæ potissimum: Vna est, quia in Brutis excrementitia hæc materia in Pilos vertitur, in Cornua, in excrementa varia, in vrinas crassas. In muliere autem materia hæc non vertitur in quidquam horum, propter quod omnium maximè necessariò etiam purgatur. Altera causa est, quia bruta vno victus genere vtuntur, maximè laborant, & exercentur. mulier verò largè viuit, & varijs cibis vtitur: adhæc otiosa, & sedentaria est, vt ob has rationes iurè maximos fluores sanguinis menstrui habeat. Quartum caput erat de tempore menstruorum, quod quidem duplex est: aliud vniuersale, aliud verò particulare. De vniuersali sic constitutū sit apud vos, quod vt plurimum menstrua incipiunt fluere à decimoquarto ætatis anno, desinunt autem ferè semper circa quinquagesimum. Dicebat Aristot. 7. de Histor. animalium 1. tunc incipere menstruorum cursus, quando vbera prominent ad duos digitos, & quando viro semen mouetur, quo quidem tempore dicebat maximas fieri mu-

tationes,& in viris & in mulieribus,tum vocis, tum etiam aliarum rerum. Dixi,vt plurimum incipere a decimoquarto ætatis anno, qa reperiuntur mulieres,quibus etiam incipiunt duodecimo anno. Sed vt docet Paulus Aegineta lib. 3. cap. 50. hæc sunt admodum rara, vt rarissimum sit,quod scribit Sauonarola,scilicet fuisse quandam quę cœpit nono anno purgari,& facta est prægnans, Sed optabit aliquis vestrum intelligere: Cur potius decimoquarto anno, & non ante. Cur quinquagesimo desinant,& non post. Dico non ante decimũquartum annum incipere,quia in secundo septenario corpora nostra sunt valde calida, ita vt calor magnopere consumat, nec sinat quidquam superfluum esse: Post secundum septenarium, cùm incipit remitti,incipit materia superesse, & propterea incipit materia excludi,quamquam in minori quantitate quàm antea,vel alio tempore. Post quinquagesimum annum desinunt menses, duabus de causis: Vna est,quia calor non potest id quod residuum est, conuertere in sanguinem,sed conuertit in pituitam. Altera causa est, quia propter caloris natiui imbecillitatem, vis expultrix valde tarda est, & debilis,ita vt non sufficiat expellere hanc materiam. De tempore particulari,scribit idem Arist. 2. de Gener. animal. 4. & 7. de Histor. animal. 2. quod videlicet menstrua nullo certo termino currunt, sed vt plurimum mouentur decrescente Luna, propter quod inquit nonnullos appellasse Lunam fœminam. Dixit iurè, nullo certo termino currere,quia vt scribit Aetius & Auicenna, vt plurimum ad minus intersunt 22. dies inter vnam, & alteram purgationem ad summum triginta: inter hos terminos, inuenietis aliquas quibus tũc intercedũt vigintiquinque dies alijs vigintiseptem,alijs vigintiquatuor,ita vt iurè dictum sit,nullum esse certum terminum: Cuius varietatis ratio nulla potest melior assignari,quàm varietas temperaturarum, Regionum,cibi & potus,quibus omnibus de causis fit varia humorum aggregatio,ad quam magnus Auerroes reducebat causas oĩs inordinationis. Cur verò decrescente Luna fiant potissimũ menstruæ purgationes,scribit Aristoteles,& Auerroes 2. de Gene. animalium c. 2. & 4. quia tunc corpora hominum,& animalium frigidiora, & humidiora sunt. Circa quam sententiam duo occurrunt dubia discussione digna. Vnum est,quoniam Aristoteles 7. de Histor. animalium capit. 2. scribit: paucas mulieres singulo mense purgari, plurimas verò tertio quoque Mense: nam Aetius lib. 16. capit. 4. scribit omnes mulieres singulo Mense purgari. Sed quid quærimus autoritates,quotidiana experientia satis testatur,omnes mulieres singulo Mense purgari, rarissimas verò esse, quæ tertio tantum Mense, ita vt satis apertum sit Aristotelis sententiam falsam esse. Alterum dubium est, quomodo Aristoteles dixerit Luna decrescente

corpora nostra frigidiora & humidiora esse: Etenim Galenus 3. de Diebus decretorijs capit. 2. & 3. Astrologorum omnium sententia confirmatus dicit: Luna plena existente, corpora omnia augeri, animantia pinguescere, ita vt clarissimè testetur humiditatem potius exuperare in plenilunio, quàm Luna decrescente: Hoc quoq; abundè testantur agricolæ omnes, qui iubent cędendas esse arbores Luna decrescente, eò quod tunc corpora sunt aridiora, & humore priuata: Apparet idem in Conchylijs, quæ Luna decrescente, inania sunt, in plenilunio verò prægnantia & plena. Pro prima dubitatione, Alb. Magnus lib. 4. Animal. ca. 2. videns Aristotelis sententiam falsam esse, vt ipsum tueretur, permutauit literam Aristotelis, quasi dicat Aristoteles, singulo mense purgari mulieres plurimas, paucas verò tertio quoque mense. Sed hæc Alberti sententia duo contra se patitur: Vnum, quod contextus Aristotelis contra omnes manuscriptos & antiquos peruertitur. Alterum est, quod licet concedamus Alberto, literam illam corrigēdam esse, verumtamen Aristoteles veritatem non dicit, eò quòd non solùm plurimæ purgantur singulo mense, sed omnes, & nullam inuenietis quæ solum tertio quoquo mense purgetur. Augustinus Suess. in commen. super lib. de Histor. anim. videns, & ipse hanc difficultatem dixit, hoc fortasse verum fuisse in regionibus Aristotelis, vt scilicet paucæ purgentur singulo mense, sed nugæ sunt quoniam id quod naturale est, vbicunque idē est. Sed à natura comparatum fuit, vt mulieres singulis mensibus purgentur, & ideò etiam in regionibus Aristotelis, & vbicunque locorū hoc perpetuum esse debet. Fuerunt aliqui, qui dixerunt & non sine ratione, Aristotelis libros de Animalibus ex aliorum relatione conscriptos esse, & ideò multos errores commisisse, quòd deceptus fuerit à referentibus. Sed iniquum est ita tractare summum Philosophum, vt permiserit se decipi in re apertissima. Ideò sum ego huius sententiæ, Arist. sententiam posse defendi, modò non credamus Gazę, qui hunc locum & alios multos deprauauit, omissione vnius vocis, vox autem est συνεχῶς, quæ quid importet, animaduertite: Aristotelis verba hoc sonant, quod paucæ sunt quæ singulis mensibus, συνεχῶς, id est, aceruatim purgentur: plurimæ sunt, quæ aceruatim purgantur tertio mense: quasi dicat Arist. purgari quidem omnes mulieres singulo mense, sed paucas purgari aceruatim. Adstipulatur huic sententiæ Plinius, qui libro 7. ca. 15. verba Aristot. ferè transferens dixit, omnes mulieres tricenis diebus purgari, sed largius tertio quoque mense, quasi hæc ferè sit Arist. sententia, vt dixi. Ad secundam dubitationem, Auerroes in commen. supra 2. de generatione animal. c. 4. exponens Aristot. sententiam ait, magna luminaria tempore coniunctionis, & oppositionis diuersa esse inter se, quia quo tē

pore

pore coniunguntur, tempus frigidius eſt, eò quod hoc tempus aſſimilatur Hyemi. tempus verò quo opponuntur calidum eſſe, atq; hoc tempus Aſtati aſſimilari, quaſi voluerit Auerroes, totum hoc tribuēdum eſſe frigiditati aeris: Sed neque hæc Auerrois reſponſio tollit dubium, eò quod addubitari poſſit, qua ratione his temporibus frigiditas dominetur: adhæc, poteſt eſſe frigidum cum ſicco. Propterea dicendum iudico, quòd declarat Picus lib. 3. contra Aſtrologos c. 6. qui ſcribit, Lunam minimè ex ſe frigidum, aut calidum poſſe facere poſitiuè: ſed ſi frigidum faciat, id facere priuatiuè: eò quod aere nocturno exiſtente ex ſeſe ſemper frigido, vbi Luna lumine plena eſt, reſiſtit frigiditati nocturnæ: vbi verò lumine ſpoliatur, cùm non poſſit reſiſtere, dimittit aerem in ſuo frigore, atque dimittit corpora animalium omnibus aeris iniurijs. Quæ ſententia confirmata eſt à Galeno tertio de diebus decretorijs, capite ſecundo. Sed quid dicemus de humiditate, vt tueamur Ariſtotelem & Galenum? hæc habenda eſt vobis in hac re reſolutio, quod in noſtro hoc orbe, & in omnibus corporibus duplex eſt humiditas: alia quidem viuifica, & intrinſeca: alia verò extrinſeca, ab elementis huius mundi communicata. Poſterior humiditas ſcilicet excrementitia augetur in corporibus decreſcente Luna. Ratio eſt, quia Luna ſpoliata lumine non reſiſtit frigori externo. Proculdubio corpora animalium elementorum iniurijs expoſita quoquo pacto humiditate excrementitia imprægnantur. Hinc fiunt pluuiæ Luna decreſcente, & alia plurima: ſic etiam dicimus fieri menſtrua, propterea quod corpora Mulierum hoc tempore humiditate externa veluti intumeſcant, præſertim vteri vaſa, quo fit, vt ora ipſorum aperiantur, id eſt, naturæ expellenti diligentiſſimè famulentur: Atque hoc voluit intelligere Gal. loco citato, quando dicebat, excrementa ſeu menſtruas purgationes ſecundum proprios circuitus conſeruari à Luna, pro vt vel magis, vel minus plena eſt lumine. Prior humiditas, id eſt intrinſeca, & viuifica augetur potius plenilunio quàm ſecus: & ratio eſt, quia tùm corpora animantium, & plantarum vigorata, magis concoquūnt, & cōſequenter magis humiditas viuifica augetur: propter quod iurè dictum eſt à Galeno, in plenilunio corpora augeri, & pingueſcere, hac ſcilicet humiditate. Accedit his & aliud, quod tempore plenilunij, humiditates corporum hominum aliqui congelatæ eliqueſcunt: eliquatæ diffunduntur, diffuſæ, maiorem copiam humiditatis apparere faciunt. Erat quintum caput à nobis propoſitum de fine, ob quem mulieres, & alia animalia habeant menſes. Ariſtoteles 2. de Gener. anim. 4. ſcribit menſtruas purgationes fieri in mulieribus tùm propter neceſſitatem, tùm etiam propter vtilitatem, ſeu vt ipſe dicit, nobilitatis alicuius gratia. Fiunt propter neceſſita-

tem, eò quod cùm mulier sit frigida, necessariò multa materia superest postremæ concoctioni, quare necessarium est, vt stato quodam tempore expurgetur. Propter vtilitatem autem fit purgatio mensium, quia ad propagationem humanæ speciei conueniunt, & causæ efficientes, & materiales. Causa efficiens, in viro est: causa verò materialis, subministratur à muliere menstruis istis purgationibus. Sed aduertite, hanc esse Aristotelis sententiam contra medicos, qui putat mulieres tantùm materiam præbere in generatione, de quo nunc non est nobis disputandum. Galenus de sectione venæ contra Erasistratum cap. 5. videtur voluisse menstruas purgationes tantùm fieri ex necessitate, eò quòd mulier frigida est, otiosa, propter quæ omnia necessariò multa excrementa in ipsis colliguntur. Sed idem Galenus in libro de semine, & 14. de vsu partium scribit, non propter necessitatem solùm fieri menstruas purgationes, verùm etiam propter duos fines nobilissimos, quorũ alter est, vt fiat conceptus: alter, vt conceptus nutriatur tùm in vtero, tùm extra vterum. In vtero quidem, quando fœtus sanguine menstruo nutritur: extra vterum, quando Lacte, quia lac est sanguis menstruus dealbatus. An verò natura etiam vtatur sanguine menstruo ad nutriendum vterum: dico id quod probauit Auerroes 3. Col. 3. item 29. Vterum videlicet nequaquam nutriri sanguine menstruo, & hęc ratio maxima est, quia natura ad nutriendas partes semper vtitur eodem nutrimẽti genere: quod si verum est, ergo deberet vterus semper nutriri sanguine menstruo. Si ergo & hoc verum est, quod nutritur sanguine menstruo, quomodo nutrietur vterus post quinquagesimum annũ, cum desierint menses, & ante decimum quartum, cum nondum inceperunt: quomodo item nutrietur vterus animalium, quæ carent menstruis. Itaque hoc constantissimum sit apud vos, naturam non vti sanguine menstruo ad nutriendum vterum, sed solùm ad nutriẽdum Fœtum. Quantitas menstruorum, quod erat sextum caput, alia est discreta, alia continua. De discreta quantitate, inuenio nonnihil diuersitatis inter authores. Hippocr. siue alius author in lib. de Morbis muliebribus scribit: Purgationes menstruorum in mulieribus fieri duobus, vel tribus diebus. Aetius loco citato scribit has purgationes fieri quatuor diebus. Paulus Aegineta lib. 3. scribit, multis mulieribus fieri has purgationes duobus, vel tribus diebus, plurimis fieri quinque, nonnullis quoque septem diebus. Auerroes 3. Collecta. loco citato, scribit minimum purgationis tempus esse vnius diei: summum septem. In hac controuersia illud cupio vobis constitutum esse, non posse certam quantitatem dierum definiri, eò quod mira varietas inesse potest propter laxitatẽ, & structuram vasorum, propter ætatem, regionem, & alia, quæ consueuerunt statum

tum nostrum euariare. Prætereà etiam vobis hoc notandum, quod colligitur ex Aristotele 7. de Histor. anim. 2. scilicet purgationes, vel considerari in sanis mulieribus, & secundum facilitatem: vel considerari indifferenter. Si primo modo consideremus, mulier sana, & ea quæ facilè purgatur, nunquam purgatur minus secundo die, neque plus tertio. Et hoc est, quod scribit Aristoteles si purgatio hos termi nos transeat, difficile fieri, & cum labore: hoc idem innuit autor lib. 1. de Morb. mulieb. dicens, non fieri purgationes, nisi duobus, aut tri bus diebus, quod si aliter fiat, vel mulier morbosa est, vel sterilis fit. Quod si secundo modo consideremus, vt dixi, non potest certa quantitas assignari, quia Virgines alio modo, alio adultæ, alio modo carnosæ, & alio non carnosæ purgantur, ita vt appareat mira varietas. De quantitate continua scribit idem autor, quantitatem moderatam debere esse duarum Cotylarum Atticarum. Hoc idem confirmauit Aetius lib. 16. cap. 4. Est verò mensura Cotylæ nouem, vel decem vnciarum, paulo plus, minusvè: Ita vt quantitas menstrui debeat esse uiginti vnciarum. Sed sum huius sententię, quod non possit hæc certa quantitas constitui: quia Virgines à principio minus purgantur, adultæ copiosè, senescentes minus, macilentæ plus, pingues miuns, quia in pinguedinem absumuntur hęc excrementa: Sic quoq; Sanguineæ magis quam Biliosæ; Pituitosæ magis, quã melancholicæ; debiles plus quàm robustæ. Regio quoq; & victus ratio; Exercitationes uitæ & alia, possunt miram varietatem parere: Et hæc est quantitas menstruorum. Sunt quædam aliæ purgationes muliebres, quæ Latini appellant Puerperium, & sunt istæ purgationes, quas omnes mulieres patiuntur, quando pepererunt, vel quando Aborsum fecerunt, quarum purgationum quantitas diuersa est à quantitate prædictarum. Nam vt habetur in lib. 1. de morbis muliebr. a principio exeunt hę purgationes ad mensuram Heminæ vnius & semis, plus minusvè, & hoc si sana sit, quæ quantitas deindè in dies minuitur, vsque quo perfectæ istę purgationes desierint, excipitur tamen ea aquæ & sanguinis purgatio, quæ exit in ipso partu, & statim post partum copiosissima. Si fœmellam mulier pepererit, durat huiusmodi purgatio ad summum quadraginta duos dies, ad minus verò triginta. Si verò marem pepererit, ad summum durat triginta dies, ad minus verò viginti. Quamquam & in hac re nonnihil est diuersitatis; quia quæ abortiunt, prout fœtus aborsus est, vel grandiusculus, vel minor, ita & magis & minus durat huiusmodi purgatio. Est verò Qualitas harum purgationum, quod erat postremum caput, in tribus collocata. In crassitie, & tenuitate, in colore, & odore, possumus addere, & modum exitus. Quod ad primam conditionem spectat, debent menstrua neque esse

subtilia,

ſubtilia, neque tenuia, neque admodum craſſa & viſcida, ſed mediocria, quanquam videbitis ſemper Virginibus menſes exire ſubtiliores, vetulis & adultis craſſiores, vt & melancholicis: Bilioſis contra tenuiores. Odor nullus certè eſſe debet; quia ſanguis dum optimè conſtitutus eſt, expers eſt omnis odoris. Vbi adeſt odor, ſignum eſt adeſſe alterationem, & corruptionem. Color, vt habetis apud Ariſt. 7. de Hiſtor. animal. 2. & Auicennam lib. 9. de animal. debet eſſe, qualis eſt ſanguinis exeuntis è venis animantis recenter mactati, ideſt, vt ſit floridus & viuus. At hic quoque alia diſcrimina intercedunt, quia videbitis mulieres bilioſas habere menſes flauiores, Pituitoſas albicantes: melancholicas ſubnigros: qui omnes colores deprehenduntur, vt docet Rhaſis, ex ſententia Galeni, ex pannis. Modus autem exitus bonus eſt, ſi ſine vllo ſymptomate exeant. Videbitis interdũ mulieres dũ purgãtur, mirificè torqueri, alijs dorſi dolor adeſt, alijs dolor capitis, alijs debilitas viſus, & alia multa accidunt ſymptomata. Ex ijs q̃ hactenus de natura menſtruorũ diximus, colligere licet, menſtrua ea eſſe naturalia, quæ vt ſcribit Hipp. 2. Prorrhet. ſingulis menſibus fluunt, in moderata copia, quæ colorem naturalem habent, ſine ſymptomate, ſine etiam dolore, quæ neque pluribus, neque paucioribus fluunt diebus, quàm par ſit. Quod ſi aliqua ex his conditionibus deſit, proculdubio vitioſas illas eſſe purgationes cenſendum eſt. Itaque ſi vel fiat nunquam, vel rarò, aut vnica ſolummodo die, & pauca quantitate, dicuntur menſtrua deficientia a Medicis Rurſus ſi fiant bis in menſe, pluribus diebus, exempli gratia, octo vel nouem diebus, ſi in multa copia, dicuntur menſes exuberantes. At ſi ſanguis non eſt qualis eſſe deberet, ſi alieno colore, ſi odore infectus, ſi cum dolore, dicuntur ſimpliciter menſes vitiati. Iam verò menſes deficientes, quia primo de his agere debemus, ſymptomata ſunt, in genere excrementorum retentorum, quæ ſymptomata referuntur ad morbos proprios, ſcilicet aut ad prauas intemperies, aut ad morbos ex mala conformatione. Locus affectus, nullus alius eſt, quam vterus.

Cauſæ.

PORRO cauæſ quæ hoc malum pariunt, aut ſunt Externæ primitiuæ, aut Internæ. Inter externas primum locum obtinet aer ſiccus, ſiue calidus ſit, ſiue frigidus. Similiter etiam nimius corporis motus, de quo loquẽs Rufus apud Actium dicebat, Saltatrices mulieres, & Cantatrices non purgari. Vigiliæ quoque immodicæ ſolent menſes

ſupprimere,

ſupprimere de quibus loquens Albert. Magnus lib. 9. de animalibus ſcripſit, ſe vidiſſe multas Virgines, quę cum macerarent corpus Vigilijs, nunquã purgabantur. Vehementes animi motus inter has cauſas referendi, præſertim mœror, & timor. Videbitis ſæpè Viduis, & alijs mulieribus, ob tot continuos mœrores deficere has ſuas purgationes, vt ego vidi atque curaui, cui ex ipſo timore ſuppreſſi erant menſes. Adhæc Cibi & Potus magnoperè conferunt ad retinendos menſes, præſertim cibi, & potus exſiccantes, & adſtringentes, & refrigerantes, vt aquæ potus. quem dicebat Auicenna ſæpè menſes tollere. Paucitas cibi, & potus, inter has cauſas quoque referuntur ab Aetio. Internæ cauſæ, vel ſunt propriæ, & eſſentiales, vel ſunt per cõmunionem. Internas cauſas magnus Auenzoar videtur reduxiſſe lib. 2. Tract. 1. c. 5 ad duo ſolum genera, ſcilicet ad viſciditatem, & craſſitiem humorum, nec non ad facultatis expultricis imbecillitatem, quod etiam interdum factitauit Galenus, vt etiam teſtatur Rabi Moyſes lib. 10. Aphoriſm. Sed pręter has cauſas, a Galeno, & Auicenna aliæ multę in medium ſunt propoſitæ: à Galeno 5. Aphoriſm. 28. & 6. de locis affect. 5. Vt autem habeatis has omnes cauſas ſub certis generibus diſtinctas, dicendum eſt: Cauſas internas alias eſſe naturales, & has omnes pertinere vel ad inſtrumentum, ſcilicet Vterum, vel pertinere ad facultatem expultricem, vel materiam ipſam. Quæ pertinent ad inſtrumentum, primò ſunt intemperies, pręſertim tres, calida videlicet, frigida, atque ſicca. Sed dicetis, qui fieri poteſt vt à cauſa calida ſupprimantur menſes, quia ſatis compertum eſt, calidi proprium eſſe aperire, & rarefacere? Auicennas tres proponit cauſas, propter quas intemperies calida ſupprimit menſes: prima eſt communiſſima, quia ſcilicet vbicunque partis alicuius temperatura vitiatur, conſequenter vitiantur etiam partis illius actiones, quod ſæpiſſimè teſtatur Galenus præſertim in libro de inęquali intemperie. Iam verò, vbi adeſt calida intemperies vteri, vitiatur eius temperies & conſequenter vitiatur eius actio. Altera cauſa eſt, quia vbi Vterus laborat calida intemperie, humores ſubtiles, & acres, qui aperiunt, diſſipantur, & exſiccantur: vnde remanent terreſtres duntaxat, & conſequenter retinentur iſtæ purgationes. Tertia cauſa eſt, quia calidus Vterus, tametſi ratione caliditatis attrahat, verumtamen plus eſt id, quod conſumit ſanguinis menſtrui, quàm quod attrahit. Cur intemperies frigida retentionem menſtruorum faciat, aperta eſt ratio, quia ſcitis proprium frigiditatis eſſe condenſare, & adſtringere. Præterea perſpicuum eſt, cur hoc faciat, vtpote a qua Venæ conniuent, atque ſimul concidunt, vt non pateat excurſus ſanguini fluenti: atque hæ ſunt intemperies ſimplices: Intẽperies uerò coniunctæ ſunt, quã his intemperiebus coniũ-

guntur humores frigidi, viscidi, & crassi. Neque est credendum nonnullis, qui putant quoslibet humores associatos intemperiei posse facere hanc retentionem, quia vbi sunt humores subtiles & tenues, nequaquam retentionem mensium possunt efficere. Causæ ex mala formatione omnes videntur ab Auicenna reduci ad angustiam, & stricturam vasorum, quæ angustia interdum naturalis est, vt docet Galenus 3. de Sympt. caus. 4. quod experientia comprobatur in illis mulieribus, quę Ilia, & anchas uocatas strictas habent, & pectus latum, de quibus dicit Aetius, & Auicenna, necessario habere vasa Iliorum, & vteri angusta. Potest esse hæc angustia non naturalis, atque tunc sequitur vel prædictas intemperies, vel alias ęgritudines. Quæ sint autem illæ indispositiones: quas consequuntur angustię vasorum, satis copiosè docuit Auicenna quas omnes sub septem generibus comprehendere possumus. Primum genus est multitudo pinguedinis, propter quam vasa ita compinguntur & coarctantur, vt nequeat sanguis exire. Secundum est apostema & tumor, à quibus compressa vasa coangustantur. Tertium est clausura vasorum facta ab ipsa carne, vel aliqua membrana, vt cum membrana quædam oritur in vtero, quæ prohibet sanguinis menstrui purgationes, de qua loquitur Hippoc. & Paulus, & nos loquemur suo loco. Quartum est cicatrix: etenim vlcera matricis sæpè consequuntur cicatrices, ob quas ita corrugantur interni vteri parietes, vt facilè omnia uasa ipsius coarctentur. Quintum est tortuositas colli vteri, quæ affectio nascitur, vel quando nimis descendit vterus, uel ascendit, vel ad latera conuertitur. De quo affectu loquens Galenus 5. Aphorism. 28. scribit supprimi menses ob peruersionem vteri. Sextum est condensatio substantiæ totius vteri, quę vt idem testatur 3. de Sympt. causis: modo naturalis est, modo pręter naturam. Sed dicetis, quid potest efficere huiusmodi densitas? Dico, quod si sit naturalis, necessariò adiunctam habet vasorum angustiam: Si sit præter naturam, non solum vasa sunt angusta, imò verò quod notat Auicen. fit breue vteri collum. Septimum genus est Aborsus, post quē venæ illæ quibus colligabantur Secundinæ ita coalescunt, vt postea reserari amplius non possint. Dicebat Paulus lib. 3. cap. 59. ferè semper post Aborsum sequi Menstruorum retentionem, quæ sententia nisi sano modo intelligatur, falsissima est, quia videbitis Mulieres abortientes etiam exactissimè purgari. Est autem Pauli sententia intelligenda, vbi frequentes fiant Abortus, tùm solere consequi Menstruorum retentiones, ea ratione quam vobis antea explicui. Causæ Menstruorum retentionis pertinentes ad ipsam materiam, vel sunt ob quantitatem materiæ, vel ob eius qualitatem, vel ob vtrumque: ob quantitatem, vt si sanguis paucus

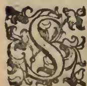
sit, necessariò sunt diminutæ purgationes. Fit verò paucus sanguis, multis de causis, vel ob paucitatem ciborum, vel quia alio auertitur sanguis, vt in euacuatione sanguinis per nares, ex hæmorrhoidibus. An autem sanguis multus potest efficere retentionem? Dico ex se non posse multitudinem efficere retentionem: ratio est, quia vt nostis, vbi multus sanguis est in venis sponte solent ipsarum ora hiare, & ideo sanguis exire: sed fit bene, vbi sanguis multus est, vt possit crassescere, & sic retineri. Verum retentio non est adscribenda copiæ, sed crassitiei. Causæ per communicationem vel sunt per communicationem a toto, uel ab aliqua parte. A toto, ut cum totum corpus constipatum est, aut obstructum, unde fit, ut a toto corpore non mittatur sanguis ad uterum. A parte, quando iecur obstructum est ualde, quo in casu sanguis ad Vterum non potest fluere, uel quando Intestina & Panniculus adeò sunt pinguia, ut comprimant Vterum & uasa coarctent.

Signa.

SIGNA menstruorum retentionis ut plurimum habentur ex relatione ægrotantis, propterea semper diligentes esse debetis, ut primum, quod petitis ab ægra sit, an menstrua sint retenta, nec ne. Dicit Hippocr. 1. de Morbis muliebribus, Muliebres morbos ideò difficiles esse curatu, quia sæpè latent Medicum veræ morborum causæ, eò quod mulieres verecundentur vitia sua confiteri. Sed præter relationem ægræ, aut ministræ, sunt alia signa tradita ab Hippocrate & Gal. Hipp. 5. Aphor. 39. scribit: si mulier neque peperit, & lac habeat in mammillis, signum est menstrua defecisse. Galenus 6. de locis affectis 5. multa alia adijcit signa, quorum hæc sunt præcipua. Corporis totius grauitas, fastidium ciborum, horrores inæquales, lumborum, colli, & capitis dolores, febres graues, atque ardentes, vrinæ nigricantes, tumores, præsertim vbi durat diutius retentio. Addit Aetius, febres continuo comitari suppressos menses. Sed falsissima est hæc sententia, & puto errorem esse in Aetio, quia multum abest, vt semper retentos menses comitetur febris, imò uidebitis plurimas laborare retentione, & non febre. Signa autem particularia sunt, quod si retineantur menses propter communicationem alterius partis, intelligetis per signa, quæ declarant partem illam affectam, & præsertim si nulla alia signa adsint proprium affectum ostendentia. Quæ verò sunt retenta per essentiam, si a causa frigida, somni adsunt longi & profundi, torpor totius corporis, pul-

ſus valde rarus, color albus. ſudor frigidus, vrina copioſa, egeſtiones pituitoſæ. Dicit vnum Auicennas notatu dignum, in hoc caſu venas virorem quendam contrahere, quæ res tametſi non ita frequens ſit, tamen poteſt euenire, non quod ſanguis in venis retentus putreſcat, alioqui mulieres iſtę peſte maxima laborarent, ſi ob putredinem viriditas naſceretur; ſed quia ſanguis alteratur tunc quadam alteratione ſibi propria, eo pacto, quo videmus aquas quæ non percutiuntur à Sole, propter frigiditatem, & torporem vireſcere, nec tamen inſignem putredinem contrahere. Si verò menſes ob cauſam calidam ſupprimantur, hęc erunt vobis ſigna, Vteri videlicet quædam inflammatio, quidam feruor, ſiccitas Vteri, Color corporis rubeus, pulſus velox, vrina feruida. Quod ſi fiat ſuppreſſio a ſiccitate, cognoſcetis ex totius corporis ariditate, ex ijs quæ præceſſerunt ſcilicet immodicis exercitijs, vigilijs, euacuationibus, & alijs quæ ſolent corpora noſtra exſiccare. Addit Rhaſes, coloris quoque citrinitatem adeſſe. Vbi fiet ſuppreſſio a craſſitie ſanguinis, erunt talia ſigna: inflammatio & magnitudo venarum, præſertim in partibus inferioribus, coloris nigredo, palpebrarum & oculorum color obſcurus, vrina craſſa, rubea & interdum ſubnigra. Quod ſi fiat ex clauſura oris Vteri ab oppilatione, vel alio modo inſtrumentali, per propria indicia horum morborum cognoſcetis.

Prognoſtica.

SIGNA prognoſtica hęc ſunt: quod ſicut fluentibus mēſibus naturaliter mulieres ſanæ degunt, & ut dicit Auicenna, caſtæ ſunt, & pauco coitus deſiderio tentantur: ſic ſi non fluant, fiunt morbi dicebat Hippoc. 5. Aphoriſm. 57. quam ſententiam confirmat Ariſt. 2. de Gen. ani. 4. vbi dicebat, ſi menſes, vel non fluant, uel immodicè fluant, morbi varij exoriuntur, corpus mulieris emaciatur, atq; etiā ſterileſcit: addatis etiam, interdum ex retentis menſibus mulieres habitum virilem cōtrahere & deformari, ita vt pili varij, & barba oriatur, quod teſtatum habemus non modo ab Auicenna, ſed etiam ab Hippoc. 6. Epid. circa finem, vbi exemplum affert Phętuæ, & Namyſiæ, quæ ob retentos menſes barbam acquiſierūt. Qui verò ſint morbi illi, qui ſolent oriri ob retentionem menſium, docet Hippoc. 1. de Morbis Mulieb. & alibi, & in Coacis pręnotionibus. Nec nō Gal. 6. Loco. affec. 5. & libro de Venę ſectione aduerſus Eraſiſt. ſcilicet morbus comitialis, paralyſis, tabes, fluxus alui, hęmorrhoides, pręfocationes vteri, vrinę difficultates, hydrops, melancholia, febres ardentes, apoſtemata

apostemata uaria: & præsertim hæc fiunt, quando retentio diu permanet, ita ut breuiter dicam, pauci sunt omnino morbi, qui ob menstruorum retentiones mulieres non infestent. Scriptū est 1. de Morb. mulieb. si menses supprimantur sex mensibus, malum incurabile euadere, quæ sententia à nonnullis malè accepta est, & idcirco hoc modo intelligenda, quod scilicet vbi menses supprimantur ob colli vteri peruersionem, tum mala vehementia suboriuntur, ita vt si perdurarit spatio sex mensium, omnino iugu, latur mulier atque ita malum sit incurabile. Quod autem ita intelligendus ille autor sit, satis demonstrant eius verba, præter quamquod habetis exemplum vxoris Gorgiæ 5. Epid. 4. quæ cum per quatuor annos suppressos habuisset menses, tandem peperit, & post multos labores tandem curata fuit.

Curatio.

CVM igitur suppressio tot mala adferat, summa cura adhibenda, vt mulieres ab hoc morbo curentur. Pro qua curatione communissimus Scopus est, ut sanguis reddatur fluxilis, & cursus eius reuocetur, sed quia id obtineri non potest, nisi prius causæ omnino tollantur: propterea studendum est, vt causæ auferantur. Et quia multæ (vt audiuistis) sunt suppressionis causæ multa quoque sint curationis genera necesse est. Si ab externis causis efficitur, idest, ab aere, a motibus corporis vel animi, vel a cibo & potu, quia aut pariant malum, aut foueant, ante cætera studendum est has causas ma putare. Sic etiam, si malum fiat non per essentiam, sed per communicationem totius corporis, aut alicuius partis, erit sedulo incumbendum, vt totum corpus curetur, aut curetur ea pars, quæ communicat morbum post quod, vt docet Paulus & rectè, erit prouidēdum vtero. Similiter si retentio orta sit ob aliquas causas naturales, scilicet ob membranam occludentem, & similes, Curatio in hoc posita est, vt id quod impedit, ea ratione qua fieri potest amputetur. Vbi autem fiat a cicatrice malum, est res sine ulla spe de Auicenna sententia. Sed dicet aliquis vestrum, vbi nulla arte potest reuocari mensium fluxus, quid agendum, nam si mulieres ita dimittentur, fieri nō potest ut sanæ fiant, & vitam proferant? Dico in his desperatis casibus, omnia esse tentanda, vt ex ratione reuocentur, etiam si naturalia sint uitia, dicit Gal. 3. de Sympt. causis 4. etiam naturalia impedimenta posse corrigi. Quod si remedijs malum non cedat, conuertendum est studium ad euacuandum sanguinem per alias vias. Et in his casibus consueui sæpè mulieribus venas Saphenæ incidere, aut etiā

venas

venas cubiti:sed melius est incidere venas inferiores quia vt habet Oribasius 7.Coll.felicissimè semper purgantur mulieres per illas venas,per quas consueuit natura eas purgare.Loco missionis sanguinis,sunt uehementes corporis exercitationes, frictiones, purgationes corporis frequentes,quæ omnia possunt sanguinis exuperantiã tollere sine detrimento,cauteria quoque cruribus subtus genua parti interiori inusta & diu conseruata vim habent maximam, aut prouocandi menses,aut paulatim ipsorum materiam imminuendi. In alijs mensium retentionibus tria illa medica instrumenta in vsum veniunt. Et primo quòd ad Diætam attinet, aer conuenit temperatus,vel qui contrarias habet causæ morbificæ conditiones: vt in causa calida & sicca,aer frigidus & humidus, motus omnes corporis,nisi nimij,maximè conueniunt, motus vehementes animi sunt reijciendi. Balnea aquarum dulcium, somnus modetatus conueniunt,in potu,nisi quid obstiterit, conuenit vinum album tenue, non admodum vetustum;vbi febris prohibeat, conuenit aqua decocta cum Aromatibus,præsertim Cinamomo,& Coriandro.Scitis ex Hippoc.aromata menses prouocare,nisi caput lædatur. Cibus dicit Gal in lib.de Curandi Ratione per venæ sectionem 18 debet esse attenuans, vt panis optimè fermentatus,ex bona farina,Cymino, vel Aniso conditus:iure commendantur ab Alzarauio Medico carnes paruarum auicularum,vel quadrupedum lactantium : pisces omnes si sint modicè saliti,& petręi.Inter herbas conueniunt quæ vim aperiendi habent,ut Petroselinum, pulegium, satureia, serpillum, nepeta asparagi.Allia quoque & porri in assuetis.Inter fructus, caricę, pistacia,brodium cicerum rubrorum, magnoperè commendantur. Circa Chirurgiam, videtur esse communis omnium Medicorum sententia sectionem venæ esse omnium remediorum maximum ad prouocandos mẽses: Et quia hoc genus remedij maximam optat diligentiã,quinque vos docebo vnũ est, quibus videlicet conueniat venæ sectio:secundum,à quo loco conueniat fieri:tertium, quantũ sanguinis mittendum : quartum, quo tempore sit mittendus : quintum & vltimum,quomodo sit mittendus.His omnibus a vobis intellectis,nihil amplius desiderabitis circa hanc materiam.Circa primum est sententia Pauli,quam etiam Galenus videtur habuisse libro de Curatio.per sanguinis missionem,scilicet omnibus indifferenter conuenire sanguinis missionem ad prouocandos menses. Sed dicetis,si hoc verum est,cur ergo Aetius lib.16. vbi longam curationem huius affectus instituit,solùm facit mentionem Phlebotomiæ,vbi cum plenitudine suppressi sunt menses? Vt tuear Aetium, dicere soleo,in alijs omnibus suppressionibus proposuisse hoc remedium,tanquam potissimum:nominasse autem in plenitudine,qa

maximè

maximè opus est sectione, vnde vt admoneat nos, voluit huius meminisse. Sum ego etiam huius sententiæ, nisi quid impediat, in omnibus suppressionibus mensium conuenire venæ sectionem, etiam in causa frigida, ad quod impellor, quia scopus in hac curatione est, vt sanguis fiat fluxilis, & in motu ponatur: quare, si sanguis mittatur, in quocunque casu, hoc semper obtinetur, quia natura, vt repleat locum inanitum, vndecunque mouet sanguinem, atque sic sanguis qui torpescebat, in motu ponitur & fluxilis fit Locus missionis sanguinis apud omnes est infra vterum, siue sit ex Poplite, siue sit ex Talo sanguis mittendus. Sed circa hanc rem est difficultas non leuis: ratio dubij est, quia videtur manifesta contradictio inter Aetium (ex Ruffo) & Galenum. Aetius libro 16. cap. 51. fuit huius sententiæ, vt sanguis mittendus sit, & à cubito, & à talo. Galenus lib. de Curatione per venæ sectionem cap. 21. & 18. explicatissimis verbis dixit; sectam venam in cubito hoc habere mali, vt supprimat menses mulierum, neque vnquam apparet Galenum in hoc casu meminisse alterius venæ sectionis, quam loci inferioris vtero. Altimarus, vt conciliaret hos duos scriptores, dixit, Aetium duo ibi dicere. Vnum, quod mittendus est sanguis a cubito in magna plenitudine. Alterum, quod post sectionem in Cubito secanda sit vena Tali: Galenum autem non respexisse ad plenitudinem magnam, neque etiã supposuisse post sectionem in Cubito sectionem in Talo, & ideò iurè improbatam fuisse sectionem in Cubito. Hanc sententiam sunt multi qui sequuntur, & qui quotidie id inculcant: sed sum ego alterius sñiæ, scil. in nullo casu vnquam licere secare venã in cubito ad prouocãdos menses. Neq; me mouet autoritas Ruffi. q̃a magis æstimãda est autoritas Galeni & aliorũ, q̃ nunquã vsi sunt hac sectione. Et ne videar gratis damnare hãc sñiam, dico, ꝙ etiamsi summa adsit plenitudo, tñ nocet venæ sectio in Cubito, quia sectio huiusmodi dicit Galenus, reprimit inclinationem, & impetum naturæ ad inferiores partes: si retrahit, & scopus sit naturam iuuare, consequenter semper noxia est hęc uenæ sectio. Neque valet, quod statim fiat sectio uenæ Tali, quia est istud perinde ac si dicamus, habenas trahere, ac deinde calcaribus stimulare, quia nemini dubium est, & si concedamus venam sectam in Talo hoc tempore auxiliari, tamen minus auxiliabitur, secta prius vena in Cubito. Quod verò semper sola sectio inferiorum partium conueniat, sunt duæ potissimum rationes: vna est, quia cum scopus sit præcipuus trahere ad vterum, sola hęc sectio trahit ad vterum. Altera ratio est, quia etsi diminuenda sit plenitudo, hæc sectio diminuit plenitudinem, ita vt vno & eodem tempore diminuamus plenitudinem, atque etiam attrahamus, & prouocemus mẽses, quæ omnia cum consideraret Galenus

lenus & alij, solùm hanc sectionem commendant. Quod autem hæc sectio minuat plenitudinem, habetis testimonium Gal. 4. de Tuen. valet. 4. vbi scribit: Scarificationem crurum soluere plenitudinem: Et lib. de curatione per venæ sectionem scribit, sectam Venam Saphænam soluere plenitudinem natam ex retentione mensium. Hãc eandem sententiam habuit Apollonius apud Oribasium, lib. 7. collect. vbi scribit: Scarificationem crurum soluere plenitudinem. Itẽ scribit Auic. lib. 1. Fen. 4. doct. 5. c. 25. sectionem siue scarificationẽ crurum esse propinquam imminutioni. Si ergo per scarificationem Crurum diminuitur plenitido, cur ergo etiam non potest minui plenitudo per sectionem Tali? ita vt simul habeatur Curatio plenitudinis, & prouocatio mensium? Sed dicet aliquis: Galen. 10. de Medic. local. 2. sermonem habens de Ischiade, commendat vt primo mittatur sanguis a Cubito, deinde à partibus inferioribus. Ergo videtur idem Galenus concedere a simili, quia Vterus parũ distat ab Ischia: ergo potest etiam in nostro casu id fieri? Dico valde dissimilem esse rationem: probo, quia in Ischiade adhibetur sectio inferioribus partibus, vt deriuetur solùm materia in ea parte, nõ impedit deriuationem sectio Cubiti. Verùm in menstruis prouocãdis quid quærimus? potius vt attrahatur sanguis, vt aperiantur venæ: Sed attractionem & apertionẽ maximè impedit sectio Cubiti, ita vt dissimilis sit ratio. Itaque hæc est sententia quam debetis habere inconcussam, etiam in plenitudine summa esse mittendum sanguinem a partibus inferioribus. Copia sanguinis, quę ad menses prouocandos mitti debet, a Paulo ita definita fuit, vt neque plus duabus libris cum dimidia mittatur, neque minus vna libra. Sed hæc est veritas, non posse hac in re sanguinis mensuram definiri, eò quod aliæ sunt quæ maiorem postulant euacuationem, aliæ quæ minorem. Habetis exemplum apud Galenum 6. Epid. com. 3. tex. 29. vbi memorat se mulieri emaciatæ extraxisse tribus vicibus tres sanguinis libras, atque huius auxilij beneficio eam liberasse à diuturna mensium suppressione. Hoc inter omnes constat, melius esse, vt quæ sanguinis copia debeat mitti, non vna vice, sed pluribus mittatur, duabus rationibus: vna est quia hoc modo minus detrimenti affertur viribus. Altera est, quia hoc pacto sanguis redditur fluxibilior, quia cum sanguis fiat fluxilis vbi ponitur in motu, proculdubiò quantò plures machinamur motiones sanguinis, tanto magis fluxilem reddimus. Circa tempus mittendi sanguinem in suppressione mensium, inuenio magnam contradictionem inter Galenum, & Paulum, quam non vidi hactenus ab aliquo tractatam. Galenus libro de Curatione per venę sectionem cap. 18. scribit, tempus idoneum mittendi sanguinis in hac affectione esse, tribus vel quatuor diebus ante consuetum purgationis tempus:

pus:& ratio qua impulsus fuit Galenus, est quia tunc temporis magis fluxilis redditur sanguis, & promouetur hoc remedio impetus naturæ. Paulus lib.3.cap.61. scribit, nullo modo mittendum esse sanguinem ante tempus naturę consuetum, sed mittendum esse decem diebus post purgationes præteritas In hac contradictione, quę, vt dixi, illustris est, duobus modis responderi potest: vno modo, Paulũ respexisse ad sectionem venæ cubiti, aut indifferẽter. Galenum verò ad venę sectionẽ partiũ inferiorũ: etenim si sanguis vnquã mittẽdus est à cubito, p̃stat mittere quo tp̃e natura nõ vult mouere, q̃ quo tp̃e inceperit mouere, q̃a sic minus imminet periculi, ne impetus naturę aut impediatur, aut tardetur. Alio modo r̃nderi potest, q̃ sectio venę partium inferiorum duo præstat, vnum per se, alterum autem per accidens. Per se sectio venæ inferiorum partium deriuat ab vtero, & hoc testatur luculenter Galen. 2. ad Glauc. 2. & 13. Method. meden. cap. de inflammatione vteri: quod autem huiusmodi sectio facit per accidens, est, quod attrahit ad vterum, propterea quòd cum deriuet & euacuet ab vtero, natura ut repleat loca inanita, à corpore toto mittit sanguinem ad uterum, atque ita fit attractio. Accedit etiam, quòd cum tollat obstructionem, relaxatis uasis, sanguis facilius ad ipsa defluit. Quando ergò Galenus docet mittendum esse sanguinem quatuor aut quinque diebus ante tempus consuetum, & debitum purgationis, respexit potius ad deriuationem, quam ad attractionem, eò quod tum consentaneum est deriuandum esse, cùm iam materia fluxa est, ut paulò ante debitum tempus. Attrahendi uerò tempus est, non quando naturæ consuetum est tempus, sed ante hæc tempora. Quocirca Paulus respiciens hanc attractionem, uoluit mittendum esse sanguinem decem diebus post purgationis tempus. Possumus alio modo, & forsan melius respondere, Galenum locutum esse in suppressione mensium, at Paulum in defectu, nam diminutè fluentibus prestat euacuare post euacuationem naturę, quam ante, sicut ubi natura imperfectè crisim facit, Medicus purgat relicta à natura. Modus mittendi sanguinis, quod erat postremum caput, duplex est: vel per sectam uenam, uel per scarificationem crurum, & propterea Galen. lib. de Curatio. per uenę sect. capit. 18. (quod etiam confirmatum est ab Auicenna) scripsit: Mulieres quę sunt albidę, quę congregant tenuem sanguinem, quę sunt carnosæ & pingues, fœlicius & utilius euacuari per crurum scarificationem; quę uerò sunt nigricantes, & habent sanguinem crassum, & sunt emaciatę, facilius, & fœlicius purgantur per uenę sectionem, quam per scarificationem; ratio est, quia sicuti illę minus sanguine abundant quam istę, ita pauciore habent opus eius extractione. Modus secandi uenã a partibus inferioribus diuersus hodie ab eo est, quẽ ueteres

in vsu habuere. Hodie namque vt nostis, fricatis cruribus ponunt pedem in aqua, supra talum ligant, atque deinde venam secant, & iterum pedem in aquam immittunt. Oribasius ex sententia Antilli Medici 7. Collect. cap. 9. docet alium modum, & est, quod si fieri potest, præstat semper sanguinem mittere in balneo: & ratio est, quia venæ inferiores sunt admodum tenues, & obscuræ, in balneo tumescunt, & fiunt clariores: quod si id in balneo non concedatur, primò fricanda sunt crura, deinde madefaciēda cum spongia aquæ calidæ, ligandum est crus supra genu quo ligato inambulandum est, inquit Oribasius, & quando incidenda est vena, super altero crure manendum est erectam, ita vt altero pede terra tangatur. Pes verò, a quo mittendus est sanguis, in scămno, vel alio loco altiori, maneat. Hic modus veteribus accomodatissimus erat, ita vt rarò contingeret vt Chirurgi frustrarentur suo fine. Sed sæpè contingit, vt mulieres cogantur iacere, quò in casu hodiernus modus accommodatissimus est, modò habeatis commodum ministrum, quia sæpè frustra tundūt Chirurgi venas, id quod sæpius vidi. Modus autem scarificandi a veteribus traditus est, presertim ab Oribasio 7. Col. c. 18. & 19. vbi scribit, quod si coxa, vel crura sint scarificanda, primò fricandæ sunt partes, deinde vel aqua tepida, vel spongia calida, vsquequò calefiat, vel etiam ad ignem scarificanda pars: deinde pars rubefacta non punctiua, id est, ea quam isti vocant Moschetta, sed nouacula tractim est incidēda pars, ita vt à partibus inferioribus incipiatur & ascendatur ad superiora, ne sanguis fluens impediat. Quo in loco debetis obseruare, quod etiam admonet Auicenna, videlicet istas scarificationes apud veteres solitum fieri profundas, ita vt sanguis spontè multus flueret, & hoc apparet, quia volunt vt incipiatur ab inferioribus partibus, ne si incipiatur à superioribus, sanguis multus fluens impediret alias sectiones. Quocirca multum ignari sunt illi ministri, qui putantes hodie sese scarificationes veterum administrare, apponunt Cucurbitulas suas, ex quibus minimum sanguinis trahunt valde remoti a sententia omnium Medicorum, imò non inuenietis veteres ad suas scarificationes adhibuisse cucurbitulas: vtebātur quidem interdum Curcurbitulis cum scarificatione & sine ea, sed scarificationes simpliciter dictæ aliæ erant. Contingit sæpè vt neque scarificationes adhiberi possint, neque cucurbitulæ scarificatæ, neque venæ sectio, quo in casu Hirudines erunt applicandæ, quæ loco horum omnium poterunt supplere in necessitate. Secta vena, sequitur alia remedia adhibenda esse necessariò, quod vt prudenter faciatis, debetis considerare, an suppressio fiat a causa calida, vel frigida. Si à frigida, primo leniatis aluum, aut Clystere, aut huiusmodi Bolo.

℞. Spe-

℞.Specierum hieræ Gale.drach.ij.Elect.Leni.vnc.j.Misce,fiat bolus.Sed antequam veniatis ad leniendam aluum,& præparandos humores,duo debetis intelligere: alterum ne vnquam administretis ea,quæ præparant humores hos,& prouocant menses, nisi vel sanguis sit missus si mittendus,vel aliquo pacto lenita aluo. Alterum ne semper vtamini prouocantibus menses in hac curatione, quia in principio vbi venæ adhuc sunt obstructæ, valde, & sanguis compactus,si quæ prouocant egregiè menses exhibeatis, augebitis magis obstructiones,quia secum hæc producent humores quotquot inuenerint in corpore.Præterea docet Gal 5.Simpl.Medica.cap.22. Medicamenta quæ prouocant menses,esse admodum calida,propterea non conueniunt in principio,etiam in materia frigida, & eò minus cum materia & causa calida est,quamquam est quidam gradus inter ea,quæ prouocant menses, vt dicit Gal.de Cura per sang. mis. c.18. quia alia mitia sunt: vt,pulegium,nepeta:alia vehementiora, vt Sabina,Dictamnus.Nā vt docet Gal.lib.Simp.iam citato, ea quæ prouocant lac,menses,vrinam,partim cōueniunt, partim diuersa sunt. Conueniunt omnia,quia calefaciunt,diuersa sunt in exsiccando, & caloris mensura,eò quia quæ prouocant lac,sunt calida quidem moderatè,sed nihil desiccant:quæ prouocant menses, sunt admodum calida,sed parum siccant:quæ prouocant vrinas, sunt valde calida & sicca,ita vt prima,secunda,& tertia prouocent omnia vrinas, dicit Galenus. Prima autem & secunda solùm menses: tertia verò propriè dicuntur diuretica, quoniam non solùm mouent vrinas, sed mouent solas vrinas,non autem menses & lac. Circa quam Galeni sententiam est contradictio non obscura, quia vt intellexistis hoc in loco 5. Simpl. 22. scribit clarissimè prouocantia vrinas non mouere menses.Veruntamen eodem lib.5.c.13.inter vera diuretica adnumerat etiam Meum,& Asarum,quæ duo scribit etiam menses ciere;Præterea videbitis etiam Galenum multis in locis scribere fœniculum,Apium,& multa alia,quæ sunt verè diuretica,etiam prouocare menses,ideo non videtur verum,quod antea scripsit,diuretica vera menses non mouere.Apud me hæc difficultas noua est & difficilis:pro cuius solutione duo occurrunt respondendi modi: Vnus est,eadē medicamēta posse administrari, vel in semine & radicibus, vel in herba.Si administrenī in herba, possunt prouocare menses,& vrinā mouere,sed nō sunt vera diuretica. Si administrenī in semine & radice,erunt vera diuretica,neq; menses & lac mouebūt.Sed hæc rñsio mihi nō satisfacit, quia obseruaui eadē semina facere ad prouocandos menses,& vrinā.Ergò alter respondendi modus est,quod prouocare menses dupliciter contingere potest, per se, vel per accidens.Diuretica vera quæ sunt multum calida & sicca, per se solùm

 prouocant

prouocant vrinam;per accidens etiam menses hoc modo:quia vt intellexistis,quæ prouocant vrinam,id faciunt,quia colliquant sanguinem,& partem crassiorem à tenuiori segregant,quæ quidem operatio licet per se prouocet vrinam,tamen consequenter etiam per accidens potest prouocare menses,quia ex caliditate horum,cum sanguis agitatur intumescunt venæ,& ad eam intumescentiam consequitur apertio venarum. Vbi igitur causa,quæ hunc morbum facit, frigida fuerit,vt intellexistis,principio erit aluus lenienda Medicamento leniente,aut Clystere,quo facto quamprimum veniendum est ad præparandos frigidos humores, in quibus præparandis semper debetis eam rationem habere, vt medicamentis misceatis ea, quæ facultate propria menses ciere nata sunt. Exemplum erit hoc:

℞.Fol.nepetæ,pulegij,capilli veneris, cichorei, cetrach. an. M.j. Fiat decoctio secundum artem:deinde

℞.Decoctionis dictæ vnc.iiij.Syr.Capill.Ven.vnc.j.de arthemis. de cichoreo an.vnc.s.Misce.Si expendatis hanc potionem, videbitis mixturam esse ex rebus,quæ humores frigidos præparant, moderatè aperiunt,atque etiam menses prouocant, cuiusmodi miscenda docuimus semper in principio: Postquam humores fuerint præparati,superest eos expurgare.Præclarissimum omnium medicamentum iudicatum est à Galeno,Hiera:eò quòd præterquam quod expurgat humores,facultatem quandam habet ratione Aromatum,expurgandi vterum,quapropter in hunc modum potest fieri medicamentum;

℞.Specierum Hieræ drac. ij. Trochis. de Myrrha drach.j. s. electuar.Indi vnc.s.Misce cum melle rosato solutiuo,fiat bolus, qui capiatur hora Pharmacorum consueta. Si potionem vultis, poteritis hoc modo componere:

℞.Myrrhæ drach.j.cinamo.scrup.ij. aquæ arthem.vnc.viij. Passular.vnc.s Fiat decoctio secundum artem : deinde

℞.Decoctionis dictæ vnc.iiij.agarici troch.drach.j. Fol.senæ vnc. j.s.Infundantur secundum artem: deinde facta diligenti expressione adde:' lect.Ros.solut.drach.iij.Mellis Rosa. solu.vnc.ij. Misce,& fiat potus Pilulæ hieræ cum colocinthide etiam commendantur, quia colocinthis maximè valet ad prouocandos menses.Post humores purgatos debetis statim ad validiora præsidia,& ea quæ facultatem maiorem habent menses prouocandi progredi,quæ duum sunt generum,alia quæ intrinsecus administrantur,alia quæ extrinsecus. Quæ intrinsecus,aut potu accipiūtur. aut in confectionibus,aut trochiscis:quæ extrinsecus,aut sunt pessi,aut suffumigia,aut Inunctiones,aut emplastra,aut fomenta,siue balnea.Quę accipiuntur per os, solēt post purgatum corpus accipi in aliquibus brodijs decocta.Circa quo-

ca quorum vſum quatuor eſtis docendi: vnum eſt, quęnam ſint medicamenta hæc prouocantia menſes: multa enim reperiuntur apud Medicos, quæ dicuntur hoc facere. Sed potiſſimum a Galeno, & alijs celebrata, hęc ſunt: Sabina, dictamnum, meliſſa, arthemiſia, meum, iris, calamentha, pulegium, coſtus, caſſia, cinamomum, ariſtolochia, bunium. Valentiſſima habentur radix cyclamini, elleborus, colocinthis: inter quę alia ſunt mitiora, alia valentiora. Mitiora ſunt, vt intellexiſtis, nepeta, meliſſa, ciceres rubri: alia verò ſunt vehementiora. Alterum non ignorandum eſt, huiuſmodi medicamenta debere accipi in maiori copia, quàm ſoleant aliæ potiones. Exempli gratia, ad viij. vel x. vncias. Et ratio eſt, quia longum eſt iter quod tranſire debent, vnde neceſſe eſt, vt vis eorum in multa debeat ſeruari quantitate, quo magis prouocent vt vrinas, ita etiam & menſes. Tertium ſciendum eſt, tempus accommodatum horum medicamentorum vſurpandorum vniuerſale eſſe, vt vſurpentur eo tempore, quo ſolent menſes moueri: tempus particulare eſt, vt adhibeantur poſt Inunctiones, aut fomenta, aut balnea: & ratio eſt, quia ſi medicamento extrinſeco prius vaſa vteri fuerint diſpoſita, & emollita, certum eſt facilius hęc eſſe penetratura. Poſt acceptum deinde huiuſmodi medicamentum, pedes in aqua calida detineantur pauliſper, & deinde inambulet ſi poteſt, cuius rei ratio eſt admodum conſona, quia ex huiuſmodi pedum lotione, fit attractio ad eas partes, ita ut medicamentum veluti manuducatur. His omnibus prænotatis ſupereſt, vt habeatis exempla eorum medicamentorum, quæ ſunt vobis vſurpāda. In potione ſic parari poterunt:

℞. Fol. pulegij, arthemiſiæ ana M. s. rad. altheę, petroſelini ana drach. j. s. cicerum rubro. P. j. Terantur omnia diligenter, deinde in brodio bulliant quantum ſufficit, & facta colatura.

℞ Brodij dicti vnc. viij. vel x. Exemplum confectionis ad prouocandos menſes eſt:

℞. Cinamomi, coſti, dictammi an. ſcrup. j. s. ſem. arthemi. meliſſæ an. ſcrup j. Terantur omnia diligenter, & cum ſaccharo quantum ſufficit, fiant Rotulę: vel cum melle diſpumato q. ſ. fiat Electuarium. Inter medicamenta, quę per os aſſumuntur, poteſtis etiam apponere aquas Thermales, quarum multę reperiuntur, quę prouocant menſes, vt ſunt aquę patauinę calidæ, aquæ Lucenſes quas nō ſemel ego expertus ſum mirificè prouocare retentos menſes: Aquarianę idem valent. quò ad extrinſeca remedia primum locum obtinent peſſi, vt docet abūdè Paulus, ni fallor, lib. 6. Et notate huiuſmodi medicamētum vario modo nūcupari: Gręci. n. vocāt modò peſſos, modò priapiſcos modò balanos: Cęlius Amelianus vocat ēt balanos: Medici cōiter uocant, Suppoſitoria, Barbari Naſſalia. Celſus vocabulo Latino notare

no notare voluit,& nō potuit.Dicit Paulus hos pessos nihil aliud esse,nisi lanā carminatā rotundam ad formā magni digiti,quæ medicamentis strigmentitijs oblita inditur in vuluā.Et videbitis per iocum hæc medicamenta vocata esse pessulos, quia inseruntur tanquam pessuli in ostium.Forma pessi est.

℞.Pulpæ Colocinthidis,Nigellæ ana drach.s. gentianæ, pulegij, dictam.ana drach.ij.Myrrhæ drach.j. Terantur diligenter, & cum succo radicis aristolochiç conficiatur medicamentum ad consistentiam strigmentitiam.Nam potestis cum puluere varios liquores miscere,vinum,succos & interdum mel, theriacam diathessaron,quæ in hunc vsum conueniunt:exempli gratia.

℞.Theriacæ diatessa.drach.ij.nigellæ, myrrhæ ana drach.j. Cum vino,fiat mixtura,& obliniatur prædicto pessario. Vnctio autem hoc modo fieri potest.

℞.Ol.amigd.dul.vnc.j.s.Cinamomi,costi,mei.an.drach.s.sem.arthem.scrup.j.zibetti scrup.s.Misce omnia diligenter & hoc medicamento vngatur pecten, & loci muliebres. Forma emplastri quod etiam pectini adhiberi potest,erit huiusmodi:

℞.Fari.lupinorum,Cicer.rub.ana lib.s.absinthij, pulegij, dictammi ana M.s nigellæ, ellebori, myrrhæ ana drach.j. Omnia terantur diligenter,& in vino albo ad ignem fiat emplastrum.Insessus autem & balnea parantur ex eadem materia,& in aqua decoquuntur:

℞.arthemisiæ, pulegij,melissæ, dictammi ana M.iij. rad. cyclam. lib.s.Contundantur & in mastello aquæ communis bulliant: deinde detineatur mulier in hac aqua calida vsque ad vmbilicum. Suffumigia docui uos sæpè quomodo debeant parari,quomodo administrari,proptera sat erit hoc tpe docere materiam, quæ erit huiusmodi:

℞.Pulpæ Colocinthidis drach. j. cinamomi. asari, costi, calami odorati ana drach.ij.myrrhæ scrup.iiij. Cōtundantur,& fiant secundum artem suffumigia,quæ capiat locis debitis. Hæ ferè sunt formæ omnium medicamentorum,quibus Medici vtuntur in causa frigida.Vbi causa erit calida,instituendus est victus,qui vergat ad facultatem refrigerandi,similiter erit sanguis mittendus, vt docui, & postea deueniendum est ad pręparandos humores, & antea lenienda aluus,in hunc modum:

℞.Seri bubuli vel caprini vnc.v.syr.ros.solut.vnc.iij.s. Misce,fiat potus.Lenita aluo,deinde præparandi humores hoc medicamento & cum alijs medicamentis,quæ non admodum, vel nullo pacto calefaciunt:

℞.Fol.scariolo,endiuiæ,nepetę, hysopi, capill. veneris ana M.j. radic.tapsi barbati,altheę ana drach. ij. Fiat decoctio secundum artem:deinde

℞.Dictæ

℞. Dictæ decoctionis vnc.iiij.syr.de end.compos.de cichor simp. ana vnc.j.Misce,& fiat potus. Post præparatos humores,erit expurgandum medicamentis ad humores calidos accommodatis: vt

℞. Pulpæ tamarin.vnc.s.sebesten.num.10.folio.senæ drach.j.Fol. melissæ; violari.ana P.s.Fiat decoctio in sero caprino, vel bubulo : deinde

℞. Dictæ decoctionis vnc.s. Rhabarb. electi scrup iiij. cinamomi costi an.gran. iij. vini aromatici q.s. Fiat infusio secundum artem.Deinde facta diligenti expressione,adde Diaphenici drach.iij. syr.ros.solut.vnc.ij.s.Misce,& fiat potus. Postquam erunt expurgati humores calidi,eadem ratio quam demonstraui in causa frigida, erit ineunda,vt studeatis prouocandis mensibus,remissioribus quã in causa frigida, & propterea non excedetis in brodijs nepetam, pulegium,arthemisiam,& Cinamomum. Idem etiam erit obseruandum in alijs medicamentis extrinsecis,& intrinsecis, vt quidem vtamini eodem modo ijs quę dixi prouocare menses, sed minus calidis,scilicet castigatis per mixtionem rerum frigidarum Sed dubitare quis potest,an in causa calida expediat vti suffumigijs, quia cum fiant igne,atque etiam medicamentis calidissimis,ita vt propter caliditatem maximè aperiant,& attenuent, non videntur conuenire, quibus tamen Hipp.indifferenter vsus fuit? Respondeo, quamquã causa fuerit calida,si tamen sanguis crassus fuerit ob caliditatem, potestis vti suffumigijs,modò tamen vtamini eis,vt dixi,mitioribus atque tepidioribus,eò quia tametsi aliquantisper poterunt calefacere vterum,tamen maiorem operam præstabunt in attenuando crasso sanguine.Quod si pręter causam calidam sanguis non esset crassus,aut habitus corporis admodum biliosus esset, ita vt bilis in vtero esset,sum eius sententię,vt abstineatur ab his, & potius vtendũ esset balneis,inunctionibus & insessibus.Atque hęc est absoluta tractatio de mensibus prouocandis.

De fluxu menstruorum Immodico. Cap. II.

RETENTIONI mensium est alter planè contrarius affectus,qui dicitur à Græcis ὑπερκάθαρσις, Latini immodicum menstruorum fluxum dicunt, Apud Matthæum,& Lucam legitur quædam mulier, quę per 12. annos passa est hũc morbũ, & vocatur αἱμορροοῦσα, interpretes transtulerunt hæmorrhoissam. Sed antequam vlterius procedamus,debetis illud non ignorare,duas esse vias per quas huiusmodi sanguinis fluxus fit. Vna est per venas internas corporis vteri, & fluxus ille propriè menstruus dicitur. Altera est per eas venas,

venas,quę terminãtur in ceruice & collo vteri, quæ venæ vbi euomunt multum sanguinis, vocantur a Græcis & Arabibus Hæmorrhoides vteri. Aristot.2.de Generatione animalium 4. dixit,affectũ hunc similem esse Mariscis,aut alteri sanguinis profusioni. De vtroque fluxu agam,& primum de immodico Menstruorum fluxu, qui efficitur,vbi quantitate tùm continua tùm discreta exuperat. Sed dicetis,quis est terminus huius excessus. Dico quemadmodum aliàs, non esse determinatam Menstruorum mensuram, quia aliæ minus purgantur alijs. Sed verus character immodici sanguinis fluxus est, quando in maiori quantitate,& pluribus diebus sanguis exit quàm conueniat,ita vt naturales actiones ob id lędãtur. Appello actiones omnes naturales,quæ fiunt à natura. Iurè additur Actionum læsio, quia si multũ sanguinis fluat,vt contingit in nimio otio, in partu, in abortu,& non lędantur actiones,non dicuntur Menstruæ purgationes excedere,sed tùm solum,quando cùm excessu sanguinis lędunturoperationes. Est hic affectus Symptoma in genere excretorum immodicè fluentium. Locus affectus propriè vterus est.

Causæ.

CAVSARVM huius affectus quędam sunt internæ,quędam externæ:rursus Internę,aut sunt ex parte sanguinis,aut vasorum,aut ex parte facultatis. Causę internę ex parte sanguinis sunt: vel quia sanguis multus est,ita vt non contineatur. Sed aduertite, nisi lædat operationes propter quantitatem, nunquam dicetur morbus. Vel sanguis est prauus,scilicet acris,subtilis, aut aqueus. Fit acris sanguis dupliciter,vel propter admixtionem multę bilis genitę ex feruore iocinoris,vel propter aliquam corruptionem contractam: Fit verò aqueus & subtilis propter incõcoctionẽ,vt contingit in corpore Cacectico,& Hydropico. Quo in casu docet Hipp.in 2.de Morbis mulieb.fieri plurimas purgationes,quod scilicet sanguis aqueus nimis,& subtilis fit: Ex parte vasorum causæ sunt omnes illæ, in quibus os venarum apertum est, & hiat. Aperiuntur verò vasa multis de causis,vel quia rarefiunt,propter calidam & siccam intemperiem, ex qua rarefactione cum sanguis non retineatur,exit, & dicitur hęc affectio,διαπήδησις, vel hiant vasa, quia corroduntur,& fit vbi sanguis vel humores alij putridi sunt,& acres,& salsi, propter quod vasa corroduntur,& sanguini permittitur exitus, dicitur Græcis ἀνάβρωσις,vel quia ora vasorũ aperiuntur,& hoc contingit,quando sanguis magno impetu mouetur per venas, ita vt ora ipsarum aperiat, & vocatur a Græcis ἀναστόμωσις,vel quia vasa frangunt,franguntur autem

autem aut nimis extensa,& compressa,& dicitur ῥῆξις,aut diuisa,& vulnerata, & dicitur διαίρεσις. Atque tot sunt modi, propter quos sanguinis menstrui immodici fluxus propter vasa solent mulieribus contingere. Causæ ex parte facultatis comprehenduntur solummodo duobus generibus,aut cum expultrix nimis concitatur propter aliquam intemperiem,& præcipuè calidam, aut contentrix nimis languida,& imbecillis est,quod contingit, vel propter humidam, vel simul humidam,& frigidam intemperiem. Atque hæc affectio comprehenditur ab Aetio lib.16.cap.73.sub nomine imbecillitatis vteri. Hic est Catalogus omnium causarum internarum nimiæ menstruorum muliebrium purgationis. Circa quod est vna dubitatio, cur scilicet Galenus 5.Aphoris.57. cum profiteatur se omnes causas nimij fluxus inuestigare,tamen dimittit causas ex parte facultatis, solummodo meminit causarum ex parte sanguinis, & ex parte vasorum. Augetur dubitandi ratio ex dictis Auer.2.Collec.29. vbi scribit hic autor grauis,sanguini menstruo eadem accidere, quæ solent contingere digestioni venarum, & propterea superfluitatem fluxus menstrui sanguinis esse, vel quia nimis robusta est vis expultrix,vel quia retentrix est nimis languida:ita vt videatur Auerroes omnes causas huius immoderati fluxus retulisse ad facultatem, Galenus verò hoc prorsus siluisse. Respondendum est dupliciter: vno modo rarissimè contingere,vt fluxus hic fiat propter sola hæc facultatis vitia,& propterea secundum hoc siluisse tanquam aliquod rarum. Vel potius respõdendũ est, Galenum hoc siluisse,quia in omni fluxu immodico sanguinis semper oblæsa est aliqua ex his facultatibus,idque cum Auerroes considerasset,iurè videtur sola vitia facultatis memorasse,quasi semper in quolibet immodico fluxu facultas sit vitiata. Nam si sanguis sit nimis acris, aut mordax, ratione acredinis stimulata expultrix nimis,quàm par sit,concitatur. Similiter si sanguis sit nimis acris & subtilis,facultas retentrix vitiata est: pariter vbi vasa sunt corrupta,fracta aut alioquin aperta, semper facultas retentrix vitiatur,ita vt non liceat vllum genus fluxionis proponere,in quo aliqua ex his facultatibus non sit læsa. Causæ externæ immodici fluxus menstrui sunt omnes illæ, quæ internis causis præbent occasionem. Primum est aer nimis calidus, & siccus, vehemens animi motus,vt ira,timor,nimium otium, & dimissio consuetarum exercitationum,potus vini generosi, vsus rerum salitarum, rerum acriũ,vt ceparum,alliorum,vsus quoq; herbarum, & fructuũ scilicet qui sanguinẽ nimis fluidum,& aqueum producũt. Inter has causas sunt,quæcunq; vasa ipsa aperiunt,casus,pcussiones,vulnera, partus difficiles,abortus,coitus nimis frequẽs aut factus cũ viro valdè mẽtulato,balnea,nimius cibus,& potus, tandẽ vsus omnium re-

rum,quæ prouocant menses:frigidus quoque potus inter has causas recensendus:dicit Hippoc.frigidum venas frangere. Rhases scribit ex Gal.in Com.super librum de aere,aquis, & locis,sæpè Romanas mulieres ob nimium vsum niuis,& aquæ frigidæ,menses corrupisse, & steriles euasisse.

Signa.

IGNA vniuersalia, quibus cognoscuntur immodici fluxus vt plurimum ex relatione mulieris comparantur,& etiam ex alijs accidentibus, quæ à Galeno 5. Aphorism.3.& 6.de locis affectis, & Auicenna, vbi agit de immodico fluxu mensium,proponũtur. Sunt verò accidẽtia,defœdatio coloris cutis,& corporis,tumores pedũ laxi,virium debilitas,inappetentia ciborum,digestiones vitiatæ,conuulsio,hydrops.Addit Auicenna & Rabi Moyses 16. Aphorism.dolores lacertorum,& aliorum spinæ membrorum. Et certè hoc accidens est frequentissimum,vbi mulieres nimis purgantur. Signa quæ causas indicant plura sunt atque varia. Nam externę causę cognoscuntur,tùm relatione,tùm obseruatione in indagandis morbis.Ex relatione debetis semper esse soliciti & diligentes,vt omnes causas externas percunctemini.Internarum causarum inditia sunt, quòd si fiat immoderatus fluxus ex multitudine sanguinis,dicunt Galenus, & Auic.hoc cognosci ex repletione faciei,& totius corporis,ex tuberantia venarum,ex tollerantia,& iuuamento fluxus. Si verò oriatur malum ex debilitate vteri,cognoscetur,vt dicit Aetius,his argumentis,quia mulier abhorret vsum veneris,repleta est flatibus, menses nigri sunt,& aquosi,bis terve in mense fluunt,semen viri non continetur,sed defluit,& mulier non concipit, vel facilè abortit, vel fœtus imbecillos,& ægros parit:adhæc vbi instant menstruorum tempora,dolent lumbi, pecten, crura videntur grauescere, stomachus malè concoquit.ex multitudine mulieres sæpè delirant, atque veluti ab humore melancholico agitatæ furiunt.Quod si malum contingit propter qualitatem ipsius sanguinis,Hippoc.1.de Morb.mulieb. & etiam posteriores scriptores docent modum cognoscendi, scilicet vt sanguis fluens colligatur super arenam, quæ deinde ponatur sub sole,quando fuerit exsiccata,demonstrabit color, qualis sit sanguis,quia si Biliosus,flaua erit:Si melancholicus,nigrescet: si pituitosus,erit arena subalbida:hoc idem cognoscere potestis ex pãnis, qui vbi exsiccati à vobis fuerint in vmbra, similiter coloribus produnt qualitatem sanguinis,quia erunt flaui,si Biliosus: nigrescent, si melancholicus: sin Pituitosus,color ipsorum solum albidus erit.

Præter hæc, poteſtis etiam cognoſcere alias qualitates ſanguinis, quia ſi bilioſus, acris, & calidus erit ſanguis, aderit ſitis, & vt docuit Galenus, & Auic. ſanguis velociter aceruatim, & non guttatim fluet, aderit ſenſus mordacitatis, & caliditatis. Præterea ratio victus anteacta, tempus anni, & habitus corporis illud docebunt, idem quoque cognoſcetur, ſi ſanguis corruptus ſit, quia mordebit, aderit fœtor. Hippoc. 1. de Morbis muliebribus habet, ſi ſanguis ſanioſus fuerit, rodit terram ſuper quam fluit: quod ſi aqueus erit, aut pituitoſus, apparebit viſu aqueus, ſeu vt dicit Hipp. veluti pelliculoſus, & tanquam aranearum tela, nullus calor, nulla mordacitas: ait Auicenna quod color & habitus ſunt velut in hydrope. Idem dicendum de ſanguine melancholico. Quod ſi exit ſanguis vena fracta, habetis ſigna, quæ locupletiſſimè indicant apud Galenum 6. de locis affectis. Quod ſi eroſa vena erit, exibit ſanguis paulatim, dolor aderit ex corroſione, vt docet Aetius. Si verò ꝑ exſudationẽ, ſanguis erit paucus & tenuiſſimus. Si verò exit, eò quod ex compreſſione, aut diuiſione venæ ſint apertæ, ea quæ præceſſerunt erunt conſideranda, quia ex ijs inuenietis cauſam.

Prognoſtica.

SIGNA prognoſtica ſunt primum ea, quę vno quodam oraculo tradita ſunt ab Hippoc. 5. Aphoriſm. 57. quo in loco dicebat Hipp. vbi fiunt immodici menſtruorum fluxus, & vbi diminuti ſunt, fiunt ex vtero morbi: in cuius Aphoriſmi explicatione laborat Gal. ad quid referenda ſit particula illa (fiunt ex vtero morbi) num ſcilicet ad immodicum fluxum, an verò ad retentionem, & tandem concludit, referenda eſſe ad retentionem, eò quod retentis menſtruis, fiũt eryſipelata, Tumores, Inflammationes, vnde poſtmodum innumera mala toti corpori innaſcuntur. Circa quam Galeni interpretationem poſſet aliquis & meritò dubitare, particulam illam etiam referendam eſſe ad immodicum fluxum: & ratio eſt, quia videmus ex immodico fluxu oriri plurimos morbos in mulieribus, & non modò morbos, ſed etiam iugulari interdum videbitis ſub immodico fluxu. Sed huic dubitationi aliquis reſpondere poſſet, mala quę eueniunt mulieribus hoc fluxu laborantibus, eſſe quidem quam plurima: verumtamen non propter vterum oriri, ſed propter fluxum, & exitum ſanguinis, ita vt verum ſit in nimio fluxu morbos non fieri ab vtero, ſed ab immodico fluxu. Verùm aduerſus hanc reſponſionem eſt & alia inſtantia, quia ex immodico fluxu poſſunt vlcera varia oriri in vtero, qnoniam ſi ſanguis qui fluit, fluat propter

acredinem & mordacitatem, proculdubio fient vlcera in matrice, & vlcera quidem praua: ab his deinde vlceribus, possunt innumera mala oriri, propterea dicimus aduersus Gal. propter immodicum fluxum morbos quoque oriri ex vtero. At ut tueamur Galenum, dicendum mihi videtur, in fluxu ipso duo posse considerari, vel solummodo immodicam fluxionem, vel causam illius immodici fluxus. Si solum consideremus immodicum illum fluxum, ex illo non fiunt morbi illi in vtero, propter quos deinde redundent in vniuersum corpus & aliç malæ affectiones. Si autem consideremus in fluxione causas, ratione causarum possunt fieri vlcera in vtero, & ab vlceribus communicari corpori innumera mala. Sed isti morbi non fient ex fluxu, sed ex causis fluxus. Itaque quando Galenus dicit, propter hunc immodicum fluxum menstruorum non oriri morbos in vtero, considerat tantum quantitatem fluxus, non autem causas fluxus: iurè igitur interpretatur Hippocr. sententiam hoc modo. Igitur signa prognostica sunt hæc, nam vbi sanguis immodicus fluit, possunt oriri multi morbi, vel propter fluxum solum, uel propter morbos vteri. Signũ prognosticũ & maximum est, vbi nimij fluxus menstruorum diu proroganturr, aut incurabiles euadere, aut difficulter curari. Et notate, ęgritudines omnes, quæ curatæ sunt a CHRISTO SALVATORE nostro, incurabiles fuisse: hoc dico, quia fluxus ille mulieris omninò erat incurabilis, ut debeamus timere, vbi prorogantur fluxus, malum euadere incurabile. Adhæc ubi fluxus immodici diutius durant, timendum est, ne mulier fiat Hydropica, Cacectica, aut alia propria mala incurrat, ideo esse soliciti debetis in curatione.

Curatio.

CVRATIONIS fluxus immoderati menstruorum communissimus scopus est, vt sistatur, eò quòd licet non sit toto genere præter naturam, est tamen secundum quantitatem præter naturam. Ratio uerò sistendi hunc fluxum uaria est, prout uariæ sunt causæ immoderati fluxus. In omnibus ferè est una uictus ratio, quare aer primum eligendus est natura siccus, non tamen multum. Theodorus Priscianus commendauit, & iurè, ut ægra decumbat in cubiculo obscuro, paruo. Sunt qui Vigilias potius laudant, quàm somnum, adducti hac ratione, quod in somno calor natiuus retrahitur, unde maior fit expulsio. Sed ego potius somnum laudo, eò quòd tametsi humores intrò trahantur cum calore, uerumtamen non expelluntur, sed potius retinentur, quoniã scimus omnes excretiones in somno

retineri. Monet Theodorus & rectè, monent & alij, ut somnus fiat cruribus elatioribus, atque ad inuicem complicatis. Omnis motus & animi, & corporis fugiendus, solæ conueniunt frictiones, præsertim superiorum partium, & ligaturæ: inter quas Serenus, & Democritus Medici antiqui commendant, vt mammæ strictæ ligentur. Balnea & venus omnino fugienda. Circa cibum & potum magnus adhibendus delectus, vinum sit pauciferum, subastringens, potius rubeum, quam album, & in modica quantitate, vnde commendare non possum Auicen. qui videtur commendasse vinum crassum & dulce. Loco vini conuenit aqua pluuialis, & chalybeata: Succus Tamarindorum, Cydoniorum: commendant aliqui Poscam. Sed ego iuxta Hippocr. maximè abhorreo ab aceto in omnibus affectibus vteri. Edulia omnia meliora sunt assata, quā elixa, & si elixanda sint, cōuenit vt elixenē in aqua pluuiali, uel calybeata, vel admisceatur aliquid ex prædictis succis: carnes auiū, & quadrupedum præsertim syluestrium, & ex animalibus quadrupedibus, cerebrum, pedes, viscera omnia conueniunt, quia sua visciditate adimunt sanguini fluxibilitatem. Ex cerealibus conueniunt pro pulte far, panicum, milium, oriza, lentes cocti in aceto, conueniunt præ cæteris oua sorbilia, caseus recēs, lac acetosū, pisces squamosi. Inter herbas laudanē plantago, portulaca, acetosa, vtraq; consolida, radix carduisyluestris. Ex fructibus cōueniūt cydonia, granata, corna, mespila, mora immatura, fructus rubi, pyra, mala omnia adstringentia. Atque hic ferè uictus communis est in omni immoderato menstruorum fluxu. Hanc solum rationem semper habere debetis, vt si causa sit calida, Victus inclinet ad frigidius: si frigida, eligantur calidiora. Instituto victu erit vobis cogitandum, an fluxus menstruorum oriatur ex multitudine sanguinis, an ex motu critico naturæ, quo in casu nihil vobis erit moliendum, vt fluxum constringatis, nisi tamen ex fluxu ægra ad immoderatam deuenerit imbecillitatem, quo in casu proculdubio conandum est sistere. Si sanguis alia de causa fluat immodicè, tres scopi vobis erunt implendi, vt communissimum assequamini. Primus est, vt repellatur ille impetus: Secundus vt sanguinis fluxibilitas auferatur: Tertius vt vasa corroborentur, & constringantur. Ad primum scopum implendum multa sunt remedia, ligaturæ superiorum partium, frictiones, & præsertim sanguinis missio, qui, si nihil impediat, mittendus est à vena brachij, atque id agendum non semel, sed pluribus vicibus, & in pauca quantitate, eò ꝙ, vt docet Gal. in lib. de curatione per uenæ sectionem 18. efficacissimè coercet sanguis missus a brachio menstruorum fluxum, & præsertim si repetatur. Quod si sanguinem mittere impediamini, erunt & Cucurbitulæ scarificatæ, & nōn scarificatæ sub mammis ponendæ. Ita-

dæ. Itaque lenita aluo Clystere, uel lenitiuo erit veniendum ad sanguinis missionem: deinde contemplandum an sanguis sit biliosus, idest, an fluxibilis propter bilem, & acrimoniam, an verò propter aquositatem & pituitam. Si biliosus, & acris, erit expurgandus, & depurandus, & antequam purgetur præparandus erit hoc syrupo:

℞. Rad symphiti drach. ij. Fol. Plantag. Portulacæ, Acetosæ, Consolidæ maioris ana M. j. Fiat decoctio secundum artem: deinde

℞ Decoctionis huius vnc. iiij. Syr. de Ribes, de Cydon. de Myrt. an. drach. v. Misce, & fiat potus. Quo tempore adhibetis Syrupum, potestis curare vt habeat aliquam Confectionem, qua vtatur vesperi, & ante cœnam: vt

℞. Sacchari rosat antiqui vnc. ij. Pulue. vtriusq; consolidæ drach. ij. Masticis drach j. Misce. Capiat huius confectionis singulis vicibus vnc. s. Postquam pręparati fuerint humores, erunt expurgandi hoc Bolo:

℞. Myrobol. citrinorum, & chebulorum pulueris an. vnc. s. Rhabarb. tosti scrup iiij. sacchari ros. vnc. s. Misce, fiat Bolus. Quod si magis placeat exhibere potionem ℞. Myrobol. prædictarum an. drach. j. pulpę tamarin. vnc. s. Bulliant in aqua plantaginis, secundum artem, deinde

℞. Dictæ decoctionis vnc. iiij. s. Rhabarb. tosti scrup. v. Infundantur secundum artem. Deinde facta diligenti expressione adde elect. de sebestē sine scamo. drach. iij. syr. violati solut. vnc. ij. Misce, vel loco syrupi viol. solut. potestis tantundem Mannæ admiscere.

Quod si contingat, vt ob huiusmodi auxilium non succedat sanguinis fluxum hunc compesci, deueniendum erit ad alia, & intrinseca & extrinseca. Intrinsecus, si accipiamus Brodium pedum vituli, in quo incoquatis huiusmodi folia, & cortices ad consumptionē quartę partis, & facta colatura accipiantur eius vnciæ octo. Extrinsecus conueniunt Balnea, Insessiones: Exempli gratia:

℞. Fol. & cortic. quercus, corticis glādiū an. p. iij. fol. myrthi, plātaginis, rubi, balausti an M. iij. Bulliant in aqua pluuiali, & fiat insessus. Potestis autem linire pręsertim vmbilicum: Et notate in his affectibus Linimenta debere applicari vmbilico, quia ibi est magnus venarum confluxus.

℞. Ol. ompha. vnc. ij. Thuris. Boli Armeni, Sanguinis Drac. an. drach j. cymini tosti scrup. ij Misce omnia ad ignem, & illiniatur vmbilicus. Circa administrationem horum remediorum debetis tria semper obseruare: Vnum est, vt in fluxu ex bilioso sanguine non descendatis ad valida adstringentia, præsertim extrinseca, nisi magna in necessitate: quia si sanguinem hunc sistatis, antequam probe depuratus sit, cohibetur quidem fluxus, sed fiunt dolores maximi, & sæpe

& sępè sanguis retentus maiòrem acquirit acrimoniam, vnde magis postea fluit: ideò non debetis statim venire ad astringentia extrinseca: Intrinseca autem licet adstringant, contemperant. Alterum est ex Auicenna, vt huiusmodi adstringentibus semper misceatis aliqđ Aromaticum, quod corroboret, & consoletur, & habeat etiam facultatem sistendi sanguinem: vt est Rosa, Myrtus, Mastix, Thus, Cyminum tostum, Coriandrum tostum, Santali omnes. Tertio obseruandum est, in extremis casibus licere vti Opiatis, propterea Athanasia laudatur ad quantitatem drach. s. liquefacta cum succo Plantaginis, vel ét cum aliquo Syrupo, vt de Myrtho: Promethus Medicus antiquus laudauit etiam in hoc genere, vt capiantur singulo mane tria grana seminis Hyosciami. Ego soleo in huiusmodi casibus tales facere pillulas:

℞. Calchanti vsti, Opij, Thuris, Masticis, Coriandri tosti an. gran. j. s. Terantur diligenter, & cum Syrupo de Ribes fiant pilulæ, quæ accipiantur noctu quatuor, aut quinque horis post cœnam, nam huiusmodi pilulæ congelant quasi sanguinem, sed vt dixi, huiusmodi remedia non sunt administranda, nisi cum videbitis vires corruere ex immodico fluxu. Si fluxilis sit sanguis ob aquositatem, ob pituitam, erit statim purgandus, & primo pręparandus hoc modo:

℞. Fol. Rof. P. s. Cort. granato. vnc. ij. Balausti vnc. s. Fol. Plantag. M. s. (Et aduertite plantaginem, quia hæc & a Galeno, & Serapione maximè commendatur in his casibus.) Fiat decoctio secundum artem: deinde,

℞. Dictę coct. vnc. iiij. Syr. Rof. de rof. siccis, de Portul. de Ribes an. drach. v. mellis rosati drach. iij. misce. Hoc etiam tempore, quo capiet Syrupos, poterit etiam aliquam Confectionem capere vesperi vt dictum est.

℞. Diacydon. simp. facchari viol an. vnc. j. Coriandri tosti subtil. puluerif. drach. j. sumach, spodij, trochif. de carabe an. scrup. j. Terantur omnia diligenter. misce: Postea erunt humores expurgandi hoc modo:

℞. Agarici præparati drach. j. Turbith scrup. s. Diacathol. vnc. j. misce: In potu hoc medicamentum commodissimum erit.

℞. Agarici infusi, & expressi secũdum artem in aqua Plant. scrup. iiij. Electu. Indi. vnc. s. syr. rof. solut. vnc. j. s. misce cum decocto cordali fiat potio, & capiatur mane. Si huic medicationi non cesserit, erit deueniendum ad validiora, propterea intrinsecus huiusmodi confectio efficacissima erit:

℞. Diacyd. simp. vnc. ij. Lapidis Hæmatit. Boli Armeni an. drach. s. Pulueris vtriusque consolidæ drach. j acaciæ, spondij an. scrup. j. Succi plantag. vnc. s. Puluerizentur puluerizanda, fiat mixtura, cuius

ius poterit capere drachmas duas, vel tres mane stomacho ieiuno. Similiter conuenit in hoc casu linimentum pectini, & vmbilico. Exempli gratia:

℞. Olei myrtil. cydon. an. vnc. j. thuris, boli armeni, Masticis an. drach. j. succi myrthi drach. ij. aceti parum. Misce, fiat linimentum. Præter linimenta conueniunt infusiones in matricem, pessi. Infusiones, vt si in vino rubro adstringēte coquatur sumach, carabe, cortex glandium ad quantitatem drach. ij. Deinde huiusmodi vinum infundatur pro clystere in vterum. Potest quoque fieri pessus huiusmodi:

℞. aluminis, spodij, lapid. Hæmat. an. drach. j. cumini tosti scrup. j. Flo. rof. rub. nucum myrthi an. drach. j. s. Terantur omnia diligenter & ponantur in pannum ad formam digiti, atq; ita illinatur oleo rof. omphacino, & indatur. Huiusmodi remedia possunt a uobis plurima excogitari, satis sit habuisse formas. Si fiat propter vasorum apertionem nihil aliud erit vobis agendum, nisi vt glutinetis vasa aperta, quæ agglutinabitis vel extrinsecis, vel ijs quæ induntur in matricem. Nam quę sumuntur ore in hoc casu a me non valde laudantur: nam si sanguis sit purus, nihil aliud agendum, quàm claudere, quod optimè fit per indita in matricem, propterea potestis vti vino prædicto, & pessis, qui maximè glutinant, vt factis ex Tragacantha vsta, ex Gummi Arabico vsto, Mastice, terra sigillata, Bolo Armeno: hęc enim omnia maximè glutinare vasa aperta possunt. Quod si vasa sint corrosa, est utendum ea ratione medendi, quam docet Gale. 5. Method. in curandis vasis corrosis in pulmone, vt scilicet studeatis sanguinem optimum generare: deinde medicamenta sarcotica applicare, quorum copiam habetis apud Galenum 7. medicam. local. 4. Sunt postmodum medicamenta a proprietate occulta: Serenus laudauit puluerem suberis in aqua calida potum. Moschio & Cleopatra laudarunt Caseum lactis Capræ nondum ab hœdo suctæ, qui dicitur Colostra, si in sinistro brachio ligetur & gestetur. Albertus Magnus laudat gemmam Corneolam dictam, digito gestatam. Laudatur etiam herba à proprietate, quæ dicitur pes Leporinus: Lapis Iaspis & multa quæ apud Plinium referuntur. Sed inter cętera laudat Rhases 9. contin. Sulphur viuum ad drach. j. cum musto cocto potum, quod quidem remedium inuenio esse vsurpatum ab Ætio Promoto. Sed quanquam naturali facultate sulphur possit prodesse, tamen puto etiam manifesta qualitate, eò ꝙ vehementer siccat, siccando videtur posse sanguinem coagelare, & siccare: quare solummodo vtendum esse ipso consulo in sanguine aquoso, & pituitoso.

DE FLVXV MENSTRVORVM Hæmorrhoidali. Cap. III.

Causa.

INTER alias immodici menstruorum fluxus causas posui etiam Hæmorrhoides hiantes, quæ consueuerunt hunc fluxum efficere, etenim, vt in ano confluxus quidam venarum apparent, quæ interdum plus sanguinis euomunt, quam conueniat: sic in vtero sunt quidam confluxus venarum, cùm in corpore vteri, tùm in collo, & præcipue, quæ vbi nimis aperiuntur, solent immoderatũ sanguinis fluxum facere, & quanquam, vt dixi, oriatur etiam hic fluxus ex venis, quæ sunt in corpore vteri, hoc tamen (vt docent omnes) rarissimè contingit, frequentissimè verò effluit ex ijs venis, quæ sunt in collo, aut ceruice. Vbi igitur venæ istæ aperiuntur, & plus sanguinis effundunt quàm conueniat, dicitur fluxus menstruus hæmorrhoidalis. Sunt verò harum venarum duæ differentię, quoniam aliæ sunt simplices, molles, humidæ, leues & breues. Aliæ verò sunt duræ, asperæ, longæ, quæque dolorem, & vtero, & partibus vicinis inducunt.

Signa.

COgnoscuntur huiusmodi hæmorrhoides visu, cognoscuntur & alijs indicijs. Modus cognoscendi est per Dioptron instrumentum, dictum Speculum matricis, quo vtuntur Medici ad dilatandum os vteri, vt possint videre oculis affectus ipsius. Signa alia quibus cognoscitur hic affectus sunt, quia sanguis plurimus exit guttatim, nõ continuus, interdum etiam continuus, sine vllo ordine, sine vlla periodo, cum lassitudine corporis, pallore, atque etiam macie: sanguis verò qui fluit interdum est niger, quando scilicet venæ sunt apertæ, interdum flauus quando Arteriæ hiant. His indicijs possunt dignosci fluxus Hæmorrhoidales à fluxu menstruorum, quia fluxus menstruorum solet habere aliquas periodos, quamuis sit immodicus, ad hæc non est cum dolore, corpora non ita emaciantur.

Prognostica.

SIGNA prognostica sunt hæc. Venæ Hæmorrhoidales durę, asperæ, & grandes, difficiliores curatu sunt, quam alię. Rhases 9. cont. docet eas esse deteriores, ex quibus sanguis

niger emanat: leuiores verò, ex quibus emanat sanguis flauus. Sed dicet aliquis vestrum, si flauus emanat ex Arterijs, niger ex venis, videntur difficiliores esse curatu fluxus, vbi sanguis est flauus, quia maiore labore coalescunt Arteriæ, quam venę. Dico, Rhasis sententiam interpretandam esse, quod illæ sint deteriores, in quibus sanguis niger emanat propter accidentia, quia cū sanguis sit ater acris, & fœculentus, videtur magis esse venenatus, & natura infestus, quā flauus, & propterea deteriora ab eo sequuntur Syptomata. Habet tamen hic fluxus, dicit Rhasis, illud boni, quod si forte fortuna suppressa sint menstrua, ex qua suppressione caput grauatum sit, vel tensio aliqua appareat in corpore, vel lassitudo, beneficio huius fluxus omnia accidentia, aut mitigantur, aut tolluntur.

Curatio.

VRATIO huius affectus tota posita est in claudendis huiusmodi uenis, & quoniam variæ sunt causæ propter quas aperiuntur, vt omnes illę, quas iam monstraui immoderatum menstruorum fluxum facere, propterea eadem ferè erit ratio curationis, vt scilicet, si sanguis sit ater, & crassus, corrigatur, & expurgetur. Si sit nimis fluidus & aqueus, similiter purgetur, & corrigatur. Quod autem spectat ad clausionem vasorum, duo sunt modi: vnus quo vtebantur veteres: alter quo recentiores sunt vsi, sed in omnibus necessaria est in primis victus ratio, quæ præscripta est in fluxu immoderato. Monet Rhases, vt ægra detineatur in aere frigido, modicè comedat, abstineat à vino, & carnibus. Modus verò sistendi, & claudendi huiusmodi venas vnus est per medicamenta, quando scilicet adstringentia ipsis venis superponuntur, aut etiam pectini, vt est pilus Leporinus inunctus Albumine oui vnà cum stercore Asinino, puluis gummatis prunorum, sumach, myrtillorum, gallę: accipiuntur isti pulueres vel omnes, vel aliqui, & interdum aridi venis superponuntur, interdum vel albumine oui, vel succo adstringente, aut succo plantaginis colliguntur, & superponuntur venis. Inter pulueres commendantur calchanti vsti puluis, vt in extremis casibus & puluis aluminis. Rhases commendat sedere in aqua gelida, & eadem abluere pedes. Quod si iste modus sistendi fluxum nō tollat malum, nihil aliud superest, quam venas auferre quas auferendi sunt duo modi: vnus antiquior, alter vero Moschionis, Cleopatræ & Pauli. Veteres solebant huiusmodi Hæmorrhoidas filo ligare, & quotidie filū illud adstringere magis, donec totæ auferrentur. Vel scarificabant venas circa radicem, deinde puluerem causticum superspargebant, donec deciderent

ciderent mortuæ. Sed isti duo modi a Cleopatra, & Mosc hione repudiantur, quia dicunt nimis grauem esse modum, & acerbum. Paulus etiam videtur dixisse, modū hunc fuisse reprobatum a Chirurgis maioribus. Quapropter alter modus ipsis fuit probatus, & laudatus, vt forfice & cultello abradantur. Modus autem quo sunt ex scindendæ, docetur a Paulo lib. 6. cap. 71. & a Moschione, & a Cleopatra abundè. Postquam abscissæ sunt, aspergitur puluis ex Galla, ex Alumine, ex Sumach, Rosis, & alijs, quæ modicè adstringunt. Monet tamen Moschio & iure, abstinendum esse a medicamentis acrioribus, & acerbioribus. Ratio, quia huiusmodi medicamenta exacerbant valde, & propterea magis proritant fluxum.

De menstruorum stillicidio. Cap. IIII.

INter uitia immoderati menstruorum fluxus adnumeratur illud quoque ab Aetio, quod dictum est ab eo menstruorum stillicidium. Etenim sicut vesicæ contingit, vt quandoque offensa retētrice facultate vrina non possit retineri, sed iugiter, & guttatim expellitur, ita contingit vteri facultati retentrici, nam ea debilitata, cum nō possit retinere sanguinem, dimittit eum iugiter, ac veluti guttatim euomit. Est hic affectus, proculdubio symptoma in genere excrementorum immodicè fluentium, quod suos sequitur morbos, ut dictum est de alio immoderato fluxu.

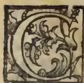
Causæ.

HVius affectus ab Aetio quinque numerantur causæ, meatuum angustia, virium debilitas, sanguinis multitudo, sanguis pituitosus, & fæculentus. Atque hæ omnes causæ sunt internæ. externæ vero sunt oēs illæ, quę huiusmodi sanguinē producere natæ sunt.

Signa.

SIgna habentur ex relatione ægrotantis, quod sanguis iugiter fluat, quasique guttatim stillet, vt iure possit appellari vteri ploratus quidam.

Curatio.

VRATIO tota, vt docet Aetius, posita est in causarũ amputatione, nam si sanguinis multitudo causa fuerit, missio sanguinis erit optimum remedium. Si propter virium debilitatem facultatis præsertim retentricis, erit studendum viribus robora ndis, vt si sanguis fuerit pituitosus, vel fœculentus, erit corrigendus, vt aliàs docui. idẽ dicendum de meatuum apertione. Sed hoc aduertendum est, in hoc casu esse dolorem, qui potissimum vrget ægram & Medicum, ita vt propter dolorem cogatur quandam viam diuersam incedere, & doloribus potius intendere, quam causis. Quo in casu docet Aetius aerem tepidum, & non obscurum esse debere, in quo decumbat ægra, postea extrema liganda & fricanda: vtendum gestationibus, abstinẽdum ab omni cibo, & potu acri, salso, flatuoso: Aquæ potum in primis prohibet Aetius, cuius causam esse puto, quoniam aqua quæ retinetur in Hypochondrijs, flatus inducit, ex quibus perspectum est dolorem augeri, & exasperari. Si vires ferant, vbi dolor maximus est, secanda est omnino vena, quoniam vt docet Galenus lib. de Curatione per sanguinis missionem, ad dolores mitigandos maximum remedium est sanguinis missio. Adhęc vtendum est inunctionibus, insessionibus, quæ dolorem leniunt; vt si aquæ incoquantur semina lini, Altheæ, folia maluæ, arthemisiæ, atque in hac detineatur mulier vsque ad vmbilicum, quo modo fiunt insessiones. Conferunt etiam Cataplasmata pectini imposita. Ego laudo huiusmodi: ℞. Sem. lini lib.s. Panis tritici lib.j. Vitellorum ouorum num.iiij. Lactis q.s. ad efficiendum emplastrum. Fiat emplastrum, superponatur pectini, adhibeatur etiam locis muliebribus, & solet huiusmodi dolorem mirificè lenire. Infundo etiam lac cum succo maluæ. Oleum de Vitellis ouorum etiam maximè confert ad leniendum dolorem. Adhęc Butyrum, pinguedo Anseris & Gallinæ inuncta singillatim, vel coniũctim dolorem quoque leniunt: sic si eædem pinguedines immittantur in vterum. Si hæc non iuuant, monet Aetius vt cucurbitulæ apponantur pectini, post quas fiant scarificationes, si sit necesse, vel loco scarificationum adhibeantur hirudines. Et vtilitas, quæ ex hoc remedio habetur, est, quia sanguis qui fluit ad vterum retrahitur, ex quo inhibetur fluxus, & consequenter dolor aufertur. Si hæc non iuuant, ad Rubrificantia, ad Dropacismos veniendum, quę remediorum genera, vt aliàs docui, in extremis casibus adhibita sunt ab antiquis. Quod si menstrua non lædant quantitate, sed qualitate sola, vt in diuisione monstratum est, huic etiam debetur curatio, quia tametsi in præsentia nullum detrimentum inferat, suspicandum tamẽ

est, si

est, si mala qualitas menstruorum non corrigatur, fore vt tandem mala plurima inducat. Sunt verò prauæ qualitates menstruorum, quando sunt vel nimis aquea, vel nimis acria, calida, salsa, crassa. Quomodo gignantur hæ qualitates, & quomodo cognoscantur docui, vbi tractaui de suppressis, & fluentibus menstruis, quorũ rationem explicui. Quare ne inutiliter hæc omnia repetam, remitto vos ad illa, quæ antea ibi docui.

De Gonorrhœa. Cap. V.

INTER alias, quæ ab vtero fluunt humiditates, vna a Medicis adnumeratur humiditas seminaria, quę sicut aliæ omnes suos morbos habet, inter quos potissimum est ille, qui dicitur a Græcis γονοῤῥοία. Latini appellant diuersis nominibus: Inter quos qui Barbari sunt, dicunt Gomorrhæam, puriores Gonorrhœam: Celsus dixit nimiam seminis profusionem: Plinius appellauit seminis profluuium. Est hic affectus, vt dicit Galen. de locis affect. 6. inuoluntaria & continua seminis emissio. Moschio dixit, esse seminis emissionem sine cupiditate viri. Celsus quoque sine imaginatione: Aetius similiter sine concitatione Veneris. Sed hæc vox inuoluntaria, idem est, ac si diceremus sine cupiditate, sine imaginatione: iure dicta est a Galeno esse inuoluntariam, & continuam emissionem, vt distinguatur a Pollutione nocturna, quæ dicta est a Græcis Onirogmos. Differt autem Gonorrhœa a Pollutione nocturna in duobus: In vno quoniã Pollutio semper est cum aliqua imaginatione, cum aliqua cupiditate: Gonorrhœa verò sine aliqua cupiditate: differt & in altero, quia Gonorrhœa in qualibet hora exercet homines: Pollutio autem solummodo noctu. Quapropter Ruffus Ephesius Medicus apud Oribasium 6. Collec. cap. vlt. dicit Pollutionem nocturnam magis perturbare homines, quàm coitum: quia cum Pollutio inuenit hominẽ somno oppressum, & vires sopitas, magis percutit eum, & magis afficit. Sed dicet aliquis vestrum, Gonorrhœam non esse recensendam inter morbos muliebres, tum quia rari fuerunt Medici, qui de hac tractarunt, tum quia morbi muliebres sunt, qui non sunt communes viris. Hæc proculdubiò est communis Viris, imò videtur hæc solummodo passio esse Virorum. Nam vt hoc etiam obiter dicam, in Leuit. decimoquinto habetur, Viros putari immundos, & lege statui immundos esse, qui laborant fluxu seminis: Mulieres verò solum cum menstruorum fluxu: sed licet hic affectus communis sit viris, verumtamen, vt videbitis in orationis progressu, diuersus est in viris, & mulieribus. Et ratio di-

uersitatis

uersitatis est,tum quia mulieris semen diuersum est a semine viri in aliqua re,tum quia modus eiaculationis in fœminis, & locus per quem, & ad quem fluit, diuersus est. Quapropter fateamur hunc affectum diuersum esse, quia iurè Theodorus Priscianus, & Moschio hunc inter muliebres morbos recensere voluerunt. Sed antequam vlterius progrediamur, constituendum est a nobis, an mulier verè semen habeat,nam hæc tractatio superuacanea esset, si hæc res apud vos indiscussa maneret. Et vt intelligatis vim huius considerationis,sciendum est,ferè omnes Medicos,& Philosophos in hoc cōuenisse,etiam mulierem prȩter sanguinem menstruum,aliquid aliud emittere. De hoc autem dubium est,an sit semen,an non, idest,an vt semen viri facultate effectrice & formatrice præditum est, sic etiam hæc materia mulieris habeat vim effectricem,& formatricem. Cum igitur dubitamus an mulier emittat semē, dubitatio est,an tale semē emittat,ꝙ habeat vim cōformatricis,& effectricis,vt semē viri. Pythagoras,Democritus,Hippocrates,& Epicurus,grauissimi oēs Medici,& Philosophi hanc habuerunt sententiam, mulierem quemadmodum virum emittere semen verum: ad quod sentiendum tribus potissimum sunt impulsi rationibus,quarum prima est, quòd in coitu mulier æquè delectatur ac vir,cum emittit semen. Si sic est, vt eodem tempore,& eodem modo delectetur vt vir;uir delectatur, quia emittit semen,igitur & mulier. Et vt huius rationis vim intelligatis, sciendum,Hippoc.lib.de Genitura videri habuisse sententiam aliā à priori, vbi scribit,mulierem minus delectari in coitu, quàm virū, & minus durare: Verum sciatis,lectionem vulgatam Hippocratis esse mendosam,quia vt habetur ex textibus antiquis manuscriptis, sententia Hippocratis est,mulierem minus delectari, sed diutius durare eius delectationem. Quæ sententia confirmata est ab Auic. 11. Animal.& 21.Fen.3.Canon.c.2. Et etiam ab Aliabbate Commen.9. suȩ Theoricæ,qui omnes ducti(vt puto) hac Hippoc. autoritate dixerunt,mulieris uoluptatem duplo magis durare, voluptate viri. Secunda ratio,qua ducti sunt est,quod constet viros dum coeunt,percipere humiditatem matricis eo tempore emanantem, quæ cū non sit sanguis menstruus,necesse est fateantur esse materiam seminalē. Tertia ratio horum,quam attribuit ipsis Galenus libr. 1. de Histor. Philosophorū(siue ille liber sit Plutarchi,vt existimo) est quod mulieres habeant testes vt viri,ergo & semen: qui testes nullum aliud munus habent,quam deferendi,& conficiendi semen. Hippon Philosophus,quem secutus est Athenȩus,fuit alterius sententiæ,qui existimauit,fœminas quidem emittere semen,sed inutile ad generationem,quia illud emittitur extra matricem. Si emittitur extra matricem, signum est materiam illam tanquam infœcundam explodi è

locis

locis muliebribus .. Aristoteles cum Peripateticis aliam sententiam non modo habuit, sed etiam penitus animis sequacium inseruit, scilicet, mulierem nullo modo semen habere, nisi æquiuocè, quæ sententia fuit etiam Zenonis, & Stoicorum omnium. Hanc autem materiã Aristoteles tractat. 1. de Genere animalium 19.20. & cap. 2. de Generat. Animalium 1. Aristotelem secutus Auerroes de eadem re disputat. 2. Collect. 10. Rationes, quibus Peripatetici fuerunt adducti, multæ fuere, sed potissimum esse quatuor videntur. Prima quod mulieres in omnibus rebus sint ferè similes pueris, in Voce, Pilis, Carne, Viribus: ergo etiam similes debent in hac re esse, vt sicut pueri non habent semen, ita nec mulieres. Altera, quod mulier sit mas læsus: si est mas læsus, ita vt deficiat valde à mare, debet ꝓpter hoc deficere, quia in ipsa non est vis generatiua, vt est in mare, quod cùm non sit, non potest illi inesse verum semen. Tertia, quæ apud ipsos videtur omnium grauissima, quod mulieres concipiant sine vlla humoris emissione: in qua re probanda laborat Auerroes multis exemplis, dicit enim se audiuisse a multis mulieribus, quod conceperunt sine voluptate: similiter refert de sua vicina, quæ concepit in balneo sine coitu: si hoc verum est, necessarium est non habere semen, quia fieri non potest, vt unquam conceptio fiat sine hac emisione. Quarta & postrema, quod mulier si haberet semen, posset concipere absq; mare. probatur, quoniam si semen est efficax ad efficiendum, & conformandum, cùm etiam habeat materiam generationis & locum, sponte etiam posset generare sine ullo viri coitu. Hæ sunt rationes, quibus Aristoteles, & eius sequaces existimarunt mulierem carere semine: Et quia videbant Hippocratis rationes urgere, conati sunt ijs respondere. Primum de uoluptate respondet Aristoteles, mirum non esse ut possit sine semine in coitu delectari, propterea quod uoluptas nascitur ex spiritibus, qui mouentur, ut in pueris, quibus ex affricatione nascitur uoluptas, non quia emittunt semen, sed quia pleni sunt spiritibus: sic uoluptas oritur in muliere ex spiritu non ex semine. Ad secundam rationem de emissione humiditatis, Respondet Aristoteles & cum eo sequaces, illam humiditatem non esse semen, sed potius quid aliud, quod probat tribus aut quatuor rationibus. Prima, quod non omnes mulieres eam humiditatem emittant, quia albæ fœminæ emittunt quidem, nigrę uerò, & Virgines nõ emittunt. Quod si illa humiditas esset semen, proculdubiò inquit omnes emitterent. Secunda, quia non emittitur per contrectationem eius membri, a quo emittitur semen in uiris. Etenim a uiris emittitur semen ab eo membro, quod contrectatur, scilicet a pene, mulieribus emittitur ab eo membro, quod non contrectatur: emittitur enim a cornibus uteri, contrectatur uero solummodo Ceruix. Tertia quia, est ma-

est materia quædam aquea,fluida,propter quod dicunt isti, constat non assimilari materiæ seminali. Ad tertiam rationem de testibus respõdetur, nequaquã necessarium esse,& si habeant testes,vt in ijs sit semen,quia fieri potest,vt in mulieribus testes sunt occulti,ita etiam habeant alium vsum ab eo,quem habent viriles, qui sunt protuberantes & manifesti. Et quia aliquis potuisset Aristoteli & Peripateticis obijcere,ergo videtur materia quæ inest testibus, esse vana,propterea quod nullum habeat vsum in generatione, quia non vt materia,non vt forma,aut efficiens: Respondet Auerroes 2. Collect. 10. quod non valeat hæc consequentia,quia mammæ in mulieribus deseruiunt generationi,in viris non, & tamen non est dicendum esse inutiles. Sed vt mammæ deseruiunt alteri vsui in viris,quàm in mulieribus,ita etiam testes & semen deseruiunt in fœminis alteri vsui, quàm ad Generationem. Quis verò hic sit vsus posset Medicus sciscitari a Peripateticis: pro quibus Aegidius Romanus in lib. de Generatione hominis,ex Auicenna, & Auerroe scribit, tres esse posse vsus huius humiditatis in fœminis. Primum,vt frigiditate ac tempore huius nimia seminis virilis caliditas refrænetur. Secundum,vt viscidítas seminis virilis diluatur quodammodo ab hac humiditate aquea,quoniam cùm semen debeat totum vterum percutere,si nimis sit viscidum,dicit iste vir,non potest. Tertium, qui etiam ab Auerroe significatus est: dicebat Aristoteles esse propter voluptatem, idque dupliciter. Primò vt matrix voluptate huius humiditatis attractæ simul etiam magis attrahat semen virile,& magis consequenter ipsum complectatur. Secundò, vt mulieres propter hanc voluptatẽ desiderent,& quærant concubitum magis. Atque hæ sunt rationes præcipuæ,quibus Peripatetici probant suam sententiam,& ad Hippocratem respondent. Galenus verò post Aristotelem aliam sentẽtiam,& meliorem secutus est,scilicet quod mulier semen emittat,verumtamen semen hoc sit differens a semine viri, tùm substãtia, tùm etiam facultate. Substantia,quia muliebre semen magis fluidum est, & aquosum: facultate,quia tametsi mulieris semen vim habeat effectricem,est tamen hæc vis imbecillior in muliere, quàm in viro, ita vt ad hoc,vt fiat generatio,necesse sit tùm semen fœminæ, tùm etiã maris adesse. Ad astruendam hanc opinionem contra receptissimam Aristotelis sententiam vsus est multis rationibus, sed nos tantum tres selegimus. Prima ratio Galeni, quæ etiam secundum ipsum est efficacissima,capta est à similitudine filiorum ad Patrem,& Matrem, quòd filij gignantur quotidiè,qui assimilantur matribus, non solum secundum sexum,sed secundum plurima alia accidentia. Hoc constituto, inquit Galenus, vis hæc assimilatoria,& vis hæc effectrix,cũ æquè fit assimilatio ad matrem,atque patrem,necessum est, vt nascatur

tur

tur à principio communi & maris,& fœminæ,propter quod sæpè af similatur & Patri & Matri. Si igitur à principio communi ad generationem concurrunt tantum duo,semen & sanguis menstruus:hec vis non potest esse in sanguine menstruo,quia is non potest esse cōmunis mari, nam nunquam assimilaretur fœtus patri, si ibi esset vis assimilatrix. Ergo necesse est,vt sit in semine: si in semine,ergo necessum est in fœmina adesse semen, veluti in mare,merito cuius pos sit fœtus assimilari propriæ matri. Secunda Galeni ratio lib.2.de semine 1.accepta est ab ipsa Anatomica inspectione, quòd videamus, vbi secantur corpora mulierum, non solum apparere oculis vasa spermatica,vt sunt in viris,verum etiam repleta materia alba & cras sa seminali, id quod vosmet in Anatome contemplati estis. Si hoc est,quo modo fieri potest, vt cum sensui pateat, dicamus eas carere semine ? Tertia ratio est ex Pollutionibus nocturnis, nam mulieres, inquit Galenus, perinde patiuntur nocturnas Pollutiones,atq; viri. Viri incidunt in hos affectus, solum propter semen, ideo & mulieres solum propter semen capiuntur his pollutionibus. Accedit etiam,quod Galenus dicit, se vidisse in vidua quadam, quæ cum tentata fuisset vteri prefocatione maxima, tandem vterus euomuit materiam albam,crassam,qua educta statim liberata est: inquit Ganus,hæc materia non aliud erat,nec dici poterat quam semen.Eam humiditatem, quam mulieres in nocturnis pollutionibus emittunt, semen esse probat Gal.tribus rationibus. Prima,quod in emissione eius,percipitur eadem voluptas, quam percipiunt viri in emissione spermatis, propter quod maximè verisimile est,& ipsas semen habere. Altera,quòd emittatur hæc humiditas à testibus & vasis spermaticis,quæ omnia ita sunt in mulieribus illustria, sicut & in Viris.Circa quod notare debetis Aristo.vt& Medicos,confessum esse, in mulieribus vasa hæc & testes reperiri: veruntamen fuit huius sententię, quod sicuti in viris, nullum habent præcipuum vsum ad generationem,ita etiam non habent in mulieribus, quod falsissimum esse ostendunt Medici,& præsertim Gal. de fœminis brutis, quæ vbi castrantur, omnino infœcundæ redduntur, id quod etiam apertissimum est in viris, qui excisis testibus,permutantur non solùm operibus naturę,verum etiā animis. Et iure magnus ille Auenzoar.lib. 2.tract.3.ca.1. scripsit, nullum fuisse vnquam virum castratum, qui esset optimi intellectus & bonorum morum, vnde vos considerate, qua ratione homines tardos,& stupidos, appelletis Testiculos. Tertia Gal.ratio est,quod hæc humiditas proijcitur in vterū, non enim potest proijci in vterum frustra, propterea gratia generationis omnino proijcitur,nequæ valent illæ vtilitates huius humiditatis,quas Peripatetici adducunt, quoniam non inseruit huiusmodi humidi-

tas solùm voluptati, q uia etiam secundum Aristotelem. sæpè fit conceptus sine voluptate: non etiam inseruit temperando calori, aut visciditati temperandæ, quia multi reperiuntur, qui habent semen liquidum, tenue, & frigidum, vt confessus est Lucretius 4. de Natura, dum ait:

Nam steriles nimium crasso sunt semine partim,
Et liquido prĕter iustum tenuique vicissim.

Propter quod, si hæc humiditas huic inseruiret. plus mali quàm boni efficeret, eò quod illi, qui habent semen liquidum, & tenue, euaderent prorsus steriles, sicut etiam qui habent semen tepidum. Itaque his rationibus probat Gal. humiditatem illam, quam emittunt Mulieres, semen esse. Et quia Galenus videbat hanc Aristotelis rationem maximè vrgere, quod si mulier emitteret semen, posset fieri conceptus sine mare: Respondet. quod vis informatrix maris non est efficax per se, neque etiam vis ipsius fœminæ, ita vt vtrũque opus habeat altero, & vt non potest fieri generatio sine semine Mulieris, ita etiam neq; sine semine viri. Auic li. 9. de ani. 2 & 3. necnon secunda Fen. 3. tract. 1. c. 3. ausus est Galenum irridere, eò quod parum philosophiam nouerit in hac re, quasi sententia Gal. valde deterior sit, quàm Aristotelis. Auic. secutus est Albertus lib. 9. tract. 2. atq; etiam Ægidius Romanus, lib. de formatione hominis, ita vt omnes videantur conspirasse aduersus Galenum, qui primo constituerunt, sententiam hanc Aristotelis veram esse, quòd mulieres nõ emittant semen, nisi æquiuocè, eò quòd solum, si quid habent, sit mera materia, tanquam sanguis menstruus, & quod solùm vis effectrix generationis posita sit in semine maris. Quo cõstituto, respondent rationibus Galeni, & primo de similitudine sexus, dicunt cum Aristot. mares & fœminas generari, non propter semen Mulieris, sed quia, si semen viri calidum sit, à dextro teste fluat, & in dextram vteri partem decumbat, mas fit: è conuerso, si decidat semen frigidum à teste sinistro in locum sinistrum, fit fœmina: si verò semen calidũ à teste dextro in sinistrum vteri latus decumbat, fit pro ratione dominantis & qualitatis & loci: Quod si, dicunt isti, ex vtraque parte qualitates valentes sint, fiunt Hermaphroditæ. Cui rei fidem facere conatur Albertus Magnus exemplo, qui scribit, se cognouisse Mulierem, quæ cum post coitum semper decumberet in latus sinistrum, semper peperit puellas: vbi vero Medicorum consilio cœpit cubare in latus dextrum, cœpit simul & masculos procreare. De similitudine indiuiduali, in qua re maximè vrget Gal. ratio, respondet Auic. hoc fieri propter resistentiã seminis muliebris, non quod vllam vim effectricem habeat, sed quia, cum propter resistentiam humiditatis illius, nequeat fœtus assimilari Patri, assimilatur Matri. Ad secundam

dam & tertiam Gal. rationem reſpõdet, humiditatem quidem illam aſſimilari ſemini, quia viſcida eſt & alba, uerumtamen non eſſe verum ſemen. Et quod docet Gal. de vidua, inquit ille, fuiſſe hanc humiditatem, quæ ob moram in vtero craſſefacta erat. Argumẽtis, quibus nititur Gal. probare eſſe ſemen, reſpondet id quod dicit Ariſto. aduerſus Hipp. voluptatem effici à ſpiritibus, & motu, non autem quod ea humiditas ſit ſemen. De vaſis verò ſeminarijs, & teſtibus, reſpondet, quanquam materia in his contineatur, non tamen eſſe aſſerẽdum quod ſit ſemen, quia etiam viri interdum ex huiuſmodi uaſis emittunt quandam humiditatem, quæ nequaquam ſemen eſt. Ad tertium, quod pertingat hæc humiditas ad vterum, inquit, non eſſe mirum. quia & ſanguis Menſtruus, qui citra omnem controuerſiam non eſt ſemen, etiam ad vterum pertingit. Contra id quod ſcribit Gal virtutem informatricem in ſemine Mulieris eſſe, inſurgunt iſtis duabus rationibus, apud ipſos grauiſſimis. Vna, quod ſi debiliter informaret vis ſeminis mulieris, poſſet etiam citra Marem fieri debilis conceptus, quia ab agente ſecundum gradum, ſemper euenit effectus ſecundum gradum: ſed falſum eſt, mulierem vllo modo poſſe concipere abſque mare, ergo ſequitur nullo modo ſemen mulieris vi informatrice præditum eſſe. Secunda ratio, qua vtitur Auicennas & Albertus eſt, quod nulla potentia actiua indigeat aliqua re, quę deducat ipſam ad actum, quare uis informatrix maris nullo modo indigebit adiutorio informatricis fœminæ, vt gignat: imò dicit Albertus, quod ait Galenus, eſſe rariſſimum, nec inueniri ſimile in natura. Et quia poterat aliquis pro Medicis dicere, ſemen viri formam adferre, ſemen verò mulieris figuras & accidentia. obijciunt, quod dans formam, det accidentia per Ariſtotelem 8. Phyſicorum: igitur ſi ſemen maris dat formam, dabit figuras & alia accidentia. Hi igitur ſunt diſcurſus, quibus Auicenna, Albertus & Ægidius nituntur probare à fœmina ſemen non mitti, quod habeat vim effectricem. Pro qua re ſtatuenda illud ante cætera dicendum eſt, quod ſcribit Auicenna 20. tertij, tractat. 1. cap. 3. ſcilicet, hanc quæſtionem pertinere potius ad naturalem Philoſophiam, & huius rei ignorationem nequaquam eſſe nocuam Medico, quia tamen puto & Galeni, & aliorum Medicorum ſententiam eſſe veram, propterea nobis cum Galeno ſtatuendum eſt, Mulierem emittere omnino ſemen, quod non ſolùm, vt docet Auicenna, diſponat materiam ad recipiendam informationem, ſed etiam quod informet, verum debilius quam ſemen viri. Sed quia magna ex parte refutatæ ſunt iſtæ opiniones & rationes, nonnullis reſpondebo breuiter: & primò de ſimilitudine Indiuiduali, quæ eſt maxima Galeni ratio: quod ratio Auicennę omnino futilis ſit, nempe ſolam reſiſten-

tiam præbere,propterea quod si solum semen fęminæ resisteret,proculdubiò efficeret solùm,vt fœtus non assimilaretur patri. at pręter hoc facit etiam, vt assimiletur matri, ergo necesse est fateamur, aliquam vim inesse semini mulieris, quæ hanc assimilationem faciat. Et propterea magnus ille Lucretius 4 de natura,dicit, fœtus similes fieri matribus, propter semen muliebre,sicuti sunt similes patribus, propter semen paternum : cum ait,

Tum similes Matrum, materno semine fiunt:
Et patribus,patrio.

Quod porrò dicunt respondentes Galeno, humiditatem illam esse quidem similem, sed non esse verum semen : videtur mihi ratio vana, propterea quod si ab ijsdem locis emanat,atq; ijsdem accidentibus præditũ,necessariò etiam videtur eandem habere facultatem: imò possunt isti conuinci Aristotelis ratione,qui 1.de Gener.anim. 19.scibit,mulieres & viros pingues idcirco infœcundos fieri,quia semen vtriusq; absumitur in pinguedinem. Si igitur propter absentiã seminis, vt vult Aristoteles,tollitur fœcunditas in muliere,igitur & ex pręsentia ipsius seminis dicitur fœcunditas fieri. Igitur secundũ Aristotelem necessariò coguntur fateri, semen mulieris vim habere in generatione.Neque valet,quod si hæc facultas effectrix debilis est, posset etiam fieri cõceptus debilis sine mare, propterea quod vis illa nullo modo potest operari,nisi iũgatur facultati seminis masculini. Et ideò, sicut semen viri non informat sine semine Mulieris; ita nullo modo potest informare semen fœminę,sine semine maris. Nam vt exemplum afferamus in artificialibus, vt adfert Aristoteles ad probandum semen maris non posse esse vt materia, id perinde est, ac si quis vellet impellere aliquam rem, ita vt solus non posset,sed beneficio alterius, nam vt alter ipsorum non potest sine altero impellere,& vis vtraq; alterum iuuat, ita contingit in semine, vt facultas fœminæ adiuuet facultatem Maris, quanquam facultas Maris sit efficacior.Nec dicendũ est,hoc mirum esse,eo quod non reperiatᷣ in alijs rebus, quia vt testatᷣ Plato in Epinomide, & Aristoteles, & Auicennas,in generatione aĩalium est necessario quid diuinum, quod in alijs rebus non reperitur,vt non sit mirum, si in hac re reperiatur aliqua conditio,quæ non reperitur in alijs rebus. Cum igitur vera sit nobis putanda sententia Medicorum, quod scilicet mulieres emittant semen, Gonorrhœa Mulierum nil aliud erit,nisi emissio huius seminalis materię,citra uiri cupiditatem,& (vt dixit Moschio)cum pallore & lassitudine.Est hic affectus symptoma in genere excrementorum immodicè fluentium. Locus vero affectus,vt testatur Galenus 6.de locis affect.6. nullus alius est, quàm vasa seminalia.

Causæ.

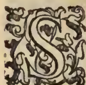

CAVSAE Gonorrhoeę internæ aliæ sūt essentiales,aliæ per consensum. Rursum essentiales aliæ sunt ex parte seminis, aliæ verò, quæ pertinent ad vasa spermatica. Causæ facientes Gonorrhęam ex parte seminis, sunt vel quia semen in quātitate peccat, vel quia qualitas seminis mala est. Vbi quantitas exuperat, proculdubio præ abundantia semen fluit: & huiusmodi Gonorrhœa solet fieri in Viduis: & in illis virginibus, q̄ nuptias nimis protrahunt. Si vero qualitas seminis causa est, fit, quia semen nimis calidum est, aut nimis acre, aut nimis tenue; Nimis calidum semen fit, quando homines nimis laborant: Et hac ratione, Aristo.5.Prob.31.dicebat, eos qui nimis exercentur, laborare nocturnis pollutionibus, propterea quod semen nimis calidum euadit. Similiter solet etiam semen nimis fieri calidum in febribus, & præsertim in ijs, quæ sunt habituales, vnde dicebat idem Aristoteles, Phthisicos frequenter tentari pollutionibus noctis, propter hāc caliditatem. Fit etiam Gonorrhœa, vt dixi, ex seminis acrimonia, vnde illi qui equitant, celerrimè solent his affectionibus obnoxij esse, quia semen illis acre euadit. Idem contingit, vbi semen fit nimis tenue & fluidum, quàm par sit. Ex parte vasorum spermaticorum causæ sunt, vel quia vis retentrix vasorum offensa est, vt docet Galen.3.Sympt. Atque hæc læsio contingit propter malam intemperiem; vel quia vis expultrix nimis valida est, quod etiam in intemperiebus contingere aduertitur: vel quia vasa spermatica conuulsa sunt. Sic sæpè videbitis eos, qui cōuulsionibus capiuntur, emittere semen, propter scil. Spasmum vasorum spermaticorum, id quod docet Gal.14.de vsu partium 12.& 3.Symp.4.atq; hæ sunt causæ essentiales. Causæ vero per consensum sunt illæ, quę communicant affectus vasis spermatis, & hæ vel sunt in Rhenibus, vel in Musculis: In rhenibus, quādo ipsi maximè feruefacti sunt, ita vt feruorem vasis spermaticis communicent. In Musculis, quando Musculi superpositi vasis spermaticis, sunt valde accensi: atque tot sunt causæ internæ. Externæ vero causę sunt, longa in primis abstinentia, coitus, cogitationes, sermones, lectiones rerum venerearū, nimia frequentia coitus, nimius corporis motus, otium, somnus super dorsum factus, strictura lumborum, & pannorum nimis calefacientium super lumbos vsus: ad hęc potus meraciores, cibi, vt sunt, Ostrea, Bulbi, Tubera, Cardui, Ciceres Nuclei pinus, & tādem omne eduliorum genus, quod vel multiplicare semen, vel prouocare potest. Quo in loco notare debetis ferè omnia quæ Gonorrhœam

in

in viris generant, eadem generare in mulieribus. Imò uerò Theodorus Priscian. lib. 3. suæ Medicinæ cap. 10. scribit, curationem in viris nihil differre à curatione mulierum.

Signa.

SIGNA generica huius affectus comparantur ex relatione vel ipsius patientis, vel ministrarum eius, quoniam sæpè erubescunt Mulieres id fateri, vnde necessum est hoc intelligere vel à matribus, vel à ministris. Inter alia signa, quæ referuntur a ministris hoc vnum est: quia ęgra dicit exire è vulua materiam albam crassiusculam, sine voluptate. Sed dicetis, quę est causa vt nulla percipiatur voluptas? Hæc est, quia, vt intellexistis, voluptas oritur ex Spiritibus & motu seminis, qui cōfertim subitò fit: iam verò semen, quod in Gonorrhœa effluit, spiritibus priuatum est, tardissimè mouetur, & paulatim emanat, ita vt omnes desiderentur voluptatis causæ. Sed quia materia quæ exit a matrice, interdum sperma est, interdum vero nō, propterea necesse est, vt habeatis signa, quibus distinguatis, quando materia seminaria est, & quando non. Substantia, quæ semen est, habet has conditiones, nam tametsi minus crassa sit quam semen viri, verumtamen habet & ipsa nonnihil crassitiei: materia quæ semen non est, tenuissima est, & multum fluxilis. Adhæc materia spermatica pauca est, & longis interuallis emanare solet: materia verò quæ sperma non est, copiosissima est, & continuè fluit. Quod vt intelligatis, debetis meminisse illius, quod scribit Aristoteles 1. de generatione animalium 18. vbi ait: illud ex quo generatur semen, omnino paucissimum esse, propterea quod ex tota cibi quantitate paucissimum omnino est illud, quod membris pro nutrimento apponitur: ex hoc verò paucissimo generatur semen, quod est minima portio ipsius paucissimi. Ita ut necesse sit omninò semper paucum esse semen, & propterea in Gonorrhœa paucam hanc materiam exire. Sed dicetis, si materia seminaria adeo exigua est, cur interdum in Gonorrhœa videtur maxima seminis copia exire. Dico, propter duas causas hoc fieri: Prima est, quia sæpè semini miscetur aliena materia, vt pituita defluens à Capite, quę videtur augere substantiam seminis. Altera causa est, quia vasa spermatica, ubi fiunt intemperata, vehementer attrahunt a toto, ita vt quod deberet nutrire membra ad se rapiant, & ita uidetur semen multiplicari. Ex quo loco notare debetis errorem eorum, qui putant, semen fieri album in testibus, quia in Gonorrhœa semen album exit, & tamen ne momento quidem moratur in testibus. Ad hæc dignoscitur materia

ria ſeminaria qualitatibus viſibilibus, & odorabilibus, quemadmodum vbi materia obſcurior eſt, interdum nigra, interdum rubra & variorum colorum. Accedit his ſignis & aliud, quod in Go norrhœa, ſi diutius perſeuerabit, neceſſario corpus contabeſcit, quia membra priuantur nutrimento proprio: in fluxu verò alienæ materiæ, corpora non ita emaciantur, & contabeſcunt. Tandem prægnantes Mulieres nunquam Gonorrhœa capiuntur, ratio eſt, quia ſemen ut intellexiſtis, fluit in vterum, ex utero foras emanat: in prægnantibus vteri os clauſum eſt, itaque non poteſt ſemen pro fluere. Fluore verò aliarum materierum laborant quidem prægnantes, idcirco vbi in prægnantibus adeſt talis fluxus, certi eſſe debetis, non eſſe Gonorrhœam. Cauſæ verò, ex quibus fit hoc malum, cognoſcuntur ſuis ſignis, quia ſi fit a multitudine ſeminis, cognoſcitur ex vita anteacta, vt ſi otioſa fuerit Mulier, ſit bene nu trita, abſtinuerit à coitu, vſa ſit cibis ſemen multiplicantibus: præterea ſi corpore carnoſo, calido & humido prædita ſit, non pin gui: Etenim, vt docet Ariſtoteles, pinguia corpora ſunt infœcunda ob ſeminis inopiam. Sic corpora calida & humida ſemper exuperant ſemine, vt iurè aſſimilare ea Plato in Timaco arboribus nimium fructificantibus. Accedit & aliud ſignum, quod quando Gonorrhœa fit a ſeminis multitudine, nullum nocumentum ſentit, imò tanquam onere leuata Mulier videtur melius habere. Si oriatur a ſeminis caliditate & acrimonia, cognoſcetis ex calore genitalium, & lumborum, pruritu, mordicatione. Si ſit ex acuitate, & tenuitate, dicunt aliqui adeſſe coitus deſiderium: verum ſum alterius ſententiæ, ſcilicet non poſſe adeſſe coitus deſiderium, quia proprius character huius morbi eſt, vt ſit ſine cupiditate & deſiderio, itaque adeſt mala quædam ſenſatio, & punctio. Quod ſi propter vaſorum ſpermaticorum intemperiem malum fiat, cognoſcetis vbicunque nulla alia aderunt ſigna, quæ alias cauſas declarēt. Sin ex affectu Rhenum profi ciſcatur, in dorſo percipitur debilitas quędam mala sẽſatio caliditatis, & in vrina ſupernatat veluti quædam pinguedo, quia propter feruorem eliquatur pinguedo rhenũ, miſcetur vrinæ & ſupernatat ipſi. Cauſæ externæ ſolum cõparantur ex relatione aſtantiũ, & ipſius mulieris.

Prognostica.

PRognostica sunt, quod vbi hoc malum diu perseuerauerit, deducit ægros ad maciem, ad crurum infirmitatem, ad vlcera, & vrinę difficultates. Referunt alij Practici se uidisse interdum mulieres sub hac ægritudine occubuisse, eo quod prę pudore noluerunt detegere hunc morbum.

Curatio.

CVratio tota posita est in causarum ablatione: Et quia hic morbus partim factus est, & partim semper est in fieri, ideo Medicus diligens esse debet, vt non solùm factum tollat, verumetiam prouideat ne fiat. Ad omnia maximè conducit victus ratio rectè instituta: propterea ante alia prouidẽdum, vt aer frigidus sit & siccus, parum dormiat: dicit Aristo. 4. Problem. 5. dormientes facilè nocturnas pollutiones pati, eo quod in somno corpora maximè calent, & humida fiunt, quę omnia exitum seminis iuuant. Potissimum autẽ vitari debet somnus resupino corpore factus, quoniam eo maxime pollutiones nocturnę ob incalescentiam lumborum excitantur, vnde Aristot. loco prob. citato dicebat, bruta non tentari huiusmodi pollutionibus, quia nunquam dormiunt super dorsum. Somnus debet esse super stragula dura, & refrigerantia, vt sunt: Folia Nymphex, lactucę, vitis, salicum, violarum, & pręsertim foliorum viticis. Nam relatum est, mulieres Athenis, quę ministrabant sacris Cereris, consueuisse super viticem dormire, vt castitatem seruarent, vnde planta hęc Agnus castus dicta fuit. Sed dubitabit aliquis vestrũ, quomodo conferre possunt huiusmodi exteriora, quando scribit Galen. 6. Epid 1. text. 6. externa medicamenta Renibus adhibita parum omnino prodesse, tum propter corporis Renum densitatem, tum etiam propter multitudinem corporum, quę Renibus superponuntur. Ita vt difficile omnino videatur, medicamenta extrinseca posse penetrare: quod si verum est, eo minus medicamenta penetrabunt ad vasa spermatica. Dico uerè hęc remedia non posse id admodum pręstare integrum, quod deberent, eo quod uis ipsorum ob dictas rationes mirificè frangitur, verumtamen propter longum & frequentem vsum, omnia conferunt: quinimo dicit Galen. 6. de Tuẽd. valet. se interdum Renes mirificè refrigerasse solum externis medicamentis, quapropter non malè faciunt, qui subinde super Renes laminas plũbeas gestant, vel pillulas plumbeas in sacculo, quia longo

go vsu necessario frigiditas communicatur Vasis spermaticis. Motus corporis vitãdi sunt, & præsertim crebræ equitationes: sic quoque prouidendum est, vt Lumbi & Renes multis tegumentis non tegantur, neque admodum strictè ligentur, & ego curaui multas Mulieres, quæ in hunc affectum incurrerant propter pannorum strictorum vsum. Auertendæ sunt omnes cogitationes rerum Venerearum, lectiones & sermones: picturas etiam & signa formosa amouenda esse a uisu consulit Aetius; potius adhibenda quæ tragica sunt, aut quæ mœrorem, aut horrorem, aut odium coitus excitent. De potu abstinendum si fieri potest à vino, & in usu habenda vel aqua calybeata, vel pluuia, vel cui incoctum sit semen Rutæ, semen Agni casti, semen quoque Nymphex, de quo scribit Galen. 8. Simpl. illud omni seminis nimio fluxui compescendo maximè conferre. Sic etiam, si aqua nõ placeat, vtatur vino tenui substringente, cui immacerata sint huiusmodi semina per noctem: Vinum fuluum, quod ab Aetio commendatur, nequaquam probo. Ciborum delectus habendus, quemadmodum si malum ortum duxerit à seminis multitudiue, debet cibus esse paucus, & pauci nutrimenti: vnde Herbarum vsus conuenit, plantaginis, nymphex, rutæ, lactucæ: Panis debet esse furfuraceus: Fructus conueniunt, vt pyra, poma, mespila. fugienda caro Caponum, aut aliorum animalium, quæ multum nutriunt. Quod si velitis vti carnibus, debent esse in Aceto elixæ: Nuclei pini, amygdalæ, pistacea, fugienda: Sic ostrea, bulbi, & omnia quæ semen multiplicare nata sunt. Quod si malum fiat propter seminis acuitatem, conueniunt ea, quæ non solum parum nutriunt, verum etiam emplastica quodammodo sunt & adstringentia, vt lactuca, portulaca, plantago: pultes ex farre, hordeo, oryza, milio Pedes animalium conueniunt, cerebella, gelatinæ, pisces. Quod si proficiscatur ex vasorum spermaticorum intemperie, præsertim calida, debent cibi esse refrigerantes, non solũ actu, sed etiam potẽtia. Sed semper debetis hic aduertere, vt cibus parum generare sanguinis aptus sit, eò quod subrepto fonte seminis generationi, necessariò fluxus, & malum omne tollitur. Instituta uictus ratione, cogitandum statim quæ sit GonorrhϾ causa. Si enim ex multitudine seminis ortum ducat, cum ferè semper plenitudo hanc causam comitetur, statim secanda est vena, sed prius lenita aluo. Est autem secanda aut Basilica, aut Saphæna, vel etiam scarificanda crura. Secta vena, deinde studendum est medicamentis, & intrinsecis, & extrinsecis fluxum sedare. Inter intrinseca conueniunt variæ confectiones, & etiam serapia, vt pro confectione:

℞. Confer. de aceto. citri vnc. ij. camphor. scrup. ij. sem. nimpheę,

Agni casti,rutæ an.scrup.j.Pulverizatis pulverizandis, fiat mixtura: Et aduertite basim ferè huius medicamenti esse Conf. de Aceto.Citri,quia succus citri,& limonum mirificè confert ad extinguendā seminis copiam.Imò ego soleo vti in Gonorrhœa succo citri,& limonum,magna fælicitate. Serapium potest hoc modo fieri:

℞.Fol.scariolæ,endiuiæ an.M.j.sem.rutæ,lactucæ, citruli, nymphæ an.vnc.j.Contundantur omnia crasso modo, deinde imponātur in lib.iij.aquæ pluuialis,& bulliāt vsque ad consumptionē duarum tertiarum.Deinde facta colatura cum saccharo secundum artem,syrupizentur:& dicti syrupi capiantur singulo manæ vnciæ tres,vel quatuor.Extrinsecus commendantur varia, sed præ cęteris commendatur,& apud me usu probatum est, oleum ex semine Hyosciami: Capiantur semina hyosciami & contundantur,deinde irrorentur aqua vitę,postmodum ponantur sub prælo, & exprimatur oleum.Hoc oleo inungan ur lumbi, loci muliebres,& mirificè confert.Post etiā cōpono linimentū,vt:℞.Ol.myrtillo. sem.hyosc. an.vnc.s semi.mādrag.lactucæ an.drach.j.cāphoræ scrup.ij. Aceti optimi q.s.Pulverizatis pulverizādis fiat linimentū.Hac eadē intētione,licebit cōponere insessus:Accipe huiusmodi herbas, & semina,atque in aqua pluuiali incoquantur,& curetur vt mulier patiēs in vase hoc decocto pleno,sedeat vsque ad vmbilicū. Si causa fuerit mordacitas,& acuitas seminis,in hoc casu,dum nihil obstet,mittendus est sanguis, quo misso,refrigeratur iecur, & consequenter mordacitatis causa aufertur.Misso sanguine studēdū est mordacitatē abolere seminis,id ꝙ & intrinsecus & extrinsecus agēdū.Intrinsecus conuenit hoc Brodiū:℞.Sem.portulacæ,lactucæ,solatri,rutę an.drach.ij.folio.lactucæ,lapathi,plantaginis an.M.s. Contundantur omnia,& bulliant in brodio carnis vitulinæ: Deinde facta colatura ℞.Dicti brodij vnc.vj. Fiunt quoque Confectiones variæ in hoc casu,Exemplum est istud,℞.Sacchar.rosati vnc.ij.Camphoræ, (quæ commendatur quasi propria facultate semen aboleat, vt vsu quotidiano comprobatum est)sem.Portulacę,lactucæ an.drach.ij. Huius mixturę capiatur vnc.s.ad summum,singulo mane.Conuenit quoque linimentum præscriptum in hoc casu,& Insessus,vbi semen tenue,& aquosum est,commendatur prę cęteris Tryphera Mesues,quæ solet mirificè semen incrassare. Quod si malum oriatur propter retentricis imbecillitatem,studendum est,primo intemperiem,ex qua oritur imbecillitas,corrigere:deinde vtendum est ijs, quæ constringere possunt. Sed ante alia vsu mihi probata est hæc confectio:℞.Diacyd.simp.vnc.iij.Pul. coral. rub. drach.j.s. Balaustiorum drach.ij.seminis rutę, Agni casti an. drach.j. Pulverizatis pulverizandis fiat mixtura. Et aduertite, quod semper,quæcunq;

sit

ſit cauſa, debetis hoc cogitare, vt medicamentis miſceatis ea, quę ſemen extinguere poſſunt: Nam inter eaque id faciunt, ſunt quę a proprietate conferunt, vt eſt cornu cerui vſtum, lapis hæmatites, ſemen Anethi, agni caſti. Poſt malum finitum ſolet interdum relinqui corpus valde emaciatum, & excarne, propter quod neceſſe eſt corpus reficere, pro quo poteſtis vti hac Confectione:

℞. Marga. ſub. pul. drach. j. s nucleorum pini vnc. s. pulpę Caponum vnc. ij. ſacchari opti. vnc. iiij. ſecundum artem fiant morſelli. Atque hæc eſt integra curatio Gonorrhoeę muliebris.

De fluore muliebri. Cap. VI.

Oſtremo loco ſuccedit aliud malum, cui mulieres ſolæ ſunt obnoxię, & eſt fluxus humiditatum ab vtero, qui neque menſtrua ſunt, neque ſemen: appellāt hunc morbum Græci ῥοῦν γυναικεῖον, Latini fluorem muliebrem: vulgus verò mulierum menſes albos: quanquam interdum confundatur cum Gonorrhœa. Eſt hic affectus, continuus ex vtero variarum humiditatum fluxus. Dico variarum, quia interdum exeunt putridę, interdum imputridę, interdum materia biliosa eſt, interdum rubra, ſępiſsimè alba, rariſſimè nigra. Et ratio cur materia nigra rarò fluat, eſt, quia humor ater ſua natura torpidus eſt, neque facilè diffluit. Eſt hic affectus Symptoma, in genere excrementorum immodicè fluentium, id eſt, quæ tum qualitate peccant, tum quantitate tam continua, quàm diſcreta. Dubium eſt de loco affecto, quis ſit: Altimarus ductus Galeni autoritate 3. Sympt. 4. & 6. loco affect. 5. in fine, putauit nullum certum locum huius affectus poſſe aſſignari. Sed ſum ego alterius ſententię, quod in fluore muliebri, interdum locus affectus ſit uniuerſum corpus, ſępe vterus, nonnūquam alia aliqua corporis pars: atque adducor iiſdem autoritatibus Galeni, quibus vtitur Altimarus: Galenus ſcribit, in fluore muliebri non ſemper vterum affectum eſſe, quorum verborum ſi vim expendamus, nihil aliud innuere vult, niſi quod ſępè vterus ſit affectus, ſed non ſemper. Hanc eādem mentem videtur habuiſſe Auicenna 21. tertij, tract. 3. cap. 32. vbi ſcribit, fieri non ſolùm ob humorum ſuperfluitatem, verum etiam propter imbecillitatem venarum menſtrualium.

Signa.

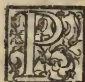

IGNA fluoris muliebris quanquam comparantur ex relatione ægrę, tamen a Medico diligenti propria etiam industria acquirũtur. Etenim sunt omnes mulieres, quæ patiuntur hunc affectum, tristes, pigræ, sine appetitu, difficulter spirant, dũ ambulant. Gal. 2. de Præsag. ex pulsu capite nono addit in hoc affectu fieri sæpe pulsus vermiculares: adhæc vteri semp aliquam humiditatem ducũt, quæ sæpè fętet: interdum est fœtoris expers, modo rubra est, modo pallida, modo alba, & vt dicit Aetius, Ptisanæ instar. Hippoc. lib. de natura mulierum, & 2. de morb. muliebr. scribit vrinas harum esse veluti sunt Asininæ. Notate, quanquam videatur hic fluxus cessare, tamen dixi perpetuum esse, & continuum: & verum est, quia vt dicit Paulus lib. 3. cap. 63 licet materia non destillet semper, tñ loci illi muliebres madent magis, quam naturæ conueniat, facies decolorata est, oculi tument: Circa quem tumorem oculorum debetis notare errorem Auicennę, & Altimari: Errarũt isti, vnus pp male Paulum intellectum: alter propter ignorantiam linguę Grę cæ, & & malam Andernaci translationem. Dico Andernaci, quia Cornarius hunc locum Pauli bene vertit. Auicenna 21. tertij tractat. 3. c. 32. scribit, in hoc affectu tumorem oculorum interdum esse cum dolore, interdum sine dolore: id quod etiam asserit ex Paulo libro 3. cap. sexagesimotertio Altimarus. Sed hoc falsissimũ est, neq; Paulus dicit: nam vt in cachexia, & hydrope, oculi tument, nunquã dolent, ita neque in hoc affectu. Neque hoc Paulus dicit, vera inquam litera Pauli, nam Andernacus vos fefellit. Dicit Paulus, oculos tumere: postea dicit, fieri hunc affectum modo cum dolore, modo sine dolore. Ita vt Auicennas, Andernacus, Altimarus, quod Paulus tribuit affectui, putent tribui tumori oculorum. Igitur inter signa potestis recensere, interdum fieri cum dolore, cum scilicet materia est acris, interdum sine dolore. An fluat à capite, an vero a ventriculo, autor libri de natura Mulier. docuit nos cognoscere, vbi scribit, quod si materia mordax non sit, neque acris, argumento est humores fluere a capite. Si uero materia mordeat, & rodat, indicium est fieri a ventriculo. Sed hæc signa nequaquam firma sunt, quia ex cruditate ventriculi, potest fieri materia cruda, pituitosa, quæ non mordeat: itaque certa non sunt. sed illa certiora, quando toto corpore affecto intelligimus malum fieri a toto: affecta aliqua parte, vt vtero, vel iecore, intelligimus malum ab ea parte oriri. Cognoscuntur humores facientes malum, ex colore. quia si panni, qui bus solent vti mulieres ad detergendas has sordes exsiccentur in

vmbra,

vmbra,demõstrant quales sint humores:qa si biliosa,color est pallidus:si sanguinea,color erit rubeus: si pituitosa, erit subalbidus: si melãcholica,niger. Dignoscitur muliebris fluxus rubeus a mẽstruorum fluxu,duobus potissimum signis: Vno, quia in fluore materia quę exit refert aquam,in qua sunt ablutæ carnes. In menstruo fluxu materia,quæ exit est sanguis syncerus. Altero, quia in fluore muliebri, materia exit continuò nulla seruata periodo. Vbi fluxus mẽstruorũ est,neq; cõtinuò fluit materia,sed quasdã periodos hẽt.

Prognostica.

ROGNOSTICA hęc sunt, quod fluor muliebris ubi perdurat, semper morbos pessimos inducit, hydropes,cachexias,vlcera,neruorum læsiones, & innumerabilia mala. Hippoc.5.Aphor.56.scribit: si fluori muliebri superuenerit conuulsio, malum esse. Ratio est,quia hoc malum semper requirit exinanitiones: Conuulsiones ex inanitione lethales sunt, vt alibi dicit Hippocrates. Optabit aliquis vestrum scire,cùm omnis fluor malus sit, quis deterior,an vbi materia fluens alba est,an vbi rubra,aut flaua. Dico, quod ad causam attinet,semper fluores albos deteriores esse,ratio est,quia hi fiunt a causa frigida,quę semper deterior est calida. vnde iurè scribit Hippoc.2.de Morb.Mulieb. Fluorem in senioribus incurabilem esse,& eas vsque ad mortem comitari. Quod vero attinet ad Symptomata,dico,Fluorem rubrum, & biliosum deteriorem esse, quia raró contingit quin huiusmodi fluores mordeant, & vlcus in ducant.

Curatio.

VRATIO huius affectus tota posita est in exsiccatione & ablatione fluxus, qui quoniam tribus constituitur,scilicet membris mandantibus,recipientibus,& materia fluente;propterea tres oriuntur scopi: quorum vnus est,vt membra mandantia corrigantur:alter, vt membra recipientia corroborentur: Tertius est, vt materia fluxus aboleatur. Ad quos scopos adimplendos, necessaria est victus ratio: Aer siccus eligendus,vel parandus, ita vt in materia calida,frigidus sit: in materia frigida,calidus. Somnus quanto longior,tanto melior, eo qòd tempore somni, omnes euacuationes consistunt:confert somnus factus pedibus elatioribus, & cruribus complicatis. Mœrores,tristitiæ, & cogitationes omnes ablegandæ.

dæ. Corporis motus vitandus præter frictiones, quas Galenus, & Paulus commendant. Indigestiones tanquam pestis fugiendę, & studendum est, vt omnes coctiones optimè perficiantur. Vinum conuenit tenue, & subastringens: Hippocrates laudat vinum dulce, aquosum, sed magis mihi placet, quod Paulus laudat, crassum, quia ab hoc humores alioqui fluxiles incrassantur, & tardantur, debet semper potus esse paucissimus. Panis optimè fermentatus ex flore farinæ, siue farina sit hordeacea, siue triticea: Oua, carnes venationis, pisces saxatiles: carnes præstabit coquere cũ aqua pluuiali, vel chalybeata & addere modò Omphacium, modo succum Granatorum, modo Cydoniorum. Berberi commendantur summopere a Dioscoride, & idcircò horum succi conueniunt. Abstinendum ab omnibus salitis, acribus. Instituto victu, videndum est, quę sit materia fluoris, quia si rubra fuerit, mittendus erit sanguis a Cubito, deinde omnia remedia & intrinsecus, & extrinsecus adhibenda, quæ præscripsimus in immodico menstruorum fluxu, ne eadem repetantur. Si fluor biliosus vel pituitosus erit, erunt purgandi humores, sed prius pręparandi: & aduertite, in horum præparatione non esse necessarium, vt tamdiu vtamini syrupis. In materia pituitosa, syr. de betonica, mel rosatum conuenit sine diluto. In materia biliosa, Syrupi de endiuia, de acetosa, de portul. atque sufficit duobus, vel tribus diebus ad summum vti. Postmodum erunt expurgandi ijsdem medicamentis, quæ sępius docui. Facta expurgatione, consequens est, vt corrigantur membra mandantia, & roborentur recipientia, & materia dissipetur. Membra mandantia, cum hoc agant præsertim ob intemperiem ventriculi, vel iecoris, si frigida, vtendum calefacientibus: si calida, refrigerantibus: quo in casu cõmendatur serum lactis ab Hippoc. 2. de Morbis mulieb. nisi mulier fuerit lienosa. Ex quo loco potestis intelligere, in affectibus lienis fugiendum esse serum. Similiter commendantur potiones refrigerantes & decocta. In intemperie frigida, maximè commendo aquas thermales, quales p̃ cæteris Aponitanę, vel Porretanę sunt. Adhæc Confectiones magnę, vt theriaca, triphera persica, diatriõpipereon, diacalamentum, quæ omnia non solùm calefaciunt, sed etiam exsiccant excrementitas humiditates. Postremò veniẽdum est ad dissipandam humiditatem, quę dissipatur frictionibus, pręsertim factis cum melle cocto, nec non arena, vt Galenus lib. de Pręcognit. ad Posthumum cap. 8. factum fuisse in casu vxoris Boethi narrat: neque solum his modis siccanda materia, quę fluit, uerumetiam reuocanda ab vtero ad alias partes, vt per vomitum, quem laudat Auicennas, vel per aluum, uel per vesicam & videtur Galenus maximè commendare reuocationem ad vesicam, qua sola ferè glo-

riatur

riatur se curasse fœliciter vxorem Boethi,& inde gloriam, & nummos lucratum fuisse. Vltimo loco roborandus venit vterus, medicamentis adstringentibus:sed ante vsum adstringentium, debetis semper tria diligenter considerare. Vnum est, vt non vtamini adstringentibus,nisi videatis corpus exactissimè expurgatum esse. Alterum verò,vt dum adstringere vultis, semper procuretis materiã fluentem aliò diuertere, quia cum semper aliquid fluat, si materia non diuerteretur,& euacuaretur per alias partes,periculũ esset,ne retenta faceret Hydropas, Cachexias, quem errorem commissum fuisse à medicis,& a seipso in vxore Boethi in lib.de pręcog.ad Posthumum ca.8. Galenus fatetur,quo in casu cauteria brachijs inusta ad deflectendam ab vtero, atque euacuandam humiditatem totius corporis non exiguam opem præstant. Tertio aduertendum est,vt non solum prospiciatis rebus adstringentibus, ne vterus recipiat, verumetiam ne noui humores regenerentur,quem quoque errorem fuisse commissum in casu prędicto scribit Galenus, atque ab ipso errore monitum narrat se præcepisse, vt mulier illa parcè biberet,& comederet,atque fricaretur melle cocto. Adstringentia quæ conueniunt multa uobis a me sunt proposita, vbi egi de immodico fluxu menstruorum,multa pariter ab Auicenna, Moschione, & Plinio sunt tradita. Sed quod ego in vsu habeo probatissimum, est Coagulum leporinum cum decocto foliorum quercus,nam curo coqui folia quercus in aqua,& decocti prædicti, accipio vncias quinque uel sex,vna cum drachma vna Coaguli,atque ita octo, vel decem diebus inueteratos fluxus curaui. Infunduntur etiam quædam in vterum,quæ consueuerunt mirifice hunc fluxum sistere. Soleo ego vti Ptisana liquida,facta interdum ex milio, interdum ex hordeo,& farre. Sed Ptisana ex milio videtur mirificè conferre, quia vehementer exsiccat,infundunt per instrumentum quod Medici vocant mytrenchitam, addo quandoque succum granatorũ, berberorum,labruscæ,præsertim cum vterus est calidus. Est dubitatio,an in hoc affectu curando conueniant ea, quæ prouocant vrinam:ex vna parte est Galeni autoritas, qui in vxore Boethi,dicit se hoc malum extinxisse solo diureticorum vsu. Ex altera parte obstat ratio,quia quæ prouocant vrinam,prouocant & menses: prouocare in hoc affectu menses,est valde noxium. Altimarus, qui vidit hanc difficultatem,vt occurreret,dixit,non esse uerum, contra Arabes,quæ prouocant vrinam prouocare menses, & adducit autoritatem Galeni 5.Simpl. 13. vbi asserit prouocantia vrinas non mouere menstrua. Addit Altimarus,Galenum in uxore Boethi vsũ esse Asaro,& Appio,quę prouocant quidem vrinas, sed non menses. Sed miror Altimarum hac in re dormitasse, quoniam Galenus

in

in eodemmet capite ab ipso citato,& Cap. 12. scribit, asarum prouocare vrinas,& menses. Pręterea 8. de Simplic. cap. de appio scribit, Appium prouocare vrinas,& menses: idem de Petroselino eodem loco asserit. Igitur falsum est Altimari dictum, Galenum vsum esse asaro,& appio, quia prouocent vrinas, non autem Menses, quia clarissimæ sunt autoritates Galeni, vbi scribit, hęc prouocare vrinas & menses. Dicendum igitur, vt alias vos docui, in hoc affectu maximè prodesse diuretica, quia si prouocant menses, id tamen agunt secundariò,& per accidens, ita vt materia deducatur ad vrinas, quæ est prior operatio; ad menses exigua, aut nulla. Imò dicit Auicenna quosdam laudasse in hoc casu quæ prouocant menses, atque ea probat, modò fluor non oriatur ab vlceribus matricis, modò non adsit corrosio in matrice, neque sit debilis retentrix: quia in alijs casibus non debemus timere prouocantia menses, modò principaliter vrinas prouocent.

De morbis vteri à Solutione vnitatis. Cap. VII.

PErtractatis morbis vteri, qui fiunt cum materię fluxibus, accedendum nobis ad aliud genus morborum, quod fit in vnitatis solutione, quod quidem genus duobus potissimum comprehensum ab autoribus inuenio, scilicet sub vlcere,& sub pruritu vteri, quare mihi videtur consequens ordini nostro, vt breuiter de his tractemus hoc tempore, eò magis quod vlcera consueuerunt fieri post Gonorrhœam,& post fluorem, quia vt ferè omnes scriptores narrant, iste morbus, scilicet vlcus matricis non solet aliunde fieri, quàm ex his, aut alijs pręcedentibus morbis. Locus affectus vlceris, est sæpissimè, vt dicit Galenus de locis affect. 8. Ceruix & collū vteri, fit tamen quandoque etiam in corpore vteri, sed rarissimè, eò quòd vlcera depascuntur carnosas partes, vterus circa ceruicem,& collum carnosus est. Hęc verò vlcera, multas habent differentias, vel enim sunt sordida,& putrida, vel sunt pura, & omni sorde priuata. Rursus vel serpunt,& dicuntur Græcis νόμαι, uel non serpunt. Item fiunt cum inflammatione, & sine inflammatione.

Causæ.

CAusę vlcerum matricis nullę ferè sunt alię, quàm morbi præcedentes, aut alię externæ causę, vt Archigenes, Paulus,& Aetius docuerunt. Exempli gratia, fluxus acres & erodentes, acria medicamenta tàm per os accepta, quā

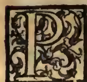
vuluæ infuſa: Abſceſſus rupti, difficiles partus; Quemadmodũ ſcribit Albertus Magnus lib. de ſecre. mulieb. ſæpè mulieres inter pariendum diſcindi, atque dilacerari, vt iure Medea apud Euripidem dixerit, ſe maluiſſe decies in acie pugnare, quàm ſemel parere. Adhæc fœtus extractiones ferro factæ, fœtus diſſectiones: quibus omnibus cauſis addit Auicenna percuſſiones, & caſum, quas ſiluere Græci Medici. Etenim ſi rem ritè expendamus, difficile admodũ erit, & videbitur vlcera matricis fieri percuſſione, & caſu, niſi dicamus ex percuſſione, & caſu abſceſſus fieri, qui tandem rupti deſinant in vlcera.

Signa.

SIGNA vlcerum partim habentur ſenſu, partim ratiocinio. Quoniam, vt docet Galenus 6. loco affect. 5. ſæpe vlcera manu tanguntur, vel oculis inſpiciuntur, præſertim ſi ſint in ſummo: nã inſtrumento Dioptra vocato, facilè poſſunt Medici oculis, Vlcera Ceruicis, & Colli matricis intueri. Ratiocinio comparantur ſigna, quia ſi ſint in penitioribus vteri partibus, dolor percipitur circa illas partes punctorius, humores emanant ex interuallis quibuſdam ſanioſi: dolor adeſt lumborum, inguinum, capitis, & præſertim Syncipitis. Addit Hipp. 1. de morb. mulieb. fieri quoque delirium, fiunt quoque dolores circa radices oculorum, & ligamenta, qui pertingunt etiam vſque ad extremas manus. Et hoc eſt ſignum allatum ab Archigene apud Aetium lib. 16. cap. 88. Poſtremo vtilitas percipitur ex rebus aſtringentibus, detrimentum ex mollientibus: hæc ferè ſunt ſigna generica. Sunt etiam multa alia particularia, quæ demonſtrant ſpecies vlcerum. Etenim ſi ſimplex fuerit excoriatio, percipitur ardor. punctio, & interdum materia quędam ſubtilis, & feroſa emanat. Si fuerint corroſiones in vtero, aderit dolor vehemẽtior, pulſatioque, atque etiam aliquis fœtor. Si præter corroſionem fuerint vlcera inſignia, vel erunt cum inflammatione, vel ſine. Vlcera cum inflammatione cognoſcuntur febre, horripilatione. Humor, vt dicit Paulus, paucus eſt & cruentus, ſed præ cęteris maximus vrget cruciatus. Si fuerint vlcera ſine inflãmatione, atque ea putrida & tabida, vt dicit Auicenna, multa humiditas manat virulẽta, mitior dolor vexat: propter quod Hippoc. dixit 1. de morb. mulieb. de hac ſpecie mentionem faciens, eam lethalem eſſe: ſi putredo fuerit mala, adeſt præ cæteris maximus fœtor: quod exit, ſimile eſt aquæ, in qua ſit abluta caro. An verò malum hoc immediatè ab vtero oriatur, an aliundè, docet Hippoc. intelligere, eò quòd vbi malum eſt in vtero, id quod exit, compactum eſt, & craſſum, vbi verò aliundè ma-

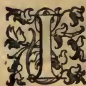
nat,materia quę exit,tenuior eſt,& magis ſeroſa. Eſt ſcitu dignum, cur Archigenes inter alia ſigna vlcerum vteri adnumerarit dolorē circa radicem oculorum,quoniam videtur admodum remotum,vt debeāt oculi compati vlceribus vteri. Huius rei puto eſſe cauſam, quod cum vterus totus ſit nerueus,facile ipſo affecto, compatitur principium ſpinalis medullæ, a radice ſpinalis medullæ oriuntur nerui optici,vt luculentiſſimè,his diebus monſtrauit Cōſtantinus Varolus, Anatomicus Bononiēſis celeberrimus. Cum igitur a principio ſpinalis medullæ oriātur,facilè fit,vt læſo illo principio communicetur affectus neruis opticis,qui affectus,ſeſe mōſtrat in fine eorum neruorum,vt conſueuit fieri in affectibus neruorum.

Prognoſtica.

Rognoſtica vlcerum ſunt, quod omnia difficilè curentur: præſertim difficilia ſunt, quæ in profundis partibus ſunt poſita. Imò verò non defuerunt, qui exiſtimarunt,nunquam curari poſſe. Auenzoar lib. 2.tract.5.cap.30.narrat hiſtoriam cuiuſdam mulieris,quam cum ipſe curare non poſſet, efflagitauit a patre curationem,qui tandem reſpondit, id malum curationem non recipere. Quod tamen intelligendum eſt,de vlceribus magnis,& valde putridis:eò quòd Hippoc.1.de morbis mulieb.ſcribit, vlcera quæ nō admodum ſunt putrida:quæve non habent inflammationem, curari poſſe,alia verò incurabilia eſſe.

Curatio.

N curandis his vlceribus duplex exoritur ſcopus: vnus,vt totum corpus depuretur,ne ſcilicet malum foueatur a malis humoribus: alter, vt vlcera ipſa per ſanentur. In purgando toto corpore ante cætera, neceſſarium eſt inſtituere rectam victus rationem. Sit aer in paſſiuis ſiccus,in actiuis non multum excedat: Somnus bonus eſt, modò ſuper latera fiat, nam iubent Medici, & iurè neque prono, neque reſupino corpore dormiendum eſſe. Quies vtilis,motus oēs periculoſi ſunt,tū corporis,tùm animi: vnde mœrores,& cogitationes auertendę. Vinum fugiendum, ſolus aquæ potus conuenit: Omnia dulcia,omnia dura edulia, acria, ſalſa, acuta,ſunt fugienda. Carnes quę conueniunt, ſunt omnes carnes ſicciores: & dicebat Hippocrates, ita victum inſtitui de-

bere, vt mulier quam ficcissima euadat. Instituto victu, si vlcus sit cum inflammatione, ante cętera mittendus est sanguis è uena media, & demum purgandi sunt humores, sed primum præparandi. Purgabitis bilem, & præparabitis, nec non humorē pituitosum, ut sæpè docui, ne eadem repetam. Hoc in purgatione, & præparatione semper cauete, ne misceatis ea quæ pertingunt ad vterum, propterea quod summopere cauendum est, ne humores ad vterum ferantur. Hoc posito, expendendum est, an vlcera sint sine dolore, an cum dolore: si cum dolore, sedandus est dolor, ne ab ipso trahantur humores, quo in casu magnus ille Auenzoar commendat ol. vitelli ouorum & iurè: possunt etiam in hoc casu dari ad sedandum dolorē syrupi refrigerantes, vt de nymphęa, papauere, endiuia. Adhibentur extrinsecus linimenta cordi, quia propter consensum solet pati: adhibentur etiam pectini, vt ol. rosaceum cum lumbricis. Lac etiam locis muliebribus apponitur, & infunditur, & præsertim si, vt dicit Rhases, sit lac muliebre. Ego soleo in his casibus albumina ouorum tria, vel quatuor diligenter conquassare, & addere nūc emulsionē seminis papaueris, modò mucilaginē sem. psylli. Vtor ēt aqua hordei cum albumine ouorum, succo seminis hyosciami: addo etiam in extremis necessitatibus opium, nec id timendum est, propterea quòd vteri mala sæpè ad mortem mulierem deducunt, præsertim dolores. Opiata vtero infusa, possunt quidem facere sterilitatem, Mortem nequaquam, si prudenter adhibeantur. Quod si dolor non adsit, uel erit sola excoriatio, vel corrosio, vel vlcus putridum. Si simplex fuerit excoriatio, sat erit incoquere balaustia, gummi, spodium in aqua pluuiali, vel in aqua scabiosæ, uel fumi terræ, atque sæpè per metrenchytam infundere. Si præter excoriationem adfuerit altior corrosio, valentiora conueniunt adstringentia: vt, succus plantaginis, cum Myrto, bolo armena, sanguine Draconis. Quòd si vlcera fuerint putrida, ante cętera mundificanda sunt: & ad mundanda vlcera, vtile est decoctum hordei cum melle, & saccharo, decoctum caudæ equinæ, cum bursa pastoris. Accipiantur etiam aristolochia rotunda, iris, matricaria, & bulliant in aqua hordei, deinde hac aqua abluatur vterus. Possumus etiam vti lactis sero, quod in affectibus vteri etiam commendatum est à Gal. 10. simpl. Vbi verò emundata fuerint vlcera, deueniendum erit ad exsiccantia. Cognoscitur mundatum esse vterum, cum nihil amplius emanat: vel quod emanat, parum est, æquale, album, odoris expers. In exsiccando perpetuo obseruandum id, quod monet Aetius, vt semper a leuioribus sumatur principium, quia valde exsiccantia, & escharotica difficulter sustinet vterus. Et quanquam Galenus dixerit, huiusmodi medicamenta debere esse valde exsiccantia, intelligit

git de vlceribus rebellibus,& antiquis. Itaque Pompholix lota cõ uenit,crocus,aloe,quæ omnia macerantur, & eliquantur succo plã taginis,aut myrtillorum,& induntur. Habetis apud Galenum, & Aetium multa alia, vt est emplastrum azanite, quod commẽdatur a Galeno 5.de medicamentorum composit. secundum genera 2. Et vt habeatis aliquod aliud exemplum, soleo ego vti hoc linimento:

℞. Lithargiri, sarcocollæ ana drach j. thuris drach. j. s. cerussæ, sang. Draco. ana drach. s. tragacantæ infusæ in aqua plantaginis drach. ij. olei rosati vnc. j. Ceræ q. s. Fiat linimentum. Linimenti huius vsus est, vt si vlcera sint in summo vteri, applicetur, ut appli cari solent vnguenta. Si verò vlcera fuerint in profundo, eliquatur hoc linimentum cum succo, vel myrti, vel plantaginis, & mittitur in vterum. Si maligna fuerint vlcera, hæc non sufficiunt, sed necesse est venire ad æs vstum, & squammam æris, quæ commendatur ab Hippoc. 1. de morbis muliebribus.

De pruritu matricis. *Cap. VIII.*

HVIC congener est alter affectus, qui dicitur pruritus matricis, ab Arabibus, dicitur Priapismus: Aetius lib. 16. cap. 82. vocauit Satyriasim. Et nihil est aliud hic affectus, nisi ardens desiderium scalpendi, & ardens cupiditas coitus cum dolore: qui a coitu potius efferatur, quam mitigetur, eò quòd ex contrectatione humores magis decurrunt ad locum affectum.

Causæ.

FIT hic morbus, vt docet Auicenna, & Aetius, ex humoribus acribus, & salsis, quia cum corrosionem facere non possint, neque etiam exire, retenti in cute, pruritum efficiunt.

Signa.

SIgna habentur relatione, sed cognoscitur etiam hic morbus, quia Mulieres creberrime admouent manus locis suis, ad hæc corpus contabescit, & excruciatur.

Prognostica.

SOlet huiusmodi affectus sępissimè finiri in vlcera, propter quod necesse est,& eius curationem intelligere.

Curatio.

CVratio in hoc posita est, vt humores praui è corpore auferantur,& pręsertim è loco affecto: vnde ante alia, cibi esse debent sorbiles, minimè flatulenti, neque etiam debent esse, qui possint semen generare. In potu aquam tepidam commendat Aetius & iurè, quia si quid est, quod pruritus,& intrinsecus & extrinsecus sedet; est aquæ tepidæ vsus. Secanda est vena media, si omnia consentiant, deinde vena saphenę, vel cucurbitulæ sunt adhibendę coxis, vel crura scarificanda post præparandi humores, & præparati, expurgandi. Expurgatur verò feliciter bilis, rhabarbaro, & scammonea: Pituita agarico,& pillulis stomachicis, vt dicit Auicenna, Humor verò niger Epithymo, Sena, elleboro nigro, myrobolanis nigris & alijs, quæ consueuerunt hos humores purgare. Post purgationes infundenda sunt decocta, quę leniant, & facultate refrigerent. Dico facultate, quia actu semper debent esse tepida: inter alia, hoc vtor emplastro:

℞. Lentium excor. vnc. j. fol. plantag. lactucę an. M. j. corticis Gra. nat. P. S. Decoquantur in vino aquoso,& vinum infundatur colatum. Serum etiam lactis acceptum per os mirificè confert, quia expurgat,& ducit huiusmodi humores. Soleo ego vti aqua rosarum, cui incoquo tamarindos, atque etiam sandalos rubros, qui postea colati infunduntur,& mirificè prodest: Multi laudant ea, quæ semen extinguunt, quanquam calida sint, vt est crocus, ruta, cyminum, sed hęc parcissimè mea sententia sunt adhibenda, vel semper frangenda sunt, & castiganda cum refrigerantibus, vt cum succo lactucę, portulacę, plantaginis. Habetis apud Auicennam libro 21. tertij, tractat. tert. capite 18. multa alia medicamenta, quæ possunt etiam à vobis vsurpari. Sed quæret aliquis vestrum, cur Aetius in hoc affectu mandat caput irrigari aceto rosaceo? nam videtur inutilissimum esse, perinde ac si quis curaturus caput, calcaneos vngat. Sed ego puto non absque ratione commendatum ab Aetio, quia ex hoc affectu vteri, solent mulieres interdum incurrere in furorem vterinum, de quo agam, cùm tractabo de intemperiebus vteri. Ne igitur eo furore cerebrum afficiatur, voluit

luit iurè Aetius, vt caput custodiretur, quo praui vapores tendentes ad caput, deorsum truderentur. Atque hæc sufficiant de affectibus vteri in solutione continuitatis.

De mala vteri temperie. Cap. IX.

ARæteus Medicus grauissimus, 2. de diuturnis passionibus cap. 11. scribit, vterum ad partum, & conceptũ magnoperè cõferre, veruntamen esse veluti quoddam asylum omnium malorum. Etenim nullum ferè est morbi genus, cui vterus non subijciatur, vt iure merito hęc à nobis prouincia sit cępta omnes vteri morbos tractandi, quorum iam magna pars tractata est: supersunt aliqua non minus vtilia, quam grata cognitu, inter quę morborum genera, vnum est circa malam temperiem, de qua etsi à nobis sint aliqua tractata, breuiter tamen nonnulla alia docendi estis. Nam intemperies vteri, dum actiones sensibiliter non lędunt, dispositiones prauæ dicuntur: vbi uero iam insigniter actiones offendunt, verè morbi dici debent. Atque hę intemperies, vel sunt naturales, vel accidentariæ: rursum, vel sunt simplices, vel coniunctæ, & compositæ. Non enumero intemperies simplices & compositas, quia sunt notissimæ.

Causæ.

CAVSAE naturalium intemperierum ferè omnes sunt ex vitio seminis: vt enim dicit Galenus 6. Aphorism. 28. multas fieri podagricas propter seminis vitium: ita quoque omnes intemperies naturales, ex uno semine originem trahunt, eo quod oĩs constitutio corporis nostri depẽdet ex semine, & sanguine menstruo. Accidentariæ intemperies causas habent, vel præcedentes morbos, vel errata aliqua in rebus sex non naturalibus. vt vel in aere, vel in cibo, aut potu, aut alijs huiusmodi.

Signa.

SIgna Intemperiei calidę, vt dicit Auicenna, sunt intẽperies totius corporis calida, & præcipuè cordis, & iecoris, eò quòd, vt docet Gal. lib. de Arte Medica, tẽperies partiũ corporis, solet sequi temperiẽ cordis, & iecoris. Adhæc in intẽperie calida, Menstrua sunt pauca,

pauca,crassa,flaua,adusta,mordicantia:pili in pectine cito nascuntur,multus adest coitus appetitus,velox seminis effusio. Frigidus vero vterus similiter cognoscitur ex intemperie totius. Menses pituitosi sunt,crassi,pauci,tardi,albi,interdum aquosi. Veneris abominatio est,aut exiguus appetitus,nulla in coitu delectatio, pectinis depilatio stupor quidam, & frigidus circa lumbos sensus. Cognoscitur humidus vterus,non solùm temperie totius, verùm etiã quia loca muliebria semper humida sunt,mẽses fluxiles & tenues, copiosi,frequenter abortiuntur,præsertim dum fœtus augetur,minima in coitu adest delectatio.Signa sicci vteri, prętcr signa temperici totius sunt hæc;adest continua siccitas locorum muliebrium, paucitas & crassities menstruorum:appetitus coitus, qui tamen nõ sedatur,quia non emittunt semen.His signis,possumus addere alia duo genera,quæ sunt communia, scilicet vtilitatem ex remediorũ contrariorum administratione: adhęc præcedentem victus rationem.Atque hæc sunt signa simplicium intemperierum. Compositarum etiam ipsa signa sunt complicata,vnde cognitis simplicibus cognoscuntur composita.

Prognostica.

Rognostica intemperierum nullã sunt alia, quam quę tradit Hippocr.5.Aphorism.62.scilicet vnamquamque intemperiem,dum excedit, sterilitatem inducere.Sed præter hoc malum etiam multa alia induci solent,& pręsertim ã calida intemperie,a qua furor vteri vocatus nascitur,de quo mox agam.Id tamen debetis scire,sępè casum in his intemperiebus multum operari,vt dicebat Celsus,operari in omnibus morbis & malis,eò quod sępè communicatur huiusmodi intemperies ab alijs morbis,quemadmodum scribit Auenzoar,se,cum esset sterilis, factum fœcundum ex febre ardente, in qua coactus fuit cibis frigidis vti, qui eius calidam intemperiem correxerunt.

Curatio.

Vm igitur non parum referant intemperies, satagendum est eas curare. Quarum curatio perficitur per contraria, siue pharmaca sint, siue cibi: sed potissimum cibis, & ratione victus, quoniam, vt scribit Galenus, tantum potest recta viuendi rõ,

vt non

vt non solum accidentarias intemperies, verùm etiam natiuas cor rigat. Remedia particularia harum intemperierum non docebo hoc loco, quia pluries intellexistis, vbi alios morbos tractarem, quomodo sint intemperies curandæ. Solum tria vos volo monere, vnum est, in curandis his intemperiebus longa opus esse perseuerantia, eò quòd, vt scribit Galenus 3. sympt. vltimo, intemperies inducitur in humano corpore longo tempore, vnde etiam diuturnitate temporis egent, vt possint curari. Alterum est, in quacunque intemperie curanda debere euitari vsum aceti, nam Hippocrates, & Galenus 3. Acuto. maximè damnarũt vsum aceti. Et Auenzoar lib. 2. tract. 5. cap. 1. narrat se in componendis medicamentis mulie bribus, semper auersatum esse aceti vsum. Cur vterus offendatur ab aceti vsu, & non ventriculus, retulit Auenzoar eo in loco, quatuor causas, quas memini me vobis alias declarasse. Tertium noscendum est, si intemperies vteri, & totius corporis consentiant, contrarijs semper audaciùs, & copiosiùs vti licere. Si dissentiant, vt sæpè fit, mulieres ventriculum frigidum, & vterum calidum habere, aut contrà, tunc quæ sumuntur, omnia debent remissiora esse, quam postulet gradus lapsus vteri. Hęc breuiter de intemperiebus vteri.

De furore vterino. Cap. X.

T quia dixi a calida vteri intemperie oriri furorem, locus postulat, vt eum affectum vobis tradam, quia scriptores Medici de eo etiam tractarunt. Ex Sorano apud Aetium lib. 16. cap. 74. dicitur furor vterinus: Moschio dixit Satyriasin. Sed aduertite Satyriasin apud Aetium diuersum morbum esse, apud quem nihil aliud est, quam pruritus, & priapismus Moschionis, & Arabum. Est huiusmodi affectus, vt colligitur ex Moschione, & Arabibus, appetitus quidam venereus immoderatus cum vteri ardore, & delirio: sic enim videtur Soranus apud Aetium etiam declarasse. Etenim distinguitur hic morbus a priapismo, & pruritu, quia in illis adest quidẽ desiderium coitus, sed sine ardore, & delirio, & cum solo pruritu: in hoc verò adest delirium, & ardor. Distinguitur etiam à præfocatione vteri, quia in hac mulieres manent attonitæ, sine motu, sine respiratione, ne dum sine sermone. In furore vterino agitantur, anhelant, obloquuntur, garrulę sunt, & instar furiarum aguntur. Distinguitur etiam a cæteris delirijs, quia alia deliria sunt diuersa: in hoc furor est solum circa venerem, nihil aliud loquũtur, nihil aliud cogitant, si genitalia contrectentur, demulceri solent. Imò mulie-

res aliquando eò dementiæ veniunt, vt ſeſe ſuſpendant, vel in puteos, & fluuios præcipitent: id quod relatum habetis ab Hippocrate in fragmento de morbis virginum. Poſſet quis eruditus dubitare, an morbus, quo virgines Mileſiæ laborarunt, & Mulieres Lugdunenſes, fuerit hic morbus, quoniam refert Plutarchus lib. de virtut. mulierum, interdum virgines Mileſias ſeſe cateruatim ſuſpendiſſe, nec potuiſſe vlla ui, aut precibus impediri: quod refert à nonnullis aſcriptum fuiſſe aeris vitio. Relatum etiam eſt Lugdunenſes mulieres cateruatim ſeſe in fluuios præcipitaſſe, atque hoc attributũ fuiſſe defluuio ſtellarum. Ego verò puto, nullum aliud morbi genus extitiſſe, quàm hunc morbum: primò, quia mulieres Mileſiæ virgines erant. Hippocrates verò, Soranus, & alij ſcribunt hunc morbum peculiarem eſſe Virginibus, & caſtis. De Lugdunenſibus idẽ dico, quæ ſe ipſas præcipitabant in aquam, non ob aliud, quàm ob ardorem, qui cum in nulla alia parte appareret, & puderet manifeſtare, ideò ruebant in aquam, tanquam remedium quęrentes. Nam relatum eſt a Lucretio 6. de natura, in peſte illa Athenienſi ægros præ ardore in fluuios ſe præcipitaſſe, ita vt veriſimile ſit, mulieres eam ob cauſam eò deueniſſe. Eſt hic affectus Symptoma in genere actionum naturalium, & animalium læſarum: nã cũ coitus appetitus deprauatur, clarum eſt naturalem operationem offendi, ſimiliter cum lædatur cogitatio, & imaginatio, perſpectum eſt animalem functionem offendi. Morbus quem ſequitur hoc ſymptoma, nullus alius eſt, quàm intemperies calida vteri: Locus affectus primò eſt vterus, deinde Diaphragma, & Cerebrum: ſi quidem, vt docet Soranus, vterus dum feruet, immotus manens, vapores feruidos, & prauos in Cerebrum, & Diaphragma mittit, vel per ſpinalem medullam, vel per alia vaſa, qui feruor communicatus cerebro omnia hæc mala facit.

Cauſa.

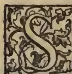
INTERNÆ cauſæ huius feruoris ſunt calidæ intemperies, & natiuæ vteri, & totius corporis, quæ vbi nimis augentur, nouas & accidentales intemperies inducunt: adhæc inter has cauſas numerantur ętas florens, Virginitas, & caſtimonia. Externæ cauſæ ſunt in primis Regiones calidæ, & aer impenſe calidus: vnde Heſiodus, & Ariſtoteles ſecutus Heſiodum 4. Probl. 26. prodiderunt, florente Scolymo, ideſt, æſtate ſumma, maximè Mulieres incitari ad libidinem, quo tempore etiam Canes, & multa animalia, hac ratione efferari conſpiciuntur: atq; ita ſcriptum eſt ab Herodoto lib. 2. & a Strabone in Ægypto, quæ eſt regio feruida, Mulieres omnes eſſe libidinoſas,

bidinoſas,ita vt nullæ caſtæ reperiantur,at[illegible] etiam interdum cū hircis coeant. Inte[illegible] cauſas adnumeratur coitus intempeſtiue factus,vnde Ari[illegible]e Hiſtor.animal.1.ſcribit,eas mulieres fieri libidinoſiores,quę intempeſtiuius incipiunt concumbere.Somnus in plumis factus,& ſuprà dorſum huic furori generando opitulať. Balnea ſimiliter,potus meraciores,cibi calidi,& flatuoſi,& quæ ſemen gignunt,vt ſunt,Tubera,teſtes animalium,cardui,& alia edulia,quæ ad libidinem excitandam inſeruiunt. Sed quęret a me ſtudioſus, cur potiſſimum virgines infeſtentur hoc morbo: cui reſpō dendum id,quod Hippocrates in fragmento de morbis virginum ſcribit,virgines & non vtentes coitu affici hoc morbo, præſertim quando tempora menſium apparent,eo quod tunc temporis multum ſanguinis ad vterum confluit,qui cum totus expelli non poſſit,recurrit ad Cor, & Diaphragma:quo ſanguine,dicit Hippocrates,hæc uiſcera fatua primum fiunt,mox ſtupida, poſtremo deliria omnia ſubnaſcuntur.Accedit etiam quod propter hunc ſanguinē, & vterus & diaphragma inflammantur,hoc inflammato facilè mēs a ſuo ſtatu decidit.Scitis hoc membrum ab antiquis Phrenas dici, quia hoc læſo læditur ratio.Cur potius Virgines eligant ſe ſuſpendere,aut ſtrangulare,aut in puteos præcipitare, refert cauſas Hippocrates,ex preſſione cordis,quia dum cor premitur, imaginationem inducit,quaſi totum corpus comprimendum ſit,vnde ſtrangulatio oriatur,tanquam res totum corpus comprimens. Accedit ꝙ (vt dixi)propter ardorem amant iſtæ miſeræ in aquas ſeſe præcitare,tanquam remedium ſui ardoris quærentes:niſi dicamus ob varietatem,& prauitatem phantaſmatum, eligere mortem,tanquam fugam,& remedium malorum maiorum.Plato in Timæo aliam cauſam videtur huius attuliſſe,quia in fine eius Dialogi ſcribit, vuluam animal eſſe conceptionis auidum,& ideo,cum procul a fœtu detinetur,in ætatis flore ęgrè fert moram, indignatur,& inſtar animalis iracundi,modo huc,modo illuc fertur, ſicq́ue nunc ſpiritum intercludit,nunc varijs anguſtijs vexat,& (dicit ipſe) omnibus malis corpus premit.Poſſumus addere etiam aliam rationem,ſcilicet, quod tempore quo menſtrua debent educi, fit magnus ſanguinis ad vterum confluxus,qui vbi feruet,titillat.& propterea hunc ardorem,immodicum deſiderium coitus inducit: propter ꝙ merito Ariſt.7.de Hiſt.anim.1.pręcepit,cuſtodiendas eſſe hoc tpe puellas diligentiſſimè:quia facilè præ ardore,& cūpiditate res nefandas, & inhoneſtas committunt. Eſt dubitatio,qua ratione Virgines quę nondū expertæ ſunt venerem,poſſint ita coitum appetere, vt in furorē labantur.Nam D.Hierony.in Epiſtola ad Geruntiā,& Tertul. li.1.ad vxorē,probarunt facilius eſſe ſeruare virginitatem,quā caſti

Aa 2 tatem,

tatem, eo q facilius [illegible] non optare, quod nunquam est habitũ, quã quod aliquando est habitum: cum igitur Virgines nunquam sint coitu vsæ, non debent hoc optare. ita vt in[illegible]em labantur. Est & altera dubitatio, an quemadmodum in mulieribus datur excessus desiderij coitus ita detur defectus; nam viri expositi sunt tam morbis in excessu, quàm defectu: ergo & mulieres deberẽt esse ita expositæ, tam ad defectum, quam ad excessum. Ad primam dubitationem dico, quod Galenus 6. de locis affect. circa principium dicit de Brutis: scribit enim Galenus, bruta appetere coitum, non ob voluptatem, sed duntaxat, vt fugiant molestias ex semine retento. Sic dicendum est de Virginibus, quę cùm grauentur semine pruriente, exoptant hanc molestiam deponere: & quoniam hoc fit frictione, propterea amant frictionem hanc, vt uitent molestias seminis. Imo vero sunt mulieres quædam, quę solummodo hanc frictionem amant, & quæ mutuo se fricant: & istæ dicuntur Tribades, id est, fricatrices: sæpè enim legetis hoc nomen apud scriptores. Ad secundum dubium dico, in mulieribus non dari morbum in defectu desiderij coitus, sed solùm in viris, quia fœminę nullę, prætérquam insectorum quædam, mittunt membrum in uirum, sed solũ recipiunt, ita vt ex se, mulieres semper sint aptæ recipiendo, nisi tamen occludantur, de quo tractabo postmodum. Viri autem, cum exerceant hunc actum, immittendo membrũ in mulierem, necessarium est, vt membrum sit rigidum, alioqui nihil fit. Et quia sæpè fit, vt viri incurrant hunc morbum, etiam qui habent pulcherrimas mulieres, vt non possint immittere, hinc fit, vt sint viri subiecti defectui.

Signa.

SIGNA furoris vterini satis manifesta sunt, nam mulieres mente errant, semper loquuntur de Venere, vertunt oculos huc atque illuc, fricant locos sæpè manibus, & tanquam furiæ quædam agitantur. Inter signa etiam reponuntur ea, quæ præcesserunt, vt est coitus abstinentia, coitu adhibito iuuamentum: ætatis flos.

Prognostica.

HIc morbus est quidem indecens, & tùrpis, verumtamen si Medici diligentiam adhibeant, facilè curatur, quemadmodum si negligatur, ad extremam insaniam, & furorem deducit, & videbitis mulieres sæpè insanientes hoc furore vterino

Cu-

Curatio.

VAPROPTER satagẽdum est circa curationem huius affectus, quæ tota posita est in vteri refrigeratione, quare aer eligendus est frigidus & humidus: & miror, qua ratione motus Moschio voluerit in hac curatione aerem esse calidum. Exercitationes moderatę conueniunt, omnes animi motus, siue ad iram, siue ad lætitiam vitandi: vitandę etiam lectiones rerum Venerearum, semper loquendum est ipsis de rebus pertinentibus ad honestatem, & pudorem. Nam virgines illæ Milesiæ, quæ laborabant hoc morbo, curatæ sunt, vt scribit Plutarchus, promulgata lege, vt mulieres sese necantes per forum nudæ traherentur: hoc enim intellecto præ pudore Virgines resipiscere cœperunt. Balnea aquarum frigidarum conueniunt, abstinendum est a vino, a cibis calidis, carnibus, & omnibus, quæ gignũt multum sanguinem, & multum semen. Vsus herbarum refrigerantium conuenit, lactucæ, endiuię, nympheæ, agni casti, & usus Cicutę hac in re probatur. Nam Basilius, qui fuit, & insignis Medicus, & Theologus. 5. Homilia supra Hexameron scribit se vidisse quasdam, quæ potione Cicutę extinxerunt rabiosas cupiditates. Quod, tametsi intelligi potest, de appetitu ciborũ, tamen magis placet, vt intelligatur de appetitu Venereo, nam relatum est sacerdotes Athenienses Cicutæ vsu libidinis incendia extinguere consueuisse. Coitus hac in re maximè laudatur ab Hipp. imo scribit se curasse multas Virgines solo coitus præcepto. Sed dicetis, quomodo hoc fieri potest, vt vtilitatem vllam adferat, nam relatum est a nobis in tractatu de pruritu vteri, quod coitus potius exasperat pruritum, quomodo igitur sanare potest? Dico, quod quanquam, vt scribit Aristot. 4. probl. 26. Virgines ex coitu fiant libidinosiores, tamen mulcentur, & furorem amittunt. Præter victũ, sunt & alia, quæ in vsu sunt remedia, & quia in his mulieribus, sæpè abundant humores calidi & feruidi, propterea expurgandi sunt ante cætera illi humores. Expurgãtur autem faciliter, si prius p̃parẽtur: ideo necesse est prius corpus p̃parare, Qũo vero præparẽtur, & euacuent̃ humores ĩ huiusmodi affectibus calidis, pluries docui, nõ est, vt hic repetã. Postquã præparati erunt humores, vel dum præparant̃, est habẽda cogitatio de sanguinis missione, quia nisi q̃d impediat, ab Hippocrate nullũ præstantius remediũ pro hoc morbo vincendo iudicatũ est. Erit igitur sanguis mittẽdus a vena communi, & Saphena, modo vires permittant, & nihil impediat. Pręter euacuationem vniuersalem, & humorum peculiarem, est maximè vigilandum,

gilandum, vt vteri calida intemperies mitigetur: ad quod agendũ sunt medicamenta intrinſeca, & extrinſeca. Intrinſeca ſunt brodia, in quibus ſolanum, vel cicuta ſunt cocta, quibus debetis ſemper commiſcere, quæ peculiarem habent facultatem petendi vterum. Sed efficaciſſima omnium habentur balnea refrigerãtia, aquæ thermarum refrigerantes: & nondum agitur annus, ex quo curaui mus mulierem hoc ſolo remedio. Igitur facta purgatione præſtantiſſima erunt aquæ refrigerantes, aquæ virginis. Præter hæc, ſunt extrinſeca, quæ applicantur partim capiti, partim vtero: Capiti conueniunt irrigationes ex aqua roſarum, ſolani, lactucæ, nympheæ & tandem ex omnibus alijs, quę caput refrigerare poſſunt. Vtero adhibetur peſſulus, veluti eſt ſuccus ſolani mixtus cum ruta, & ad hibitus. Ceratum etiam myrthinum, ruta, & caſtorium commixta, quæ licet ſint calida, tamen cùm adeſt multitudo ſeminis, nihil præſtantius ruta, quia propria quadam facultate, & etiam manifeſta abſumit geniturã. Laudat Moſchio radiculam panno inuolutam, & immiſſam, de qua narrant vermes in ipſa generari, tanquam miraculo quodam. Hactenus tractauimus morbos vteri, qui pertinẽt & ad temperaturam ipſius, & ad vnitàtem ipſam. ſupereſt modò, vt perſequamur eos, qui pertinent ad compoſitionem, qui morbi quatuor ſunt, in numero, in via, magnitudine, in ſitu.

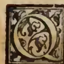
De morbis qui fiunt in compoſitione ipſius vteri: & primò de lapide, vel ſanguine grumoſo in vtero contento. Cap. XI.

VIDEAMVS primò morbos, qui fiunt in numero, qui morbi quatuor ſunt: lapis vteri, lumbrici, de quibus tractat Moſchio, nympha, & cauda. Quod enim in veſicis mulierum gignantur calculi, & in inteſtinis, hoc fuit à nemine dubitatum: quod autem in vtero etiam fiant lapides, apud neminem vidi, niſi apud Aetium lib. 16. cap. 98. Sed quanquam hoc memoriæ tradiderit Aetius, verumtamen admodum dubito an verum ſit, quoniam ſi ſitum vteri contemplemur, & ſubſtantiam ipſius, facilè intelligere poſſumus, fieri non poſſe, vt in vtero colligatur materia, quę ſit apta in lapidem durari, præterquàm quod vbi vterus eſt ſine fœtu, anguſtus valde, & in ſeipſum coarctatus apparet. Quòd ſi etiam interdum poſſit durari, videtur rationi conſentaneum vt excurrat. Nam ſi ſemen etiã ab vtero reijcitur propter hiatum, niſi fiat conceptus, proculdubiò etiam aliæ ſubſtantiæ, quæ non ſunt amicæ, & familiares vtero vt

ſemen,

ſemen, deberent excludi: propterea non video, quomodo in vtero poſſit concreſcere lapis, niſi ſanguis poſſit grumeſcere, & grumi illi poſſint referre formam lapidis. Atque id voluiſſe ſignificare Aetium veriſimilius eſt. Verumtamen quia etiam lapides videmus fieri in qualibet corporis parte, haud penitus abnuo.

Signa.

VOD autem poſſint concreſcere grumi ſanguinis, habetis traditum in lib. de natura mulicbri, ſub nomine Hippocratis, vbi ſcribit, quòd ſi ſanguis in vtero grumeſcat, apparet vterus veluti muco plenus, atque id intelligitur tactu.

Curatio.

AD grumos ſanguinis diſſipandos nulla alia curandi ratio debetur, quàm quæ monſtrata eſt ab Aetio, vt ſcilicet attenuantia, & diſſoluentia, tàm intrinſecus, quàm extrinſecus vtero adhibeantur.

De lumbricis vteri. Cap. XII.

VMBRICOS vtero excrétos ſe vidiſſe teſtatus eſt Antonius Beniuenius in libro de occultis morborum cauſis. Sed quia experientiæ credendum eſt, dubitatum eſt, an lumbrici, qui reperiuntur in vtero, in ipſo fiant, an aliunde mittantur; Priſcianus & Cleopatra videntur voluiſſe eiuſmodi lumbricos ab inteſtinis mitti in vterum: ſed non poſſum videre, qua via, & ratione ab inteſtinis egredientes, ingrediantur in vterum, quia ſi hoc fieret, perforatis inteſtinis, & vtero, ſanè ſub dolore, & ſub his vulneribus interirent mulieres. Quapropter magis mihi conſentaneum eſt gigni in vtero, & eò magis, quòd memini me alias docuiſſe, vt dicit Ariſtot. Albertus, & alij, vermes fieri in cerebro, & vaſis ſpermaticis, vt non ſit adeò abſurdum, ſi etiam fiant in vtero.

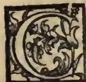
Si-

Signa.

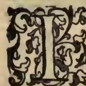
Ognoſcuntur lumbrici exiſtentes in vtero, vt dicit Cleopatra, pruritu, non modò ventris, verùm etiam vteri. Cognoſcuntur ab humore quodam limoſo decurrente, ſudore denſo.

Curatio.

VRATIO eſt per ea, quę necant lumbricos, & quoniam via ab ore longior eſt, idcircò melius eſt adhibere remedia intrinſecus vtero, & extrinſecus, ſiue per fomenta, ſiue per infuſiones, ſiue per peſſaria, modò tamen ſemper ea adhibeantur, quæ vermes enecare poſſunt, & putantur. Quorum medicamentorum ſyluam non monſtrabo vobis, ne tranſgrediar terminos noſtros.

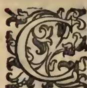
De nympha, & cauda. Cap. XIII.

N vtero etiam interdum generatur caro quædam, aut genita à natura augetur, quæ duos morbos facit, prout ſcilicet in duobus locis hęc caro augetur, aut generatur. Si enim ſupra alas vteri, vbi pudēda committuntur, in quo loco eſt vrinarius meatus, augeatur, appellatur hic morbus a Gręcis Nympha, quod vocabulū refert Suidas fuiſſe Samiorum: apud Ruffum Epheſium grauiſſimū Medicum, & apud Pollucem dicitur hic morbus κλιτορὶς, & ὑποδερὶς Hippocrates lib. de natura Mulieb. videtur appellaſſe κίονα, ſcilicet Columellam, eò quòd hoc perinde ſit, ac columella in gargarione. Albucaſis Chirurgus inter Arabes illuſtriſſimus vocauit hunc morbum Tentigenem: Auicennas appellat virgam, Moſchio ſymptoma turpitudinis: eò quod (vt Aetius ſcripſit) ſępe hæc caruncula ad tantam magnitudinem augetur, vt non ſolùm deformitatem inducat, verum etiam pudorem aliquem immittat mulieribus. An verò ſit carūcula muſculoſa, vt Paulus & Ruffus Epheſius in lib. de nominibus partium corporis noſtri tradiderunt: an verò ſit cutacea, & pelliculoſa ſubſtantia, vt Aetius ſenſiſſe videtur, incertum. Puto ego mediam quandam ſubſtantiam eſſe, ſcilicet, inter carnem, & cutem veram, & vt hanc rem optimè intelligatis, debetis ſcire, vt dicit Galenus dec. quin. de vſu partium, quod natura loco prædicto vbi committuntur pudenda, fecit carunculam quandam propter duo: tum propter ornamentum, vt etiam præputium

putium in membro virili: tùm propter tutelam a puluere, & frigore, vt in gargarione fecit illam columellam ad hoc, vt defenderet partes spirituales ab immodico externi aeris frigore. Vbi igitur hæc substantia inter proprios terminos continetur, mulier sana est, nec vllam læsionem percipit. Vbi verò nimium excrescit hæc caro, præter turpitudinem quàm perpetuo facit, affert etiam incredibile coitus desiderium. Et sententia est omnium Medicorum, & experientia probatur huiusmodi carunculam arrigi interdum perinde ac pudendum virile. Si verò caro non gignatur circa vterum, sed solummodò in orificio ipsius, fit morbus, qui dicitur a Græcis: κέρκος, & κέρκωσις, Latini uocant caudã: Moschio & Polyxenus simpliciter vocant carnem: Auicenna vocat allatarum: Albucasis ęgritudinem caudatam. Haly Rodoã in Commen. super artem Medic. Gal. lib. 3. tex. 177. vocauit Hæmorrhoidam: sed maximè deceptus fuit hic vir, quia vt suo loco intellexistis, ualde differunt morbus Hæmorrhoidalis vteri vocatus ab hoc, qui dicitur cauda. Nympha & cauda ut intellexistis, morbi sunt in numero & in via. Symptomata verò quæ hos morbos sequuntur, hęc sunt, quia in nympha, lęditur hęc operatio naturalis, scilicet coitus, qui deprauatus fit, cũ magis desideretur, quàm par sit: in cauda verò, impeditur ingressus & egressus seminis.

Causæ.

CAVSÆ naturales harum affectionum sunt luxuries ipsius naturæ in gignenda carne, atque etiam abundantia materiæ in partibus naturalibus. Auicenna 21. tertij, tract. 4. cap. 23. scripsit, has affectiones, & pręsertim caudam æstate augeri secundum latitudinem: Hyeme verò diminui. Et ratio huius est, quia propter aeris calorem, corpora magis funduntur, & dilatantur, vt propter frigus, magis condensantur, & magis minuuntur.

Curatio.

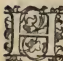
CVRATIO huius vtriusque affectus, tota est Chirurgica, propterea expurgato corpore, statim veniendũ est ad Chirurgicam operationem, eo pacto quo docuit Aetius, Paulus, Albucasis, Rhases, & Auicenna. Sed aduertendum est, in nymphæ curatione solummodo necessariam esse incisionem, vel abscisionem potius. In cauda curanda veteres Medici duobus modis vsi sunt: vno ligatura,

nam filo ſerico ligatur ea caro prope radicem, & quotidie aſtringitur, donec tota pars emortua decidat. Alter modus eſt, per abſciſionem, vt de nympha diximus. Illud non eſt ignorandum, quod refert Haly Rodoam loco citato vltima lectione, ſe vidiſſe Reginam, quæ caudam habebat inſtar vnius digiti, quam curare noluit, quia nobiliſſima erat. Quod poteſt eſſe præceptum Medicos in curandis nobilibus debere eſſe cautiores, quàm in curandis ignobilibus.

De vteri clauſura. Cap. XIIII.

His prędictis affectibus multo grauior eſt hic affectus, quando mulieres neque coire, neque concipere, neque purgari poſſunt propter vteri clauſuram. Mulieres verò quæ tentantur hoc affectu, a Græcis dicuntur ἄτρητοι, nos Latini appellamus non perforatas. Albucaſis appellauit hunc affectum Alraticum: Rhaſes vocat Ractam: Auicēna, ſeu eius interpretes vocant clauſuram ſimpliciter. Eſt vero hic affectus nihil aliud quam occluſio foraminis matricis, ita vt impediat operationes naturales vteri. Quod ſit morbus in via, clariſſimum eſt, ſicut non eſt obſcurum, locum affectum eſſe ipſum vterum ſecundum os.

Cauſæ.

Hvivs affectus cauſæ aliæ ſunt naturales, aliæ accidentales: vbi fit a cauſis accidentarijs, appellatur a Galeno 9. de Comp. medicam. ſecūd. loca 6. & a Paulo lib. 6. cap. 72. φίμωσις, & φίμος. Cauſę naturales nō perforatarum, vt dicit Aetius, & Moſchio, tres ſunt: vel quia in labijs, vel alis vteri concreſcit caro, ſeu membrana, ita vt obturet foramen, Nicolaus Florentinus ſcribit huiuſmodi mulieres dici velatas, quaſi ipſarum matrix ſit velo obducta, atque in hac cauſa (vt tradit Moſchio) impeditur coitus, conceptus, & purgatio. Aut huiuſmodi impedimentum, quæ eſt ſecunda cauſa, naſcitur in ſinu penitiori, atque in hoc caſu impeditur coitus, & conceptus, non purgatio. Aut fit huiuſmodi impedimentum in carne, aut membrana vteri, & hoc eſt, quòd a natiuitate margines colli, & oris vteri ita conniuent, vt vel nullum, vel exiguum foramen relinquatur: de his Moſchio dicebat omnia alia impediri præter coitum. De his quoque ſermonem habuit magnus Ariſtot. 4. de generat. animal. 1. & Auicen. 21. tertij tract. 4. cap. 1. qui Ariſtoteles dicebat quibuſdam os vteri à natiuitate eſſe coalitum, & coniunctum, atque hoc non cognoſci,

nisi

nisi tempore menstruæ purgationis, quia hoc tempore, sponte disrumpitur hoc impedimentum, quod fit, vt dicit Albertus 10. de animal. 8. propterea quod venæ pre calore, & sanguine intumescunt, vnde tumefactę disrumpuntur, atque sic impetu quodam etiam rumpitur obstaculum. Alijs (dicit Aristot) huiusmodi impedimentum a Medico rumpi: nonnullas verò interijsse, vel dum hęc pars frangeretur, vel dum nulla vi frangi posset. Quem Aristotelis locum dum exponeret Suesanus, dixit ex sententia Ephesij hunc affectum fuisse vocatum a Medicis Marmorem. Sed non potui hunc locum apud Ephesium inuenire: sunt enim eius commentaria quæ circumferuntur sub nomine Ioannis Philopponi supra lib. de Generat. animal. Aristotelis. Causę accidentarię huius affectus sunt, vel vlcera, quando scilicet vlceribus supercrescit caro, quę obturat: vel sunt inflammationes induratæ, vt dicit Paulus, & Aetius. Nam inflammationes, vel ignorantia, vel alio casu sępe ita indurātur, vt discuti non possint, vnde obturant meatum. Idem faciunt & alij tumores, qui oriuntur in ore vteri. Nicolaus Florentinus inter causas accidentarias adnumerandam censuit siccitatem, quia propter siccitatem possunt vteri margines, & labia ita simul colligi, vt nullum relinquant foramen: atque ad id astruendum vsus est Hippoc ratis autoritate, qui lib. 5. Aphor. 54. scribit, quibus vteri os durum est, ijs conniuere, & conclusum esse. Sed pace huius viri non mihi videtur fieri posse, vt ob siccitatem hæc clausura fiat: ratio est, quia si vnquam fieret, proculdubiò id contingeret in fœminis marasmatis, in quibus consentaneum est, sicuti reliquum corpus apprimè siccatum est, pariter os vteri siccatum esse. Sed hoc falsum est, propterea non videtur vnquam fieri posse, neque etiam id Hippocrates dixit: multum enim abest, vt ex ea Hippocratis sententia possit hoc elici. Inter causas accidentarias possunt annumerari medicamenta adstringentia, id quod facere dicuntur meretrices, quæ medicamentis adstringentibus adeò arctè constringunt os vteri, vt nullo modo, vel summa cum difficultate possit coitus exerceri: & id faciunt, vt videantur Virgines. Accedit etiam Nicolai testimonium, qui refert se vidisse mulierem, quæ post partum, cum obstetrices adhibuissent medicamenta valde adstringentia, ita clausa reddita fuit, vt non potuerit coitum exercere. Celsus libro 7. cap. 28. omnes causas huius effectus redegit in duo genera, in naturalem, scilicet, & accidentalem: naturalem vocauit membranam ori Vteri oppositam: aduentitiam carnem ex vlcere subnatam. Sed qui delectamini lectione Celsi, debetis obseruare in eius lectione, quod ferè morbos tractat, qui frequentius inuadunt rariores silentio ferè obuoluit, propterea cùm frequen-

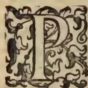
 tiores

tiores sint hi duo, scilicet membrana obducta, & caro ex vlcere, idcirco horu m duorum tantum meminisse visus est.

Signa.

DE signis non perforatarum Rhases scribit non posse ulla signa haberi ante tempus eruptionis menstruorum, quę sententia etiam videtur fuisse Aristot. 4. de generat. animal. 4. vt dixi. Verum sum ego alterius sententiæ, quod scilicet possint haberi signa, visu, & tactu: Visu, Dioptra instrumento Medico, quo vtuntur obstetrices, & Chirurgi ad conspicienda vteri penetralia. Tactu etiã, quia vt scribit Hippocrates, siue alius autor libro de natura mulierum, quibus os vteri conclusum est, vterus fit spissus instar ficus grossę, & si digito comprimatur, apparet durus & ita contractus, vt digitũ non intromittat, adeò vt ex his verbis possimus intelligere, licere nobis cognoscere hos affectus ante tempora menstruorum. Signa verò quę habentur tempore menstruarum purgationum sunt, quod menstrua non fluunt quo tempore deberent. vnde notare debetis Moschionem non vera dixisse, quando scribit interdum in huiusmodi clausuris apparere menstruas purgationes: eo quia tametsi fluat interdum sanguis, ille tamen fluit per venas, quæ terminantur in vteri os. Quę venę dicuntur apud Aristotelem Hæmorrhoides, Theodorus transtulit Mariscas, sed huiusmodi sanguis nõ est menstruus, quia non emanat a venis in vteri sinum labentibus. Igitur non est dicendum vt Moschio fluere in his menses, quia nũquam fluunt: adhæc in istis semen non suscipitur, dolet intus uenter, dolent lumbi, & ilia, imo interdum adeo uehemens est dolor, & sursum, & deorsum, & ad latera pertingens, vt Mulieres penè suffocentur. Addit Auicenna, & Rhases in istis corpora denigrari propter hanc rationem, quia sanguis menstruus retentus diffunditur per uniuersum corpus est eo refuso nutriũtur membra, & quia sanguis ater est, inde fiunt membra nigra, dicunt isti. Sed quanquã ego non diffitear hoc contingere, non est tamen perpetuum, neq; est signum necessarium, quia sępè mulieres inuenietis, quibus suppressi sunt menses, quę pallidiores quidem euadunt, & decoloratæ, uerum nigriores nequaquam fiunt: adhęc in istis fieri coitus non potest. Quod si præcesserunt vlcera, aut inflammationes, & alię causæ præter naturales, tunc intelligi potest causas esse aduentitias.

Prognostica.

ROGNOSTICA sunt,quod cuius causæ sunt externæ,& aduentitiæ,facile curari possunt. Si vero interior causa,& naturalis, non solum difficilis, verum sæpius erit impossibilis. Dicit Hippocrates, quibus conclusum est os vteri,aut non concipere, aut mori in partu. Sed dicetis,ergo videtur ex hoc Hippocratis loco colligi posse interdum mulieres non perforatas concipere:quomodo hoc fieri potest? Respondet huic obiectioni Auicenna,posse fieri conceptum duobus modis. Vno, quod membrana illa obuelans sit texturę rarę,ita vt meatibus sit plena, per quos semen transfunditur; & transcolatur in vterum. Altero modo(inquit) potest contingere conceptus,quando in caruncula, vel membrana sit aliquod foramen,sed angustum,per quod vulua attrahit semen. Etenim vt docuit Galenus,lib.1. de semine natura indidit vtero oblectationem quandam seminis,propter quam attrahit etiam è longinquo ipsũ. Et quia potuisset quis Auicennæ obijcere,concedo tibi trahi semẽ ab vtero,sed illud erit perquàm exiguum,nec poterit sufficere generationi. Respõdet,quanquam paucum sit, sufficere tamen,quod in ipso pauco sit posita vis formatrix,quia pro materia & generandis membris,postmodum sufficit semen ipsum muliebre. Et notate,quod Auicenna dixit,hanc esse Philosophi sentẽtiam,vnde nisi intelligatis apud Auicennam pro semine sanguinem menstruum, falso dixit Aristotelis sententiam esse,quia in disputatione nostra de semine demonstraui Aristotelem mulieribus denegasse semen.

Curatio.

VRATIO non est negligenda, fit autem solum ope Chirurgica.& dicebat Auicenna,quod non fiat hæc curatio nisi ferro Scopus est,vt id quod obturat,auferatur,aut quod partes cõnectit, separetur. Modus verò curationis,vt ego apud Medicos reperire potui,duplex est:videlicet,vt si adsit foramen aliquod angustissimũ, fiat Collyrium ex spongia arida subtilissimum,atque intromittatur in illud foramen. Nam spongia illa repletur humore, vnde augetur,aucta insensibiliter dilatat: vnde quando semel dilatatur foramen,augetur magnitudo collyrij,atque hæc curatio solet succedere, sed tempore. Vel si spongia vti non placet,efficitur cannula plumbea, vel stannea, quę intromittitur in foramen, & re-

pletur

pletur pulueribus corrodentibus:illinitur etiam vnguento, quod possit carnem comprimere:& in instrumēto obseruatur, vt in dies augeatur grassities cānulæ. Quod si propter medicamēta fuerit adstrictum foramen, adhibentur Linimenta ex butyro, oleo amygdalarum dulcium, ex Oesypo. Sunt etiam Collyria, vt dicit Paulus, ex Oesypo, Nitro, Resina, Terebinthina: atque hic vnus est modus. Alter modus est, vt ferro pars abscindatur, atque hoc fit tribus modis, vnus est, vt superfluum auferatur: alter, vt vbi non est scissura, fiat: Tertius, vt prohibeatur, ne partes scissæ, & separatæ, iterum coalescant. Quæ omnia quoniam Chirurgica sunt, & modus diligentissimè demonstratus est ab Arabibus, & à Græcis, idcircò ego non declarabo. Hoc tantum hic volo vos monere, vt ad has operationes Chiru ricas nunquam descēdatis, nisi prius exactè corpus fuerit purgatum, & per sanguinem euacuatum: quia corpore pleno fieret noua attractio materiæ ad vterum: Deinde curandum est semper, vt incisio fiat perfecta, ne scilicet aliquid relinquatur, propterea, quòd si incisio fieret, & relinqueretur aliquid superfluū, licet conceptus fieret, tamen in partu semper de vita periclitaretur. Postremò est etiam prouidendum, vt dum amputantur illę partes, partes necessariæ nihil tangantur, eò quod sæpè solent fieri dolores vehementissimi, conuulsiones, & alia mala, quæ etiam contingere possunt, nisi caueantur partes curatæ a frigore aeris, & medicamentorum actuali.

De morbis vteri in magnitudine. Cap. XV.

MORBI vteri in magnitudine appellantur, quotiescunque vterus in molem augetur, vt lædat operationes, quoniam licet in conceptu tumeat vterus, tamen tumor ille operationes non lædit, quare neque morbus dicitur.

Causa.

HORVM morborum causæ materiales sunt, vel flatus, vel humores. Si fiant à flatu, vocatur vteri inflatio: si ab humoribus, aut humores sunt aquei, & fit hydrops vteri: aut est sanguis, & fit inflammatio vteri: aut sanguis est biliosus, & fit Erysipelas, aut melācholicus, & orietur cancer: aut pituitosus, crassus, & terrestris, & fit Scirrhus: aut alia quęuis materia, & efficitur multitudo tumorum, vt sunt condylomata, Rhagades, Verrucę, & alia genera morborū. Omisi

Omisi Oedema, propterea quòd tametsi Arabes meminerunt tumorum laxorum qui fiunt a pituita, isti tamen rarissimè fiunt, aut contingunt, vt docuit Auenzoar lib. 2. tract. 5. c. 2. quia substantia vteri neruea est, idcirco pituita fluida in parte neruea non facile retinetur, sed excurrit cuius contrarium contingit, in partibus carnosis, & laxis. Sed dicetis, quomodo igitur fit Scirrhus? Respõdeo, quia eius materia est crassa, tenax, & viscida, non autem fluida; & ideo in vtero, siue in vteri substãtia potest hæc materia retineri.

De inflammatione vteri. *Cap. XVI.*

IAM verò vteri inflatio, de qua Arabes ferè non meminerunt, est tumor ex flatu genitus vterum distendens, & operationes lędens. Locus, in quo colligitur hic flatus, vt dicit Aetius, lib. 16. cap. 78. duplex est: aut est spatium ipsius vteri, & cauitas, aut est corpus ipsius vteri, qui flatus, vel in vtero ipso gignitur, vel aliunde missus in vterum includitur, sed potissimum gignitur hic flatus in Vtero.

Causæ.

CAVSA effectrix ipsius est calor debilis vteri: fit autem calor debilis multis de causis, aut ex frigore externo quod ingreditur vterum: aut ex abortu, vel difficili partu, aut (vt dicit Aetius) ex grumo sanguinis ori vteri impacto. Quanquam de grumo dicendum sit, potius esse causam vt retineatur flatus ne exeat, quam vt ab ipso fiat flatus: Nam vt hic fiat morbus, necessarium est semper claudi os ipsius vteri, quod clauditur modo morbosa aliqua affectione, modo grumis, modo alia ratione. Loquor tantùm de illa inflatione, in qua continetur flatus in vteri spatio, non in substantia, quia vbi continetur in substantia, potest hoc fieri etiam si vteri os sit apertum.

Signa.

SIGNA huius morbi sunt, primo tumor, & dolor pectinis atque imi ventris, qui dolor punctiuus est. Scitis enim ex Galeno 1. & 2. loco affect. vbi partes neruosæ dolent, speciem esse doloris punctiui: ad hæc dolor iste modo ascendit ad septũ transuersũ, modo ad inguina, ilia & lũbos: modo ad hęc oĩa flatus ex vtero erũpunt.

Addit

Addit Rhases, propter hos flatus moueri vterum de loco ad locũ, non quod verè moueatur, sed quia instar membrorum palpitantium, vbi tumet attollitur, vbi detumescit deprimitur, atque ita speciem cuiusdam motus ostendit. Hæc sunt signa communia inflationis. Quæ verò distinguunt flatum existentem in spatio a flatu qui continetur in substantia, hæc sunt, quod dum voluitur mulier, fit strepitus & fragor quidam, perinde ac in torminibus intestinorum, si tangatur vterus, pulsat instar tympani. Quod si flatus in corpore vteri contineatur, dolores fiunt grauiores, curatu etiam difficiliores, neque tantus tumor adest, neque sonitus. Sed optabitis scire quomodo dignoscatur quando flatus continetur in vtero, & quando continetur in intestinis. Respondeo, quod quamuis multa sint communia, sunt tamen alia quędam particularia symptomata relata ab Hippoc. lib. de natura muliebri, quæ possunt indicare differentiam hanc: nam in inflatione vteri pedes, & caua oculorum intumescunt, color corporis fœdus est, retinentur menses, non fit conceptus, anhelitus adest difficultas, pręsertim in ambulando, vbi mulier quid edit aut bibit, magis affligitur, tristior euadit; Addit Moschio, interdum & supprimi vrinam.

Prognostica.

EST hoc vitium malum, sed neque lethale, neque diuturnum, sed nisi curetur, aliorum malorum solet esse origo.

Curatio.

IN curatione primo victus ratio, vt dicit Aetius, debet instituì, quæ attenuet & flatus discutiat, vnde non solum in aere calido, & sicco conseruanda est mulier, sed eius corpus totum conseruandum est calidum. Monet Rhases, & optime, vt aer sit plenus odoribus, quia eiusmodi aer maximè confert ad discutiendos flatus: dum accessio huius doloris instat, monet Paulus & rectè abstinendum esse ab omni cibo, & potu. Est dubitatio, an in hoc affectu missio sanguinis conueniat: Paulus, & Aetius, nisi quid prohibeat, consulunt mittendum esse sanguinem: ex aduerso, Moschio in hac curatione nullam mentionem facit missionis sanguinis, neque etiã videtur conuenire, propterea quod casu huius morbi effectrix sit calor debilis, qui proculdubio calor fit debilior, & infirmior misso sanguine, ita vt non videat conuenire hoc auxiliũ. Dico conuenire sectionẽ venę, vbi adest summa plenitudo in corpore, & vbi fit hoc

malum

malum ex abortu, aut difficili partu, postquam vel puerperia, vel menstrua sunt suppressa, quo in casu conuenit missio sanguinis a Saphęna. Vbi autem fit hoc malum a sola frigida causa, nequaquã conuenit hoc auxilium, & quoniam flatus continuo suggeruntur ab humoribus, propterea ante alia euacuandi sunt humores a corpore, & antequam euacuentur, præparandi. Nisi igitur fuerit lenita aluus, potestis ante alia lenire, vel clystere, vel hiera. Lenita aluo, sunt præparandi humores, & possunt præparari hoc syrupo:

℞. Fol. arthemi. calamintæ. pulegij ana M.j. sem. anis. P.s. Fiat decoctio secundum artem: deinde

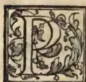
℞. Decoctionis huius vnc. iiij. syr. de arthemi. de bisant. ana vnc. . misce. Vbi fuerint humores pręparati, erunt statim expurgandi, & pro purgatione commendatur hiera ruffi, logodi. Exempli gratia:

℞. Specierum hierę ruffi drach. ij. vel vnc. j. s. diacartha. vnc. j. misce fiat bolus. Postquam præparati, & purgati erunt humores, veniendum ad ea, quæ flatus discutiunt tàm intrinsecus, quàm extrinsecus. Intrinsecus conuenit huiusmodi puluis.

℞. Seminis fœniculi, anisi ana drach. j. fol. arthemi. pulegij ana drach. s. coriandri drach. j. s. Terantur omnia diligenter, & per secerniculum mittantur. Deinde addatur sacchari fini drach. s. vel vnc. j. Poterit ægra vti huiusmodi puluere vel loco salis, vel cum brodijs: conuenit etiam diacyminum, diaanethum, theriaca. Extrinsecus autem conueniunt emplastra ex arthemisia, furfure, oleo rutaceo, chamome. Exempli gratia:

℞. Folio. arthemi. rutæ ana M.s. furfuris p. j. s. Bulliant omnia in vino, vsque ad consistentiam emplastri: deinde addantur olei rutacei vnc. ij. Fiunt & suffitus ex coriandro, aniso, arthemis. Quod si grumus sanguinis adfuerit, mandat Aetius & iure, curandum esse, vt obstetrix accipiat grumum manibus, atque dissoluat: deinde foueatur matrix ex decocto ficuum, nitri, & absinthij. Permanente, & inualescente morbo deueniendum ad validiora, quo in casu magna cucurbitula pectini, & vmbilico adhibita maximam vtilitatem præstat. Adhibentur interdum sinapismi, frictiones, & omnia, quę valenter possunt calefacere, & exsiccare. Duo tamen sunt aduertenda, vnum est, vt caueatur suffitus aromatum in ijs mulieribus, in quibus caput est affectum, & ratio est ex Hippoc. auctoritate, qui dicebat aromata caput maximè offendere. Alterum aduertendum est vsum adstringentium esse aduersissimum huic Morbo.

De hydrope vteri. Cap. XVII.

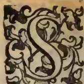
RAETER flatum, aquam etiam colligi in vtero, explicatum est ab Hippocr. 1. de morb. mulieb. & in fine lib. 4. de Morbis: ab Aetio lib. 16. cap. 79. ab Auicenna 21. tertij tract. 4. cap. 25. Ita vt non sit dubitandum, quin etiam vterus patiatur eam morbi speciem, quæ vocatur hydrops. Cæterum quanquam constet, aquam colligi in ipso vtero, dubitari tamen possit, in qua vteri parte colligatur, & quomodo generetur. Dico colligi aquam in vtero, tùm in spatio, tùm in substantia: & hæc fuit etiam sententia Aetij. Quomodo colligatur in spatio, clarissimum est, nam sicuti in spatio ventris colligitur aqua, sic etiam colligitur in vtero. Sed de substantia, non ita clarum est. vt autem intelligere possitis Aetium, debetis scire, hanc aquam colligi inter tunicam, & tunicam vteri, nō quòd tunicæ totæ a se inuicem discindantur, & separentur, sed quia in aliquibus partibus tantum separantur, ita vt fiant in substantia vteri veluti vesiculæ aqua plenæ. Nam scribit Galenus 7. Aphoris. 55. in iecore fieri sæpe huiusmodi vesicas, quando scilicet pars membranæ vestientis iecur, separatur a substantia iecoris, atque hoc inquit apparere in iugulatis animantibus: & memini me vidisse hic in Anatome annis elapsis in quadam oue iecur repletum huiusmodi vesiculis. Vt igitur fit in iecore, sic etiam fit in vtero: atque hoc est, quod dicit Aetius, aliquando fieri in vtero corpuscula vesicæ fellis similia, in quibus aqua continetur. Cæterum, an in vtero semper possit contineri aqua, vt continetur in vesiculis, dubitari posset. Nam quod colligatur dictum est, sed quomodo contineatur, difficile est, propterea quod os vteri nisi infestetur aliqua ægritudine, semper apertum est, nisi in conceptu. Cum autem aqua, quæ superest, per os vteri semper exeat, licet foramen sit angustissimum, videtur debere huiusmodi aquam exire. Dico hoc verissimum esse, aquam non posse colligi in vtero, nisi prius os vteri clausum sit, vel propter aliquam ægritudinem, vel propter conceptum, quoniam fieri potest, vt conceptus fiat, & statim mortuo conceptu, aqua congregetur, & retineatur. Sed dicetis, quomodo retinetur: nam dicebat Galenus, aperiri os vteri, vbi conceptus mortuus est? Dico, propter multitudinem aquæ distendi partes vteri, & sic eius os conniuet, & concluditur.

Causæ.

AVSÆ internæ huius affectus sunt intemperies frigidæ vteri: externæ verò, vt dicit Hippocr. 1. de Morb. Muliebribus, sunt abortus, frigus externi aeris, potus aquæ frigidæ, vsus ciborum refrigerantium, insessiones factæ in rebus refrigerantibus.

Signa.

IGNA hęc sunt, menses statim retinentur, conceptus nequaquam fit: nam, vt dixi, potest hydrops sequi conceptum. Sed vt præcedat conceptum, fieri non potest duplici ratione: Vna est, quia os vteri est clausum: Altera quia, vt dicebat Gal. vt plantæ non gignuntur in aqua, sic animalia in aquoso vtero gigni non possunt. Ad hęc inter alia signa hæc sunt, quod imus venter, inguina, & pedes tumescunt, Mammę fiunt molles. Si adsit lac in mammis, vitiatur omnino, & aqueum euadit, murmura in vtero percipiuntur, difficulter ambulant, excrementa alui male olent, os vteri gracile, & humidum, si tangatur, apparet: & quantò magis morbus hic progreditur, tantò fiunt deteriora hæc omnia mala. Addit Moschio, his mulieribus nares fieri mucosas. Duo hoc in loco notanda sunt, vnum, quod tametsi Aetius, & Moschio inter hęc signa retulerunt retentionem menstruorum, verumtamen exeunt his mulieribus etiam humiditates quædam sanguinolentæ, quæ æmulantur menstruas purgationes: sed tamen differunt, vt dicit Hippoc. quia istæ purgationes prauæ sunt, diminutæ, cito finiuntur, nullum ordinem seruant, ita vt uera menstrua iurè non possint appellari. Alterum est, mulieres quæ patiuntur vteri hydropem, sæpissimè videri prægnantes: imò refert Iacobus de Part. & testatur quotidiana experientia, sæpè Medicos, & obstetrices delusos esse hoc morbo, qui cum putassent mulierem ferre in vtero, tandem emissa aqua, delusi sunt. Vt igitur vos non illudamini, debetis diligenter dicta signa aduertere, quia vbi prędicta perlustraueritis, distinguetis an flatus, an aqua sit in vtero, an conceptus.

Prognostica.

ALVM hoc ferè lethale est quia hydropem vteri facilè sequitur hydrops totius corporis, ita vt non immeritò scriptum sit ab Hippoc. si febris succedat hydropi vteri, atque vexet sitis fieri protinus splenem aquosum: quapropter erit quamprimum curatio huius morbi habenda.

Curatio.

EST autem curatio secundum Hippoc. hæc, vt primum si dolor vexet ægram, mitigetur rebus anodynis, & laxatiuis. Huiusmodi est decoctum, & fomentum ex Althæa, Fœnugræco, Meliloto, Malua, quæ omnia decoquantur in aqua, & oleo rosarum, atque cum spongijs foueatur totus imus venter. Sedato dolore, ordo curationis secundum Hippoc. est, vt purgentur humores, tùm per interna, tùm per externa. Quapropter lenita aluo, vt intellexistis, erunt præparandi, & expurgandi, vt monstraui in inflatione. Postmodum purgatis humoribus, exhibenda sunt remedia, tùm intrinseca, tùm extrinseca, quæ possunt aquam, vel educere, vel dissipare. Et ante cætera laudantur intrinsecus brodia, quæ possunt vrinas prouocare. Exempli gratia:

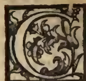
℞. Folio. sabinæ, matrica. ana M.s. asari drach. ij. rad. apij vnc.s. Bulliant in brodio, & brodij propinetur lib.s. valent etiam confectiones dialacca, diacurcuma. Extrinsecus autem conueniunt insessiones factæ ex laureola, genista, saxifragia, cucumere asinino, quæ omnia coquantur in aqua, & fiat insessus. Infunduntur quoq; quædam in vterum, quæ possunt euacuare aquam, veluti oleum irinum, cui additur ellebori drach. j. aut elaterij scrup. j. aut grani gnidij scrup.s. Fiunt etiam collyria, & pessi ex elleboro, nitro, & colocinthide. Exempli gratia:

℞. nitri. scrup.s. colocinth. ellebori ana drach. j. mellis q.s. Fiat collyrium, siue pessarium, & indatur secundum artem. Conueniũt quoque emplastra ex stercore canino, ex conchilibus, & præsertim cochleis deustis, & in puluerem redactis. Adhibentur etiam interdum Emplastris cantharides. Postquam verò his ingenijs, & alijs aqua fuerit educta, docet Aetius exercendum esse corpus, fricandum ventrem, atque fomentis, & suffumigijs calefaciendum, & siccandum vterum.

De vteri inflammatione. Cap. XVIII.

NTER præcipuos vteri morbos, qui fiunt in magnitudine, numeratur inflammatio, quæ in vtero fit, vt & in alijs nostri corporis partibus, hoc est per collectionem ipsius sanguinis: quæ collectio hanc varietatem patitur, eò quod, vel in dextra vteri parte, vel in sinistra, vel in anteriori, vel posteriori parte efficitur.

Causæ.

AVSA internæ inflammationis vteri tres potissimũ existunt, plenitudo sanguinis totius, propter quem in vtero multiplicatus sanguis hunc tumorem facit: adhæc menstruorum retentio, quæ licet plenitudinem necessario faciat vteri, non tamen facit vniuersalem plenitudinem. Postremò sunt vlcera facta in vtero ab aliquo humore erodente. His causis internis addũt Arabes alias, vt inflammationes, quę dolorem inducunt, nec non spermatis multi abundantiam. De externis causis conueniunt Arabes, & Græci scriptores, quod præcipuè sint, percussiones, casus, abortus, partus difficilis, multitudo coitus, sessiones in duriori sella, ambulatio lõga, & intensa, frigiditates externæ, & flatuum multitudo.

Signa.

IGNA inflammationis vteri generica sunt ardores, & dolores, quia apparent in locis muliebribus, præsertim in lumbis, pectine, & toto ventre. Adhæc, si vteri os tangatur, durum apparet, retractum, ardens, dolor fit circa lumbos, stupor quidam, & genuum frigiditas. Hippoc. 2. de morb. mulieb. quem secutus est Paulus, multa alia addit signa, inter quę hæc sunt pręcipua: dolor capitis, delirium, profundus somnus, colli conuulsio, ceruix multis tenuibus venulis instar telæ arancarum variegata, venter nunc durus, nunc mollis, nunc tumidus, ita vt prægnans quodammodo videatur, vomitus, lipothymiæ. Atque hæc omnia sunt signa vniuersalia, præter quæ, sunt particularia, quæ ostendunt, vel partem affectam, vel tempus inflammationis. Si sit inflammatio in parte anteriori, dolor magis pectinem infestat, Vrinæ supprimuntur, eò quod vesica ab inflammata parte comprimitur: si non supprimitur

primitur vrina, sæpè guttatim defluit. Si in posteriori parte fiat inflammatio, dolor magis lumbos infestat, ardor, retinentur fæces. Quod si latera afficiantur, dicit Hippoc. dura apparere inguina dum tanguntur, infirma crura esse, atque interdum mulieres clau dicare cogi. Sin autem inflammatio in vteri ore sit posita, nullum signum euidentius, quam id quod habetur ex tactu, quia manu ipsa percipitur locus durus, rigidus, & ardens. Vbi inflammatio augetur, prędicta signa omnia adsunt vehementiora, præsertim dolores, deliria, deliquia animi, singultus, extremorum frigiditates, excrementorum retentiones, dolores capitis, & tandem omnia alia accidentia inflammationis semper, augescente ipsa, acerbiora euadunt. Et aduertatis quòd ferè semper, vt alias dixi, caput afficitur, sed potissimum in inflammatione vteri. Ratio habetur à Galeno sexto Epid. tex. 5. cont. 1. vbi dicit, in vtero venas multas, & amplas reperiri, propter quas sanguinis in ipsis fit multa putrefactio, & inflammatio Ex inflammatione, & ebullitione, febres magnæ, & propterea copiosissimi feruntur vapores in synciput, in quod terminantur plurimæ arterię, per quas facillimè feruntur vapores copiosi. Quod si inflammatio ad suppurationem conuertatur, dolores fiunt, & febres multo maiores, tumor partis affectę magis attollitur, dolor punctorius magis infestat, vrina & fæces supprimuntur. Sin verò non in suppurationem, sed in Scirrhum potius conuertenda sit inflammatio, apparet tumor, si tangatur, veluti lapideus, dolor vel exiguus, si tamen sit legitimus Scirrhus, vel nullus, si Scirrhus sit confirmatus: adhæc corpus debile, crura imbecilliora sunt, & quodammodo torpescunt. Circa hoc duo sunt ex Paulo notanda: vnum est, Scirrhum non modo consequi inflammationes vteri, verùm sępè fieri a principio in vtero. Alterum notandum est, ex genere Scirrhorum esse eam duritiem, quæ solet fieri circa ceruicem vteri, & communi nomine a Gręcis vocatur Σκίρρος, nostri uocant duritiem, quæ est tumor, sed minus tactui renitens, & cum modico dolore. Quòd si inflammatio sit Erysipelacea, docet Hippocrates 2. de morb. mulieb. quomodo sit cognoscenda, tùm quia in huiusmodi inflammatione tumescunt mammæ, pedes, sæpè totum corpus, tumores apparent liuidissimi, oriuntur rigores, febres ardentes, deliquia animi creberrima, deliria, spiritus difficultates, dolores ventris, capitis, pectinis, tremores sequuntur: corpus repletur pustulis, facies rubicunda fit, sicca, & aspera. Atque hæc sunt signa, ex Hippocrate inflammationis Erysipelatosæ.

Pro-

Prognostica.

ROGNOSTICA huius inflammationis sunt, quod omnis inflammatio vteri, est periculosa, & lethalis. Sed eò magis periculosa, quando vel totum vterum obsedit, vel magnam eius partem: & quanquam, vt dixi, omnes inflammationes sint periculosæ, verũtamen minus periculosa habetur, quę oritur in ceruice, propterea quod pars illa carnosior est, & propterea non percipit ea symptomata, quæ pars vteri neruea infert. Scriptum est ab Hippoc. 5. Aphorism. 43. & 2. de morb. mulieb. quod si Erysipelas Vterum tentauerit, omnino mulieres pereunt, vbi sunt prægnantes, ubi uero non sunt prægnantes, paucissimæ curantur. Scirrhus vteri, solet frequentissimè in hydropem vteri finiri.

Curatio.

VO circa in curanda hac affectione laborandum, & pręsertim circa institutionem rerum non naturaliũ, inter quas primum eligẽdus aer frigidus, odoratus, omnis motus auferendus & quies quærenda. Vult Auicenna, & prudenter in hac inflammatione, non esse curam gerendam multi somni, imò vero vigilandum quãtum fieri potest: & ratio est, quoniam, vt scribit Galenus sexto Epid. comm. 4. text. 17. Inflammationes internæ omnes, mirificè augentur a somno, Accidentia animi, & perturbationes sunt ablegandę: vinum remouendum prorsus, & eius loco aqua hordeacea, vel vinum granatorum cum aqua cocta, vel etiam aqua destillata, vel aqua endiuiæ, acetosę, vtendum erit. Cibus autem a principio, & pręsertim primis diebus tribus, tenuissimus esse debet, ita vt non excedatis, vel panatellam, vel ptisanam liquidiorem. Post vnum diem potest addi, vel brodium parui pulli, vel vitelli ouorum: & quia vires magnopere diminuuntur hoc morbo, additur etiam caro pullorum, auicularum, interim plantago, polygonum, endiuia, borrago, & quę incendia cordis refrenant, possunt quoque coqui cum carnibus. Instituto victu deueniendum est ad alios inflammationis scopos implendos, qui duo sunt potissimum: vnus est, vt prouideatur ne crescat inflammatio, nam si quis est morbus, qui statim augmentum capiat, est inflammatio, & præsertim vteri, quia calor, & dolor immensus vndiquaque trahunt humores ad se. Ex quo iure in

omni

omni inflammatione,& præsertim viscerum studendum est ante alia huic scopo, vt prohibeatur ne inflammatio augeatur. Alter scopus est, vt id quod factum est tollatur, ad quæ omnia præstanda, & præcipuè ad primum scopum maximè omnium conferunt frictiones, ligaturæ, cucurbitulę, scarificationes, sed potissimum venæ sectio. Cuius venæ sectionis hoc loco est pulcherrima difficilis, & vtilis quęstio, nam Galenus libro de venæ sectio. capite 18. & 13. Method. 11. hoc videtur perpetuum pręceptum tradidisse, vt in vteri inflammatione, vt & coxendicum, vesicę, & renum semper sanguis mittendus sit ex inferioribus partibus, scilicet, vel ex poplite, vel ex malleolo: quam sententiam etiam videtur aliquo pacto insinuasse Hippoc. 2. de morb. muliebribus vbi tametsi venæ sectionis nullam faciat mentionem, verumtamen scribit in hac affectione curanda potissimum remedium esse, vt per inferiora corpus purgetur, quasi etiam hoc ipso voluerit monere euacuationes semper esse per inferiora faciendas. Contrariam videtur a Galeno sententiam sectatus Paulus, Aetius, & multi recentiores, qui Basilicam potius secandam existimarunt adducti hac ratione potissimum, quòd scopus maximus curandi inflammationes est, vt prouideatur ne augeatur, iam verò prouidetur optimè, si fiat retractio, quia crescit propter fluxum humorum: si retrahatur fluxus, impeditur quo minus etiam crescat. Vnus Auic. videtur varia sensisse circa hanc rem. Nam lib. 3. fen. tract. 4. cap. 12. tria ad hanc rem pertinentia tradit: primum est, quod licet Basilicæ sectio in hac inflammatione curanda videatur conferre ex vna parte: obest tamen ex alia parte, eo quia menses retrahit, vt etiam dicit Galenus, & quia trahit menses, videtur hoc nocumentum inferre, vt inducat suppressionem. Alterum ab Auicenna traditum est, quod Phlebotomia Saphænæ est conuenientior ratione communitatis, atque magis sanguinem attrahit, meliusque est in hoc casu prouocare menses, quàm retrahere, pręsertim vbi malum ex mensibus suppressis sit ortum. Tertium eiusdem dictum est rectius esse, vt in principio inflammationis Basilica tundatur, quia prohibet fluxum materiæ ad locum inflammatum: deinde Saphęnę, vt corrigatur malum quod factum est à sectione Basilicæ, atque menses impediti prouocentur, itaque vt videre potestis, tres sunt sententiæ circa locum sectionis venę, vna Galeni, altera Pauli, & Aetij, postrema Auicennę. Altimarus vt conciliaret Galenum cum alijs, accepit Auicennę sententiam, & dicit Galenum in locis prędictis solummodo locutū esse de deriuanda materia, & euacuanda, non autem de diuertenda. Paulum autem potius respexisse diuersionem, quàm deriuationem, & euacuationem, ita vt (dicit Altimarus) si corpus fuerit ple-

num

num ſanguine,& inflammatio magna fuerit, a principio ſecanda ſit uena Baſilica,deinde Saphæna : ſin vero nulla fuerit ſanguinis exuperantia,neque inflammatio magna admodum fuerit, ſtatim mittendus eſt ſanguis a Saphæna. Hæc ratio Altimari probanda eſt,quia hæc eſt veritas:ſed non tuetur Galenum, & alios a calumnia.Non tuetur Galenum,quia Galenus cum tradit regulas curandi inflammationes vteri,proculdubio debet tradere eas, quæ conueniunt perfectæ curationi. Sed per Altimarum dedit rationem curandi tranſacto principio,reliquit ſcopum, quem dixi eſſe præcipuum,ſcilicet prohibitionem augmenti, quæ obtinetur per retractionem. Adeo vt ſi vera eſt ſententia Altimari,fallax ſit Galeni ſententia, quia non docuit quomodo ſit curanda in principio. Non tuetur alios, quia iſti dimiſerunt curationem inflammationis,quę debetur ipſi tranſacto principio, ſcilicet deriuationem,& euacuationem.Quid igitur dicendum? certè locus ille difficilis eſt: Nam illo loco libri de venę ſectio. 18. etſi dici poſſet eum minimè præcepiſſe ſolum miſſionem ſanguinis inferiorum partium, eo quia,cum Galenus traderet ſuperius regulas curandi recentes inflammationes renum,& ſimilium partium, dixit, in recentibus mittendum eſſe ſanguinem a ſuperioribus,in vetuſtis, ab inferioribus: & cum hoc dixiſſet, ſubiungit,magis auxilium haberi ex ſectione venarum inferiorum partium, quaſi dicere voluerit,quod vbi recens, id eſt, vbi inchoat,mittendum eſſe ſanguinem a ſuperioribus ſed tandem ab inferioribus: Locus hic ſic defendi poteſt. Sed locus 13. Methodi 11. multo difficilior eſt, quia Galenus ibi de inflammationibus incipientibus ſermonem habens inquit:in Angina mitti primò ſanguinem à manu, deinde a lingua: in inflammatione occipitis,primò a fronte:in inflammatione iecoris a cubito dextro: in inflammatione lienis a ſiniſtro: in inflammatione vteri a Malleolo: ita vt videatur etiam ſenſiſſe Galenus in inchoantibus inflammationibus vteri eſſe mittendum ſanguinem non a ſuperioribus ſed inferioribus:quaſi huiuſmodi euacuatio poſſit ſeruire deriuationi, & euacuationi, & reuulſioni.Vnde valde miror Altimarum,qui dixit,Galen. hoc in loco ſolùm de venæ ſectione deriuatoria,& euacuatoria,non autem de reuulſoria,quæ in principijs debet fieri, ſermonem habere.Quare hæc res,vt dixi,difficilis eſt,tamen ſententia mea eſt hoc loco Galeni conſilium eſſe, de ea inflammatione ſermonem habere,quæ ſola eſt citra corporis plenitudinem, quaſi ſemper vbi non adeſt plenitudo,etiam ſi inflammatio ſit in principio, ſemper ſit ſanguis mittendus ab inferioribus:& ratio eſt,quia vbi non adeſt plenitudo,hæc ſectio nõ ſolũ euacuat,& deriuat,ſed ẽt reuellit.

Vbi verò adſit ſanguinis abundantia, dico eo in caſu primo venæ ſectionem neceſſariam eſſe in cubito: nam Gal. 10. Med. local. 2. loquens de Iſchiade inquit, auxilium maximum eſſe, ſi ſecetur vena tali, aut poplitis: deinde magis ſententiam ſuam explicans, dixit ac plenitudine ſanguinis exiſtente, euacuationem primò ſanguinis faciendam eſſe per cubitum, deinde ab inferioribus. Sed quæret aliquis veſtrum, cur Galenus mentionem non fecerit huius plenitudinis. Prçterea Galenus ibidem dicit, in principio cauendum omnino eſſe, ne menſes prouocentur, quod ſi verum eſt, ergo etiã ſi non adſit plenitudo in principio non erit ſectio facienda in inferioribus, eo quod prouocantur menſes. Dico breuiter non meminiſſe Galenum ſanguinis plenitudinis, quia ad eum, non pertinebat ibi mentionem facere. Prçterea tradidit regulas vniuerſales Galenus, quod ſemper plenitudine exiſtente vniuerſali, ante omnia alia tollenda eſt plenitudo per eam venam, quç totum euacuat. Ad aliud dico, Galenum loqui de prouocatione menſium, quæ fit per medicamenta, & etiam de ea, quæ fit plenitudine exiſtente in corpore: ita ut voluerit non eſſe prouocandos menſes, neque per medicamenta, neque per ſectionem: non negauit tamen eſſe prouocandos, vbi non adeſt plenitudo, nam etiam Auicenna, vt intellexiſtis, dicebat in his caſibus ſanguinem eſſe prouocandum. ſecta vena igitur diligenter inueſtigandum eſt, num ſola ſit inflammatio in vtero, an vero ſit Eryſipelacea. Si adſit Eryſipelas, erit ſtatim aluus mouenda, quo in caſu Hippoc. 2. de morb. mulieb. vtebatur ad mouendam aluum lacte. Vos poteſtis vti decocto thamarindorũ, manna, caſſia, ſyrup. roſ. ſolut. & ſero. Sed quia, ſiue ſit inflammatio ſola, ſiue ſit Eryſipelas, ſemper dolor vrget ægrotantes, propterea ante alia omnia prouidendum erit, vt dolor ſedetur. Conueniũt autem pro ſedando dolore, oleum roſaceum, & poſca, quæ modo infunduntur, modo apponuntur pectini, & locis muliebribus. Cataplaſmata quoque conferunt ad ſedandum dolorem, vt eſt iſtud:

℞. Lactis vaccini, lib. j. olei roſati, lib. s. Panis triti q. ſ. Fiat emplaſtrum. Quod ſi fuerit ſolum Eryſipelas, pro ſedando dolore, conuenit lac, decoctum polygoni, portulacæ, papaueris, nympheç: cui decocto miſcentur modo lac, modo oleum roſ. modo violaceum. Poſtquam ſedatus, aut ſaltem diminutus fuerit dolor, videndum quo magis vergat inflammatio, an ad diſcuſſionem, an ad ſuppurationem. Si videbitis eſſe diſcutiendum, auxiliandum his remedijs, quæ diſcutere poſſunt, tum intrinſecis, tum extrinſecis, modo id ſeruetur, ne diſcutientia nimis calida adhibeantur. Quapropter inſtituto victu humectante, & refrigerante, ſimiliter erit deueniendum ad ea, quæ diſcutiunt, vt ſi fiat decoctio ex chamomilla, ane-

tho.

tho. Inũctiones ex oleo anethino, & chamomel. Emplastra ex ijsdẽ oleis, & decoctis, cum farina hordei, aut fabarum, quæ moderatè discutere possunt. Quod si ad suppurationem magis tumor inclinet, vtendum erit suppurantibus, cuiusmodi sunt fomentationes ex oleo simplici, & aqua, ex decoctione maluarum, caricarum, & altheæ. Exemplum quoque optimum fuerit eiusmodi:

℞. Rad. altheæ coctarum, & cribratarum lib. j. butyri lib. s. axungię porcinæ vnc. iij. fermenti vnc. ij. misce ad formam emplastri. Vbi suppuratus fuerit tumor, curandum est, vt docet Aetius libr. 16. c. 85. cum ijs quæ vlcera purgare possunt.

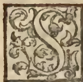
De scirrho vteri. Cap. XIX.

POST inflammationem sępè materia crassa, & terrestris relinquitur, ex qua generantur scirrhi: quanquam & scirrhi generentur in vtero etiam sine præcedẽte inflammatione. Sed aduertendum, differentiam esse inter Scirrhum, & Scirrhosin, id est, inter scirrhum, & duritiem: quia quanquam vt dicit Moschio, Durities sit affectus totius vteri, & tumorem nullum ostendat, tamen, vt docet Soranus apud Actium lib. 6. cap. octuagesimoquarto, propriè durities efficitur in ceruice vteri. Paulus etiam lib. 3. cap. sexagesimooctauo, secutus Soranum, dicebat duritiem fieri circa ceruicem vteri, atque minus tactui resistere, quam scirrhum, & absque dolore prorsus esse. Cęterum scirrhus duplex est, alius qui legitimus dicitur, alius verò spurius: etenim, vt in alijs humani corporis partibus tumores gignuntur, sic etiam fiunt in ipso vtero. Legitimus scirrhus dicitur ille, qui neque sensum, neque dolorem vllum facit. Spurius verò qui vel dolorem, & sensum, vel saltem alterum horum facit.

Causæ.

CAVSA materialis nulla est alia, quam humor crassus & terrestris, & tandem potest esse causa materialis scirrhorum quidquid crassi remanet, difflatis, & dissipatis partibus subtilioribus. Causæ antecedentes sunt, vel inflammationes malè curatæ, vel retentiones menstruorum, vel mala viuendi ratio, qua humores crassi gignuntur. Similiter percussiones, labores magni ex partu, & conceptu.

Signa.

IGNA horum Scirrhorum sunt hæc, nam si malum in vteri fundo sit positum, semper inclinabit vterus in illam partem, in qua tumor erit positus, atque in in ea parte apparebit tumor aliquis cum duritie, modo aderit dolor, in spurio scilicet; modo nullus aderit, si erit legitimus. Adhæc est in ea parte motus difficultas, grauitas non modo crurum, sed etiam totius corporis, pigrities quædam in obeundis actionibus: adddit Auicennas, quandoque totũ ventriculum intumescere, extenuari crura. Quod si fuerit malum in collo vteri, vt optimè notat Moschio, nullus tumor in exterioribus partibus apparebit: obstetrix cum digitum in os immiserit, percipiet duritiem, & quandam oris illius latitudinem, quia retracto ore ipsius vteri, fit os magis patẽs: adhęc vbi fit coitus, dolor adest, & punctio, vbi tamen Scirrhus fuerit spurius, Scirrhus legitimus cum sit veluti callus, neque sensum, neque dolorem parit.

Prognostica.

ROGNOSTICA huius affectus sunt, quod si durities fuerit circa collum, facilè curatur, vt dicit Aetius, non quod simpliciter sit facilis curatu, sed respectu Scirrhorum, qui fiunt in corpore ipsius vteri. Omnes ferè Scirrhi hoc habent, vt nisi rectè curentur, soleant totum corpus vitiare, hydropem inducere? Imò verò notat Auicennas, & rectè, quod nisi summa diligentia tractetur, solet in cancros desinere.

Curatio.

VAPROPTER omne erit adhibendum studium, vt præsens morbus tollatur, in quo tollendo scopus præcipuus curationis est, vt humor, qui facit tumorem, dissoluatur. Sed quoniam res durę nequaquam dissolui possunt, nisi prius emolliantur, propterea ante emolliendus erit tumor. Vnde instituta primum victus ratione, scilicet optimi succi, mediocris quantitatis, & quæ potius attenuare, quàm incrassare possit: erunt pręparandi & purgandi, quod fit vt dicit Aetius, ijs, quæ crassos, & melancholicos humores ducunt. De sectione venæ multi Medici non meminerunt, Paulus, &

Aetius monuerunt, si nihil obstiterit, sanguinẽ mitti debere, quod semper intelligendum erit vobis, vbi sunt indicia sanguinis in corpore redundantis. Quod si sanguis non possit euacuari aliqua ratione, erit, corpore purgato, veniendum ad ea, quę molliunt, vt sunt insessus ex fenugræco, meliloto, malua, lapatho, althæa, semine lini. Hæc enim omnia, vel aliqua horum coquantur in aqua, in qua sedeant mulieres: præter insessus, sunt & alia, vt est huiusmodi vnctio:

℞. Oesipi, butyri an. vnc. ij. pingued. anserinæ vnc. iij. olei amygdal. dul. vnc. iiij. misce diligenter: Et aduertite, vt fiant largæ istæ inunctiones, & sæpè iterentur. Prçter inunctiones, & insessus, sunt quoque luta aliqua, quæ possunt mirificè mollire, vt sunt luta bituminosa, qualia sunt, S. Bartholomæi, S. Helenæ. Post emollitionem deueniendum est ad discutientia, vt si adderemus alicui emollienti oleo, aliqua discutientia, vt sunt oleum irinum, nitrum, cyminũ: similiter si insessui addantur arthem. pulegium, calamentha. Additur etiam inunctionibus oxymel ipsum: insessui, acetum: potest etiam adhiberi fumus lapidis pyritis igniti, & aceto acerrimo conspersi, qui fumus maximè ab antiquis commendatus est ad dissipandos Scirrhos, quamquam aceto parcissime agendum sit, quòd utero mirum in modum aduersetur. Postremò ad tollendum prorsus morbum adhibentur ea, quæ solum discutiunt, inter quæ sunt luta, vt lutum S. Petri, S. Helenæ, & præsertim quod est prope domum. Tandem deuenitur ad medicamenta valentiora, quæ fiunt ex metallicis discutientibus lotis.

De cancro vteri. Cap. XX.

DIxi, si rectè memoria tenetis, Scirrhos malè curatos in cancros desinere, de quo sunt vobis quædam breuiter noscenda. Nam sicut in alijs corporis partibus, sic etiam in vtero fit cancer: qui nihil aliud est, quam tumor durus, melancholicus, atque varijs veluti spiris apparentibus factus, colore liuido, & nigro.

Causæ.

HVius cancri causa materialis nulla est alia, quam humor melancholicus: vnde temperaturæ melancholicæ, ętas consistens, inter causas internas reponuntur, quę possunt tumorem hunc producere. Externæ causæ sunt, quæcunque humorem melancholicum, vel generant; vel in vtero cõgregare possunt, vt mœror, timor, cogitationes:

nes:potus,& cibus,qui gignunt huiusmodi humores, vt sunt, carnes salitæ,pisces saliti,vsus frequens brassicæ,vsus frequens vinorum crassorum,& calidorum.Sunt cancrorum duo genera, vnum genus est cum vlcere,aliud sine vlcere.

Signa.

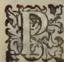

ON vlcerati cancri signa sunt,quod circa os vteri apparet tumor quidam renitens ad tactum, inæqualis, cognoscitur colore nigro,& rubeo mixtis, aut liuido & nigro, qui tumor uehementer dolorem facit circa inguina,pectinem,lumbos,& præsertim dolores inducit,quando vel manibus tractatur, vel medicamentis exacerbatur:vt iure dixerit Hippocrates, cancros occultos,& non vlceratos melius esse non tractare. Auicenna addit dolores, læsionesque communicari a loco affecto Diaphragmati,atque dolorem sæpe similem fieri in oculis,& temporibus. Cur autem in affectibus plerisque vteri fiant dolores oculorum, suo loco paulo ante vos docui.Signa cancri vlcerati sunt.nam præter dolores, & alia prædicta,apparent vlcera corrosa, inæqualia, eminentia plerumque.Paulus,& Aetius,inter alias conditiones horum vlcerum scripserunt quandoque albedinem apparere, seu vt ipsi dicunt,hęc vlcera esse albicantia. Sed an verum sit,quod isti dicunt,non audeo affirmare,quandoquidem color albus nō apparet in ipsa cute: imo verò color cutis,aut niger,aut subliuidus, aut ex nigro, & rubro mixtus est,nunquam autem videbitis cutem albicare. Non enim potest vera esse horum sententia de materia,quia vt dicit Auicennas,materia quæ exit a cancro vteri vlcerati, vt plurimum nigra est,mali odoris,mali coloris,interdum rubea, interdum viridis,virulenta semper,rarissimè alba, adeò vt non videatur uera sententia Aetij,& Pauli, de colore cutis, neque de materia exeunte a Cancro.

Prognostica.

Hæc affectio incurabilis est planè,solumque leniri potest.

Curatio.

ROpterea ne malum acerbius,& sæuius euadat:ante alia diligens,& assidua habenda est victus ratio,& nisi mulieres, quæ hoc infortunio tentantur,sint in victu diligentes,miserè cruciantur,& miserè vitam finiunt. Est uerò victus

victus instituendus, quemadmodum dicit Paulus, qui humorem melancholicum attemperare possit, optimum sanguinem gignat, & a succo melancholico producendo sit alienus. Pręter victus rationem est quoque corpus diligenter vacuandum a succis crassis, & melancholicis: imò si quis est casus, in quo sit melancholię purgatio necessaria, proculdubio est cancer vteri. Et in hoc soleo ego curare, vt pharmacopola habeat paratos trochiscos de myrrha cũ elleboro. Nam trochisci de myrrha propria facultate expurgant vterum, si parentur cum elleboro, expurgabunt melancholiã: vsus etiam continuus decocti myrobolanorum nigrorum accommodatus est. Præter euacuationem, sunt & alia quę possunt demulcere dolorem, vt sunt insessus facti cum fœnugręco, malua, & oleo, siue sit oleum rosatũ, siue violatum, aut ẽt oleũ simplex. Lac muliebre, cui admiscetur parum croci, accommodatum est remedium ad leniendum dolorem. Conuenit autem huiusmodi lac infusum in vterum, idem præstat oleum vitelli ouorum. Vitelli ipsi ouorum conueniunt cum succo polygoni, & plantaginis, præsertim cum fluor, & dolor vrgent. Monet Rhases, cauenda esse in cancri lenitione, omnia illa medicamenta, quæ sunt acuta, quoniam vterus canceratus, neque clysteres, neque suppositoria, neque ulla alia medicamẽta sustinere potest, quę aut nimis acuta, aut nimis calida existũt. Sunt pręter hos tumores verrucæ, thymi, condylomata, quæ omnia ope chirurgica debent curari: & curantur, vt in alijs partibus, de quibus habetis Chirurgos amplissimè loquentes.

De morbis in situ. Cap. XXI.

MORBOS eos, qui fiunt in magnitudine, sequuntur q̃ fiunt in situ, quando scilicet vterus a Medicis situm mutasse dicitur: non quod verè mutetur situs, sed quia constrictus, aut dilatatus locum mutare videtur. Hoc autem dictum est a me, propterea quod magnus Plato in Timęo fuit huius sententiæ, vterum perinde, atque animal quoddam mutare locum, & in corpore moueri de parte in partem. Quam sententiam satis copiosè refutauit Galenus 6. de locis affect. Sed antequam hanc rem fusius tractemus, debetis scire, vterum in animalibus diuersum situm a natura habuisse, vt Aristot. primo de Generatione animal. 13. & 1. de Histor. anim. c. vltimo, nos docuit. Nam animalia ouipara habent vterum prope Diaphragma in parte posteriore, prope lumbos collocatum. Animalia verò, quę pariunt viua, vt est homo, habent vterũ in aluo positum

tum longè a Diaphragmate,ita vt dum supinum est corpus mulieris,sit supra intestina,& infra vesicam, quo pacto intelligenda est sententia Aristotelis alioqui obscura, quando scribit,vterum hominis esse super intestina,& infra vesicam. Fuit vterus in fœmina positus longè a Diaphragmate,vt dicit Aristot.propter præfocationes:quia si proximus esset, ita vt contingere posset Diaphragma, sæpissimè prefocarentur miseræ mulieres.Positus est vterus in parte supra intestina,quia si positus esset in dorso,vt ouiparis,cum fœtus deberet augeri, proculdubio impediretur fœtus auctio. Sed duo hic pulcherrima problemata exsurgunt:vnum est,cur in fœmineo sexu cuncta animalia habeant vterum intra corpus, multa vero animalia mascula habeant sua virilia extra corpus. Alterum problema est: Cur potius in ouiparis animalibus vterus positus sit in anteriori parte.Primo quæsito respondet Aristoteles 1.de generatione animalium duodecimo: quod fœtus, atque embryo cũ debeant augeri intra corpus humanum,vel beluinum,opus habẽt multo calore,& multa custodia. Hic calor vt custodiatur, natura nullum alium locum poterat machinari,quam intra corpus.Testes vero animalium, cum debeant fabricare semen,& custodire, propter salutem propria quadam ratione indigebant quodam coopertorio particulari,quod coopertorium in ijs animalibus, quę habẽt cutem mollem,vt homo,& animalia alia multa,melius erat, vt extra fieret,quam intra.Animalia vero,quę cutem duram habent,nõ poterant coopertorium habere hoc genitalium, & propterea factum est,vt in his animalibus intra corpus latitent testes,in homine,& alijs multis,extra corpus.Addo ego aliam rationem ab Aristotele non tactam, quod aues, & pisces necessario habuerunt testes intra corpus,eo quod salus horum animalium,posita est in natatu,& volatu. Si Auibus, & piscibus testes penderent extra corpus,vt in alijs multis animalibus,citra controuersiam impedirentur a natatu,& volatu.Hoc in loco volo vos docere rem quandam miram,quam scribunt illi,qui nouum orbem inuiserunt, scilicet quoddam animal reperiri,quod duos vteros habet,vnum internũ, alterum externum.Interno vtitur ad generandam, & concipiendam prolem,vt alia animalia:Externo dicunt ipsi, tanquam bursa ad defendendos pullos ab alijs animalibus. Ad secundum quęsitũ, Cur potius in anteriori parte quam posteriori sit constitutus.Respondendum id, quod respondet Aristot. 1. de Generatione animalium 12.scilicet ea animalia,quę habent vterum in dorso, habere etiã vterũ valde tenuem,& subtilem,ita vt pressione sua nõ possit vlla viscera offendere.Pręterea animalia,quę habent vterũ in anteriori parte,dicit Aristoteles,cũ habeant meatũ excrementorum

siccorum

ficcorum in posteriori parte, nequaquam natura rectè fecisset, si vterum posuisset, vnde fœces essent excludendæ. Accedunt & aliæ rationes, quod quæ habent vterum in dorso, oua pariunt, oua incrementum magnum minimè suscipiunt, ita vt non impediatur auctio. Secus autem est in viuiparis, quoru m fœtus cum incrementum suscipiant in anteriore parte, duo habent bona: vnum vt augeri magnopere possint, alterum quòd facilius custodiantur, quæ sunt ante oculos, quam quæ sunt post oculos. Cum itaque sit huiusmodi vteri situs in fœmi na, mutare dicitur locum tripliciter: mutare inquam methaphoricè, non propriè: vno modo, quando sursum ascendit, & dicitur a Medicis ascensus vteri: alio modo, quando mutat locum ad latera, vocant hanc mutationem reclinationē, seu inclinationem vteri. Quando ad inferiores partes labitur, dicitur mutare locum tertio modo, & dicitur πρόπτωσις Græcis, Latini modò prolapsum vteri modo procidentiam appellant. Omnes tamen mutationes a Barbaris Medicis sæpissimè vocantur præcipitationes, siue sint ad superiora, siue sint ad latera, siue ad inferiora. Ad superiora dicitur vterus ascendere ab Hippocr. 2. de morbis muliebribus, vel ad cor, vel ad caput, vel ad septum transuersum, vel ad iecur: ad hæc enim omnia loca videbitis Hippoc. scribentem vterum mulieris sæpè ascendere. Ad latera autem dicitur vterus moueri, quando vel ad inguina, vel ad coxas, vel ad Ilia decumbit, modo in sinistram, modò in dextram partem, modò in posteriorem. Dicunt Medici descendere vterum, quando extra os vteri propendet, ita vt ouum Struthiocameli extra esse videatur: imò verò Hippoc. loco citato dixit. Vterum etiā descendere ad crura, vel ad pedes: non quod vterus verè adhæc loca moueatur, sed quia, vt videbitis, dilatatus aut constrictus, modo hanc modò partem illam magis lædere videtur. Est hic affectus morbus, & est morbus in situ, & quia morbi est proprium lædere actiones, proculdubiò ab hoc morbo læduntur omnes vteri operationes, quæ, vt dicit Auerroes 3. Collec. cap. 29. quatuor sunt: Attractiua, repulsiua, retentiua, & digestiua. Appellat Auerroes digestiuam, conseruatiuam, dicitque hanc facultatem esse propriam vtero, eo quod proprium vteri est conseruare embryonem. Nihil facit vterus, nisi vt conseruetur fœtus. Quo in loco, notate hunc etiā virum magnum negasse vtero vim vllam discretiuam, quam posuit in alijs partibus, ductus hac sententia propria, quod vterus non nutriatur sanguine menstruo, sed puriore, ita vt non opus habeat discretione vtilis ab inutili, vt aliæ partes.

Causæ.

CAVSAS huius morbi loco citato reduxit Auerroes ad tria genera, scilicet ad casum, ad percussionem, & ad humiditatem lubricatiuam. Sed in his causis recensendis, fuit Auerroes valde diminutus, vt in multis alijs: & aduertite, qui vultis legere Auerroem in libro Collec. rarò percurrit omnes causas rerum, quia non erat perfectus Medicus. Causę igitur mutationis situs in vtero aliæ sunt internę, aliæ externæ: Causæ internæ omnes deducuntur ad duo genera summa, ad inanitionem, & repletionem, quæ videtur fuisse sententia Auicennæ 12. tertij tractat. 4. capite quarto. Nam si vteri vasa repleantur, duo contingere possunt, vt repleta hæc vasa inclinent ad latera, & ita faciant inclinationem, cum ducant secum quasi totum vterum: quod si hæc vasa coangustent os vteri, vt corpora omnia concaua dum coarctantur, longiora euadunt: ita quoque vterus dum eius os coarctatur ex plenitudine, videtur quodammodo in longum produci, quę productio dicitur ascensus, quia elongatur fundus vteri versus partes superiores. Quidnam dicendum de inanitione? inanitus vterus sanguine, veluti quiddam flaccidum solet prolabi, atque veluti in se ipsum extra concidere: quemadmodum etiam repletus ac veluti onerosus, & grauis factus deorsum ad os totum ruit. Vnde iurè Auicennas dicebat, apostemata omnia esse causas præcipitationis ipsius vteri. Sic quoque, vbi præ humiditate vteri laxantur membranę, quibus appensus est vterus, videtur modò in vnam partem, modò in alteram prolabi, nō quod ligamenta disrumpantur, sed quia laxata permittunt, vt vterus situm proprium non seruet: & hęc affectio frequentissimè omnium contingit. Et propterea excusari potest Auerroes, qui inter causas internas retulit solam humiditatem lubricatiuam. Nam Moschio quoque autor grauissimus hanc præcipuam causam præcipitationis dicit, scilicet humiditatem eas membranas relaxantem. Inter has causas potest recenseri temperatura humida, ætas inclinans, vt testatus est Paulus, & Aetius, qui in mulieribus perfectioribus ab humiditate excrementitia ligamenta vteri faciliter relaxari prodiderunt. Causas externas multas profert Hippocr. secundo de morbis muliebribus, & qui eum sequuntur. Nam si mulieres post partum onus aliquod graue tollant, si tumore graui opprimantur, si currant, aut magnis sternutationibus vexentur, in his, scribit Hippocrates, Vterum facilè dimoueri. Addunt alij

abortus

abortus difficiles,& graues errata obſtetricum in educendo fœtu, vel in educendis ſecundinis, pcuſſiones ſupra vterum factas, Conſternationes animi ex malo nuntio allatas. Vnde diſcite cuſtodire mulieres, ne mala nuntia ad ipſas deferantur, & præſertim ex inſperato, quia magnopere offenduntur. Addit Auicennas his cauſis vociferationes magnas, magnos ſtrepitus, vt ſunt bombardarum. Hippocrates in fine libri de ſterilibus, ſcripſit mulieres illas incurrere hoc malum, quę vel a puerperio laborarunt, vel in ipſa purgatione puerperij, ſunt vſæ venere. Summatim verum eſt id, quod ſcribit Hippocrates, Mulierem, quæ alioqui debilis ſit, facilè incurrere pręcipitationes vteri, ex qualibet occaſione, ex frigore pedum, ex percuſſione, quia in muliere debili fieri non poteſt, vt vterus etiam non peſſimè ſe habeat.

Signa.

SIGNA, quibus cognoſcitur hic affectus, ſecundum Hippocratem varia ſunt: alia quę demonſtrant aſcẽſum, alia quæ inclinationem, alia quæ prolapſum. Rurſus ſignorum quę demonſtrant aſcenſum, alia demonſtrant aſcenſum ad caput. Exempli gratia, vt dicit Hippoc. ſi uenæ ſub naſo, & partes ſub oculis dolore afficiantur, ſi mulier alto ſopore detineatur, ſi ſpuma ori circumuoluatur. hæc omnia ſunt ſigna apud Hippocr. Vteri ad caput aſcendentis. Vbi verò ad cor aſcendit, dicit idem Hippocrates cognoſci, quia aer violenter admodum attrahitur, fiunt vomitus, flatus exeunt & ab ore, & ab alijs partibus. Aſcendentis verò vteri ad ſeptum tranſuerſum ſigna ſunt vomitus feruidi, & acres, dolores, qui penetrant modò ad caput, modo ad collum, modò ad vtraque. Suffocantur mulieres, veluti ſuffocari videntur, qui veratrum biberunt. Stomachus vehementer vellicatur, recta ceruice neceſſariò fit ſpiratio, interdum etiam fit vomitus acidus, os aqua impletur, & crura refrigerantur. Quod ſi ad iecur aſcendat vterus, Mulier voce deſtituitur, dicit Hippocrates, dentes conſerũtur, totũ corpus liueſcit. Hoc verò dicit Hip. contingere Virginibus vetulis, vel viduis, quę diu a coitu abſtinuere, ſed maximè omnium dicit accidere ſterilibus, in quibus ſcilicet non expurgantur excrementa, neque per puerperium, neque per fœtum, neque etiam per Vteri tumorem. Et aduertite, omnes aſcenſus Vteri, ſiue ſint ad Caput, ſiue ad Cor, ſiue ad aliud, hoc perpetuum ſymptoma habere, vt pręfocationes contingant, de quibus agemus in ſequentibus. Signa inclinationis

vteri hæc vniuersalia ab Hippoc. 2. de morbis mulieb. traduntur, quod mulieres sub hoc tormento contrahuntur, gibbosæ fiunt steriles, menstrua non fluunt, aut si fluant, praua, aut pauca omnino sunt. Vbi ad sinistrum inclinat, in ea parte dolent lumbi, ilia, crus claudicat, & durities quędam apparet. Quod si versus dorsum magis inclinet, præter dicta accidentia, etiam fæces retinetur: idem quoque existimandum est, si ad dextrum inclinet latus. Vbi verò ad coxam decumbit, præter dicta signa, coxa fit dura, solida, imus venter magnis cruciatibus torquetur. Si descendet uterus, hoc pręcipuum signum habetur, quod vbi obstetrix locos muliebres tãgit, videtur ouum quoddam magnum tangere, vulua dolore torquetur, ardet, febrili quodam calore mordetur, & vrina guttatim stillat. Scribit Hippocr. hoc malum fieri, quando mulier ex partu recens laborauit, aut fatigata sit si vterum nimis imprudenter attrectarit, si coierit tempore puerperij. Ex quo Hippocr. oraculo discite, puerperas debere conseruari in summa pace, & quiete quia eo tempore errores commissi sunt irremediabiles. Si ad crura, & pedes prolabatur vterus, hęc signa sunt ex Hippocr. quod pedes secundum digitos conuelluntur, & præsertim in parte vnguibus proxima, dolent crura, & femora. Causarum externarum signa comparantur ex ægræ relatione.

Prognostica.

PROGNOSTICA huius affectus sunt, quod omnis mutatio situs vteri grauissima est, non solum quia causa est aliorum grauium malorum, sed quia sæpe ad mortem perducit. Scribit enim Hippocr. 2. de morb. mulieb. non modò fieri steriles mulieres, vbi ad latera inclinat vterus, verum etiam sępè interire, & paucas hoc malum effugere. Habet tamen hoc vteri procidentia, vt in florenti ætate, si ab initio adhibetur curatio, euadant, in prouectiori dicit Aetius, & rectè, non euadunt, quia tametsi restituantur vteri, recurrunt tamen iterum. Scribit Hippocr. 5. Aphorism. 4-. quod si, qua parte vterus ad coxam inclinauerit, & suppurauerit, necesse est mulierem emotam fieri, id quod etiam confirmat 2. de morb. mulieb. vbi addit eas perire, nisi quid secetur, aut vratur. Galenus in explicatione eius Aphorismi declarans quid sit apud Hippocratem emotam fieri, scribit nihil aliud esse, quàm medicatione per linimenta indigere; Ita vt hęc sit sententia Hippocratis, vbi vterus ad coxam prolapsus suppuratus fuerit, necesse est curationem fieri per linimenta. Sed (pace Galeni dixerim) non est sententia digna Hippocrate.

pocrate. Quis enim ignorat, vbi ſuppurantur partes in corpore, quin neceſſarium ſit liniměta adhibere, nullus eſt Chirurgus adeo bardus, qui id ignoret. Quæ igitur erit ſententia Hippocrate digna? Sum ego huius ſententiæ cum aliquibus ſcriptoribus modernis, qui detexerunt hunc errorem Galeni, quod emotam fieri, nihil aliud ſit, quam ſi ſuppuret vterus ad coxam prolapſus, quod vlcera fiunt caua, & fiſtuloſa, nam hæc vox emota apud Hippocratem ſignificat rem, quæ opus habet longo penicillo, id eſt, vlcus cauum fieri, & fiſtuloſum.

Curatio.

VRATIO huius affectus poſita eſt in hoc, vt ſitus vteri reſtituatur, & quia malus hic ſitus augetur, & conſeruatur à mala viuendi ratione, ante cætera curandum eſt, vt omnes cauſæ externæ fouentes hũc morbum, corrigantur. Propterea primo erit danda opera, vt aer habeatur frigidus & ſiccus, vt ægra in ſumma detineatur quiete, fugiantur timores, terrores, mali nuntij, ſtrepitus, & clamores, vociferationes, tuſſes, ſternutationes, abſtinendũ eſt à coitu. Quod tamen debetis intelligere de omnibus alijs, prçterquam de prolapſu vteri. Nam Ariſtoteles 7. Hiſtor. animal. 2. ſcribit, interdum mulieribus propter deſiderium coitus vterum deſcendere, quando ſcilicet, vel virgines lõgo tempore fuerunt, aut ſaltem abſtinuerũt a coitu. Et cum Ariſtoteles dicat has mulieres curari, vbi concipiunt, argumentum eſt in hoc caſu coitum potius prodeſſe, quàm nocere. Frictiones conueniunt, præſertim partium aduerſarum. Exempli gratia, in prolapſu frictiones ſuperiorum: in aſcenſu inferiorum: in inclinatione partium aduerſarum. Aluus habenda eſt lubrica, edendum, & bibendum moderatè: pro potu vinum mediocre odoratum, tenue, conuenit. Aqua ſola inimica eſt huic affectui, præſertim frigida: imò aduertite, ſemper edulia, & potus frigidos ſummopere aduerſari huic affectui. Cibi humidi, frigidi, & flatulenti vitandi, vtendum ijs, qui optimi ſunt ſucci, qui facilè concoquuntur, quique extenuandi aliquam vim habent. Poſt victum inſtitutum debet Medicus tres ſcopos ante oculos habere: vnum, vt cauſa immediata, & interna amputetur: alterum, vt vterus in ſedẽ priſtinam reponatur: tertiũ, vt repoſitus conſeruetur. Ad cauſam remouendum, ſi ſit repletio, vt plerumque eſt, euacuatio omnino neceſſaria eſt, & quia neceſſariò fit per pharmaca, & ſanguinis miſſionem, ſi aderit aliqua plenitudo, vel vniuerſalis, vel ſaltem particularis vteri, neceſſum eſt venam pertundere, In aſcenſu venam

ſaphçnæ,

ſaphęnæ,in deſcenſu venam brachij : in inclinatione ſemper pertundetur vena cruris aduerſi.Quod ſi non concedatur venam ſecare,cucurbitulæ vſuveniunt ſcarificatæ, vel non ſcarificatę, modò ſemper habeatur ratio contrarietatis partis affectę.Poſt ſanguinem euacuatum ſunt præparandi humores: in præparatione humorum qui faciunt hos morbos,conueniunt ſaluia, iua, meliſſa, arthemiſia,maiorana,radix aſari,radix enulæ,ſyrup. de arthemiſia,de quinque radicibus,de capillo veneris,de eupatorio. Ex his poteſtis parare ſyrupos,& cum ijs præparare humores, qui vbi erunt pręparati,ſtatim erunt euacuandi. Conueniunt pro euacuatione pillulæ de colocinth.de agarico,trochiſci de myrrha: vt eſt forma hæc pilularum. ℞.pillul de agarico ſcrup.ij. pillul. colocinth.ſcrup.j.trochiſci de myrrha drach.s.miſce cum ſyrup.de arthem.fiant pilulę.Propono uobis potius pilulas,quàm medicamenta potulenta,quia in his caſibus medicamenta debent eſſe ea, quæ multitudine,& copia(vt ita dicam)non grauent ventriculum,quia facilè in his malis ventriculus labefactatur cum vtero. Debent tamen medicamenta eſſe efficacia,vt ſunt pilulæ. Sed dicetis,debemùſne in vteri prolapſu adhibere medicamenta aluum ſoluentia? Nam Hippocr. 2. de morbis muliebribus prohibet, vt aluus hoc loco moueatur. Dico,in prolapſu vteri duplex a Medico poteſt haberi ſcopus,vel euacuandi humores multos, vel reſtituendi vterum in primum ſitum. Si neceſſarium ſit euacuare humores vteri,proculdubio neceſſaria eſt hęc euacuatio per medicamenta:ſin autem non ſit Medico animus euacuare,ſed ſolum reſtituere,in hoc caſu non conueniunt aluum mouentia. Et ita intelligendus eſt Hippocrates, eò magis,quòd cum ipſe laudet vomitum parato decocto ex melle, & aceto, clariſſimè colligitur eius mentis fuiſſe per vomitum reuocare,& reſtituere vterum. Poſtquam purgati fuerint humores:ſurgit ſecundus ſcopus reſtituendi, ad quod agendum mulier locanda eſt ſupina, ita vt pedes elatiores contineat, quo facto, habendum eſt vinum auſterum,aut aqua,in quibus ebullierint myrthus,acacia, ſanguis draconis,plantago: in hac aqua, vel hoc vino immergenda eſt lana, deinde ea apponenda eſt locis muliebribus, & arctè colliganda. Nam ratione horum medicamentorum repellitur vterus ad locū proprium.Interim adhibendæ ſunt res odoratiſſimæ naribus, vt Moſcus,Ambra. Super vmbilicum adhibenda cucurbitula, quia ſicuti medicamenta illa attrahunt, ſic cucurbitula attrahit. Sunt multa alia medicamenta, quæ a proprietate dicuntur reſtituere vterum,vt eſt lana arietis nigri ſuffumigata. Nicolaus Florentinus narrat ſe pluribus experimentis probaſſe,ouum antiquum in

nido

nido conseruatum, si conquassetur, & supra paruum linteum apponatur vtero, miro quodam modo eum restituere. Aetius libro decimosexto cap. 76. commendat in hoc casu corium torpedinis detractum atque appositum: similiter & aculeum pastinacie marinę. Vbi reducta est matrix, surgit tertius scopus scilicet conseruandi restitutam matricem, id quod fit perpetuis frictionibus partium superiorum: cucurbitulis mammis, vel sub mammis appositis. Insessionibus, quæ fiunt ex aqua, vbi bullierint plantago, cortices nucum viridium, baccæ myrthi, cortices granatorum, & cydoniorum. Præter insessus fiunt etiam emplastra, & cerata, quæ & pectini, & lumbis apposita retinent vterum in suo situ, vt est istud ceratum.

℞. thuris, masticis, galbani, styracis, Picis siccæ an. vnc. j. Nucũ Cupressi vnc. s. Sanguinis Draconis drach. vj. Olei Masticini myrtini an. q. s. Ceræ q. s. misce: secundum artem fiat Ceratum. Sed dicetis, si non possit vterus vlla arte reduci, quid agendum est? Respondeo, vterus, qui reduci non potest, necessarium est, vt vel durescat, vel putrescat. Nam corpora extra propriam sedem sępè adeo durescunt, vt etiam sine corruptione permaneant. Si igitur durescat vterus, mandat Hippocr. vt nihil aliud agatur, quam vt conseruetur locus ille calidus; quia vbi conseruatur calidus, nõ est periculum, vt præ frigore emoriatur penitus. Sin vero putrescat, exscindendus est vterus, auferendus è corpore mulieris, neque deterreamini, vbi necessitas vrget ab hoc opere, nam vt monet Paulus lib. 3. cap. 72. Aetius lib. 16. cap. 76. relatum est, mulieres exciso vtero sanas superuixisse: id quod etiam auorum nostrorum temporibus se vidisse testatus est Nicolaus Florentinus. Atque hæc quæ hactenus diximus, ferè pertinent ad descensum vteri. Vbi verò non descendit, sed inclinatus sit in partem, quid agendum? Primo, si opus erit, secanda vena, pręparandi humores, & purgandi: quibus peractis, diligenter aduertendum, in quam partem procumbat vterus: quod si ad sinistram partem, dextrę sunt adhibendæ frequentes cucurbitulæ, frictiones, ligaturæ, & super eandem partem perpetuo decumbendum est. Neque hoc solum sufficit, sed pręcipiendum est, vt obstetrix inungat digitum aliquo oleo, vt oleo amygd. dulc. oleo communi dulci: deinde digitum inunctum immittat in os vteri, atque paulatim conetur in aduersam partem trahere. Ita namque fit, vt continua hac contrectatione, atque alijs præsidijs restituatur in proprium situm. Atque id quod dico de una parte, dictum putate de alia. Hippoc. laudat lac bubulum exhibitum per quadraginta dies: laudat brassicam, laudat etiam coitum. Vbi

vterus,

vterus,non ad latera,sed sursum ascendit,potissima curatio est, vt odorata vtero subijciantur,ligentur partes inferiores, scarificentur crura,naribus verò supponantur fœtida. Sed quia curatio hæc eadem ferè est,quę pręfocationis vteri,idcirco quæcunque dixero pertinentia ad præfocationem vteri, eadem accommodari poterunt curando ascensui vteri. Sed de præfocationibus vteri in sequentibus agam,quam tractationem ita afferam,vt pro postremis lectionibus me satis facturum pollicear.

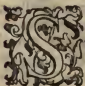
De vteri præfocatione. Cap. XXII.

VLTIMVM locum tractationis muliebrium morborum seruauimus affectui, qui maximè omnium solet mulieres turbare. Dicitur hic affectus a Græcis πνὶξ ὑστερικὴ: a nōnullis, vt scribit Gal.6.locor.affec. 5.vocatus est ἄπνους,seu ἄπνοια,de quo integrū librū Heraclidem Ponticum composuisse ibidem memoriæ mandauit Galenus,Latini appellant hanc affectionem,vteri præfocationē, non quòd vterus stranguletur, sed quia in causa est, vt mulieres strangulari videantur: propterea Plinius vocat hunc affectum suffocationem mulierum. Sunt etiam inter scriptores Latinos,qui vocant mulieres ita affectas,hystericas,vt Martialis lib.11. quo in loco olim malè Hictericam, loco hystericam legebatur. Celsus lib.4. cap.20. cum videret Latinam linguam desiderare vocabulum huius morbi,potius ipsum circumscribere, quàm nominare voluit. Definitur hic affectus a Paulo lib.3. cap.7. recursus vteri ad superiora. Verum hæc Pauli definitio propter tres rationes mihi explodenda vr. Vna est,quia vt suo loco intellexistis, non est verū,vterū ascēdere ad partes superiores. Secūda, quia licet cōcedamus Paulo vterum recurrere ad superiora,nihilominus iste recursus non est affectus vteri,sed est causa affectus. Tertia ratio,quia vt nos docuit Galenus 6.loco affect.etiam fit pręfocatio sine vteri recursu,vt nō videatur Pauli definitio conuenire cum definito. Moschio autor Græcus,& antiquus alio modo definit.scilicet præfocationem esse respirationis impedimentum cum omnimoda quiete. Sed nec hæc definitio mihi probatur,eò quia etiam Apoplexia impedit respirationem,& ægrotantes videntur in summa quiete sæpe ita, vt nonnunquam similes mortuis sint,quò fit,vt hæc Moschionis definitio non conueniat. Quapropter puto ego ita melius definiri hunc affectum,vt nihil aliud sit,quam magna respirationis offensio cum corporis refrigeratione ex vteri vitio. Dicitur magna anhelitus offensio,quia tametsi magnopere offendatur, nunquam tamen prorsus

aufertur

aufertur respiratio. Etenim dicit Aristotel. tamdiu viuere animalia, quousque spirant, & hæc sententia confirmata ab omnibus est. Dicitur cum corporis refrigeratione, eo quod calor natiuus sub hac passione quasi stranguletur, quo calore hebetato, & diminuto, respiratio necessariò diminuitur. Et propter hoc Soranus apud Aetium appellat hanc affectionem flatuosam refrigerationem. Quod autem hoc ita eueniat, habetis locupletissimum testem Auerroem, qui 3. Collect. capit. 29. scribit, hoc in affectu non solùm vteri functiones lædi, verùm etiam omnes corporis actiones non alia ratione, quàm quod a vaporibus prauis natiuus calor valde hebetatur, ut proinde corpus mulierum necessariò refrigeretur. Additum est a me postremo, vitio vteri, quoniam vt testatur Aretæus 2. acut. 11. & vt audietis suo loco, sunt alij morbi, qui in mulieribus, & viris efficiunt hęc eadem symptomata, vt in Catoche, verùm non fiunt ratione vteri, & propterea distinguuntur iure a præfocatione. Cæterum quis sit affectus prętet naturam hæc prefocatio, non admodum certum est. Sunt qui existiment hunc morbum conuulsionem esse, quorum sententiam sequi non possum, quoniam multas videbitis præfocatas, quæ immobiles manent: in conuulsione corporis aliquæ partes semper conuelluntur, atque contrahuntur. Dico igitur hunc affectum nihil aliud esse nisi symptoma in genere actionum læsarum, actionum dico omnium. Audiuistis me ex Auerroe dicentem, in hoc morbo lędi omnes mulieris actiones. Locus affectus nullus alius est, quam vterus, qui vt dicit Galenus cum magnam habeat communicationem cum corde, cerebro, & alijs partibus siue visceribus, ipso vehementer patiente, patiuntur & hæc viscera, cùmque patiantur, facilè fit vt earum actiones lędantur. Morbi à quibus huiusmodi symptoma oritur, sunt mala intemperies cum materia, præsertim intemperies frigida, & sicca, & frigida & humida. Est interdum morbus in situ, non propriè, sed metaphoricè. Theodorus Priscianus Methodicæ sectæ amator reduxit hoc symptoma ad laxum, & strictum morbum.

Causæ.

SYMPTOMATIS huius causæ, aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Causæ internæ immediatæ sunt humiditates præter naturales, & corruptæ, quæ vel replendo vasa, vel vapores prauos ex sese mittendo in cor, & in alias partes, tandem faciunt huiusmodi

iusmodi accidentia. Sed antequam vlterius progrediamur, duo sunt vobis magnopere consideranda: vnum est, quomodo hæc accidentia fiant ab humiditatibus, & quę sint illæ humiditates. Alterum, vt sicut fit præfocatio a repletione, ita etiam fieri possit ab inanitione. Quod ad primum attinet, fuerunt aliqui, vt habetur in lib. sub Galeni nomine de Vtilitate respirationis edito, qui dixerunt, vterum repletum prauis humoribus, sursum ascendere, & ascendentem cor comprimere: corde autem compresso, hæc symptomata sequi. Sed hæc sententia falsissima est pluribus rationibus: Primò, cum vterus multis membranis corpori sit alligatus, si sua sede moueatur, ita vt necessariò ascendat, illa ligamenta, vel membranæ frangentur, vel saltem magnoperè extendentur: neutrum fieri potest sine summo cruciatu, vnde mulieres immensos dolores sustinerent, cum tamen aut nullos, aut obscuros dolores sustineant. Pręterea si vterus ascenderet ad cor, ita vt comprimeretur, necessariò deberet transire situm ventriculi, iecoris, atque tangere Diaphragma, & ita tangendo cor comprimere. Sed quomodo hæc fieri possint, non est facilè intelligere, nisi dicamus, esse animal, vt dicebat Plato, quod per corpus huc, atque illuc vagetur. Ergo dicendum est id, quod significauit Galenus 6. locor. affect. 5. qui scribit, vasa repleta efficere vt vterus dilatetur, atque elongetur, sine tamen insigni ligamentorum detrimento. Dilatatus vterus, & elongatus, communicat propter humorum qualitates prauas ipsi cordi, iecori, & alijs visceribus, vt videmus morsum phalangij, scorpionis, torpedinis communicare ab vna corporis parte cordi, atque toti corpori. Neque solùm potest vterus hęc efficere per qualitatis prauæ communicationem, imò multo magis per humores putridos, & venenosos, ita vt ab ipsis emanantes vapores inficiant viscera, & ita coinquinent, vt postmodum hęc sequantur. Cęterum humores, qui faciunt hæc mala, vt testatus est Galenus, potissimum sunt duo, sanguis menstruus, & semen retentum, qui humores si diu, & præter morem in corpore retineantur, proculdubiò ita insignem contrahunt putredinem, vt veneni verè naturam ęmulentur. Pręter hos duos humores, sunt & alij, qui vt Galenus, & Auerroes attestantur, in corpore nostro ita possunt corrumpi, vt lethales euadant. Vnde magis existimandum, hos fieri in vtero, qui cum sit receptaculum, & cloaca quædam prauorum humorum, possunt in ipso facilè quilibet humores diu retenti adeò corrumpi, & venenati effici, vt nihil differant a veneno, sicut enim falsum est semen simpliciter retentum euadere venenum, ita congruum est, si retentum valde putrescat, venenatam quandam qualitatem

tem

tem comparare. Hæ tres humiditates habent hanc communem conditionem, vt euadant aduersissimæ calori natiuo, qui quando diminuitur valde, & hebetatur, necessariò corpus ipsum refrigerascit. Circa secundum, est sententia Hippocratis, vel alterius autoris in libr. de Morbis Muliebribus, pręfocationes ex siccitate, seu inanitione etiam fieri, eò quod vasa vteri inanita stimulant matricem, quæ exsiccata sursum ascendit, vt humiditatem depascatur: sursum ascendens, dicit ille autor, præfocationem facit. Huic sententiæ adstipulari videtur Aristot. 1. de generatione animalium 11. vbi scribit, vteros euacuatos sursum ascendere, atque pręfocationes efficere: fauet etiam huic sententiæ ratio, quia pręfocatio vteri est veluti conuulsio quędam, si non perpetuò, interdum saltem. Conuulsio, vt inquit Hippocrates fit, tùm a plenitudine, tùm ab inanitione. Ex aduerso videtur esse Galeni sententia 2. locor. affect. qui scribit, nequaquam propter siccitatem ascendere vterum, & pręfocationem facere: neque valet, quod frigidum in vtero siccitatem quandam causet, propter quam deinceps fiat hoc malum, quia frigidum facit præfocationes, non quia exsiccet, sed quia frigidum est inimicum neruis, nerui verò cum patiantur, compatitur cerebrum, & vniuersum corpus. Quid igitur dicendum? Dico, præfocationem sicut fit a repletione, pariter fieri interdum a siccitate, non quod vterus exsiccatus sursum ascendat, quia potius deberet descendere, quia omnia neruosa exsiccata in angustius contrahuntur, sed fit a siccitate præfocatio propter aliã rationem, vt intelligetis. Et hoc modo intelligenda est autoritas Galeni, quando videtur negare præfocationem a siccitate. Fit autem præfocatio a siccitate, propter hanc rationem, quia vterus, vt scribit Alexander 2. Prob. 65. factus est maximè neruosus, vt maximam perciperet voluptatem ex seminis attractione. Cùm igitur sit maximè neruosus vterus, scimus omnes neruos oriri a cerebro, propterea exsiccato vtero, necessariò compatitur cerebrum, tanquam origo neruorum. Et quod sit hoc verum, inde patet, quia mulieres in hac passione mente capiuntur. Cerebro maximè patiente, Cor in consensum trahitur, ita ut propter hanc rationem siccitas vteri, & inanitio faciant præfocationem. Inter has causas adnumerantur etiam complexio calida, humida, de qua loquens Plato, dicebat, eam assimilari arboribus nimis fœcundis, quòd scilicet in hac complexione plus seminis congregetur, congregatum semen putrescit, & hoc malum facit. Est etiam inter causas internas complexio frigida, & humida, ætas iuuenilis, de qua sermo-

nem faciens Aretæus loco citato: ait: ſicut iuuenilis mens vaga, & erronea, ſic etiam matrix errabunda, & inſtabilis eſt, quaſi voluerit dicere hic autor, iuuencularum animum in vtero eſſe, quod falſiſſimum eſt. Ariſtotel. 7. Hiſtor. animal. capit. 2. ſcribit, mulieres dum menſtrua apparere incipiunt, pręfocari ſępè conſueuiſſe. Quæ ſententia confirmat id, quod dixi, ętatem iuuenilem inter cauſas internas eſſe. Externæ cauſæ ſunt pręfocationis abſtinentia coitus, propter quam viduæ, & moniales ſæpè vexantur hoc morbo. Sunt enim inter has cauſas, omnia illa, quę ſupprimunt menſes, quæve nimias profuſiones faciunt, Vigiliæ, Balnea, Luxus, Otium, nimia exercitatio, Cibi craſſi, & melancholici: addit Moſchio frequentes abortus, & crudos partus. Notare debetis illo in loco id, quod ſcriptum eſt á Rhaſe, mulieres dum vtero gerunt aut dum pariunt, rarò præfocationes pati alias, quā quæ fiunt a vaporibus prauis aſcendentibus. Sed hòc in loco pulcherrima eſt conſideratio, quomodo inter cauſas externas recenſeantur ab omnibus odores boni naribus adhibiti, res a pauciſſimis conſiderata. Fuerunt autem qui dixerunt proprietate quadam vterum delectari bonis odoribus, & propterea cum naribus apponantur, tractum vterum iucunditate odorum, ſurſum aſcendere, & ſuffocationem facere. Sed hęc opinio eſt explodenda, quia odor eſt obiectum odoratus, vterus autem non habet odoratum, non igitur delectatur odoribus: præterea, iam probauimus, non aſcendere vterum, ſed contrahi, & dilatari. Alexand. 2. Problem. 64. refellens eos, qui vterum animal putabant eſſe, dixit odoramenta ſi ſupponantur vtero, prodeſſe, quia facultate ſua exſiccatoria humores conſumunt: fœtida verò ſi ſupponantur naribus obſtruere, atque ita efficere, ne ſuffocationes fiant. Hic Alexandri diſcurſus errores duos habet: primus eſt, quia Alexander ſolum rationem adfert cur ſuppoſita odoramenta pręfocationem inducant: non autem explicat rationem, cur ſuppoſita naribus pręfocationem inducant. Alter error eſt, quia ſi fœtida prodeſſent ſubiecta naribus, quia obſtruunt, ſequeretur potius fœtida ante pręfocationem iuuare, quàm in ipſa pręfocatione. Sed experientia contrarium oſtendit, quia dum mulieres ſunt occupatæ præfocatione, nullo auxilio felicius reſtituuntur, quàm fœtidis. Vt huius rei veritatem poſſideatis, duo debetis notare: vnum eſt, non omnes mulieres propter odoramenta incurrere præfocationes, ſed ſolum illas, quibus alioqui malè affectus eſt vterus. Alterum notandum, huiuſmodi mulieres non ſolùm propter odores incurrere hæc ſymptomata, ſed etiam alijs de cauſis etiam leuibus, propter malam vteri diſpo-

ſpoſitionem. His itaque ſic conſtitutis, dico odores ſua natura percellere caput: dicebat Hippocr. 4. Aphoriſm. aromata omnia maximè petere Caput, vbi ab odoribus affectum eſt cerebrum, ſtatim coafficitur vterus, quia vt intellexiſtis, & vt dicit Galenus, maxima eſt communicatio inter cerebrum, & vterum. Vterus cùm ſit affectus malè propter compaſſionem cerebri, perturbatur, eo perturbato humores praui, qui ſunt in vtero agitantur, quibus agitatis, eleuantur praui vapores ad cor, & ſuffocationem faciunt. Atq; hęc eſt ratio, cur vapores inducãt præfocationem, non quod matrix delectetur odoribus, vt vulgus credit. Sed dicet aliquis veſtrum, cur non praui vapores id faciunt etiam, cum & ipſi petant Cerebrum? Reſpondeo, quod, vt ſcribit Ariſtotel. 13. Problem. 4. praui odores fundati ſunt in vaporibus crudis, & craſſis: crudi & craſſi vapores non ita cerebrum afficiunt, vt acuti & cocti, ſed propter craſſitudinem potius obſtruunt, & cum obſtruant, nequaquam poſſunt acrimonia vlla cerebrum afficere & percutere. Sed cur igitur excitantur mulieres prauis odoribus, ſi praui odores non offendunt cerebrum. Dico, excitari duabus rationibus: primò, quia praui odores maximè ſenſus ipſos tentant, & præſertim odoratum: alia ratio eſt, quia praui odores ſunt maximè naturæ noſtræ inimici, & ratione huius contrarietatis natura in mulieribus quanquam ſopita, excitatur tamen. Et hæc eſt cauſa, cur Epileptici propter prauos odores incurrant ſymptomata, quia natura eorum alioqui infirma, offenſa fœtoribus agitat cerebrum, quo agitato humores præcipitantur in illius ventriculos, & oritur ſymptoma. Dixi prauos odores eſſe naturæ noſtræ aduerſiſſimos, quia naturæ ſimpliciter non ſunt inimici, & probatur, quia bruta non offenduntur prauis odoribus: imò ſunt multa animalia, quæ illis delectantur, vt ſues & canes. Concludens igitur dico odores bonos facere præfocationes, quia percutiunt cerebrum, ipſo percuſſo vterus coafficitur: ipſo affecto humores praui in eo exiſtentes agitantur, & ſublati vapores inducunt præfocationem. Inter cauſas externas præforationis numeratur etiam tempus anni, quia vt ſcribunt Paulus, & Auicennas, videntur præfocationes quaſdam periodos habere, & hyeme, & autumno potiſſimum fieri, atque tum in virginibus potiſſimum, & ſterilibus. Sed dicetis hoc eſſe contra Hippoc. quia 1. de morb. mulieb. ſcribit, mulieres ſeniores magis tentari, quàm alias præfocatione, propter leuitatem vteri. Dico hunc librum non eſſe Hippoc. & hanc ſententiam eſſe falſam, vt multæ falſę ſunt alię eo in libro.

Si

Signa.

Ignorũ huius affectus tres ſunt claſſes, alia enim ſunt diſtinctiua, alia ſignificatiua, alia prognoſtica. diſtinctiua ſunt ea, quæ diſtinguunt præfocationem ab alijs ſimilibus morbis, vt ab apoplexia, epilepſia, lethargo, lumbricis, ſyncope: hi namq; affectus ſunt valde ſimiles pręfocationibus. Horũ ſignorum duo ſunt genera, aliud cõe, aliud particulare. Communia ſigna diſtinctiua ſunt duo: vnum eſt, ꝙ vt dr̃ a Cleopatra & Moſchione, pręfocationes vteri ſemꝑ ſunt cũ pręcedẽtibus querelis vteri, alię affectiones non habẽt huiuſmodi vteri querelas. Secũdũ ſignũ eſt primò traditũ ab Aetio, q dicit præfocationes in hoc diſtingui ab alijs, quia pręfocatæ reſtituuntur odoratis ſuppoſitis vtero: quę patiuntur alios morbos, nõ reſtituuntur odoratis. Signa diſtinctiua particularia ſunt plurima, nã quę patiuntur epilepſiam, cognoſcuntur, quia poſt conuulſionẽ cadunt in terrã, ſpumas plurimas emittũt, pulſum habent maiorem quã antea. Hyſtericæ autẽ nullas, aut paucas ſpumas emittunt, pulſum vel nullum, vel exiguũ habent, & quẽ habent, denſior eſt valde. Addit Auicenna, & aliud, quod epilepticæ ſemper amittunt memoriã, & valde diminuũtur ſecundũ rationẽ: præfocatę nõ ſemꝑ errant mente, imò vero interdum poſtquam reſtitutæ ſunt, referunt quæ paſſæ ſunt: itaq; apparent nõ amiſiſſe memoriã. Imo ſcribit Ariſt. lib. de ſomno, & vigilia, atq; etiã uſu probatur, præfocatas varijs phantaſmatibus agitari, quæ nõ eſſe inſomnia conuincit, ſicuti etiã alijs animo deficientibus ſæpe contingere ſolet. Rurſum diſtinguũtur ab apoplecticis. qm̃ apoplecticę pulſum habent magnum, ſpirant, ſed videntur ſenſum, & motum plane amiſiſſe: Hiſtericæ non videntur ſpirare, pulſum non habent, accedit quod in apoplexia mulieres habent faciẽ rubentẽ, vęnas tumidas, & qñ euadunt, paralyticę fiunt: Hyſtericæ neq; rubent circa faciẽ, neq; fiunt paralyticæ. Diſtinguũtur a lethargicis, quia in lethargo, & catoche febris adeſt, pulſus magnus, & vndoſus eſt, in præfocatione non adeſt febris, non adeſt pulſus: nedũ vndoſus. Quæ lũbricis infeſtantur, ſentiunt punctiones in inteſtinis, pulſus habent quales ſunt lumbrici laborantium: in Hyſtericis, nihil horũ adeſt. Diſtinguuntur a ſyncope, quia citiſſimè finit ſyncope, præfocatio durat duabus, aut tribus horis, interdũ tribus diebus, vt Raby Moyſes lib. 2. directorij c. 41. ſcribit. Ideò lege cautum fuit, vt mulieres quæ patiuntur pręfocationes, non ſepeliãtur niſi poſt triduum, quia repertę ſunt mulieres, quæ in ſepulchris reſurrexerunt, cũ præfocatæ, & non mortuæ fuerint ſepultæ. Diſtinguuntur a mortuis, eo ſigno, ꝙ tradit Gal. 5. loc. affec. 5. quia ſi lana carminata apponatur ori, viuẽte muliere lana illa mouetur: ſi mortua

tua sit, lana est immobilis. Itidem dico de vase aqua pleno, q̃ si vas imponatur ori ventriculi, vbi viuit, aqua effluit, vbi mortua est, aqua immobilis est. Potiora signa nõ habuerũt Medici, vt distinguerent præfocatas a mortuis, quia sæpè similes sunt mortuis: & sępè, vt dicit Aretæus, perierunt post hac passio ne. Signa significatiua, alia significant futurã pręfocationẽ, alia præsentem. Signa futuræ præfocationis hæc adducuntur a Serapione, & ab omnibus Arabibus, q̃ qñ proximus est paroxysmus, incipit anhelitus esse difficilis, pulsus cordis minuitur, pallor faciei insurgit, oculi humectant, mẽs cõfunditur & memoria, torpescunt crura, pigrę fiunt admodũ. Igitur vbi mulier cõsueta fuerit pati præfocationem, & hęc signa videbitis, portendetis citò futuram præfocationem. Signa quæ significant pręfocationem præsentem, alia significant esse in statu, alia verò in declinatione. Signa fientis præfocationis sunt amissio sensus, & motus, amissio anhelitus, contractio crurum, pulsus aut nullus est, aut vix percipitur, corpus frigescit, & tandem in omnibus mulier mortuæ similis est, præterquam in colore vultus, qui sæpè rubens est Sed dubitabit ingeniosus, qũo dixerim pręfocatas esse sine pulsu, & respiratione: Scriptũ.n. est ab Aristotele, & ab omnibus confirmatũ, non posse animal viuere sine pulsu: & tamdiu viuere, quamdiu pulsus, & anhelitus adest, quomodo igitur põt viuere sine pulsu, & respiratione? Dico verum esse animal non posse viuere sine pulsu, neq; pręfocatæ viuunt sine pulsu, sed pulsus, & respiratio sunt ita parui, vt non deprehendãtur, cuius causa est frigiditas cordis. Audiuistis enim, his mulieribus cor valde refrigerari propter contrariã vim vaporum, vnde dicit Arist. 1. Hist. animal. 1. posse etiam animal viuere sine respiratione. vt sunt pisces, & insecta, quæ cũ sint frigida, non opus habent respiratione. Signa declinationis præfocationis sunt, q̃ murmur percipitur in vtero, & in testinis: humiditas ex vtero emanat, mens redit: Auicenna dicit pituitosum fieri vomitum. Quæ significant causas sunt, q̃ si præfocatio contingat ob retenta menstrua, signũ est illud potissimũ, quia p plures dies pręcesserũt retentiones mẽstruorũ, q̃ si fuerint menses biliosi, accidentia semper sunt seuiora: si melancholici, cognoscetur propter complexionem, cognoscuntur etiam, quia magis delirant, timent, mœrent etiam post restitutionem. Si fuerint pituitosi, omnia erunt quietiora. Si a spermate retento fiunt præfocationes, cognoscuntur ex diuturna coitus abstinentia, vbi præsertim complexio calida, & humida sit, & vbi mulier fuerit assueta veneri, vt sunt viduę luxuriosæ, de quibus habetis apud Galenum historiam 1. de semine 6. item de locis affect. 5. Addunt quidam in menstruali pręfocatione sensum amitti: in spermatica, sensum,

& mo-

& motum. Quod quidem nulla alia ratione poteſt fieri, quam quia grauior eſt præfocatio ex ſemine, quam ex menſtruis.

Prognoſtica.

ROGNOSTICA ſunt, quod vterina pręfocatio quæcunque ſit, mala ſit, tùm propter accidentium ſæuitiam, tùm quia mulierem interdum perducit ad mortem. Eſt tamen differentia quædam: nam vt ſcribit Galenus, ea quæ fit ex retẽto ſemine, multo grauior eſt, quam quæ fit ex retentis menſtruis. Circa quod notare duo debetis: vnum, non eſſe ſemper verum pręfocationem ex ſemine eſſe deteriorem ea, quę fit ex menſibus, quia ſi menſtrua retenta ſint melancholica, interdum grauiſſima inducunt ſymptomata. Ad hæc, ſemen multo benignius eſt ſanguine menſtruo, & probauit hoc Raby Moyſes, quia ſemen intus acceptum non offendit, ſanguis verò menſtruus incredibilia mala facit. Dico veram eſſe Galeni ſententiam, propter tres cauſas: vna quia ſemen eſt magis perfectum, quam ſanguis menſtruus, quæ ſunt perfectiora, vbi corrumpuntur ſemper deteriora euadunt, & hoc eſt, quod tradit Auicenna, & experientia comprobatur. Si panis corrumpatur in ventriculo, & carnes optimę, deteriores fiunt corruptiones, quam ſi piſces, aut herbę corrumperentur, & ratio eſt, quia quæ ſunt perfectæ concoctionis, vbi corrumpuntur, fiunt deteriora, & hinc fit, vt fæces brutorum minus fæteant, quam hominis, & diuites magis peſtiferis morbis capiantur, quàm pauperes, quia vbi perfectiores cibi corrumpuntur, fiunt multò deteriores. Altera cauſa eſt, quia ſemen fit ex ſanguine menſtruo: ſanguis menſtruus alioqui prauus eſt, ita vt ſemen ex ipſo prauum fiat, & propterea præfocationes ex hoc ſemine, ſunt valde prauæ, nam in viduis, licet ſperma retentum noceat, magis nocet, quàm in viro quia in uiro fit ex perfecto ſanguine, in muliere verò ex ſanguine menſtruo. Tertia cauſa eſt quędam proprietas, propter qnam ſemen valde inimicum euadit mulieri, nam quod habeat hanc proprietatẽ dum corruptum eſt, hinc licet colligere, quia vbi ſemẽ integrum eſt, nõne habet hanc proprietatẽ, vt vitam inferat, cum vero corrũpitur, vertitur in contrariã naturam: igitur ſi integrum uitam dabat, corruptũ mortem inferet: & hęc eſt proprietas, ob quam ſemen corruptum in mulieribus fit deterius. Scrit Hipp. 5. Aphor. 35. quod mulieri præfocatæ, ſi ſternuatio ſuperueniat bonum eſſe. Bonũ dicit Galenus dupliciter, quia naturam excitat: ſecundò quod ſternutatio, dicebat Ariſtot. eſt ſignum ſanctum, & ſacrum, quia ſignificat cerebrum vbi eſt ſedes animæ, robuſtum & validum.

Curatio.

Vratio præfocationis vteri duplex eſt: vna in paroxiſmo, altera in paroxiſmi remiſſione. Curatio in paroxiſmo eſt, quę vt mulieres maximè fatigat, & Medicos, ita etiam magis glorioſos ipſos reddit. Scopus in acceſſione nullus alius eſſe debet Medico, niſi vt naturam ſoporatã, & dormiẽtem excitet, quoniam excitata natura, calor naturalis ſimul excitatur, calore excitato facilè vapores, & morbificæ cauſę euincuntur. Quę excitant naturam ſunt trium generum, quia alia excitant per ſenſum tactus, alia per ſenſum auditus, alia per ſenſum odoratus. Quę per ſenſum tactus, ſunt ligaturę, frictiones, Cucurbitulę inferiorũ partium, clyſteres, & glandes, & demũ omnia, quæ vtero ſupponuntur. Ligaturę & frictiones in his conueniunt caſibus tum infimis partibus, tùm etiam ſupremis: Cucurbitulę conueniũt potiſſimum partibus inferioribus. Et inter partes inferiores nullus locus accommodatior, quàm coxę & crura, quę cucurbitulę interdũ apponuntur ſcarificatę, interdum leues, & non ſcarificatę. Dubitare poſſet aliquis, an in ipſo paroxyſmo, vt conueniũt cucurbitulæ ſcarificatę, ſic etiã cõueniat venę ſectio. Dico, cum in hac paſſione corpus mulieris ſit valde refrigeratum, niſi ſumma adſit plenitudo, nequaquam in acceſſione conuenire poſſe ſanguinis miſſionem, ratio eſt, quia miſſo ſanguine refrigeratur magis corpus. Sed ſi adſit plenitudo, quę morbum efficiat, ipſa ſublata, vel imminuta, auferũtur morbi. Clyſteres & glandes, qui conueniunt in his caſibus, debent eſſe acres, & vehementes: ratio eſt, quia cùm ſenſus omnes ſint torpidi, & ligati, neceſſariò opus habent magnis ſtimulis, vt excitentur. Et vt habeatis clyſteres & glandes, exempla vobis propono:

℞. Folio: centau. minoris, arthemi. pulegij, maioranę ana M. s. Fiat decoctio ſm artem: deinde ℞. Dictę decoctio. lib. j. s. hierę archige. vnc. s. olei rutę vnc. iiij. mellis deſpumati vnc. ij. ſalis drach. j. s. miſce & fiat clyſter. Exemplum glandis hoc eſt: ℞. ſalis gẽmæ, coloquin. ana gran. iiij. ellebori nigri ſcrup. s. nitri, cymini ana gra v. mellis q. ſ. Fiat ſuppoſitorium. Supponuntur autem vtero ad excitandũ per ſenſum tactus etiam res odoratę: ſed aduertite, non curare, quia ſint odoratę, ſed vt dicebat Alexander 2. probl. 65. proſunt res odoratę, quia cum ſint tenues, calidæ, & acres, diſſipant & exſiccant omnes vteri humores. Supponuntur autem vtero moſchus, zibetum, ambra, gallia moſchata meſues. Atq; tot ſunt, quæ per ſenſum tactus excitant mulieres pręfocatas. Quę vero per ſenſum odoratus excitant, ſunt fœtida omnia, & ſternutamenta, quia fœtida, (vt intellexiſtis) ſunt naturæ noſtrę inimica, & ſpiritus animales

malis odoribus offensi, agitantur, vt repellant, atq; in hac agitatione vehementer concitant corpus,& calorem natiuum. Sunt aũt hęc fœtida, castorium, sagapenum, pręsertim in aceto maceratum, lucernę extinctę, abrotanum, ruta, soleę vetustæ deustę: pręterea a proprietate capilli ipsius mulieris patientis deusti, & naribus suppositi, putantur mirificè excitare præfocatas. Aduertenda sunt circa res fœtidas,& odoratas duo: vnum, vt vbi odorata supponũtur vtero, semper studeatur ne ad nares perueniant, propter ꝗ machinantur Medici vasa,& integumẽta, quę tueãtur quo minus odores ascẽdant ad nares: similiter si fœtida superioribus partibus adhibeantur, danda est opera, ne fœtores ad vterum perueniãt, quod etiã ijsdem remedijs conficitur. Alterum est circa hanc rem aduertendũ, licet ferè semper laudarint Medici in his casibus ea, quę sunt vehementer calida, Veruntamen interdum curandum esse frigidioribus, vel tepidioribus. Nam contingit plerumque, vt frigeant valde pręfocatę,& opus habent calidis: pôtest tamẽ vsu venire, vt pręfocatę sint calidiores, ratione cuius necesse est temperare medicamentum. In hoc casu apprimè conueniunt rosę, cãphora, violę, & eę herbę, quę sunt frigidiores, aut tepidiores; Sternutamenta etiã, quę excitantur per odoratum, maximè commendantur. Sed circa vsum horũ est aduertendum, quia si repleto capite adhibentur, imminet periculum ne ex pręfocatis fiant apoplecticæ, quocirca diligenter respicere debetis, an pręfocatę caput plenum habeant, nec ne. Quę excitant per sensum auditus, sunt clamores vehementes, nam consueuere mulieres vocare patientes, interdum etiam bombardis,& omni genere fragoris,& tonitruum vtentes. Pręter hęc remedia, quæ excitant per sensus, sunt & alia, quę citra vllum sensum videntur excitare, vt sunt emplastra,& vnctiones, quæ pectini adhibita, putantur excitare: vt inunctiones ex oleo chamomel. liliaceo cum sale. Emplastrum ex cępa lilij cocta sub prunis, quę si nihil conferant, mandat Auicenna, vt obstetrix digitum vuluę immittat, atq; fricet. Nam habetis exemplum apud Galenum illius vuluę, quę cũ præfocata esset, restituta fuit digito immisso ab obstetrice in vterũ, & emisso semine. Puluis chrystalli bibitus putatur a proprietate excitare præfocatas, vt etiam apud Galenum commendatus est agaricus in puluerem redactus,& potatus. Quod si nihil etiam hęc conferant, quid agendum? Laudant Medici, vt capiatur oleum feruens & super caput infundatur. Laudant etiam aliqui, vt caput ęgræ inuratur,& hoc remedij genus ego magis amplector, quia oleum candens,& bulliens, præterquam ꝗ ignem diutius retinet, solet etiam caput valde deformare, quod quidem non facit ignis, si prudenter administretur Atq; hæc est ratio subueniendi præfocatis, dum tenentur

nentur a paroxismo,in quo de victu non verba feci,quia dum sunt in hac passione,non est cogitandum de victu,sed solum certatur re medijs. Curatio extra paroxismum vt rectè instituatur,ante alia cogitare debetis,a qua causa facta sit præfocatio, an ex menstruis retentis,an ex semine retento:sed vtcunque sit,qm̃ hęc curatio est potius præseruatoria,quam curatoria, necesse est ante alia viuendi rationem proponere:vt aer sit calidus,& siccus,fugiantur nimię vigiliæ,motus grauiores,quia ex solo timore, & gaudio visæ sunt mulieres præfocari.Similiter otium consumatum est prorsus fugiẽdum,corpus exerceri debet moderate horis matutinis,potius ante cibũ,quam a cibo,balnea fugienda,si mulier sit assueta veneri,& sit fœcunda,id est,calida & humida,debet aliquam rationẽ habere, vt libidinem compescat,& refrenet. Quæ autem refrenant sunt: inedia,somnus factus supra agnum castum,mandragoram,iusquiamum,cicuta bibita,vt alias docui uos,extinguit veneris incendia. Circa cibum,& potum,debẽt esse mulieres valde solertes,quia potus nisi sit ex vino tenui,modicè austero potius vetusto,quam recẽti,aut ex aqua aliqua confecta cum aromatibus, profectò noxius est.Cibi debent esse qui extenuent,exsiccent,calefaciãt,& nutriãt moderatè: quare omnia edulia crassa, dulcia,legumina omnia in his casibus sunt fugienda. Victu instituto,si ex retentis mensibus malum proficiscatur,cogitandum est quamprimum de aperiendis mensibus. Aperiuntur menses,vel medicamentis purgantibus, vel sectione venæ saphenæ, vel medicamentis ad prouocationem accommodatis.Pro purgatione corporis primum lenienda erit aluus sequenti bolo: ℞.Elect. Indi. drach.iij.Elect.Lenit.vnc.j.misce,& fiat bolus.Quo accepto præparandi sunt humores,cum rebus,quę aperiunt menses:vt,℞.folior.arthemi.beton.cuscutæ an. M.j. sabinæ M.s.Fiat decoctio secundum artem: deinde, ℞. Dictę decoctionis vnc.iiij.syrup.de duabus rad.de arthemisia an.vnc.j.misce.Vbi syrupi exhibentur,nisi quid obstet,omnino est sanguis mittendus per saphenam,& pro ratione virium est secanda vena.Si secari nõ potest,habetis cucurbitulas,scarificationes crurum, quæ si in ullo casu prosunt,certè iuuant in mulieribus secundum vterum laborãtibus.Postquam erunt pręparati humores,expurgandi,& quanquã habeatis alia remedia a me proposita,istud tamen est accommodatissimum.℞.agarici troch.scrup.iiij.myrrhæ scrup.s.asari, mei an. gran.iiij.Infundantur s.a.in aqua arthemi. deinde facta expressione,adde prædictæ infusioni,diaphæn.drach.iij. mel.ros.sol. vnc.iij. Fiat potus.Facta hac purgatione non est desistendum, quinimò auxilio enitemini menses prouocare.Habetis plurima medicamenta in proprio capite proposita.Sed in his casibus duo remedia solent

esse

esse præstantissima, vsus thermarum tam in potu, quam in infusione, vt sunt aquę Apponenses, Aquarianæ: in calidioribus, aquæ dictę Lastrenses in agro Patauino. Aliud remedium est, vsus cauteriorum in cruribus, quę præstant duo maximè bona: nã reuocant naturam ad opus sibi familiare, scilicet ad euacuandum sanguinẽ per vias consuetas. Præterea vapores, qui sursum feruntur, beneficio illius cloacæ non eo impetu sursum feruntur, imò sæpissimè extinguuntur. Si fiat ex semine retento, dubium est an conueniat venæ sectio: ratio dubitationis est, quia scribit Auicennas, fugiendã esse Phlebotomiam. Ex altera parte vbi sperma redundat, & retinetur, necessariò etiam abundat sanguis, si abundat sanguis, videtur conuenire venę sectio, tamen Auicennas scribit cauendum esse. Moschio, & Græci nõ meminerunt. Dico verum esse, quod scribit Auicennas, non mittendum esse sanguinem in semine retento. Sed intelligenda est Auicennę sentẽtia, de muliere, quę est in paroxismo, vel paulò post: & ratio est, quia mulieres in pręfocatione, propter inimicam illam qualitatem, quam intellexistis, magis refrigerãtur, & magis vires ipsarum deprimuntur, quare si mittas sanguinem, idẽ est ac si iugules. Ex aduerso cum remotæ sunt a paroxismo, cum in ijs abundet sanguis, dico sanguinis missionem magnopere conferre, & præsertim quãdo mulieres sic affectę non possunt venere vti. In hoc igitur casu maximè conueniunt ea, quæ sperma extinguũt, quę hoc loco enumerare nolo, propterea quod habuistis ante a me in Capite de Gonorrhœa, quibus auxilijs, & remedijs seminis fœcunditas coercenda sit.

F I N I S.

CONCLVSIO.

Hic est finis tractatus nostri de Morbis Muliebribus, qui ni fallor amplissimus est, ita ut pauca in ipso quis desiderare possit. Si uobis hac re satisfecero, debetis Deo immortales gratias agere, qui me incolumem seruauit, & vires, ut hunc laborem perficerem, suppeditauit: sin secus, tenuitati ingenij mei, non uoluntati, quę nunquam uobis defuit, neque deerit unquam, adscribatis. Valete.

R E G I S T R V M.

* ** *** A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg.

Omnes sunt Quaterniones, præter Gg, quæ est Duernio.

VENETIIS, APVD IVNTAS. M. D. XCI.

